

BIBLIOTEKA KLASSIKŮ ŘECKÝCH A ŘÍMSKÝCH,
VYDÁVANÁ III. TŘÍDOU ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ČÍSLO 13.

THUKYDIDOVY
DĚJINY VÁLKY PELOPONNESKÉ.

PŘELOŽIL

JAN KONŮPEK,
C. K. PROFESSOR REALNÉHO A VYŠŠÍHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL I.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1906.

BIBLIOTÉKA
KLASSIKŮ ŘECKÝCH A ŘÍMSKÝCH

VYDÁVANÁ

III. TŘÍDOU ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA

PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ČÍSLO 13.

THUKYDIDOVY

DĚJINY VÁLKY PELOPONNESKÉ.

PŘELOŽIL

JAN KONŮPEK,

C. K. PROFESSOR REÁLNÉHO A VYŠŠÍHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL PRVÝ.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1906.

THUKYDIDOVY

DĚJINY VÁLKY PELOPONNESKÉ.

PŘELOŽIL

JAN KONŮPEK,

C. K. PROFESSOR REÁLNÉHO A VYŠŠÍHO GYMNASIA
V PRAZE.

———— DÍL I. ————

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1906.

Ú V O D.

Atheny staly se za dob velikého Perikleá střediskem řeckého života duševního i politického, odtud vytryskl a hojně i trvale proudil pramen vzdělání lidstva jak doby tehdejší, tak i věků následujících. A Thukydidés to byl, nejslavnější řecký dějepisec, jenž nám nastínil mohutnými rysy hluboký význam tehdejších Athen po stránce té. On pokusil se, a to s úplným zdarem, vypsati boje nejkrvavější, jež vzplanuly v národě hellenském, boje na život a na smrt.

O životě Thukydidově došlo nás jen málo zpráv a ani těm všem nelze valně důvěřovati. Jen málokteré zakládají se na pramenech spolehlivých, a jest třeba veliké opatrnosti u volbě jejich. Vůdčí hvězdou jsou nám však na mnoze údaje čerpané z vlastního díla Thukydidova.

Thukydidés narodil se v attickém demu halimuntském, patřícím k fyle Leontis, jak pravdě podobno, mezi rokem 460—454 př. Kr. Otec jeho Oloros přistěhoval se do Athen z Thrakie a požíval tam plného práva občanského. Původ rodu jeho sahá až ku králi thrackému Olorovi, jehož dcera Hegešipyle byla chotí Miltiada, otce Kimonova, slavného vítěze marathonského. Též matka jeho byla ze vznešeného rodu thrackého. Právem tedy mohl o něm říci Cicero (Brut. 10, 43), že zrodil se z rodu vysokého (*summo loco natus*). Buď po svých thrackých předcích zdědil nebo s manželkou svou obdržel bohaté doly zlaté na blízku Skapte Hyle při pobřeží thrackém (Markellin. 19; Plutarch, Cim. 4). Z mládí jeho nevíme ničeho.

VI

Málo pravdě podobným jeví se nám výrok, který prý učinil Herodot, předčítaje dílo své v Olympii nebo jinde, o mladi-
stvem Thukydidovi, který tu byl s otcem svým, když zpozoro-
val, kterak se zajímá o dějiny jeho: Olore, syn tvůj prahne
povahou svou po učení (*ὦ Όλορε, δογαῖ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ
σου πρὸς μαθήματα*). Zpráva ta zachovaná u Markellina,
Fotia a Suidy zdá se býti smyšlenkou pozdějších gram-
matiků.

Mužný věk svůj ztrávil Thukydidés nejspíše na thrackých
statcích svých a v Athenách, kde mohl s nejživějším zájmem
sledovati státnické působení Perikleovo. Smýšlením svým byl
mírný aristokrat, ale přilnul vřelou láskou k vznešenému
duchu Perikleovu, vzhlížeje k němu s obdivem. Není nám též
známo, že by byl zastával nějaký úřad státní. Jak sám o sobě
se zmiňuje (II 48), byl zachvácen morem, jenž řádil v Athe-
nách r. 430 nebo 429, ale opět se uzdravil.

Teprve v osmém roce války peloponneské, když učinil
Brasidas vpád do Thrakie, postaven spolu s Eukleem v čelo
loďstva athenského u Thasu. Hájl tehdy Eionu i měl Amfi-
poli ku pomoci přispěti, přišel však pozdě. Proto byl od lidu
athenského obžalován z velezrády (*προδοσίας*) a odsouzen
k smrti (Thuk. IV 103—107 a V 26). Aby uniknul trestu,
odešel do vyhnanství r. 424 a žil pak dvacet let mimo
svou vlast, vzrušenou a zmítanou bouřemi politickými. V době
té dílem cestoval (po Peloponnesu, v Italii, na Sikelií a j.),
dílem meškal v Skapte Hyle. Pobyl prý též nějakou dobu
na dvoře krále Archelaa v Makedonii. V knize II 100 aspoň
líčí nám, jaký dojem naň učinila osvícená vláda znamenitého
toho panovníka. R. 403 (Paus. 1, 23, 11) vrátil se do Athen,
byv sem povolán k návrhu Oinobiovu. Byl asi zvláštním usne-
sením lidu (psefismatem) za nevinna uznán, ale možná též,
že byla tehdy v Athenách prohlášena všeobecná amnestie.
Několik let potom zemřel smrtí násilnou v Athenách nebo
v Thrakii. Smrt stihla ho z nešťadání a proto nedokončil asi
díla svého. Jak viděti jest z III 116, nedočkal se již výbuchu
Aitny, který nastal r. 396. Pochován byl v Athenách v ro-
dinné hrobce Kimonově nedaleko brány melitské.

Thukydidés nabyl důkladného vzdělání ve filosofii a řečnictví. Jest pravdě podobno, že mu byli učitelé filosof Anaxagoras a Antifon, věhlasný řečník a státník. Tomuto aspoň zůstavil svědectví o své oddanosti a lásce ve výtečné charakteristice (VIII 68, 1). Ve slohu jeho shledány též stopy slavných sofistů Protagory, Gorgia a Prodika. (Srvn. Norden, Die antike Kunstprosa str. 96—101.) Pokud se týče sepsání díla Thukydidova, nabyl v době novější vrchu náhled Ullrichův (Ullrichs Beiträge zur Erklärung des Thukydidés), že slavný dějepisec sbíral látku k dílu svému potřebnou již od prvopočátku války peloponneské. Zvláště ve svém zátíší ve Skapte Hyle měl dost příležitosti, aby nashromáždil s obou stran sporných s dostatek látky k nestrannému vyličení onoho zápasu. Látku sebranou zpracoval asi teprve při svém návratu do Athen. V úvodě k dílu celému podotýká zřejmě, že odhodlal se vypsati válku tu, poněvadž, jak tušil hned z počátku, válka ta byla, srovná-li se s předchozími, nejzrozsáhlejší, nejkrvavější a pro Řecko nejosudnější, nevyjímajíc ani válek perských, a v žádné z válek minulých nezmařeno tolik sil a prostředků válečných, jako v této. V novém úvodě k V 26 (*γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα Θουκυδίδης Ἀθηναῖος*) naznačil jasně, že celé dílo jest splynulinou dvou částí, čili jinými slovy: Thukydidés měl v úmyslu z počátku vypsati jen válku desetiletou, t. zv. archidamskou, a teprve později, když vrátný mír Nikiův přivodil nové zápletky, připojil k tomu vypravování o výpravě sikelské, a konečně dějiny války v Řecku obnovené, t. zv. ionsko-dekelejské. Po ukončení války celé jal se s klidem a jasnou myslí muže zkušeného zdělávati organický celek obsáhlý a stejnoměrně provedený, kam hleděl zařaditi části více či méně zdařilé.

Ve vypravování dospěl k r. 411 př. Kr. Byl-li první díl vskutku r. 420 napsán a vydán, pak nedošlo nás z toho vydání zvláštního ani písmene. Při novém zpracování konečném zůstaly některé neshody, jako na př. I 20 n. a VI 54—57, kde dvakrát vyvráceno vypravování o vrazích tyrannů Harmodiovi a Aristogetionovi. L. Ó w i k l i á s k i (De tempore, quo Thucydides priorem historiae suae partem composuerit, Berlín 1873) soudí, že

VIII

1. válka archidamská I 1 — V 24 psána byla po r. 421, ale před r. 404;

2. sikelská válka sepsána rovněž před r. 404.

3. Dějiny doby míru a války ionsko-dekelejské, V. kn. 25. kap. počínajíc, jednotlivé stati z knihy VI., konečně knihy VII. a VIII. sepsány po r. 404.

4. Zařaděna válka sikelská a celé dílo úplně přepracováno, ovšem dospěl tu Thukydidés jen do první polovice kn. IV.

Dějiny let posledních zůstaly nenapsány. Xenofon, Theopompos a Kratippos začali psát tam, kde Thukydidés přestal. Osmá kniha liší se dosti od ostatních sedmi knih. Pohřešujeme tu závěru a poslední opravy mistrovy. Zdá se tudíž, jakoby někdo jiný byl sestavil látku spisovatelem sebranou. Spíše zůstala kniha ta jakýmsi náčrtkem, a zvláště ji charakterisuje ten úkaz, že řeči nejsou tu podány přímo. Než bezpochyby i tuto knihu napsal Thukydidés, ale nebylo mu dopřáno upravit ji dle přání svého. Připisují-li někteří knihu tu dceři Thukydidově, vykládají tím chybně zprávu, že obstarala po smrti otcově vydání celého díla. Rozdělení pak díla v osm knih není dílem Thukydidy samého, nýbrž pozdějších grammatiků, což patrně též z toho, že kolovalo vedle toho i rozdělení v devět až třinácte knih. Kniha I. obsahuje úvod, II.—IV. líčí vždy po třech letech války, V. události od r. 422 až 416, VI.—VII. výpravu sikelskou (r. 416—413), VIII. vypráví další příběhy až k bitvě u Kynos Sema (r. 411).

Kdežto Herodota nazýváme otcem dějepisu, jest Thukydidés původcem kritické metody v dějepise a spolu prvním vynikajícím prosaikem athenským. Píše úplně objektivně, dává na jevo pravdivost a opravdovost ducha hlubokého. Stojí nad stranami, hledí se dopátrati příčin a pohnutek událostí i činů. Nešetřuje nákladu a neštitě se práce, hleděl dopřít se toho, jaké byly příčiny války, co zamýšlely jednotlivé vlády, jaký byl průběh událostí. Avšak pragmatická tato souvislost příčin a událostí vysvítá z vyprávění samého. Toliko při událostech nejzávažnějších zahrnuje pohnutky v řeči osob účastněných. Dle mínění jeho nevládne slepý osud, přízeň či nepřízeň jeho, každý spíše sám přivodil štěstí své nebo ne-

šťěstí. Při tom však zůstává přívržencem posvátných zvyklostí a přísných mravů. Nesáhl k dějinám mythickým, nýbrž omezil se určitým oddílem dějin současných, které také sám z části prožil. Srv. v té příčině nepříznivý úsudek o Hellanikovi (I 97) a zakrytou výtku Herodotovi (I 22). Na dobu, kterou opěvala Musa Homerova, patří střízlivě a kriticky. Lidé, jsouce tehdy prý chudí, potírali se na vzájem, a Řekové neměli ani společného jména ani nesrazili se v jeden šik, aby čelili barbarům. Ve válce trojské jednotliví vévodové uznávali převahu Agamemnona, jakožto nejmocnějšího z knížat, a podrobili se jeho vedení.

Jako pravý dějepisec zkoumá souvislost jednotlivých událostí mezi sebou a rozhodující jsou mu spíše vzdálené příčiny skutečné než podněty nahodilé, bezprostřední. Kdežto Herodotovi tajily se příčiny událostí ve světě nadsmyslném, jest Thukydidovi rozumová a citová činnost lidská zřídlem událostí těch. Jakožto rozhodný pragmatik hledí si toliko války a politiky. Sebrav prameny s pilí mravenčí, pítvá je kriticky, povahopisy pak obcí účastněných, osob rozhodujících, jakož i poměry společenské zachycuje pérem mistrným. Jemu vždy a všude běží především o to, aby poučil, ne aby bavil. Pokolení příští má bráti poučení z minulosti. O díle svém praví vhodně, že má býti spíše majetkem na všechny časy než kratochvílí jen na okamžik (*κτῆμα ἐς αἰεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν*).

Thukydides vytknul si především za úkol podati vylíčení války a všeho toho, co s tím úzce souvisí. Proto nevšímal si stavu současné vědy, poesie, umění ani poměrů kulturně historických. Jednotlivých ústav obecních a proměn jejich nerozbrá, jak to vidíme u moderních dějepisců, a vnitřních událostí athenských i spartských dotýká se jen, pokud uznává to k úkolu svému za vhodné.

Co se týče historické kritiky, tu vynikl Thukydides nad všechny své předchůdce. Látku zevrubně vyčerpav, události věrně vypsav a tak nám zůstavil dílo ceny trvalé. Přihlížel též k listinným památkám a dokladům. Smlouvy, jak nám je podává, jsou autentické. Než by se prohřešil proti

pravdě, nechává raději věc nerozřešenu a netají se tím. Měl zření nejen k místu, kde jednotlivé události se zběhly, nýbrž hleděl také dopodrobna určití dobu události těch, způsobem annalistickým. K tomu se mu hodilo nejlépe rozdělení dle léta a zimy každého roku. Tu soustředěny všechny události, třeba se zběhly na různých místech. Vedl si tak nejspíše z toho důvodu, že Řekové válčili pouze za doby letní, kdežto v zimě spíše politicky vyjednávali a nové síly sbírali. Takto vyčerpал všechny důležité události téhož roku a usnadňuje tím přehled po celém obsáhlém dějišti válečném.

Dílo jeho činí dojem jednotnosti přes to, že v něm vypsáno množství událostí nejrozmanitějších. Neobjímá více století a nezahrnuje v sobě vypsání příběhů po celém světě tehdejších, jakéž shledáváme u Herodota. Nezná episod do té míry, jako Herodot; u něho jsou v popředí příběhy vynikající a od těch málokdy odbočuje. Tak na př. výprava na Sikélii vyplňuje celé dvě knihy s několika přerývkami. Vůbec lze říci, že první část díla vykazuje více episod, druhá část má více ráz jednotnosti dle povahy svého předmětu. Aby jednotnost díla zachoval, nedotýká se ani slovem soukromého života a osobních zvláštností mužů znamenitých, jakým byl na příklad Perikles. Posuzuje osoby ty se stanoviska veřejného.

Thukydides požíval mnohých výhod a předností, které ho učinily nad jiné způsobilým, psáti dějiny. Byly to hlavně:

1. Rod a blahobyt, které mu poskytly úplné nezávislosti.
2. Působily naň mnohé momenty vzdělávací, jichž dovedl užiti.
3. Přicházel ve styk s muži vynikajícími a tím měl vítanou příležitost studovati nitro lidské a jeviště života státního.
4. Meškaje často a dlouho na odlehlých statcích rodinných, uchoval si jasný a volný rozhled po tamních poměrech, jež srovnával s poměry obcí jiných.
5. Návštěvou různých bojišť zjednal si vlastní názor osobní.
6. Sám účastnil se běhů válečných a nabyt takto zkušenosti v životě veřejném. Nebyl nikterak úzkoprským politikem všedním. Jediným cílem jeho byla, jak pověděno, pravda, a tuto hleděl vystihnouti hloubavým duchem svým, jakožto nestranný pozorovatel. Že čerpal často ze zpráv neúplných, proto nevystihl vždy všeho po našem přání.

Mimo to nevázal se vždy doslovným zněním listin, jak toho žádá dnešní akribie v historii. Bystrým duchem svým posuzuje i současné dějiny i poměry minulé, dobou daleko odlehlé. Srv. původ jména Hellas I 1, výklad o starých hrobech na Delu a o karském praobyvatelstvu na ostrovech Kykladských I 8, o chalkidských osadách Sikélie a dolní Itálie (VI 3), o příčině vypuzení Peisistratovců (VI 54—57). Po těchto stránce může čeliti nejdůkladnějším dějezpytům doby naší. Upínal pozornost svou vždy k velikému celku. K charakteristice osob slouží řeči, které vkládá v ústa svým vojevůdcům a státníkům. V řečech těch máme před sebou ne tak ukázkou řečnické dovednosti osob mluvících, jako spíše Thukydidu samého. (Srv. Blass, *Att. Bereds.* I², 203 n.). Události líčil zcela objektivně, nedav místa citu, a také skrblil s pochvalným uznáním. I o svém vyhnanství (V 26) mluví s chladnou objektivností. Líčení jeho jest tak názorné, živé, podrobné, že si myslíme, jako bychom byli sami zažili věci ty. V některých statích dal se strhnouti ve své vzletné obrazotvornosti k líčení přímo dramatickému. Zrovna tak věrně a názorně i s vnitřní pravdivostí předvádí nám osoby v jejich konání, jak zasáhly účastí svou v rozhodná usnesení a skutečné provedení jich. Srv. povahopis Archidamův, Perikleův, Kleonův, Brasidův, Nikiův, Alkibiadův, Hermokratův a j. Toho dosáhl tím, že zcela oddal se předmětu svému, jemuž dopřává, aby sám sebou vznikl a se vyvíjel. Srv. vypravování o bojích u Plataj (II 71—78), námořní bitvu u Korinthského zálivu (II 83. 92), výpravu Demosthenovu (III 105—114) a j.

Pokud se týče stanoviska náboženského, tu mluví sice o živlech nadpřirozených, jako jsou věštby, mimořádné úkazy přírodní a j., ale povznesl se osvíceným duchem svým nad náboženskou úzkostlivost (srv. jeho svobodomyšlný výrok o věštbě II 17, 54 a o zatmění slunce II 28) a nevysvětluje z úkazů těch událostí dějinných, jako to shledáváme u Herodota. Avšak nikde ani slovem nerouhá se citu náboženskému. Naopak dosvědčuje na mnohých místech, že právě nedostatek zbožnosti byl příčinou, že Řekové mravně poklesli a za to utrpěli pohromy. Pro zbožného pak Nikiu má jen slova chvály

a uznání. Podobně jako Anaxagoras shledává božské působení ve vůdčí moci, která sice zůstává oku lidskému utajena, již však člověk vzdává poctu, cítě se úplně na ní závislým. Nevěřil, že by bohové v dějinách lidských spolupůsobili, nevěřil také ve všelikou báječnost. Přísaha jest mu svata a prohřešení proti ní pokládá za nejtěžší poklesek mravní. Mluvě o nutnosti (*ἀνάγκη*) a osudu (*τύχη*), uznává vyšší prozřetelnost, ano zmiňuje se i o „dopuštění božím“. Dle něho duch vládne celému světu, jasný pak rozum ve spojení s pevnou vůlí řídí události a z boje s nepřátelskou náhodou odchází vítězem. V dile jeho má tedy vůbec idea filosofická vrch nad ideou náboženskou.

Mezi mravním názorem jeho a Sokratovým znamenatí jest jakousi příbuznost. U Sokrata, jak známo, jest poznání podkladem ctnosti lidské, u Thukydidy pak jest to bystrý a jasný důvtip, na němž spočívá zdatnost mužů vynikajících. Důvtip ten nejen podává správný úsudek o přítomnosti, nýbrž prohlédá bezpečně i do neznámého budoucna. Z toho, jak nám líčí Thukydidy mravní následky moru v Athenách a hrozné spousty mravní i společenské po válce peloponneské, viděti jest ducha přísně vážného a ušlechtilé mravopověstného.

V ohledu politickém jest prospěch Thukydidovi hlavně osou, kolem které se točí události světodějně. Moc politická, zvláště pak dobré finance a námořní moc jsou u něho rozhodujícími činiteli. Politika vnitřní jest u něho významu podřízeného. Jako s posvátnou úctou vzhlížel k velikému Perikleovi, jehož smělou, ale rozvážnou politikou moc athenská povznesla se k výši nevidané, tak odsuzoval jednání vůdců lidu, kteří se ujali vlády po slavném muži tom a hrubým násilnictvím svým přivedli vlast na okraj záhuby.

Řeči, v kterých dvě strany, mluvící a jí odporující, hájily svého stanoviska, svědčí o tom, že chtěl Thukydidy zůstatí úplně nestranný. Proto také řeči jeho a námitky proti nim jsou zdělány se stejnou pečlivostí i důkladností. Řídil se zásadou, že vlastně nezvratná pravda a úplné právo nebývá ani na jedné ani na druhé straně. Dal přednost přímým řečem a rozmlouvám, které nám podávají pravý obraz dějin obcí řeckých. Bez řečí nedělo se žádné usnesení ani na

sněmích, ani na soudech, dokonce pak již ne v jednání diplomatickém. Avšak řeči ty nejsou doslovné, jak Thukydidés sám I 22 doznává, nýbrž podány tak, jak by je byli asi řečníci pronesli vzhledem k situaci. Thukydidés je vypracoval sám, ale podržel smysl toho, jak skutečně byly proneseny. V řečech těch podána charakteristika jednotlivých osob i obcí daleko jasněji, než by toho bylo docílilo vlastní uvažování. Nejvíce jest řečí politických a několik vojenských. Řeč Platajanů a Thebanů (III 53 a 61 n.) dlužno počítati mezi řeči soudní, Perikleova pak řeč pohřební (II 35 n.) jeví se býti panegyrickou. Řečníci jsou buď osoby jmenované nebo bezejmenné, zástupci obcí svých, jako Atheňané, Thebané, Korinťané a j. Již v úvodu k dějinám války peloponneské užito formy řečnické, dramatické. Řeči jednotlivců vystižena jest povaha jejich i celá situace. Uvádíme na př. úsečnou, vášnivou řeč Stheneladovu (I 86), dále řeči Kleonovu, Alkibiadovu, Nikiovu, především však Perikleovu. Perikles proslovi tři řeči, v nichž zračí se velebný klid a mohutný duch jeho. Zvláště řeč pohřební (II 35) zrovna překypuje ryzím vlastenectvím, vytýkajíce dobré i zlé stránky Atheňanů. Třetí řeč (II 60 n.) měl Perikles, kdy lid athenský nad míru byl rozezlen pro druhý vpád Archidamův a kdy řádil hrozně mor. Ale i tu ukázal se Perikles na svém místě, třebaž to bylo za poměrů kromobyčejných. Řeči Perikleovy nedošly nás u Thukydidy v té formě, jak je pronesl slavný státník ten. Duchaplné myšlenky své vyjadřoval jistě vzletněji, jasněji a rázovitěji, než nám je zůstavil Thukydidés, ale přes to jsou proniknuty veskrze duchem Perikleovým. Lze si mysliti, že mluvilo více řečníků, ale u Thukydidy mluví jen osoby dvě, pronášející důvody pro i contra, jakož i hlavní zásady obou sporných stran. Řeči vojenské jsou z pravidla stručny, vyjma obsáhlou řeč Gylippovu a Nikiovu VII 67 a násl. Též popisy, líčením a vypravováním vystihl Thukydidés věrný obraz skutečnosti, ale sám zůstává v epickém pozadí. Zvláště velkolepé vypsání výpravy athenské na Sikélii (VI 30 n.) jest vzorem nedostižným. Poněvadž pak osvědčil se zdatným, zkušeným strategem, není divu, že vyličení bitev podává nám barvami živými, dramaticky.

Význam dějepisného díla Thukydidova jest dalekosáhlý. Thukydidés obral si za úkol podati obraz dějinného období velmi důležitého u národa celkem malého, což se mu zdařilo měrou vrchovatou jak v živém vypsání událostí, tak v mistrném vyličení povah osob tehdy činných. Pravdivostí a živostí vyniká dílo to nad všechna ostatní historická líčení ze starověku, a ani z novějších dějepisců nevyrovná se mu snad nikdo po stránce té. Vysokou cenu jeho uznává Demosthenes, slavný řečník athenský, opsal prý knihy Thukydidovy osmkrát vlastnoručně a čerpal z nich zajisté mnoho. Také těm, kdo pokračovali v díle jeho, ani nenapadlo sáhnouti k látce jim zpracované anebo snad jinak ji zdělati. V dobách pozdějších pokládán Thukydidés za autoritu nejspolehlivější. Z Řeků byl Filistos nejbližším jeho následovníkem. Zejména však Římanům zamlouvaly se jeho státnický důmysl a realistické názory. Tak Tacitus jest s ním spřízněn duchem i slohem, u Sallustia lze sledovati stopy napodobení jeho, Cornelius Nepos dovolává se ho často jako svědka nejbezpečnějšího i následuje jeho, Cicero pak studoval ho vytrvale a pilně; jej chválí i Quintilian, pokud mluvy se týče (10, 1, 73). Rovněž školy rhetorské dovedly těžiti z díla Thukydidova pro své účely. Grammatikům a kritikům školy alexandrijské byl vzorem mluvy attické. To vše bylo také asi příčinou, že dílo Thukydidovo nás došlo poměrně neporušené v četných opisech.

Thukydidés má sloh vážný a jadrný, ale protože chtěl docílit stručnosti, stává se velmi často temným. Zvláště pak jest nejasna dikce jeho tím, že užívá často slov a výrazů abstraktních. Myšlenky valem se mu hrnuly a on neměl takřka ani dosti vhodných slov, aby je jimi přioděl. Periody jeho mají členy souměrně uspořádané, ale souměrnost tuto ruší často hyperbata, anakoluthy, vazby dle smyslu, přičestí místo celé věty a jiná stručná rčení. Setkáváme se tu zhusta s antithesí a smělou inverzí slovosledu. Porůznu vyskytají se též verba denominativa, aby přesně byly označeny vztahy místné a časové, genitiv infinitivu k označení důvodu, člen s neutrem adjektiva nebo participia ku tvoření abstrakt, dále substantiva verbální na *της* a *ος* ve významu odchylném od mluvy

obyčejné. Jeho vznešená attičina snoubí se ladně s ionismy. Též skladba způsobů a časů jest u něho na vysokém stupni vývoje. Duch jeho vyvíjeje myšlenky vzletné, ovládnul úplně řeč posud vzdornou a neohebnou, a tak vyspěl Thukydidés v předního prosaika attického, majícího znamenité předchůdce v Gorgiovi a Prodikovi. Výrazy archaické jdou ruku v ruce s básnickými, originálním způsobem tvořena a vázána jsou slova. Sám Cicero svědčí, že Thukydidés vyniká mistrovským slohem nade všecky. Též Dionysios Halikarnaský nazval sloh jeho vrcholem uměleckého líčení, a to zcela právem.

A tak lze z krátkého tohoto nástinu poznati, že Thukydidés náleží k nejpřednějším veleduchům starověku. Právem uznáváme jej vzorem dějepisce a mocným učitelem lidstva, z jehož každého slova dýše vznešená moudrost.

Překlad díla Thukydidova podán tu dle textu Classenova-Steupova v nejnovějším vydání. Vedle toho užito i důležitějších vydání jiných, jako E. Fr. Poppova (ed. III. *quam auxit et emendavit J. M. Stahl, Lipsiae 1889*), G. Boehmova-Widmannova, K. W. Krügerova, Im. Bekkerova, Hudova (v Lipsku 1899). V poznámkách přihlíženo hlavně ke komentáři Classenovu. Kromě toho užito četných důležitějších spisů z doby nejnovější.

Kniha první.

Obsah.

Úvod k dějinám, kde naznačeny jsou vzdálenější i bližší příčiny války peloponneské. Důležitost války té. Hlava 1. Válka Peloponnesanů a Atheňanů stojí v popředí všech událostí v dějinách řeckých. 2. Kmenové řečtí nedospěli dlouho k pevným sídlům. 3. Nebylo po dlouhou dobu společné pásky ani společného jména. 4. Minos, zakladatel moci námořské, učiní přítrž lupičství námořnímu. 5. Toto bylo dříve všeobecné a nemělo příhany, jako později. 6. Za starodávna nosili Řekové vůbec zbraň. Atheňané oblibili si kroj zženštilý, Sparťané prostý. Způsob života starých Řeků byl velmi podoben životu nynějších barbarů. 7. Města zakládána daleko od přímoří. 8. Karští a foiničtí ostrované byli mořskými lupiči. Teprve za Minoa stali se Řekové usedlíky a jednotlivé obce nabývaly větších rozměrů. 9. Mocný vládce Agamemnon způsobí válku trojskou. 10. Tato byla větší všech předešlých, ale nevyrovná se válkám nynějším. Vojsko Agamemnonovo nebylo tak veliké. 11. Prostředky válečné byly jen nepatrné, a pozdější pověst o válce jest přehnaná. 12. Stěhování trvalo i po této válce, a teprve později usazovali se Řekové i mimo hranice. 13. Tyrannové. Rozmachu námořnictví účastni byli zvláště Korinťané a Ionové maloasijské. 14. Počet trier byl všude skrovný až do výpravy Xerxovy. 15. Obce námořní se rozmáhaly, což nelze říci o obcích vnitrozemních. 16. Rozvoj říše perské byl na závadu šíření se moci ionské. 17. Též tyrannové byli na překážku pokroku Hellenstva. 18. Po vypuzení tyrannů

z Řecka nastaly války perské. Atheny a Sparta šly jen na krátko svorně pospolu; brzy se zneprátelily a každá z obou obcí těch hleděla moc svou zvětšiti pro sebe. 19. Hegemonie attická lišila se od lakedaimonské. 20 a 21. Všecky události před tím nenabýly daleko té důležitosti, jaké válka, která tuto jest vypisována, jak vysvítá z uvedených důvodů. 22. Při vypisování této války podává spisovatel řeči osob jednajících věrně dle obsahu a vypisuje události zběhlé s úplnou přesností. 23. Příčiny války peloponneské, kterou nelze srovnávati s válkami perskými. 24. Vznik a vývoj Epidamnu. Obec ta marně se dovolává pomoci Kerkyřanů proti vypuzeným šlechticům. 25. Teprve Korinťané se uvolí jim pomocí přispěti. 26. I vypraví tam osadníky a posádku. Též Kerkyřané se objeví s loďstvem před městem a počnou je obléhati po marném vyjednávání. 27. Korinťané se chystají ku pomoci za přispění sousedních obcí. 28. K návrhu Kerkyřanů má smířící soud rozhodnouti v záležitosti Epidamnu. 29. V námořní bitvě podlehnou Korinťané a Epidamnos se vzdá Kerkyřanům. 30. Poražené loďstvo korinthské se vzdá. Kerkyřané se mstí na spojencích Korinťanů. Nové loďstvo korinthské u pobřeží thesprotského. 31. Kerkyřané i Korinťané obrátí se do Athen o pomoc. 32—36, 3. Řeč poslů kerkyřských v Athenách. 37—43. Řeč poselstva korinthského. 44. Atheňané přikloní se ku Kerkyřanům. 45. Vypraví deset lodí proti Korinťanům. 46. Stopadesát lodí korinthských zakotví u pomoří thesprotského. 47. Kerkyřané se 110 loďmi u Sybot, jim po boku 10 lodí attických. 48. Postavení obojího loďstva proti sobě. 49. U Sybot zvítězí Kerkyřané na levém křídle, podlehnou na pravém. 50 a 51. Levé křídlo Korinťanů dobude vítězství, a Korinťané ještě večer útočí podruhé na Kerkyřany, kterým přispěje ku pomoci 20 nových attických lodí. 52. Korinťané ustoupí. 53. Atheňané jim dovolí volně odtahnouti. 54—55. Obě strany postaví vítězné pomníky a odeberou se domů. To bylo pro Korinťany první záminkou k válce.

Hl. 55—66. *Pro Poteidaji utkají se válečně Korinťané a Atheňané.*

56 a 57. Atheňané činí opatření, aby zabránili odpadnutí Poteidaje a několika měst thrackých. 58. Ještě než přirazí athenská loďstvo, odpadnou Poteidajští, Chalkidští a Bottiajští. 59. Attické loďstvo proti Makedonsku. 60. Korinťané pošlou Poteidaji na pomoc Aristeia s vojskem. 61. Další posila athenská soustředí se v Makedonsku a ve spojení s Perdikkou obrátí se proti Poteidaji. 62 a 63. Atheňané zvítězí u Poteidaje. 64. Sevrou město zdi obléhací a loďstvem se strany mořské. 65. Aristeus hledá pomoci. Formion athenský učiní vpád do Chalkidska a Bottiajska. 66. Poteidaje příčinou rozbroje.

Hl. 67—88. *Lakedaimoňané ustanoví se válčiti.*

67. Korinťané se obrátí se stížnostmi proti Athenám do Sparty spolu s obcemi spolku peloponneského. 68—71. Řeč poslů korinthských před shromážděním lidu ve Spartě. 72. I poselstvo athenské, právě přítomné, vyžádá si slyšení. 73—78. Řeč tohoto poselstva. 79. Král Archidamos proti válce. 80—85. Řeč Archidamova. 86. Řeč Sthenelaidova. 87. Dle nálezu sněmu lakedaimonského porušili Atheňané smlouvu. Celá věc má býti ještě předložena sněmu spolkovému. 88. Hlavní pohnutkou k válce byla bázeň Lakedaimoňanů před rostoucí mocí athenskou.

Hl. 89—118, 2. *Vznik a rozvoj moci athenské od bitvy u Mykaly.*

89. Dobyť Sesta. Usneseno vystavěti opět Atheny i zdi. 90—92. Lakedaimoňané hleděli tomu zabrániti, ale důmysl Themistokleův zvítězil. 93. Se stavbou zdi spěcháno. I Peiraieus obnoven a opevněn. 94. Pausanias pokračuje ve válce proti Peršanům. 95. Jeho pánovité jednání pomohlo hegemonii athenské. Pausanias odvolán a Lakedaimoňané zřeknou se účastenství ve válce perské. 96. Atheňané ustanoví, čím spojenci mají přispívati k účelům spolkovým. 97. Důvody, proč odbočeno ve vypravování. 98. Výpravy válečné Atheňanů proti Eionu, Skyru, Karystu a Naxu. 99. Důvody časté vzpoury spojenců, kteří nelibě nesou hegemonii athenskou. 100. Bitva u Eurymedonta. Thasští odpadnou. Atheňané podlehnou v Thracku. 101. Lakedaimoňané nemohou Thaským přispěti

ku pomoci, majíce doma vzpouru Messenských. 102. Atheňané se spojí proti Spartě s Argivskými a Thessalskými, protože byla pomoc jejich urážlivým způsobem odmítnuta. 103. Messenští, vytáhnuvše z Ithomy, usazení Atheňany v Naupaktě. Megara se připojí k Athenám. 104. Atheňané podporují Aigyptfany proti Peršanům 200 loďmi. 105 a 106. Boje Atheňanů s Korinthskými, Epidaurskými, Aiginskými. 107. Atheňané počnou stavěti dlouhou zeď. Lakedaimoňané vytáhli na pomoc Dorským a Atheňané hledí je na zpáteční cestě zaskočiti. 108. Bitva u Tanagry a Oinofyt. Dlouhá zeď dostavěna. Aigina padne. Výprava Tolmidova. 109 a 110. Aigypt skoro celý podroben Peršanům. 111. Atheňané nadarmo vytáhnou do Thessalie ve prospěch Orestův, učiní výpad na Sikyon a Oiniady. 112. Pětileté příměří mezi Athenami a spolkem peloponneským. Výprava Atheňanů na Kypros a do Aigypta. Vítězství u kyperské Salaminy. Sparťané vytáhnou do Fokidy na pomoc Delfským, Atheňané na pomoc Fockým. 113. U Koronee Atheňané poraženi a musí vykliditi Boiotii. 114. Euboje a Megara odpadnou od Athen. Vpád Peloponnesanů do Attiky se nezdaří. Perikles podrobí opět Euboji. 115. Třicetileté příměří mezi Athenami a spolkem peloponneským. Samos a Byzantion odpadnou. 116. Perikles porazí loďstvo samské a jme se město jejich obléhati. Po té obrátí se na pomoří karské. 117. Za jeho nepřítomnosti poraženo athenské loďstvo od Samských. Brzy však vzdá se Samos a také Byzantion. 118. Návrat k prvotnímu vypravování. Lakedaimoňané táží se věštby delfské.

Hl. 118, 3—145. *Spolek peloponneský ustanoví se válčiti.*

119. Spojenci peloponnesští radí se ve Spartě o válce. 120—124. Řeč poslů korinthských. 125. Rozhodnuto vésti válku. Přípravy k válce konány celý rok. 126 a 127. Sparťané žádají, aby Atheňané vypudili z Athen potomky těch, kdo se prohřešili za Kylona proti bohyni. Měli při tom namířeno blavně proti Perikleovi. 128—135, 1. Atheňané žádají zase za smytí viny na Tainaru a hříchu proti Chalkioiku. Věc ta vyložena dopodrobna a vylíčeny také zemězrádné pokusy Pausaniovy. 135, 2—138. Poslední osudy Themistokleovy.

139. Lakedaimoňané činí nové požadavky na Atheňanech. V Athenách svolán sněm. 140—144. Řeč Perikleova. 145. Atheňané dali odpověď takovou, že poselstvo lakedaimonské se vrátilo do Sparty a nepřišlo již zpět. 146. Ukončeno vypravování o tom, co bylo před válkou.

1. Atheňan Thukydidés sepsal válku ¹⁾ Peloponneských a Atheňanů, kterak se vespolek v boj pustili, počav ²⁾ ji spisovati hned, jak povstala, a oddav se naději, že i veliká bude i nejpamátnější z těch, které až posud se zběhly, soudě to odtud, že obě strany se do ní dávaly, jsouce k ní již dospělé všelikou výzbrojí válečnou, a poněvadž viděl, ano vše ostatní Hellenstvo ³⁾ sdružuje se ⁴⁾ s jednou neb s druhou stranou, jedni ihned, druzí dávajíce si ještě aspoň na rozmyšlenou. Neboť to bylo zajisté nejmocnější hnutí i u Hellenův i jistou měrou ⁵⁾ u barbarů, ba, ať tak dím, u největší části lidstva vůbec. Neboť události, které se před tím zběhly, a ještě dávnější ⁶⁾ bylo nemožno spolehlivě prozkoumati pro dávný věk jejich, ze svědectví ⁷⁾ pak, kterým, zabíháme-li co nejdále do

¹⁾ Válka tuto míněná, ať již 10letá nebo 27letá, kterážto poslední teprv u Cicerona a Diodora sluje „Peloponneskou válkou“, má tak převážný význam, že netřeba bližšího označování. Dřívější války mezi těmito soky vedené jsou daleko menší váhy. Peloponnesané = spolek peloponneský s hlavním sídlem Spartou. „Lakedaimoňané a spojenci“ znamená Spartu a její spojence z poloostrova.

²⁾ Nejisto, zda Thukydidés zpracoval od počátku války jednotlivosti čili přestal z počátku pouze na přípravných nástínech.

³⁾ Rozuměj všechny hellenské obce v Řecku i mimo Řecku.

⁴⁾ Thukydidés má tu zření dílem k neustranným Řekům v Řecku samém, Argivským a Achajským (srv. II 9, 2), dílem k Řekům na Sikelií a v Itálii, kteří byli hotovi války se účastniti, jakmile by se k tomu naskytl vhodná příležitost.

⁵⁾ Rozuměti jest tu zvláště kmeny thracké, makedonské, epeirské a sikelské, a mluví-li se tu o 27leté válce, též Peršany.

⁶⁾ Doby před koncem tyrannidy nebo před válkami perskými.

⁷⁾ Důkazy (τεκμήρια) pro doby před válkami perskými od kap. 2—17: nedostatek pevných sídel a pospolitě souvislosti; nebylo větší moci námořské ani válečné pozemní; převaha sousední říše perské, zejména

minulosti, mám za vhodné uvěřiti, soudím, že se nic tak závažného neudálo ani ve válečnictví, ani vůbec v které jiné příčině.

2. Patrně jest totiž, že země zvaná nyní Hellenskem ⁸⁾ ne ode dávna byla trvale obydlena, nýbrž že jednak stěhování dala se v dobách dřívějších, jednak každý s lehkým srdcem otčinu svou opouštěl, doháněn jsa k tomu násilím od jiných, kterých bylo stále víc a více. Neboť poněvadž nebylo obchodu a nemohli docházeti druh k druhu bez bázně ani po zemi ani po moři, hospodařili každý na pozemcích svých, jen aby z toho měli živobytí, nemajíce ani nadbytku jmění, ani země nevzdělávajíce, ježto bylo nejisto, kdy kdo jiný na ně udeří a je oloupí, kdyžtě též zároveň ani hradeb neměli; i domnívajíce se, že všude se domohou denní výživy nutné, stěhovali se s netěžkým srdcem z kraje svého, a z příčiny té nebyli mocni ani velikostí měst a kromě toho ani výzbrojí válečnou. Především však nejlepší země vždy trpěla střídáním obyvatelstva, a to jak země nyní Thessalskem ⁹⁾ zvaná, tak i Boiotsko a větší díl Peloponnesu, vyjma Arkadii, z ostatní pak země, kolik bylo krajů neúrodnějších. Neboť pro úrodnost půdy rozsávala moc, u některých vzrůstající, rozbroje, jimiž hynuli, a zároveň větší měrou jim úklady strojeny od jinokmenných. V Attice, tolik jest jisto, od pradávna, protože měla jen chatrnou půdu a v rozbrojích si nelibovala, obývali vždy titíž lidé.¹⁰⁾ A ne nejmenším dokladem věci té, že stěhování ostatní kraje nestejnou měrou došly rozkvětu, jest toto. Kdo totiž z ostatního Hellenska byli vypuzeni buď za příčinou války neb vzpoury, a to právě muži nejváženější, uchylovali se k Atheňanům jakožto na místo bezpečné, a stávající se

proti Ionům, přílišná úzkostlivost samovládců, aby země jejich neutrpěla škody.

⁸⁾ U Thukydidy pojem více ethnografický než přesně geografický; t. j. území obývané Helleny.

⁹⁾ Jmenované tuto kraje mají větší roviny a údolí řek. Proto byly velmi úrodné a přístupné, kdežto arkadská hornatina nevábila k nastěhování.

¹⁰⁾ Známo, že si Atheňané zakládali na tom, že byli autochthony, a i v řečech se tím chlubili. Srv. slova Perikleova II 36, 1.

občany,¹¹⁾ zvětšili hned odedávna počtem lidí ještě lidnatost města, tak že později i do Ionska vyslali osadnictva, ježto jim Attika nepostačovala.

3. Vysvětluje pak mi též zvláště toto nejlépe schátralost dávných poměrů. Před válkou trojskou totiž, jak patrno, nevykonalo Hellensko dříve nic spojenými silami; ba soudím, že celé Hellensko ani ještě nemělo jména tohoto, nýbrž že před Hellenem, synem Deukalionovým,¹²⁾ nebylo také vůbec ani pojmenování toho, a jednotliví kmenové, mezi nimi pak i kmen pelagický v nejširším slova smyslu, dávali po sobě zemi jméno; když pak Hellen a synové jeho ve Fthijsku nabyli moci, a přivolávali je obyvatelé ku pomoci do ostatních měst, zdá se, že jednotliví kmenové již hustěji¹³⁾ se zvali ve vzájemném styku Helleny, avšak ani takto nemohl název ten po dlouhou dobu u všech ještě zobecněti. To dotvrzuje zejména Homeros. Neboť ačkoliv žil ještě mnohem později, než byla válka trojská, nikde nepojmenoval tak ani všech dohromady, ani žádných jiných než lid Achilleův ze Fthijska, kteří právě též prvními Helleny byli, nýbrž jmenuje je ve svých básních obecně Danay, Argejskými a Achajskými. Avšak také ani o barbarech se nezmiňuje, protože ani Hellenové posud, jak mně se zdá, neodloučili se proti nim v jediné jméno. Tito tudíž, jak všichni později nazváni byli, Hellenové, i kdo po jednotlivých městech obývajíce vespolek si rozuměli i všichni vůbec, ničeho nevykonali před trojskou válkou společně pro slabost svou i pro nedostatek vzájemného obcování. Ale i k této výpravě sešli se proto, že již hojnější měrou prováděli plavbu po moři.

¹¹⁾ Později, když obyvatelstva přibývalo, byli Atheňané skoupější v udělování práva občanského.

¹²⁾ Dle Eustathia byli tři synové Deukalionovi, Pronoos, Orestes a Marathonios; syn Pronoův byl Hellen, a synové tohoto byli Doros, Xuthos a Aiolos.

¹³⁾ Thukydidés věří sice se svého stanoviska historického v osobnost kmenových heroů, ale pokládá jména jejich, jako my nyní, za zosobnění kmenů jejich. Thessalské Fthijsko jest nejdávnější sídlo hellenského života a místo, odkud se tvořily jednotlivé obce hellenské.

4. Minos ¹⁴⁾ zajisté dobyl si nejprvnější ze starodávných, pokud z podání je známe, moci na moři, stal se z největší části pánem moře, nyní zvaného hellenským, ujal se panství nad ostrovy Kykladskými a stal se z největší části prvním zakladatelem osad na nich, Kary ¹⁵⁾ z nich vypudiv a syny své za vladaře tam dosadiv. Též loupežnictvo mořské, jak lze si domyslet, vyklízel z moře, pokud mohl, aby se mu spíše důchody hrnuly.

5. Hellenové totiž za dávna a z barbarův i ti, kdo na pevnině v přímoří bydleli, i kdo ostrovy měli v držení, jakmile počali častěji jedni k druhým po lodích navzájem se přepravovati, vrhli se na námořní lupičství, ¹⁶⁾ vedeni jsouce muži nejmocnějšími, kteří šli za vlastním svým ziskem, jakož aby opatřili výživu nuzným, a přepadávajíce města neohrazená a z jednotlivých dědin záležející, loupili a největší část živobytí odtud si hradili, ježto zaměstnání toto nebylo nijak potupno, nýbrž dodávalo spíše ještě něco slávy. Toho svědectvím jsou jednak někteří z obyvatel pevniny ¹⁷⁾ ještě až posud, jimž ke cti jest dovedně loupežení prováděti, jednak starobylí z básníků, dotazující se příchozích po moři všude ¹⁸⁾ a stejnou měrou, jsou-li námořními loupežníky, protože ani ti, kterých se ptají, neopovrhují dle domnění jejich zaměstnáním tím, a ti, kterým na tom záleží, aby to věděli, žádných výtek jim z toho nečiní. Přepadali pak loupežně i na pevnině druh druhu. A až po dnes žijí lidé v mnohých krajích hellenských

¹⁴⁾ Minos se svými syny znamená období založení první hellenské moci námořní. Odtud vzešla bezpečnost pobřeží. Dle báje byl Minos mocný a spravedlivý král na Kretě. Spolu s Aiakem a Rhadamanthem soudil prý po smrti v podsvětí duše zesnulých.

¹⁵⁾ Jinak Herodotos I 171.

¹⁶⁾ Námořní loupežnictví bujelo u všech Hellenů a těch barbarů, kteří bydleli na pomoří nebo na ostrovech; při barbarech jest mysliti především na Karské a Foiničany, snad také Epeiřany.

¹⁷⁾ Mívali prý loupežníci vespolek závazky, že neuloupí tažného dobytka, nebudou krásti v noci a nedopustí se při loupežení vraždy.

¹⁸⁾ Srv. Hom. Odyss. III 71 a IX 252. Hymn. na Apoll. 452. Zdá se, že Thukydidés znal též ještě jiná místa toho druhu z epických básní, než ona vyjmenovaná.

po starodávném způsobu v území Lokrů¹⁹⁾ Ozolských i Aitolů a Akarnanů, jakož i na ostatní tamní pevnině. Zvykem pak zůstalo těmto obyvatelům pevniny od dávného jich loupežnictví choditi ve zbroji.

6. Veškero Hellenstvo totiž nosilo zbraň, poněvadž obydlí byla neohrazena a cesty jedněch k druhým nebezpečny, a navykli si způsobu života ve zbroji býti právě jako barbari. To pak, že ještě nyní se takto žije v těchto krajinách Hellenska, jest patrným dokladem toho, že kdysi byly podobné zvyky životní dokonce u všech. Mezi těmi byli Atheňané nejprvnější, jižto zbraň odložili a upustivše od bývalého přísného způsobu života, obrátili se k větší rozmařilosti. A není tomu dávno, co starší mezi nimi boháči přestali z rozmařilosti nositi lněné sukně a²⁰⁾ vázati si vlasy na hlavě vzhůru ve vrkočtím, že vetknuli do nich zlaté jehlice s hlavičkou podoby cvrčkovy²¹⁾; od té doby udržel se kroj tento i u starších z Ionů pro příbuznost po dlouhou dobu. Prostého pak opět šatu a po nynějším zvyku zřízeného jali se užívatí nejprve Lakedaimoňané a i v ostatním ohledu přizpůsobili se u nich lidé zámožnější zcela k stejnému rázu života jako lid obecný. Byli též první, kteří se obnažili a před očima všech lidí se svlekše, při tělocviku leskle olejem se namazali. Za starodávna pak závodili zápasníci i při hrách olympijských s opasky²²⁾ kolem stydkých údů, a není tomu mnoho let, co

¹⁹⁾ Zeměpisné udání bez přesného ohraničení.

²⁰⁾ Lněný chiton, který byl vlastní zvláště Ionům, nedostal se, jak Thukydidés myslí, skutečně z Athen do Ionska, nýbrž naopak z východu na západ.

²¹⁾ Účes Atheňanů byl charakteristickou známkou dávných časů a mravů (srv. náš „cop“). Jak se zdá, byly dlouhé vlasy, znamení svobodníků, spleteny ve vrkoč či rulík, tento zdvižen a připevněn na temeni, k čemuž užito zlatých jehlic (řibulí) v podobě cvrčka, aby držely vlasy pohromadě. Jiní představují si připomenutý zde *κρωβύλος* jako chomáč vlasů nad čelem, s nímž shledáváme se na sochách Apollonových, Artemidiných a Erotových.

²²⁾ Zápasníci olympijští vystupovali opásáni ještě nedlouho před dobou Thukydidovou. Běžící o závod odložili pás (*διάζωμα*) po 15. Olympiadě, atleti v zápolení a pěstnictví teprve o mnoho později.

to přestalo. Mezi některými barbary, a zvláště mezi Asijany, podnes ustanovují se výhry na pěstnictví a zápolení, a konají zápasy ty jsouce opásání. Bylo by lze dokázati i při mnohých věcech jiných, že starodávné Hellenstvo vedlo život podobného způsobu, jako nynější barbarstvo.

7. Města pak, kolik jich v době nejuovější bylo založeno, byla na samém přímoří zdmi ohrazována, poněvadž také již měla při hojnější plavbě spíše nadbytek jmění, a též převlaky zemské zabírali zakladatelé, jak pro obchod, tak též, aby příslušné obce mocny byly proti sousedům. Starobylá města bývala dále od moře zakládána, poněvadž loupežnictví námořní po drahý čas trvalo, a to jak na ostrovech, tak i na pevnině — neboť lupiči plenili sebe vespolek a z ostatních ty, kdo nejsouce vlastními pomořany, obývali při pomoří — a také ještě až podnes jsou položena dále od moře.

8. A neméně zabývali se loupežnictvím námořním ostrované, Karové²³⁾ totiž a Foinikové. Neboť tito právě obývali na největší části ostrovů. Doklad toho jest toto. Když byl totiž Delos od Atheňanů ve válce této očišťován a rakve,²⁴⁾ kolik jich náleželo zemřelým na ostrově, odstraněny, vyšlo na jevo, že přes polovinu bylo Karů, které bylo poznati i po zbroji válečné, jež byla spolu s nimi pohřbena, i po způsobu, jakým ještě nyní pochovávají. Když pak byla zřízena námořní moc Minoova, oživla vzájemná plavba jedněch k druhým — neboť lupiči byli od něho z těchto ostrovů zahrnání, když právě také většinu jich osazoval osadníky — a obyvatelé přímoří měli stálejší sídla, hojnější již měrou statků si dobývajíce, někteří pak dokonce i hradbami opevňovali svá města, jak to bylo přirozeno u těch, kteří proti dřívější době stávali se

²³⁾ Thukydides chce zde zjevně opravití mylné názory o nejstarších obyvatelích ostrovů. Tuto podává doklad jen o Karech a Foiničanech. Srv. Herod. II 44; IV 147; VI 47.

²⁴⁾ Myslíti jest na nádoby hrobové, jež bylo lze i s obsahem odkliditi jinam. Zbroj válečná měla asi jisté zvláštnosti, kterými umožněno bylo poznati mrtvolu karského původu. Přítelové chocholy, znamení na štítech a držadla štítů, což vše jest vynálezem Karů dle Herod. I 171, došly záhy oblíbené též u Hellenů.

bohatšími; ženouce se totiž za ziskem, snášeli slabší poddanství silnějších, a mocnější majtce hojně jmění, podmaňovali si menší obce. A v takovémto zvyku již více si libujíce, vytáhli později na Troju.

9. A tak také myslím, že Agamemnon sebral válečnou onu výpravu, vynikaje mocí nad tehdejší knížata, a nikoliv, že by byl vedl ženichy Heleniný, ježto by byli do té míry zavázáni přísahami, danými Tyndareovi.²⁵⁾ Vypravují²⁶⁾ pak i ti, kdo z Peloponneských přijali od předků ústním podáním zprávy nejbezpečnější, že Pelops byl první, který množstvím peněz, s nimiž z Asie přišel k lidem nuzným, moci si dobyl a ačkoliv byl přistěhovalcem, přece provedl pojmenování země té dle sebe, a později potomkům jeho ještě skvělejšího údělu se dostalo. Eurystheus byl v Attice²⁷⁾ od Herakleovců zabit, když táhna do pole, svěřil Atreovi Mykeny i vládu nad nimi pro příbuzenství — bylť mu Atreus matčíným bratrem — (prechal pak právě před otcem pro zavraždění Chrysippa²⁸⁾), a když již nevrátil se více Eurystheus, ujal se prý Atreus královské vlády

²⁵⁾ Dle pozdější pověsti zavázal Tyndareus všechny nápadníky Heleniny slibem, že budou vyvoleného od ní muže chrániti proti každému bezpráví, jak mu poradil Odysseus. Srv. Pausan. 3, 20, 9; Apollod. 3, 10, 9. Homer neznal ještě pověsti té.

²⁶⁾ Přehled původu a vývoje královského panství Atreovců. Jsou tu dva oddíly: 1) Založení říše v Pise Pelopem. Zvláštní zmínka o přinesených pokladech. 2) Rozšíření říše za potomků. Thukydidés drží se jen souvislosti rodu Perseovců a Pelopovců, jak o ní podání vyprávělo. Všech bájeslovných výzdob a genealogických obtíží si nevšímá.

Eurystheus, syn Sthenelův, vnuk Perseův, pronásledoval po smrti Herakleově i jeho potomky. Když tito byli přijati v Attice od Thesea nebo Demofonta, vpadl Eurystheus do Attiky, ale zahynul tu se svými syny v boji. „Vypravují“ a „zprávy“ táhne se ke kronikářským záznamům starých pověstí. Argivští mají v té příčině nejbezpečnější zprávy o předcích. Jejich pověsti znal Thukydidés z Hellanikovy sbírky „*Ἀργολικά*“. Snad i sám pátral po těchto věcech v Argu.

²⁷⁾ Dle jiných u skály Skironské v Megarsku.

²⁸⁾ „Chrysippa“, jeho nevlastního bratra.

nad Mykenskými i nad těmi, kterým Eurystheus vládl, ježto si toho jednak Mykenští přáli ze strachu před Herakleovci, jednak že se zdál spolu mocným²⁹⁾ býti i dovedl se zalichotiti lidu, a Pelopovci nabyli vrchu nad Perseovci. A poněvadž Agamemnon toto zdědil a nad to i moci námořní se zmohl u větší míře než všichni ostatní, podnikl výpravu onu, jak se mi zdá, ne tak z lásky³⁰⁾ ji uspořádav, jako spíše ze strachu. Patrně totiž, že i s největším počtem lodí sám přibyl i Arkadským k tomu ještě lodí poskytnul, jak to dokazuje Homeros, ačli jest tento komu³¹⁾ svědkem dostatečným. I praví o něm spolu při odevzdání žezla, „že vládne mnohým ostrovům i veškerému Argu“. Nebyl by tudíž mohl vládnouti ostrovům mimo nejbližší — avšak těchto by snad nebylo mnoho —, jsa obyvatelem pevniny, kdyby nebyl měl také něco loďstva. Souditi pak nutno i z této výpravy, v jakém stavu byly věci před ní.

10. A okolnost tu, že Mykeny byly jen malým³²⁾ místem, nebo zdá-li se vůbec některé z tehdejších měst býti nyní neznamenitým, nemohl by nikdo uváděti za pádný důvod toho, aby pochyboval, že výprava byla takovou, jakou ji jednak básníci líčí, jednak jaká o ní jde pověst. Neboť kdyby město Lakedaimonských bylo zpusťeno bývalo a byly zůstaly jen svatyně³³⁾ a základy staveniště, mnoho, tuším, pochybnosti by bylo průběhem drahé doby u potomních lidí o moci jejich v poměru k slávě jejich; a přece mají v držení svém dvě³⁴⁾

²⁹⁾ Bohatství tušili u něho jakožto syna Pelopova.

³⁰⁾ Asi se vztahem k Hom. Od. V. 307: *οὐ τὸτ' ὄλοντο Τροίην ἐν εὐρείῃ χάριτι Ἀτρεΐδῃσι φίροντες.*

³¹⁾ Tyto příležitostné pochybnosti o autoritě básníkově namířeny jsou proti jednotlivým údajům. Celkový obsah díla básníkova zůstává při tom nedotknut.

³²⁾ V novější době staly se naproti tomu zříceniny Myken „střediskem badání týkajících se kultury věku homerského“, jak praví Arn. Curtius ve spise *Peloponnes 2*, 402 n. a podaly nám od dob Schliemannových výkopů zábady zcela nové, z části posud nerozluštěné.

³³⁾ Při dobytí a rozboření měst šetřeno svatyně.

³⁴⁾ Správně soudí Bredow a po něm Haacke, Krüger a j., že Thukydidés nemyslí tuto na určité politické rozdělení poloostrova, nýbrž.

pětiny na Peloponnesu a vévodí celému poloostrovu i velikému počtu zahraničných spojenců: přece však, poněvadž nebylo ani městem pohromadě vystavěným, ani nemělo chrámů ani staveb nákladných, nýbrž bylo po starobylém způsobu hellenském založeno z jednotlivých vesnic, nejevila by se snad moc jeho tak značnou. Dejme však tomu, že by byl Atheňany zrovna týž osud stihl, bylo by lze z viditelného obrysu města souditi o dvojnásob velké moci, než vskutku jest. Není záhodno tudíž nedůvěrovati, ani přihlížeti více k obrysům měst než k moci jejich, nýbrž dlužno za to míti, že výprava ona byla největší ze všech předchozích, avšak pokulhává za nynějšími, pokud totiž i tu smíme věřiti opět básni Homerově; neboť ačkoliv ji podle všeho jakožto básník vyličil v barvách příliš skvělých, přece však i takto jeví se příliš bezvýznamnou. Vyličuje totiž, že z 1200 lodí měly boiotské⁵⁵⁾ po 120 mužích, Filoktetovy pak po 50, naznačuje, jak se mi zdá, největší a nejskrovnější počtem lodí. O síle mužstva jiných aspoň v seznamu lodí se nezmněl. Že pak byli všichni zároveň veslaři a bojovníky, to naznačil při zmínce o lodích Filoktetových; předvádí totiž veslaře vesměs jakožto lučištníky. Že by pak jiného loďního mužstva mnoho bylo spolu plulo vyjma krále a nejvyšší hodnostáře vojenské, nepodobá se pravdě, zvláště že měli v úmyslu přeplaviti se přes moře i s náčiním válečným, nemajíce nad to ani lodí palubou opatřených, nýbrž jen po starodávném způsobu více po loupežnicku⁵⁶⁾ zřízené. Přihlížíme-li tudíž k střednímu počtu mezi loďmi největšími a nejmenšími, přišlo patrně k Troji mužstva nemnoho, jakkoliv bylo od veškeré Hellady společně vypraveno.

11. Příčinou toho byl ne tolik nedostatek obyvatelstva, jako spíše nouze o peníze. Neboť pro obtíž opatření špiži přivedli tam méně vojska, a to tolik, kolik doufali, že tam válčíc bude míti výživu; když pak přibyvše tam, v bitvě zvítězili

chtěl toliko vyjádřiti rozměr pozemkového majetku lakonského na poloostrově zlomkem $\frac{1}{4}$.

⁵⁵⁾ Srv. Hom. Il. II 510, tamže v. 719.

⁵⁶⁾ Lodi ty byly hlubší, bez paluby, takže mužstvo dole sedící nebylo viděti.

(což patrně; sic by nebyli zajisté si vystavěli opevnění⁸⁷⁾ pro tábor), zdá se, že ani tam s celou brannou mocí nevystoupili, nýbrž že z nedostatku špiže se obrátili ku vzdělávání půdy na Chersonesu a k loupežnictví námořnímu. Proto také tím spíše Trojané, že byli rozptýleni, po deset let jim odolávali se zbraní v rukou, vyrovnávajíce se silou těm, kdo pokaždé zbývali. Kdyby však byli přišli, nadbytek majíce výživy a v davech pohromadě jsouce, kdyby byli válku vedli nepřetržitě bez loupežení a vzdělávání půdy, snadno by byli město ztekli, jsouce v bitvě vítězi, když i ne pohromadě jsouce odolávali nepříteli, nýbrž jen s tou částí, která pokaždé byla přítomna, a kdyby se byli kolem města rozložili, aby je obléhali, byli by dobyli Troje v kratším čase i s menším namáháním. Avšak jako z nedostatku peněz bylo bezvýznamné, co před tím se zběhlo, tak i právě toto tažení, ač se stalo nejznamenitějším z těch, která dříve byla podniknuta, jeví se skutečně nepatrnějším, než pověst, která o něm nyní prostřednictvím básníků koluje.

12. Vždyť i po trojské válce stěhovalo se a usazovalo ještě obyvatelstvo v Helladě, takže se nemohlo zmoci, nedopřávši si pokoje. Neboť návrat Hellenů z Ilia, jenž dlouho se protáhl, způsobil mnoho novot, a v městech řádily většinou rozbroje, a kdo byli pro ně vypovědění, zakládali města. I nynější Boiofané, vypuzeni byvše v šedesátém roce po dobytí Ilia z Arny⁸⁸⁾ od Thessalů, osadili nynější Boiotsko, zemi dříve zvanou kadmejskou (bylť již dříve oddíl jejich v zemi této, a z nich někteří výpravu i do Ilia podnikli), a Dorové v osmdesátém roce⁸⁹⁾ po dobytí Troje zabrali s Herakleovci Peloponnes. A když se konečně po drahném čase Hel-

⁸⁷⁾ Tu nejsou míněna opevnění v Hom. Il. VII 337, 436, která byla dle podání Homerova teprve v desátém roce učiněna, nýbrž opatření k ochraně lodí, která se stala brzy po přistání loďstva. O tom, jakož i o pěstování orby byly zmínky v jiných epických básních.

⁸⁸⁾ Arne stará otčina aiolských Boiotů v Thessalii. Dle této thessalské pojmenována i mladší boiotská Arne; srvn. Hom. Il. II 507.

⁸⁹⁾ Dle Dunckera Gesch. d. Alt. 5^a, 98 znamená 90 let, doba mezi počátkem války trojské a dorským stěhováním, tři generace lidské, dle Ungera (Philol. 41, 87) 80 let či dvě generace.

lensko přece upokojilo trvale a obyvatel již neměnic, osadnictva vyslalo, osídlili Atheňané Ionii a většinu ostrovů⁴⁰⁾, Peloponnesané pak největší díl Itálie⁴¹⁾ a Sikélie, jakož i některé kraje ostatního Hellenska. Všecka místa ta osazena⁴²⁾ byla teprve po trojské válce.

13. Když pak Hellensko se zmáhalo a dobývalo si ještě více jmění než dříve, zaváděny většinou v městech násilné samovlády, ježto přibývalo důchodů (dříve byly královské vlády⁴³⁾ dědičné s určitými čestnými výsadami), i loďstvo si opatrovalo Hellensko i námořnictví se více a více chápalo⁴⁴⁾. První prý byli Korinťané, kteří si zařídili stavbu lodí zcela po nynějším způsobu, a válečné lodi byly z celého Hellenska nejprve v Korintu zbudovány. Shledáváme pak, že i Samským⁴⁵⁾ zbuvoval čtyři lodi Ameinokles, loďař korinthský: jest tomu asi 300 let až do ukončení této války⁴⁶⁾ od té doby, co přišel

⁴⁰⁾ Tu jest mysliti na Kyklady. Dle kap. 4. byl Minos *οικιστής πρώτος* největší části Kyklad.

⁴¹⁾ Antiochos Syrakuský, starší vrstevník Thukydidův, pokládal dle Strab. p. 254 C za Itálii jen poloostrov jižně od řeky Laa a Metaponta. Thukydidés počítal jako Herodot (I 24; III 136, 138) též Tarent k Itálii (VI 44; II 104, 1; VIII 91, 2), ale neodchyloval se asi valně od Antiocha. Dle něho ležela Kyme kampanská v Opikii (VI 4, 5).

⁴²⁾ Míněny tu osady posléze jmenované, ne stěhování před tím vzpomenutá. Před trojskou válkou nelze mluvit o osazování tohoto způsobu.

⁴³⁾ Dědičné, od otce na syna přecházející království. „Výsady“ ony jsou hodnosti kněžské, soudcovské a vojevůdcovské. Srv. Arist. Pol. 3, 14: *ἡ περὶ τοὺς ἡρωικοὺς χρόνους βασιλεία ἦν ἐκόντων μὲν, ἐπὶ τισὶ δ' ὤρισμένοις. στρατηγὸς γὰρ ἦν καὶ δικαστὴς ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς κύριος.* Thukydidés neví nic o panství šlechty dosti rozšířeném, které bylo, jak se obyčejně soudí, mezi dobou království a násilné samovlády.

⁴⁴⁾ Thukydidés podává tu přehled rozvoje námořnictví řeckého (až ku konci 14. kap.). Tu zahrnuta doba asi od poslední třetiny 8. až k počátku 5. stol. př. Kr. a sáhá od mnohoslibného počátku, který v té příčině Korinťané učinili, až ku stavbě velkého loďstva athenského Themistoklem.

⁴⁵⁾ Též Samským (ne toliko Korinthským) zbuvoval loďař z Korintu první triery.

⁴⁶⁾ Dle toho, míněna-li tuto válka 10 nebo 27letá, stavěny první triery samské kolem r. 721 nebo 704, a námořní bitva, o níž hned na

Ameinokles k Samským. A nejdávnější bitva námořní, pokud víme, svedena mezi Korinthskými a Kerkyrskými; i tu jest asi 260 let až do téže doby. Obývající totiž Korinťané v městě na převlase, měli tu již od jakživa místo obchodní, ježto Hellenové, kteří uvnitř na Peloponnesu i kteří mimo něj bydleli, za starodávna po pevnině více než po moři územím jejich k sobě vespolek docházeli, a jméním moci byli, jakž také starými básníky jest dosvědčeno (neboť bohatým⁴⁷⁾ nazvali kraj ten). A když Hellenové po té více plavbou se zabývali, tu Korinťané zjednavše si lodi potlačovali loupežnictvo námořní, a poskytující tržiště na obě strany⁴⁸⁾, po zemi i po moři, povznesli město své bohatými důchody k největší moci. Také Ionům dostalo se později silného loďstva za Kyra, prvního krále perského, a za jeho syna Kambysa, i válčící s Kyrem, stali se po nějaký čas pány moře sousedního. Též Polykrates, jenž za Kambysa byl samovládcem⁴⁹⁾ na Samu, mocné maje loďstvo, vedle jiných ostrovů, jež v poddanství své přivedl, dobyl též Rheneje a věnoval ji Apollonovi Delskému. I Fokajští, zakládající Massalii⁵⁰⁾, zůstali vítězi nad Karchedonskými v námořní bitvě.

14. Ty byly zajisté nejmocnějšími z obcí námořních. Zdá se však, že i tyto povstaly mnoho věků po válce trojské, užívající trojřadovek poskrovnu, opatřeny jsouce ještě padesátiveslicemi a dlouhými loďmi válečnými⁵¹⁾, právě jako

to zmínka se děje, svedena mezi Korinthem a Kerkyrou asi r. 681 nebo 664 př. Kr.

⁴⁷⁾ ἀφνειόν; srv. Hom. Il. II 570. Thukydidés znal asi ještě jiná místa básnická toho způsobu.

⁴⁸⁾ V orig. ἀμφοτέρα: obojím způsobem, t. j. po moři i po souši. Srv. Aesch. Pers. 720; Thuk. I 100, 1—112, 4; VI 31, 3; VII 41, 4. 50, 3 καὶ ἀμφοτέρα.

⁴⁹⁾ Polykrates, jak se zdá, dostal se k panství nedlouho před nastoupením Kambysovým na trůn; zemřel téhož roku jako Kambyses, r. 522 př. Kr.

⁵⁰⁾ Dle vši pravdě podobnosti spadá založení Massalie do dob Kyrových.

⁵¹⁾ Πλοῖα μακρὰ bývá z pravidla oproti loďm. válečným, hlavně trierám, které sluly zvláště νῆες (II 84, 2; IV 116, 2; VI 65, 2). Zde

byly onyno (v trojské válce). Krátce pak před perskými válkami⁵²⁾ a před smrtí Dareia⁵³⁾, který po Kambysovi nastoupil jako král Peršanů, měli samovládcové na Sikélii⁵⁴⁾ značný počet trojřadovek, jakož i Kerkyřané; to byla zajisté v poslední dobu před výpravou Xerxovou v Hellensku pamětihodná loďstva. Aiginští totiž i Atheňané a leckteří jiní měli jen skrovná loďstva a mezi těmi většinou padesátiveslice; i bylo dlouho do té doby, kdy Themistokles přemluvil Atheňany s Aiginskými⁵⁵⁾ válčící, aby si, ježto též zároveň bylo lze očekávatí příchodu barbarů, zbudovali lodi, jimiž také námořní bitvu svedli. A tyto neměly ještě tehdež napořád palub.

15. V takovémto stavu byla tudíž námořní moc hellenská za starodávna⁵⁶⁾ i ta, která byla původu pozdějšího, avšak přece dobyli si moci ne nejnepatrnějšíti, kdo si jí hleděli, jak bohatými důchody, tak vládou nad jinými. Podnikající totiž útoky lodní na ostrovy,⁵⁷⁾ podrobovali si je, a to zvláště ti, kdo neměli s dostatek úrodné země. Na pevnině však nesvedena válka žádná, z níž by bylo též moci nějaké jim přibylo; všecky pak války, kolikkoliv se jich zběhlo, vedl každý proti sousedům svým, a výprav zahraničných na podmanění jiných do krajů od vlastního území velice odlehlých Hellenové nepodnikali. Neboť nespolečili se s největšími obcemi v poměru podržtených, ani pak zase nekonali sami společných

μακρὰ πλοῖα jsou takové lodi válečné, které málo se lišily stavbou od lodí obchodních, nehledíc k délce jejich. Též padesátiveslice náležely k těmto dlouhým lodím.

⁵²⁾ *Τὰ Μηδικά, ὁ Μηδικὸς πόλεμος* a *τὸ Μηδικὸν ἔργον* znamená u Thukydidy válku vedenou pod hegemonií Sparty s Xerxem. Bitvu u Marathonu pokládal Thukydidés dle hl. 73, 4 jen za předejru války meďské (perské).

⁵³⁾ Dareios zemřel již r. 485.

⁵⁴⁾ Totiž Gelon, Theron a snad také Anaxilas z Rhegia (VI 4, 6).

⁵⁵⁾ Themistokles opatřil první veliké loďstvo trier zákonem o upotřebení peněz z dolů, přijatým roku 483/2 (Aristot. *Ἄθ. πολ.* hl. 22; též srv. Herod. VII 144 a Plut. Them. 4). Tehdy zbudováno 100 trier.

⁵⁶⁾ Zvláště loďstva Korintanů a Ionů. Vzhledem k pozdějším jmenována starými, t. j. pocházejícími z dob starých, dávných.

⁵⁷⁾ Mínený tu jen Aigina, Kerkyra a Samos.

výprav na základě stejného práva, nýbrž válčili spíše vespolek jednotliví sousedé. Pouze ve válce⁵⁸⁾, která vzplanula kdysi v dávné době mezi Chalkidany a Eretrijskými, rozstoupilo se i ostatní Hellenstvo, brzy těm, brzy oněm z nich pomáhajíc.

16. Avšak namanuly se překážky každému za jiných okolností, že se nemohli zmoci. Tak zejména vytáhl Kyros s perskou mocí proti Ionům, když dospěla moc jejich vysoko, svrhnuv Kroisa s trůnu a zabrav celé území od řeky Halya až k moři, a pokořil města na pevnině, Dareios⁵⁹⁾ pak později i ostrovy⁶⁰⁾ si podmanil, vládna loďstvem foinickým.

17. A samovládcové, kolik jich bylo v hellenských městech, spravovali obce, přihlížejíce jen k vlastnímu prospěchu, osobní bezpečnosti a k tomu, aby jejich jmění rodinné vzrůstalo za bezpečného opatření, pokud možná, nejrozsáhlejšího, a nevykonali ani jednoho skutku paměti hodného, leč že ten neb onen něco podnikl proti svým okolním sousedům. Vskutku samovládcové na Sikelií dostoupili tehdy vrcholu moci. Takto bylo Hellensko odevšad po drahoun dobu poutáno, tak že ani společně nemohlo nic znamenitého vykonati i jednotlivé obce byly příliš nerozhodny.

18. Když pak byli samovládcové athenští a vladaři z ostatního Hellenska, podrobeného již dřívě daleko široko samovládě, z největší části také na konec mimo samovládce na Sikelií⁶¹⁾ od Lakedaimonských vypuzeni (neboť Lakonsko, ačkoliv bylo po usazení se Dorů, nynějších obyvatelů, po velmi dlouhou

⁵⁸⁾ Válka tato, po většině válka pozemní, vedena dle obyčejného mínění v 7. stol., dle Arn. Curtia (Hermes 10, 220 a j.) v 8. stol. Spojenci Chalkidských tu byli Samští a spojenci Eretrijských Thessalští. Běželo tehdy o úrodnou krajinu lelantskou. (Srv. Herod. V 99; Strab. X 1).

⁵⁹⁾ Dle Herod. I 169 podrobily se Chios a Samos již Kyrovi. S tím však nesrovnává se zrovna vypravování Herodotovo o samostatném postavení Polykratově (III 120 n.) a o dobytí Sama Ótanem (III 139 n.). Foinického loďstva užito zvláště v bitvě u Lady, ostrůvku proti Miletu ležícího (r. 494 př. Kr.).

⁶⁰⁾ Ostrovy Chios a Samos, jež opanoval král po bitvě u Lady.

⁶¹⁾ V Syrakusách trvala tyrannis až do r. 465 př. Kr. nepřetržitě.

dobu⁶²⁾, pokud víme, rozbroji zmitáno, přece od dob nejdávnějších jak dobré správě se těšilo, tak od jakživa nebylo žádnému samovládcí poddáno: jest tomu totiž asi 400 let a něco málo k tomu až do ukončení této války, co Lakedaimonští mají touž ústavu; a proto značné moci se těšice, pořádali ústavu i v ostatních obcích), po vyhnání pak samovládců z Hellenska svedena též o málo let později u Marathonu bitva Peršanů proti Atheňanům. Deset let po této bitvě přitáhl opět barbar s velikou výpravou na Hellensko, aby si je uvedl v porobu. A když se sneslo nad nimi veliké nebezpečení, ujali se Lakedaimoňané vedení Hellenů, kteříž společně do války se pustili, vynikajíce nad ně moci svou, a Atheňané odhodlavše se při návalu Peršanů město opustiti a odklidivše se s jměním svým na lodí, zůstali na nich a stali se námořníky. Odrazivše pak spojenými silami barbara, rozstoupili se nedlouho potom a přidali se k Atheňanům neb Lakedaimoňanům i ti Hellenové, kteří odpadli od krále perského, i ti, kdož bojovali jim po boku. Tito dva státové objevili se totiž nejmocnějšími; byliť silni jeden na zemi, druhý loďstvem. I potrval tento válečný spolek toliko krátkou dobu, později však rozdvojivše se⁶³⁾ Lakedaimoňané a Atheňané, pustili se do války ve spolku se svými spojenci druh proti druhu, a z ostatních Hellenův, kteříkoliv snad se nepohodli, přidávali se nyní k těmto. Pročež po celý ten čas od perských válek až po válku tuto, tím že jednak smlouvy sjednávali, jednak válčili buď vespolek nebo se spojenci svými, kdykoliv od nich odpadali, připravili se řádně k válčení a nabyli po každé větší zkušenosti, konajíce cvičení svá s nebezpečstvím.

19. Lakedaimoňané měli vrchní velitelství, neukládajíce spojencům svým berní, nýbrž toho dbajíce, aby zařídili správu obce sobě samým toliko vhod po oligarchicku, kdežto Athe-

⁶²⁾ Totiž až na Lykurga, jehožto zákonodárství spadá dle Thukydidy, jak z pozdějšího výkladu vysvítá, více než 400 let před r. 421 nebo 404 př. Kr. Eratosthenes klade je v r. 884. S tím souhlasí též Herodot I 65.

⁶³⁾ Od té doby, co Lakedaimoňané poslali domů z Messenska Atheňany, jimž velel Kimon.

ňané zabrali časem v moc svou lodi obcím náležející, vyjma chijské a lesbické,⁶⁴⁾ též daň peněžitou odváděti všem uloživše. Proto nabyly u nich vlastní jejich prostředky válečné mohutnějších rozměrů, než když dospěli kdysi k největší moci v době, kdy nesesláblé spolenectvo bylo v plném rozkvětu.

20. Shledal jsem tudíž dávné události takovými, a ne snadno jest jim uvěřiti na kterýkoliv důkaz bez rozdílu. Lidé totiž přijímají pověsti o dřívějších příbězích jeden od druhého stejným způsobem, nezkoumajíce jich, třebas se týkaly jejich domova. Tak na př. lid athenský domnívá se, že byl Hipparchos jako samovládce usmrčen od Harmodia a Aristogeitona, a neví, že Hippias měl v rukou vládu jakožto nejstarší ze synů Peisistratových, Hipparchos⁶⁵⁾ pak a Thessalos že byli bratři jeho, Harmodios však a Aristogeiton, myslíce, že jsou vyzrazeni od spoluspiklenců svých Hippiovi onoho dne a to zrovna před činem, ušetřili ho, poněvadž dle domněnky jejich věděl o úmyslu tom již napřed, ale chtějíce dříve než by byli zatčeni, něco znamenitého vykonati a potom také v nebezpečenství se vydati, když náhodou zastihli Hipparcha u tak zvaného Leokoria,⁶⁶⁾ an pořádá slavnostní průvod panathenajský, zabili ho. Rovněž o mnohých jiných událostech, které

⁶⁴⁾ Ti netěšili se dlouho výsadě té. Pozbyli jí po nezdařeném povstání r. 427.

⁶⁵⁾ Zde není ani zmínky o rozdílu mezi bratřimi, ano VI 55, 1 zváni Hippias, Hipparchos a Thessalos vlastními bratry. Naproti tomu praví Aristoteles *Ἱσθ. πολ.* c. 17 o synech Peisistratových: „Byli dva ze zákonité manželky, Hippias a Hipparchos, dva pak ze ženy argejské (Timonassy), Iofon a Hegesistratos; tento měl příjmi „Θεταλός.“ Thukydides odvolává se VI 35, 1 na úřední nápisy, pokud se týče poměrů rodinných u Peisistratovců, a proto jest jim dáti přednost před výklady Aristotelovými. Dle Niesa, J. Töpffera (Hermes 29, 463 nn.) dlužno zaujmouti stanovisko prostředkující, že Hegesistratos-Thessalos byl sice původně levoboček (srv. Herod. V 94), ale později se stal občanem athenským.

⁶⁶⁾ Byla to dle podání svatyně deer staroattického krále Lea. Tyto byly prý, když vznikl hlad, buď z vůle vlastní nebo otcovy obětovány za spásu města, aby usmířily Palladu. Místo to bylo uprostřed Kerameika u tržiště nebo na tržišti samém. Srv. Wachsmuth, *die Stadt Athen* 2, 413 n. Deery ony sluly Praxithea, Theope a Eubule.

ještě podnes jsou platny a neupadají délkou času v zapomenutí, ani ostatní Hellenové nemají správného názoru, jako že králové lakedaimonští jeden i druhý ne jedním⁶⁷⁾ hlasem k ostatním se přidávají, nýbrž dvěma, a že mají sbor pitanský,⁶⁸⁾ kteréhož ani nikdy nebylo. Tak povrchně zkoumá lid pravdu a kloní se spíše k tomu, co má po ruce.

21. Jestliže někdo soudí z řečených důvodů, že ty události, jež jsem vyložil, skutečně byly takové, nechyboval by přes to, a to ani nepřikládaje více víry tomu, jak básníci o nich pěli, přemrštěně je vyzdobujice, ani jak letopisci o nich napsali, aby více lahodili sluchu⁶⁹⁾ než aby k pravdě přihlíželi, ježto jsou nedokázány a většina z nich délkou času pronikla vítězně k báječnosti pravdě nepodobné, ale uznáv, že dokázáno o nich ze známek zcela patrných dostatečně, pokud to možno při událostech tak starodávných. A válka tato, ač lidé obyčejně válku v době průběhu jejího za nejdůležitější

⁶⁷⁾ Obě dle Thukydidy mylné domněnky, t. j. že by měli králové lakedaimonští po dvou hlasech, jakož i že byl skutečně *Πιτανάτης λόχος* (vojenský sbor pitanský), nalézáme u Herod. VI 57 a IX 53.

⁶⁸⁾ Někteří ovšem popírají, že by se byl Herodot omylu toho dopustil, a vykládají slova jeho takto: „Nepřijdou-li oba králové do sedění, odevzdává některý kmet za oba dohromady dva hlasy, sám za sebe pak třetí.“ Výklad ten není však pravdě podobný (srv. J. Kvičala: Herod. děj. VI 57 pozn. 50). Herodot IX 53 odvozuje, jak se zdá, *Πιτανάτης λόχος* od *κάμη Πιτάνη* (Paus. 3, 16, 9), kterou sám jmenuje III 55 *δημος*, a přenáší název ten na oddíl vojska. Pitane byl jeden z okresů, z kterých se skládala Sparta. Měla svoje vlastní hry závodní a jak Herodot na témž místě naznačuje, tvořila oddíl vojenský, který záležel z občanů pitanských a byl na rovni s ostatním vojskem. Thukydides, jak se zdá, mínil tímto názvem nějaký zvláštní sbor, jádro snad celého vojska pěšího, a s tohoto stanoviska polemisuje. Nelze pochybovati, že tu má Thukydides na mysli i jiné spisovatele, nejen Herodota. Proto dí také: „a ostatní Hellenové.“ Výraz *ψηφω προστίθεσθαι* dá se vysvětliti tím, že králové dávali hlas svůj ne napřed, nýbrž až naposledy. (Schömann, Gr. Alt. I⁴ 239 pozn. 1.).

⁶⁹⁾ V orig. *τῆ ἀκροάσει* t. j. veřejné přednášky při slavnostních sjezdech. *Λογογράφοι* = sběratelé pověstí, kronikáři. Sbírali pověsti o založení svých rodišť, o původu jednotlivých kmenů a rodů i jsou předchůdci Herodotovi. Dle scholiasty naráží prý tuto Thukydides na Herodota, ač patrné to není.

pokládají, po jejím však ukončení k starodávnému s větším obdivem vzhlízejí, přece těm, kdo uvažují na základě události samých, podá důkaz, že byla větší oněch.

22. Co však toho se tkne, co který muž pověděl v delší řeči, buď hodlaje do války se pustiti nebo již v ní jsa, nesnadno bylo jak mně samému v paměti podržeti zrovna přesné znění toho, co bylo řečeno, tak i těm, kdo odněkud jinud mi to ohlašují. A jak jsem soudil, že jednotlivci pokaždé o věcech přítomných na nejvýš vhod mluvili, přimýkaje se co nejužěji ⁷⁰⁾ k celkovému smyslu řeči skutečně pronesených, tak jsem to zaznamenal. O událostech pak válečných uznal jsem za úkol svůj psáti, ne jak jsem se o nich tu od toho, tam od onoho dovídal, ani jak mně se zdálo, nýbrž tak, že jsem jednak to, čemu jsem byl sám přítomen, jednak to, co mi od jiných bylo pověděno, pokud možná, důkladně o každém příběhu uvažuje, prozkoumal. Avšak bylo to pracně shledáváno, poněvadž ti, kdo byli očitými svědky jednotlivých událostí, nemluvili totéž o věcech týchž, ale jak kdo pro jednu z obou stran choval přízeň, či jak mu paměť sloužila. I ukáží se dějiny ty snad proto, že nemají v sobě nic báječného, k poslechnutí méně zajímavými. Dostačí však, aby ti, kdo budou si přátí nabytí bezpečné znalosti jak minulých příběhů, tak toho, co jednou dle běhu lidských osudů opět právě tak aneb podobně se udá, dílo mé užitečným uznávali, a tak jest toto zděláno spíše jakožto trvalý majetek pro věčné ⁷¹⁾ časy, nežli jakožto okázalé dílo k poslechnutí jen na okamžik.

23. Z činů v době dřívější zběhlých byla jakožto nejzávažnější válka perská, a ta přece došla rychlého rozhod-

⁷⁰⁾ Thukydides nemohl při řečech, kterých sám na své vlastní uši neslyšel, podati vždycky zcela přesně ani podstatný obsah, kdežto o řečech, jež sám slyšel, učinil si asi ihned záznamy (srv. hl. 1, 1).

⁷¹⁾ Plinius Epp. 5, 8, 11 vyjadřuje rozdíl takto: plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα sít an ἀγώνισμα, quorum alterum oratio (t. j. řečnické dílo umělecké), alterum historia est. „Nejvíce záleží na tom, jak dí Thukydides, zdali to jest κτῆμα či ἀγώνισμα, z nichž jedno jest řečí, t. j. řečnickým dílem, druhé dějinami“. I tu myslí Thukydides na panegyrické přednášky.

nutí dvěma bitvami ⁷²⁾ námořními a dvěma pozemními; válka tato však do délky velice se protáhla a v průběhu jejím potkaly Hellensko strasti, jakých nebylo jindy ve stejné době. Neboť ani tolik měst nebylo dobyto a zpusťošeno, jedno se strany ⁷³⁾ barbarů, jiná od samých stran proti sobě válčících (některá pak po dobytí i obyvatele ⁷⁴⁾ změnila), ani tolik lidí nebylo vyobcováno a povražděno, jednak ve válce ⁷⁵⁾ samé, jednak proto, že žili v rozbroji. Též události, jež dříve toliko z doslechu se vyprávěly, v skutečnosti však řidčeji se potvrzovaly, ukázaly se tehdy úplně věrohodnými, jako pokud zemětřesení se týče, ta po největší části země řádila a sama sebou s největší prudkostí se dostavila, jakož i zatmění ⁷⁶⁾ slunce, která častěji za sebou se vyskytla, srovnáváme-li je s oněmi případy, jež z dřívějších dob se připomínají, pak i tu a tam veliká sucha a jim v zápětí též hlad a především morová rána, která tolik škod nadělala a značnou část lidstva zahubila. To vše totiž přikvapilo zároveň s touto válkou. Začali ⁷⁷⁾ pak ji Atheňané a Peloponnesané, zrušivše příměří třicetileté, které bylo mezi nimi sjednáno po dobytí Euboje. Proč pak je zrušili, toho příčiny zaznamenávám hned z předu

⁷²⁾ Rozumějí se obyčejně se scholiastou námořní bitvy u Artemis a Salaminy a pozemní bitvy u Thermopyl a Plataj.

⁷³⁾ Tkukydides připomíná jen jeden případ toho druhu, totiž u Kolofona: III 34. Miněna-li tu válka 27letá, pak lze mysliti i na města Selinus, Himeru a Akragas, kterých bylo r. 409 a 406 dobyto od Karthagiňanů. Na Mykalessos (VII 29 a 30) se dle všeho narážka tato nehodí.

⁷⁴⁾ Osud tento stihl na př. Aiginu (II 27), Sollion (II 30), Poteidaji (II 70), Anaktorion (IV 49), Skionu (V 32), Melos (V 116).

⁷⁵⁾ Při „vyobcováních“, způsobených bezprostředně válkou, tanou nám na mysl na př. Platajští, kteří našli útočiště v Athenách (II 6, 4. 78, 3; III 24, 2) a Lesbané, jižto unikli pomstě Atheňanů (IV 52, 2. 75, 1), při „vraždění“ jak boje těch, kdož válku vedli, tak porubání zajatých (II 5, 7. 67, 4; III 50, 1. 68, 1 atd.).

⁷⁶⁾ O zatměních slunce, viditelných v Řecku, činí Thukydides zmínku toliko II 28 a IV 52; Xenofon Hellen. II 3, 4. Skoro málo vzhledem k výrazu *πυκνότεραι*, častější. O zatměních měsíce děje se zmínka VII 50; Xenof. Hellen. I 6, 1.

⁷⁷⁾ Dotčený tu počátek války vylíčen šíře v úvodě ke knize II.

na prvním místě, jakož i rozepře jejich, aby jednou nemusil nikdo pátrati po tom, z které příčiny vznikla mezi Helleny tak strašná válka. Neboť za příčinu nejvlastnější, o které však nejméně se povídalo, pokládám to, že Atheňané nabyvše veliké moci a tím strachu Lakedaimonským nahánějíce, donutili je k válce: příčiny však, které byly před světem s obou stran pronášeny, proč příměří zrušili a do války se pustili, byly tyto.

24. Epidamnos ⁷⁸⁾ jest město, jež leží po pravé straně, když vplouváme do zálivu ionského; v sousedství pak jeho obývají barbarští Taulantiové, kmen illyrský. Místo to osadili ⁷⁹⁾ Kerkyřané, a zakladatelem osady byl Falios, syn Eratokleidův, rodem Korinfan, z kmene ⁸⁰⁾ Herakleovců, byv totiž po starém zvyku z rodného ⁸¹⁾ města povolán; založení pak účastnili se někteří z Korinfanů i z ostatního kmene dorského. Časem stalo se město Epidamenských velikým a lidnatým. Když však žili po mnoho let mezi sebou v rozbroji, byli, jak se vypravuje, válkou jakousi se sousedními barbary potřeni a pozbyli z největší části moci své. V posledních dobách před touto válkou vypudil jejich lid velmože, ⁸²⁾ a tito vtrhnuvše do města ve spolku s barbary, olupovali měšťany na zemi i na moři. Když pak Epidamňané, kteří byli v městě, v tísní se nalézali, vypraví poselstvo do Kerkyry, jakožto města mateřského, s prosbou, aby jich nenechávali hynouti, nýbrž aby vyhnance s nimi smířili a válku s barbary skoncovali. Tuto žádost přednášeli,

⁷⁸⁾ Epidamnos, u Římanů Dyrrhachium, nynější Durazzo, na illyrském pobřeží moře jaderského. Založen od Korinfanů r. 627 př. Kr.

⁷⁹⁾ Dle Eusebia v Ol. 38, 4 = r. 625 př. Kr., dle Hieronyma Ol. 38, 3.

⁸⁰⁾ Byl asi, jako Archias z kmene Herakleovců VI 3, 2, Bakchiovec.

⁸¹⁾ Občané vyslaní k založení osady nějaké dostávali od mateřského města zbraň a zásobu na cestu i úpisy svých výsad. Každoročně vypravovali poselstvo s dary a obětmi do původní vlasti své. Vzali s sebou z domova i oheň z krbu v prytaneiu na znamení, že osada má býti s metropolí povždy úzce spojena a na ní závislá. Za to měli osadníci právo, dožadovati se na mateřském městě svém v nebezpečnoství pomoci, jak to činili Epidamňané. Pokládáno za hřích, válčiti proti metropoli.

⁸²⁾ V originále *δυνατοί* časté označení strany oligarchické (*οἱ ὀλίγοι*) proti lidu (*δημος*) (srv. II 65, 2; III 27, 3; V 4, 3; VIII 21, 1).

usednuvše jakožto prosebníci v chrámě Heřině. Kerkyřané však nevyslyšeli snažné prosby jejich, nýbrž propustili je s nepořízenou domů.

25. Poznavše Epidamenští, že jim z Kerkyry žádná pomoc nekyne, byli v nesnázích, jak urovnati přítomný stav věcí, a poslavše do Delf, otázali se boha, mají-li Korinťanům vydati město své jakožto zakladatelům osady a pokoušeti se nějaké pomoci na nich vymáhati. Ten jim odpověděl, aby vydali město Korinťanům a vůdci si je učinili. Přišedše tudíž Epidamenští do Korinthu, odevzdali jim osadu svou dle výroku věštby, a dokazující, že zakladatel jejich osady pocházel z Korinthu, i oznamující věštbu, prosili, aby jich nenechávali hynouti, nýbrž aby jim přispěli ku pomoci. Tu Korinťané uznávajíce to za právo, uvolili se pomocí přispěti, soudíce, že osada ta právě tak náleží jim, jako Kerkyřanům, spolu však také z nenávisti ku Kerkyřanům, že si jich nevšímalí, ač byli jejich osadníky; neboť ani při společných národních ⁸³⁾ slavnostech nevzdávali jim obvyklých poct, ani nedávali Korinťanovi přednosti ⁸⁴⁾ při obětech, jako ostatní osady, nýbrž pohrdali jimi, měříce se, pokud bohatství se týče, s největšími na ten čas boháči mezi Helleny a výzbrojí válečnou jsouce mocnější, i honosili se časem, že loďstvem dokonce i daleko nad ostatní vynikají, jakož i tím, že před nimi obývali na Kerkyře Faiakové, ⁸⁵⁾ slávy požívající jakožto námořníci (proto se též hojnější měrou opatrovali loďstvem a byli také skutečně dosti moci; měli totiž pohotově 120 trojřadovek, když počínali válčiti).

⁸³⁾ V orig. *γάρα*: tím jest asi rozuměti oběti, které posílány zvláště z osad ku hlavním slavnostem v mateřském městě (sluly *κοινὰ πανηγύρεις* t. j. společná shromáždění slavnostní, ježto byly spolu svátky pro osady). Srv. Diodor 12, 30: *διὰ τὸ μόνους τῶν ἀποίκων μὴ πέμπειν τὰ κατειθισμένα ἱερεῖα τῇ μητροπόλει*. Přednost pak metropole záležela v tom, že kněz nebo jiný předák z ní první obětoval, klada náležitě částky oběti na obětníci ku spálení.

⁸⁴⁾ t. j. tím, že dovolovali Korinťanovi vzdáti oběti v Kerkyře zahájením obvyklých obřadů při počátku oběti.

⁸⁵⁾ Faiakové, národ báječný dle Homera; vypuzeni byvše od Kyklopů ze Sikeliie, usadili se prý na ostrově Scherii (Kerkyře?) a tam žili velmi pokojně a blaze, hledíce si zpěvu, her a plavectví.

26. Korinťané majíce v tom všem tudíž příčiny k stížnostem, poslali rádi do Epidamnu svou pomoc, činíce prohlášení, aby, komu libo, šel za osadníka, a poslali tam posádku Amprakijských, Leukadských a ze svého mužstva. Ti pak pustili se cestou po souši až do Apollonie,⁸⁶⁾ osady Korinťanů, ze strachu před Kerkyřany, aby jim nebylo těmito bráněno, kdyby po moři se přepravovali. Jakmile se Kerkyřané dověděli, že osadníci s posádkou dorazili do Epidamnu a osada jejich že byla Korinťanům odevzdána, horšili se. A vypluvše ihned na 25 lodích a později s jiným⁸⁷⁾ loďstvem, nakazovali jim se zpupným vyhrožováním, aby jednak vyhnance opět přijali (přišli totiž na Kerkyru vyhnanci epidamenští, ukazující k hrobům⁸⁸⁾ svých předků i ku kmenovému příbuzenství, kteréhož dovolávajíce se prosili, aby je přivedli zpět do vlasti), jednak aby posádku, kterou Korinťané poslali, a osadníky zpět odeslali. Epidamenští však v ničem jim nepovolili. Tož vytáhnou proti nim válečně Kerkyřané na 40 lodích ve spolku s vyhnanci, aby je uvedli zpět do vlasti, přibravše ještě Illyry ku pomoci. Rozloživše se pak u města, dali prohlásiti, aby z Epidamenských, kdokoli by chtěl, a cizinci bez závady odešli; sice že s nimi naloží jako s nepřáteli. Když však se nechtěli podvoliti, Kerkyřané jali se obléhati město; jest pak místo to ostrohem.

27. Korinťané, jakmile jim přišli z Epidamnu poslové, že jsou Epidamenští obléháni, chystali se k výpravě válečné a ohlašovali spolu zakládání osady v Epidamnu, kamž může jíti, kdo chce, za úplné rovnoprávnosti; pakli by snad kdo nehodlal hned spolu plouti, ale přál by si účastniti se jakožto osadník, nechť zůstane doma, zaplatě 50 drachem⁸⁹⁾ korinth-

⁸⁶⁾ Apollonie, korinthska osada, j. od Epidamnu, rovněž v území Taulantiů. Jest tomu rozuměti tak, že výprava doplula po moři až do Apollonie, tu vystoupila na břeh a odtud pěšky táhla k Epidauru.

⁸⁷⁾ Tedy mezitím přibylo asi 15 nových lodí, poněvadž mluveno něco dále o 40 lodích kerkyrských.

⁸⁸⁾ Hroby to jejich předků (III 59, 2), kteří byli pochováni na Kerkyře.

⁸⁹⁾ V Korinthu dělil se stříbrný stater, kterýž měl cenu asi attické didrachmy, ve 3 drachmy. Srv. Hultsch, Griech. u. röm. Metrologie 2,

ských. I bylo mnoho jak plujících, tak těch, kdo platili hotovými penězi. Poprosili pak Korinťané i Megořanův, aby je loďmi spolu doprovodili, jestliže by jim totiž bránili Kerkyřané v plavbě. I strojili se tito na osmi lodích s nimi plouti, jakož i Palané kefallenští na čtyřech; též Epidaurských požádali. Ti poskytli pět lodí, Hermionští jednu a Troizenští dvě, Leukadští pak deset a Amprakijští osm; Thebanů a Fliunťanů požádali za peníze, Elidských za prázdné lodi i za peníze. Se strany pak Korinťanů samých chystalo se 30 lodí a 3000 těžkooděnců.

28. Když však Kerkyřané se dověděli o výpravě té, přibývše do Korinthu s posly lakedaimonskými a sikyonskými, které k sobě přibráli, kázali, aby Korinťané odvedli posádku i osadníky v Epidamnu jsoucí, protože prý nemají práva na Epidamnos. Jestliže snad osobují si naň právo, byli ochotni podrobiti se rozsouzení měst na Peloponnesu, o kterých by se obě strany dohodly; které z obou stran by byla osada soudem přičtena, ti aby byli pány jejími. Byli pak ochotni věc tu vznésti na věštinu v Delfech. K válce však podnět dávat, před tím varovali usilovně; sic i sami budou prý přinuceni, doženou-li je onino k tomu, jiné přátele si zjednat, kterých si nepřejí, spíše jiné než nyní mají, v zájmu svém. Avšak Korinťané jim odpověděli, že budou o tom uvažovati, odvolaj-li oni loďstvo své i barbary od Epidamnu; dříve zajisté nesluší se prý, zatím co by onino byli obléháni, aby sami pouštěli se v řízení právní. Kerkyřané však namítali proti tomu, že tak učiní, odvedou-li i oni (Korinťané) své lidi, kteří jsou v Epidamnu; že pak ochotni jsou i za tou podmínkou, že jedni i druhí zůstanou na místě svém, nastoupiti cestu práva, a potud příměří sjednají, až by bylo cestou práva rozhodnuto.

29. Korinťané však v ničem z toho nepovolovali, nýbrž když měli lodi mužstvem opatřeny a spojenci se dostavili, vyslavše napřed hlasatele, aby dříve veřejně válku Kerkyřanům opověděl, vyrazili se 75 loďmi a s 2000 těžkooděnců

540. Poměr mezi korinthskou a attickou drachmou byl jako 5 : 3; na onu se počítalo 10, na tuto 6 obolů. Byla rovna drachmě aiginské, a tak i talent.

a pluli směrem k Epidamnu, aby vedli válku proti Kerkyřanům. Velitelem loďstva byl Aristeus, syn Pellichův, Kallikrates,⁹⁰⁾ syn Kalliův, a Timanor, syn Timanthův, pozemnímu pak vojsku vévodil Archetimos, syn Eurytimův, a Isarchidas, syn Isarchův. Jakmile přibyli do Aktia⁹¹⁾ v území anaktorijském, kde jest svatyně Apollonova, blízko ústí zátoky amprakijské, vyslali Kerkyřané proti nim na člunu hlasatele zapovědět jim, aby se k nim nepřibližovali, a jali se spolu lodí naplňovati mužstvem, opatřivše staré lodí novým sroubením, aby byly plavby schopny, a ostatní vyspravivše. Když hlasatel jim od Korinťanů nic nevyřídil, co by o smíru svědčilo, a oni měli lodí své opatřeny mužstvem, počtem osmdesáte (čtyřicet jich totiž obléhalo Epidamnos), vypluvše proti nim a postavivše se v řadu bitevní, svedli námořní⁹²⁾ bitvu. I dobyli Kerkyřané skvělého vítězství a zničili patnáct lodí korinthských. Téhož dne se jim podařilo, že také Epidamnos, obléhající jej, si podrobili s tou výminkou, aby cizince vydali, ale Korinťany chovali ve vazbě, dokud by se o nich nestalo nějaké jiné rozhodnutí.

30. Po této bitvě námořní postavili Kerkyřané vítězné znamení na Leukimmě,⁹³⁾ mysu kerkyřském, všechny ostatní zajatce,⁹⁴⁾ kterých se zmocnili, pobili, Korinťany pak ve vazbě chovali. Později, když se Korinťané se spojenci svými zpět k domovu uchýlili, utrpěvše s loďmi svými porážku, byli v krajích oněch pány celého moře okolního Kerkyřané, a dopluvše do Leukady, osady Korinthských, poplenili zemi tu a zapálili Kyllenu, lodní stanoviště Elidských, protože byli po-

⁹⁰⁾ Kallikrates, syn Kalliův; často v téže rodině jména tvořena různým způsobem od téhož kmene.

⁹¹⁾ Aktion, předhoří, vybíhající na s. z. konci Akarnanska, s přístavem a světoznámým chrámem Apollonovým.

⁹²⁾ Dle slov těchto zběhla se bitva asi dosti blízko u města Kerkyry. Jest jí tedy jmenovati spíše bitvou u Leukimmy než u Aktia.

⁹³⁾ Leukimme (nikoliv Leukimne), severní výběžek j. v. části ostrova Kerkyry; i nynější jméno „Leukimo“ nasvědčuje tomu (capo bianco).

⁹⁴⁾ Zajatci v bitvě námořní. Něco jiného byli zajatci u Epidamnu. O oněch neučiněna žádná smlouva a ani výhrada. Tito zajatci dostali se asi brzy potom na svobodu. (Srv. III 70, 1.)

skytli Korintanům lodí a peněz. A tak velmi dlouho po této bitvě námořní vládli mořem a hubili spojence Korintanů, podnikajíce na ně útoky lodní, až Korintané, když nastalo opět léto, poslali loďstvo i vojsko, ježto spojenci jejich byli v tísní, a rozložili se táborem u Aktia i v okolí Cheimeria ⁹⁵⁾ v území thespotském, aby chránili Leukady a ostatních měst, která s nimi žila v přátelství. Avšak naproti nim leželi i Kerkyřané táborem u Leukimmy jak s loďstvem, tak s vojskem pozemním. Nepodnikali však ani jedni ani druhí útoku lodního na vzájem, nýbrž leželi po celé léto naproti sobě, a když tu již byla zima, odebraly se obě strany domů.

31. Korintané oddávajíce se s vášnivou horlivostí této válce s Kerkyřany, dávali si stavěti lodi tento i druhý rok po této námořní bitvě a chystali se s největším úsilím k výpravě lodní, shánějíce jak z Peloponnesu samého, tak i z ostatního Hellenska veslaře, za mzdu si je získávajíce. Doslychajíce Kerkyřané o zbrojení jejich, počali se obávati a uznali za dobré (nebyli totiž s nikým z Hellenů ve spolku a nepřistoupili zápisem ke smlouvám ani s Atheňany ani s Lakedaimoněny) obrátiti se k Atheňanům a pokoušeti se o to, aby se stali spojenci jejich a stanouce se jimi, aby u nich nějaké pomoci dosáhli. Korintané však zvěděvše o tom, přišli též sami s poselstvím do Athen, aby připojení loďstva attického k loďstvu Kerkyřanů nestalo se jim závadou ukliditi válku, jak by chtěli. Když pak byla svolána hromada lidu, došlo mezi oběma k rozporu, a Kerkyřané promluvili takto:

32. „Jest slušno, Atheňané, aby ti, kteří přišli k sousedům svým prosit za pomoc, jako právě my nyní, nemohouce se odvolati ani na značnou službu dříve prokázanou, ani na spoje neckou pomoc dříve poskytnutou, ukázali především, že to, zač prosí, jest prospěšno, nebo není-li tomu tak, aspoň ne na škodu, potom, že též za to budou trvale vděčnost chovati; jestliže však z toho nic neukáží nade vši pochybnost, nesmějí se horšiti, budou-li oslyšeni. Tu však Kerkyřané vyslali

⁹⁵⁾ Cheimerion, přístav v hl. 46, 3 blíže popsany. Byl to mys a přístav v Thesprotsku v Epeiru. Leukas, ostrov u Akarnanska, bývala za pradávna jen ostrohem.

nás s prosbou za spojenectví vaše v té důvěře, že i v tom vám mohou poskytnouti jisté záruky. Jest pak ovšem posavadní chování naše k vám vzhledem k prosbě naší o pomoc zrovna v rozporu samo k sobě a našim vlastním záležitostem v přítomném okamžiku ne na prospěch. Ačkoliv jsme totiž v době minulé posud sami od sebe nevešili s nikým ve spojení, přišli jsme nyní za toto požádat jiných, a spolu stojíme tu z příčiny té v přítomné válce s Korinfany osamělí. A tak to, co se nám zdálo býti dříve moudrou opatrností, v cizím území spojenců nepodnikati společných nebezpečství dle rozumu jiného, nyní na konec jeví se nerozvážlivostí a slabostí. Ve svedené sice bitvě námořské odrazili jsme Korinfany sami o sobě; ježto však nyní s větší zbrojnou mocí z Peloponnesu a ostatního Hellenska na nás táhnou a my vidíme, že svou vlastní toliko mocí nejsme s to, abychom nad nimi nabyli vrchu, a spolu nám nastane veliké nebezpečství, ocitneme-li se v moci jejich, jsme nuceni žádati za pomoc jak vás, tak každého kohokoliv jiného, i zasluhujeme odpuštění, jestliže se odhodláváme opaku někdejší nečinnosti své, stanovené ne ze zlé vůle, nýbrž z bludného názoru.

33. Bude pak vám tato nahodilá žádost naše o pomoc v mnohé příčině na prospěch, dáte-li si říci: předně, že přispějete pomocí lidem, kterým křivda se děje a kteří jiným neublíží, pak že ujmouce se těch, kteří se vydávají v zápas za nejsvětější statky své, zavázete si je měrou, pokud možná, největší k vděčnosti provázené svědectvím věčně památným, a též loďstvo máme počtem nejsilnější vyjma vaše. A nad to uvažte, jaké štěstí může býti pro vás vzácnější nebo pro nepřátele nepřijemnější, jestliže moc, které vy byste si byli vážili za mnoho peněz a dobrých slov, jen aby se vám jí dostalo, tato samochťíc se dostavuje, beze všech nebezpečství a beze všeho nákladu, nabízejíc sebe samu a mimo to přinášejíc vám v mínění veřejném pověst šlechetnosti, u těch pak, k jichž obraně přispějete, vděčnost, kdežto vám samým dodá síly. Toho zajisté všeho dohromady v každé době málokterým se dostalo, a zřídka kdy dostávají se lidé, kteří by za spojenectví žádali, a těm, jež ku pomoci vyzývají, zrovna

tak bezpečnosti a vážnosti dodávali, jako jí od nich doufají dosíci. Jestliže pak kdo z vás míní, že ta válka, v které právě bychom vám mohli býti užiteční, se neuskuteční, ten se mýlí v úsudku a neznamená, že Lakedaimoňané ze strachu před vámi jsou chtiví války, a Korinťané, kteří u nich mají veliký vliv, nejen s vámi nepřátelsky smýšlejí, nýbrž i nás napřed se snaží odkliditi, aby se pak vrhli na vás, bychom se zároveň s jinými proti nim nepostavili ve společném nepřátelství a oni se napřed nepřipravili o jedno nebo druhé, buď totiž nás se slabiti nebo vlastní moc svou utvrditi. Naši tedy starostí jest předejiti je, když my vám nabízíme spojenectví, vy pak když je přijmete, a spíše na ně dříve udeřiti nežli na odvetu se jim brániti.

34. Jestliže pak praví, že by nebylo spravedливо, abyste vy se ujímali osadníků jejich, nechť zvědí, že každá osada v úctě má mateřské město své, zakouší-li od něho dobrého, pakli se jí křivda děje, že se mu odcizuje; neboť nejsou vysíláni osadníci, aby byli otroky doma zůstalých, nýbrž za tím účelem, aby jim byli rovni. Že pak oni nám křivdili, jest patrné; byvše totiž vyzváni za rozsudí v příčině Epidamnu, umínili si rozhodnouti stížnosti raději válkou než rovným právem. Též vám budiž poněkud výstrahou to, co na nás soukmenovcích páchají, abyste se jimi nedali úskočně podváděti, a v tom, zač vás bez obalu žádají, abyste jim ochotně nepovolovali; neboť kdo pocituje nejméně litosti z toho, že jevil ochotu k nepřátelům, ten by nejbezpečněji docházel cíle.

35. A neporušíte ani smlouvy ⁹⁶⁾ s Lakedaimoňany, přijmete-li ve spolek nás, jižto nejsme spojenci ani jedněch ani druhých. Vždyť ve smlouvě té ustanoveno, že, kterákoliv z hellenských obcí není ve spolku se stranou ani jednou ani druhou, té že volno přikloniti se, ku kterékoli z obou stran by jí bylo libo. I bylo by hrozno, mělo-li by těmto býti dovoleno, opatřovati lodi mužstvem ze spojenců, ano mimo to i z ostatního Hellenska a zvláště z vašich poddaných, nás

⁹⁶⁾ Míněna tím smlouva r. 445 mezi Atheňany a peloponneským spolkem ujednaná, třicetileté příměří (srv. hl. 115, 1).

však vyloučiti od spojenství před očima ležícího, jakož i od všeliké pomoci odněkud jinud přicházející. A budou-li za zločin vám pokládati, dáte-li se přemluvíti k splnění prosby naší, pak zajisté mnohem více bychom mohli my vás obviňovati, jestliže vás k tomu nepřimějeme. Neboť nás, kteří toneme v nebezpečnosti a nejsme nepřáteli vašimi, odmítnete od sebe, těmto však, jižto jsou vašimi nepřáteli a na vás hodlají se vrhnouti, netoliko nebudete brániti, nýbrž i dopustíte, aby si z vašeho panství přibrali moc válečnou. To však není spravedlivo, nýbrž jest slušno, abyste buď zabraňovali i jim najímání námezdníky ze země vaší, nebo též nám pomoc posílali, jakýmkoliv způsobem se k tomu dáte přiměti, zvláště pak abyste zjevně se nás ujali a nám spěli ku pomoci. K mnohým pak, jak právě na začátku jsme pověděli, prospěchům ukazujeme, a to jakožto k nejdůležitějšímu, že máme tytéž nepřátele (což jest nejjistější zárukou věrnosti) a sice nikoli slabé, nýbrž takové, kteří jsou s to, aby uškodili těm, kdo od nich odpadli. A když se vám nabízí spojenectví námořní a nikoliv pozemní, není naše zneprátení pro vás lhostejno, nýbrž nejlépe jest, abyste, pokud možno, nedovolili nikomu jinému loďstvo míti, pakli to nelze, abyste měli toho přítelem, kdokoliv jest nejmocnější.

36. A kdo by za prospěšné pokládal to, co námi jest navrhováno, ale obává se, aby, daje se tím pohnouti, smluv nezrušil, vezmiž na vědomí, že úzkostlivost jeho, provázena-li jest jen mocí, nažene protivníkům spíše strachu, kdežto důvěřivost jeho, když nás nepřijme ve spolek, slabostí jsouc, u mocných protivníků tím méně obavy vzbudí, a spolu že neběží mu nyní o Kerkyru tak, jako spíše o Atheny, a že není zrovna nejlépe v zájmu jejich starostliv, když přihlížejí k budoucí a skoro již přítomné válce pro ten okamžik, na vahách jest, má-li si místo přidružení, jehožto sprátení i zneprátení má v zápětí chvíle nejzávažnější. Vzhledem totiž ku přeplavbě do Italie i do Sikelie leží výhodně, takže ani nedovolí, aby odtud loďstvo přirazilo Peloponneským na podporu,⁹⁷⁾ a může průvodem opatřiti loďstvo, které by se odtud bralo do tamních krajin, jakož

⁹⁷⁾ Dle II 7, 2 nadáli se Spartané již na počátku desítileté války podpory lodí Italiotův a Sikeliotův.

i v každé příčině největších výhod poskytuje. Z tohoto, co v největší stručnosti jak pro veškerenstvo tak pro jednotlivce bylo pověděno, mohli byste si vzítí naučení, že nás nesmíte vydati v šanc. Trojí znamenitá moc námořní jest u Hellenů: u vás, naše a Korinfanův. Dopustíte-li pak, aby z těchto dvojí loďstvo se spojilo, a jestliže Korinfané si nás před vámi získají, povedete loďní boj zároveň s Kerkyřany a Peloponnesany; přijmete-li však nás, budete moci s nimi zápasiti loďstvem sesíleným o naše lodi.“

To pověděli Kerkyřané; Korinfané pak pravili po nich toto:

37. „Poněvadž Kerkyřané tuto řeč promluvili netoliko o tom, abyste je do spolku přijali, ale také, že i my jim ubližujeme a oni proti všemu právu válkou jsou napadáni, nutno, abychom i my učiníce zmínku nejprve o každé z obou věcí, pak teprv přikročili k jádru řeči ostatní, abyste tím jistěji již napřed znali oprávněný požadavek se strany naší a odmítli po zralé úvaze volání těchto o pomoc. Praví pak, že z opatrné rozvážlivosti s nikým posud nevešli ve spojenství: v pravdě však učinili si to zásadou proto, aby zlo páchali, a nikoliv z důvodu poctivého a v tom úmyslu, aby žádného spojence ani svědkem svých nepravostí neměli, ani aby nemusili vyzývati k účastenství s pocitem studu. Také spolu okolnost ta, že město jejich má nezávislou polohu, činí jim možným, aby byli sami rozsudími nad urážkami, jichž proti jinému se dopouštějí, ve větší míře, než by se to mohlo státi dle platných smluv s jinými, poněvadž k sousedům svým velmi zřídka zajíždějíce, obyčejně přijímají u sebe ostatní, z nouze u nich přistávající. A za těchto okolností předstírají na oko slušnou nestrannost, nikoliv, aby se nesúčastnili křivd na jiných spáchaných, ale aby sami o sobě směli křivdu páchat: kde by měli převahu, aby násilně si vedli, kde pak by to bylo lze utajiti, aby jiné zkracovali, jestliže by někde něčeho ještě lupem nabyli, aby se nemusili styděti. A dejme tomu, že by byli vskutku muži, jak praví, hodní, mohli, oč byli nepřístupnější svým sousedům, o to zjevněji svou poctivost osvědčovati, když by práva do-
právali, jakož ho i od jiných byli účastni.

38. Avšak ani k ostatním ani k nám nejsou takoví, nýbrž jsouce našimi osadníky, od jakživa jsou odpadlíky od nás a nyní válčí proti nám říkajíce, že nebyli od nás v osadu vysláni proto, aby od nás zlého zakoušeli. My pak rovněž na tom trváme, že jsme osady nezaložili proto, abychom od těchto snášeli potupu, nýbrž za tím účelem, abychom jednak jim vévodili, jednak od nich náležitě důkazy pocty přijímali. Aspoň ostatní osady nás mají v úctě a u osadníků jsme v lásce nejvíce ze všech. I jest zjevno, že, vyhovujeme-li největší části, těmto jediným ne právem lychom se měli nelíbiti, ani bychom nepodnikali výpravy tak mimořádným způsobem, kdyby nám tak nápadně od nich nebylo ubližováno. Bylo by se slušelo, třebaš bychom se byli skutečně dopustili chyby, aby tito povolili naši prudkosti, nám pak by bylo bývalo s potupou užití násilí proti jejich umírněnosti. Ze zpupnosti a že spoléhali ve své bohatství, mnoho jiného na nás spáchali, jakož též o Epidamnos, který nám patří, se nehlásili, pokud byl v tísní; jakmile však my jsme mu přišli na pomoc, zabrali jej násilím a mají jej nyní v moci své.

39. Práví ovšem, že projevili již dříve ochotu k tomu, aby se o sporné věci cestou soudní rozhodovalo, a dlužno se domnívati, že ne ten, kdo jest ve výhodě proti jiným a s bezpečného stanoviska rozhodnutí si žádá, něco významného pronáší, nýbrž ten, kdo se staví na roveň odpůrci svému zrovna tak skutky svými jako slovy, dříve než se pustí v rozhodný zápas. Tito však ne dříve, než počali obléhati místo to, nýbrž, když k tomu mínění dospěli, že my to nenecháme nepovšimnuto, tehdy také vytasili se s návrhem na oko skvělým, aby totiž právo rozhodlo. Tu přišli sem a nemají na tom dosti, že tam sami se dopustili provinění, nýbrž i vás nyní vyzývají, abyste byli společníky jejich ne ve válce, nýbrž v páchání křivdy, a abyste, jsouce v rozporu s námi, jich blahovolně se ujímali. Tehdy měli přijít, když byli v úplném bezpečí, a nikoli v době té, kdy nám bylo ublíženo a oni jsou v úzkých, ani tu, kdy vy, ač jste tehdy z moci jejich nezakusili nižádného prospěchu, nyní se máte sdílet s nimi o pomoc svou, ač jste se nesúčastnili jejich provinění, a utržíte si stejný díl obvinění se strany

naši jako oni, měli pak již odedávna spojití moc svou s vaši a nésti s vámi společné následky z toho.

40. Že my tedy k vám přicházíme se stížnostmi dostatečně odůvodněnými, a oni že jsou prospěchářskými násilníky, to jest na jevě; dlužno však ještě zvědět, že byste jich nemohli přijmouti za spojence po právu. Neboť praví-li se ve smlouvě, že smí obec nezapsaná⁹⁸⁾ ani do toho ani do onoho spolku přidružiti se, jak jí libo, k té či k oné straně, neplatí usnesení to pro ty, kteří ku škodě jiných sem či tam se přikloňují, nýbrž pro toho, kdo nevymykaje se ze závazku k jinému, potřebuje ochrany, a kdo těm, již ho přijmou, ač-li rozumně si vedou, nezpůsobí války místo míru. To nyní vás by stihlo, kdybyste nám nedopřáli sluchu. Neboť stali byste se netoliko pomocníky těchto, nýbrž i nám nepřáteli místo společníků smlouvy. Nutnoť zajisté, abychom se též, potáhnete-li s těmito do pole, bránili proti nim a to ne bez vás. A věru spravedlivost aspoň toho žádá, abyste se stali především ne-strannými k obojím; pakli to vám nelze, abyste naopak s námi šli proti těmto (neboť s Korinfany aspoň spojení jste smlouvou, kdežto s Kerkyřany nikdy jste ani příměří neučinili třeba jen na krátkou dobu), a abyste nezaváděli obyčeje přijímatí odpadlíky strany druhé. Vždyť ani my, když od vás Samští⁹⁹⁾ odpadli, nehlasovali jsme proti vám, ačkoliv mínění ostatních Peloponnesanů se rozcházela, třeba-li jim na pomoc spěti, nýbrž zjevně jsme namítli, že přísluší každému samostatné právo, trestati své příslušné spojence. Přijmete-li totiž ty, kteří zlo nějaké páchají, a budete jim pomáhati, přidá se k nám nějaká, a to nikoliv nepatrná část z vašich přívrženců, a ten způsob jednání zavedete spíše proti sobě samým, než proti nám.

41. Máme tedy tyto právní požadavky k vám, dle zákonů hellenských s dostatek odůvoduené, ale napomínáme vás též

⁹⁸⁾ V listině smlouvy třicetileté byly vyznačeny obce, oběma symmachiím náležející, a tu jest odkázáno k tomuto zápisu s obou stran uznanému.

⁹⁹⁾ R. 440 nebo 439 (viz dole hl. 115). Rozdíl mezi Samskými a Kerkyřany byl ten, že tito byli skutečně od mnoha let obcí úplně nezávislou, kdežto Samos náležel k spojencům Athen jak ve skutečnosti, tak dle smlouvy třicetileté.

a vyzýváme, abyste k nám měli takové uznání, kterého by se nám, tušíme, na vzájem mělo dostati v době přítomné, ježto vám nejsme ani nepřáteli, abyste nám musili škoditi, ani zase takovými přáteli, abyste nás mohli bez vzájemné služby užívat. Vždyť, když se vám kdysi před výpravou perskou nedostávalo lodí válečných k válce s Aiginskými, vypůjčili jste si dvacet lodí od Korinfanů. A tato naše laskavost, jakož i služba vzhledem k Samským vám prokázaná, že totiž Peloponnesští našim působením oněm nepřispěli ku pomoci, učinilo vám možným, přemoci Aiginské a potrestati Samské, a to stalo se za takových okolností, za kterých obyčejně lidé na nepřátele své se vrhajíce, jsou ku všemu lhostejni, jen když dobudou vítězství. Neboť za přitele pokládají toho, kdo jim pomocí svou přispívá, třeba i dříve byl nepřítelem, a naopak za nepřitele toho, kdo se jim na odpor postaví, byť i byl náhodou jejich přítelem, ježto dokonce i vlastním zájmům svým menší cenu přikládají pro okamžitý urputný svár.

42. To vše uvažte, a kdo snad mezi vámi mladší jest, dej se poučiti od staršího i pokládejž za svou povinnost splácti nám rovným. Nechť nikomu nenapadne, že spravedlivy jsou tyto řeči naše, s výhodami však, dojde-li k válce, že bude jiné. Neboť prospěch dostavuje se z pravidla, kdy člověk nejméně poklesků proti právu se dopouští, a právě to, že má dojiti k válce, kterou vás Kerkyřané straší a vás vybízejí křivdu páchat, ještě přece jest nejisto, a nesluší se, abyste se dali tím svésti a uvalili na sebe zjevné již a ne pochybné nepřátelství s Korinfany, nýbrž rozumno jest, abychom od nedůvěry své, která trvala od dřívějšíka pro Megařany, spíše poněkud upustili; neboť laskavost naposledy prokázaná, přijde-li v pravý čas, buď si sebe menší, může i dosti značnou stížnost ukliditi. Také se nedejte navnaditi tím, že vám nabízejí velikou spojeneckou moc námořní; neboť neubližovati lidem sobě rovným jest bezpečnější mocí, než dáti se uchvátiti okamžitou výhodou patrnou a míti nesnázemi větší nějaký prospěch.

43. My pak ocitnuvše se v poměrech takových, za kterých jsme sami v Lakedaimoně veřejně prohlásili, aby každý sám své spojence trestal, nyní si žádáme téhož od vás dostici, jakož

i abyste našim odhlasováním nabudouce prospěchu, nám usnesením svým neuškodili. Než splaťte stejným a uznejte, že tu jest ona vhodná chvíle, ve které i kdo pomocnou rukou přispěje, jest nejlepším přítelem, i kdo na odpor se postaví, největším nepřítelem. Nepřijímejte proto těchto Kerkyřanů za spojence proti vůli naší, ani jim nepomáhejte bezpráví páchat! A budete-li takto jednati, vykonáte, co jest slušno, a rozhodnete o tom, co jest vám samým nejvítanější.“

44. Tak tedy promluvili Korinťané. Když pak Atheňané vyslechli obě strany a již dvakrátě sněm se sešel, v prvním ovšem schválili spíše řeči Korinťanů, ve shromáždění však na druhý den svolaném, rozmyslivše si věc, ustanovili neučiniti s Kerkyřany jednoty válečné na výboj a odboj, tak aby jedna i druhá strana pokládala tytéž za nepřátele i přátele (neboť kdyby je Kerkyřané vyzývali, aby s nimi pluli proti Korintu, bylo by jimi rušeno příměří s Peloponnesany), nýbrž učiniti spolek¹⁰⁰⁾ obranný, aby jedni pomáhali zemi druhých, jestliže by někdo táhl na Kerkyru nebo na Atheny nebo na spojence obou stran těchto. Domnívali se totiž, že budou míti tak jako tak válku s Peloponnesany, a proto přáli si nevydati Korinťanům Kerkyry, která měla tak velikou moc námořní, nýbrž co nejvíce je vespolek seštvávati, aby, bylo-li by toho snad třeba, pustili se do války s Korinťany i s ostatními mocnostmi námořními, až zeslábnou. Zároveň pak se jim zdála poloha ostrova toho znamenitou ku přeplavbě do Italie a Sikelie.

45. Takovýmto tedy nálezem přijali Atheňané Kerkyřany a nedlouho po odchodu Korinťanů poslali jim deset lodí ku pomoci. Velitelem jejich byl Lakedaimonios,¹⁰¹⁾ syn Kimonův, Diotimos, syn Strombichův, a Proteas, syn Epikleův. I rozkázali jim, aby nesváděli s Korinťany bitvy námořské, leč by pluli na Kerkyru a hodlali vystoupiti tam anebo v některém

¹⁰⁰⁾ Spojenectví válečné, omezené na obranu.

¹⁰¹⁾ Syn slavného Kimona, jenž zvolil proň jméno to, že byl spartským proxenem. Diotimos jest asi týž, který připomenut VIII 15, 1. Ale zdá se velmi pochybným, zda tento Diotimos jest totožný s oním, který dle Timaisia (zl. 99 M.) uspořádal v Neapoli běh pochodňový. Proteas jest také r. 431 strategem; srvn. II 23, 2.

z krajů oněm náležejících; v tom případě však aby jim bránili dle možnosti. To pak rozkázali, aby proto nerušili příměří. Ty lodi připlují tudíž na Kerkyru.

46. Korinťané však, když měli již vše připraveno, jali se plouti proti Kerkyře se 150 loďmi. I bylo tu jakožto majetek Elidských lodí deset, Megarských¹⁰²⁾ dvanáct a Leukadských deset, Amprakijských dvacet sedm a Anaktorijských loď jedna, majetkem pak Korinťanů samých devadesát. Na těchto lodích byli tu též velitelé z jednotlivých obcí, velitelem Korinťanů byl však Xenokleides, syn Euthykleův, sám pátý.¹⁰³⁾ Když se přiblížili k pevnině proti Kerkyře ležící, plující od Leukady, zakotví u Cheimeria¹⁰⁴⁾ v zemi thesprotské. Jest to přístav, a nad ním něco dále od moře v Elajsku,¹⁰⁵⁾ v kraji thesprotském, leží město Efyre. Vlévá pak se u města toho do moře jezero Acherontské¹⁰⁶⁾; řeka Acheron tekouc Thesprotií, vpadá do jezera toho, od níž toto také má jméno. Teče tu též řeka Thyamis,¹⁰⁷⁾ dělíce jako hranice Thesprotií a Kestrinu, a uprostřed těchto vypíná se mys Cheimerion. Korinťané tudíž zakotvili tuto na pevnině a položili se táborem.

47. Když se dověděli Kerkyřané, že se blíží, vyzbrojivše sto deset lodí, jimž velel Mikiades, Aisimides a Eurybatos, rozložili se táborem na jednom z ostrovů, jež slovou Syboty¹⁰⁸⁾ a bylo tu též deset lodí attických. Na mysu Leukimmé bylo pěší vojsko jejich s pomocným sborem tisíc těžkooděnců

¹⁰²⁾ Elis a Megara byly v spojeneckém poměru ku Korinthu; ostatní místa byla osadní města korinthská.

¹⁰³⁾ Výraz, jímž označen souhrn a spolu osoba v tomto zahrnutá (v orig. *πέμπτος αὐτός*).

¹⁰⁴⁾ Přístav ten ležel asi v zátocce nyní po sv. Janu nazvané a náležel snad k území Efyry.

¹⁰⁵⁾ Pruh pobřežní s obou stran ústí Acheronta, tak pojmenovaný dle přístavu Elaje. O poloze města zvaného později „Kichyros“ viz Bursian, Geogr. 1, 29.

¹⁰⁶⁾ Acheron, nyní řeka Suli nebo Surla, též Mavropotamos.

¹⁰⁷⁾ Thyamis (nyní Kalamas) teče severněji a mezi ním a Acherontem vypíná se mys Cheimerion, dle Leaka nynější Kap Varlám.

¹⁰⁸⁾ Jméno ostrovů u thesprotského pobřeží a zároveň jméno přístavu blízko ležícího. Ještě podnes mají ostrovy staré to jméno.

zakynthských.¹⁰⁹⁾ Přišlo pak i Korintanům na pevnině ku pomoci mnoho barbarů; neboť tamější obyvatelé pevniny jsou jim od jakživa přátelsky nakloněni.

48. Když tedy Korintané byli hotovi s přípravami, vzavše s sebou na tři dni potravin, pustili se v noci od Cheimeria na moře, hodlajíce svésti bitvu námořní. A plující za svítání, spatří lodi Kerkyřanů nejen na širém moři, nýbrž ženoucí se proti nim. Jakmile však jedna strana shlédla druhou, řadili se proti sobě, na pravé křídlo Kerkyřanů lodi attické, ostatní¹¹⁰⁾ pak šik zaujímali sami, utvořivše tři oddily loďstva, z nichž každému velel jeden ze tří vojevůdců. Takto tedy se postavili Kerkyřané. U Korintanů pak zaujímaly pravé křídlo lodi megarské a amprakijské, uprostřed stáli ostatní¹¹¹⁾ spojenci, každý o sobě, na levém však křídle byli Korintané sami s loďmi nejlépe plujícími, proti Atheňanům a pravému křídlu Kerkyřanů.

49. Střetnuvše se na znamení¹¹²⁾ s obou stran daná, jali se sváděti námořní bitvu, obě strany s mnoha těžkooděnci na palubách, jakož i s mnoha lučištníky a kopívníky, majíce po starodávném ještě zvyku příliš málo¹¹³⁾ výcviku. I byla bitva ta námořní krutá, nejsouc tak obratně vedena, jako spíše podobajíc se bitvě na suchu. Neboť kdykoli vrazily lodi na sebe, ne snadno se odtrhovaly od sebe pro množství a velkou tlačenicí lodí, ježto spíše spoléhali ve vítězství těžkooděnců

¹⁰⁹⁾ Dle hl. 31, 2 lze souditi, že Kerkyřané si zjednali teprve nedávno spojenectví Zakynthských a Atheňanů.

¹¹⁰⁾ t. j. střed, levé křídlo a část pravého dohromady.

¹¹¹⁾ „Ostatní spojenci“, t. j. lodi Elidských, Leukadských, Anaktorijských a část lodí korintbých. Výrazem tím vyjádřen tudíž zde ne poměr spojenecký k určitému státu (Korintu), nýbrž příslušenství k jistému svazu.

¹¹²⁾ Umluvené znamení (prapor a p.). Když se vztýčilo, bitva počala, když pak se stáhlo, přestávala.

¹¹³⁾ Počet bojovníků k lodi náležejících zmenšil se v témž poměru, jak umění boje námořního vzrůstalo (Böckh, Staatsh. 1^a, 389). Kdežto Chiané měli dle Herod. VI 15 v bitvě u Lady po 40 vojínech na svých lodích, vyplývá z Thukydidy II 102, 1; III 95, 2 a IV 101, 3 pro attické triery v době války peloponneské jen 10 vojínů těžce ozbrojených.

na palubě se nalézajících, kteří bojovali, stanuvše pevnou nohou, any lodi klidně stály; prorážení¹¹⁴⁾ pak řad lodních se nedělo, nýbrž bojovali na lodích spíše prudkostí a silou, než dovedností. Všude bylo tudíž mnoho hluku a zmatek nad zmatek v bitvě lodní, ve které lodi attické, dostavujíce se na pomoc Kerkyřanům všude, kde tito se ocitovali v tísní, naháněly sice nepřátelům strachu, ale v bitvu se nepouštěly, poněvadž vojevůdcové se báli proti veřejnému¹¹⁵⁾ rozkazu Atheňanů jednati. V největší však tísní bylo právě křídlo Korinťanů. Kerkyřané je totiž zahnali s 20 loďmi na útěk a pustivše se za nimi, když byli rozptýleni, k pevnině, připluli až k táboru jejich a vystoupivše za nimi na pevninu, zapálili stany jejich opuštěné a vyplnili zboží jejich. Na místě tom tudíž Korinťané se spojenci svými podléhali a Kerkyřané nabývali vrchu; na levém však křídle, kde Korinťané sami stáli, byli rozhodnými vítězi, ježto Kerkyřanům nevracelo se ze stíhání 20 lodí z počtu loďstva, který již sám sebou byl skrovnější. Vidouce tudíž Atheňané, kterak Kerkyřané jsou v tísní již příliš veliké, spěli jim beze všech výmluv ku pomoci, ačkoliv se zprvu zdržovali všelikého útoku. A když se Kerkyřané rozhodně na útěk obraceli a Korinťané na ně dotírali, tu ovšem již každý přikládal ruku k dílu a nečinil již žádného rozdílu, nýbrž věc dospěla k takové tísní, že Korinťané a Atheňané vespolek do sebe se pustili.

50. Když se nepřátelé dali na útěk, nevlekli s sebou Korinťané trupů lodí, které porouchali, přivazujíce si je na své lodi, nýbrž obrátili se spíše proti lidem, aby je vraždili, projíždějíce řadami jejich, než aby je na živu nechávali, a též přátele své ubijeli nevědomky, i nenapadlo jim ani, že byli onino na pravém křídle poraženi. Neboť ježto bylo na

¹¹⁴⁾ Διέκπλους, zvláště od Atheňanů často užívaný, záležel v tom, že lodi vjeli námořníci plnou silou vesel do mezer mezi loďmi nepřátelskými a při tom co nejvíce poškodili i zuráželi vesloví i boky lodí těch, těsně je objíždějíce a ze zadu je napadajíce. Zde způsobu toho neuzito. Zmínka o něm děje se již u Herod. VI 12 a VIII 9; u Thukydidy ještě II 83. 89; VII 36. 70.

¹¹⁵⁾ Dle hl. 45, 3 dán vojevůdcům z Athen návod, jak si mají vésti. Přestoupení takového ustanovení přísně trestáno.

obou stranách veliké množství lodí a po velikém prostranství moře se prostíraly, nemohli, jakmile se jedni s druhými utkali, tak snadno rozeznati, kdo byli vítězi nebo přemožení; bylať to námořní bitva Hellenů proti Hellenům množstvím lodí největší z těch, které před ní byly svedeny. Když pak zahnali Korinťané Kerkyřany až k zemi¹¹⁶⁾ jejich, obrátili se k svým troskám¹¹⁷⁾ lodním a mrtvolám i zmocnili se největší části jejich a tak je dopravili do Sybot, kdež jim pozemní vojsko barbarů bylo proti nepřátelům přispělo ku pomoci; jsou pak Sybota opuštěný přístav v zemi thesprotské. To učinivše, shromáždili se opět a pluli naproti Kerkyřanům. Tito však pluli se strany své proti nim k útoku s loďmi k plavbě schopnými a s těmi, které ještě zbývaly, spolu s loďmi attickými, uleknuvše se, aby Korinťané se nepokoušeli vystupovati na jejich pevninu. I bylo již pozdě na večer a zapěli píseň¹¹⁸⁾ válečnou jako k útoku lodnímu, když Korinťané z nenadání kormou zpět počali¹¹⁹⁾ veslovati, spatřivše dvacet lodí athenských, auy proti nim plují. Ty byli Atheňané vyslali ku pomoci později než oněch deset, z obavy, jakž se i stalo, aby nebyli Kerkyřané přemoženi a jejich deset lodí aby nebylo ku pomoci málo.

51. Tyto tedy již zdaleka shlédnuvše Korinťané a domyslivše se, že jsou z Athen, ne v tom počtu, kolik jich viděli, nýbrž že jich na počet jest více, ustupovali znenáhla. Kerkyřané však jich neviděli, neboť pluly více stranou, kde jich nebylo pozorovati, a divili se, že Korinťané kormou nazpět veslují, až někteří, popatřivše tam, řekli, že jsou tam lodí, které k nim plují. Tehdy i oni brali se zpět (setmívalo se již totiž), a též Korinťané obrátivše se nazpět, rozjeli se. Tak se tedy rozešli jedni od druhých a bitva námořní skončila se

¹¹⁶⁾ Až k pobřeží kerkyřskému na blízkou mysu Leukimmy.

¹¹⁷⁾ Jak trosky lodní, tak lidé na nich se nalézající, o jejichž záchranu především běží.

¹¹⁸⁾ Před bitvou zpíván paian Areovi, po bitvě Apollonovi.

¹¹⁹⁾ Neotočili se s loďmi, ale ustupovali, a k nepříteli zůstala obrácena před lodí, která byla nejlépe opatřena proti útoku a k hájení. Toho docíleno rozmachem vesel ve směru opačném.

pozdě na noc. Zatím pak, co Kerkyřané táborem leželi u Leukimmy, připlouvalo oněch dvacet lodí z Athen, jimž velel Glaukon,¹²⁰⁾ syn Leagrův, a Andokides, syn Leogorův, proklevtivše si cestu mrtvolami a lodními troskami, k táboru nedlouho potom, co je bylo viděti. Tu Kerkyřané (byla totiž noc) zalekli se, že jsou to lodí nepřátelské, později však je poznali, a ony se zakotvily.

52. Druhého dne třicet lodí attických a kolik z kerkyřských bylo schopných k plavbě, pustivše se na moře, připluly k přístavu v Sybotech, kde Korinťané stáli na kotvách, jsouce žádostivý věděti, zda se pustí v boj námořní. Oni pak odrazivše s loďmi od země a postavivše se na širém moři v bitevní šik, klidně čekali, nezamýšlejíce začínati boje námořního o své vůli, ježto viděli, kterak i oněm přibýlo čerstvých lodí z Athen i kterak mnoho jest nesnází, jež je stihly, jednak proto, že jim bylo hlídati zajatce, které chovali na svých lodích, jednak že nebylo prostředků na opravu lodí v krajině pusté. Spíše tedy uvažovali o tom, jak se dostanou cestou po moři domů, majíce strach, že jim Atheňané zabrání odplouti, jsouce toho domněni, že zrušeno jest příměří, ježto se pustili v pútku.

53. Ustanovili tudíž několik mužů posaditi do loďky hončí, poslati k Atheňanům bez berly¹²¹⁾ hlasatelské a vyzkoumati jejich smýšlení. Po poslech pak vzkázali toto: „Křivdy se dopouštíte, muži athenští, začínajíce válku a rušíce příměří; neboť zbraň proti nám zdvíhajíce, stavíte se v cestu nám, jižto netrestáme své přátele. Máte-li však v úmyslu brániti nám, hodláme-li na Kerkyru nebo někam jinam plouti, a rušíte-li příměří, zjímejte nejprve nás, jak tu jsme, a naložte s námi jakožto s nepřáteli!“ Tito tedy ovšem takto promluvili; vojsko

¹²⁰⁾ Leagros jest bezpochyby syn Glaukona, který dle Herod. IX 75 padl jako athenský vojevůdce v boji s Edony. Jeho syn Glaukon byl též strategem v samské válce a připomínán také od komika Platona u Athenaia II p. 68 C. Glaukon měl dva kollegy. Místo „Andokides“ má býti snad „Drakontides“, syn Leogorův. Andokides by mohl býti asi děd řečníka Andokida, narozeného kolem r. 440.

¹²¹⁾ Hůl hlasatelská byla by znamenala uznání stavu válečného, kdežto Korinťané nechtěli býti ještě pokládáni od Atheňanů za nepřátele.

střebli jich a měli je v laskavém ošetřování, aby jim získali opět Kerkyru, až se vrátí domů. Náležela však též náhodou největší část z nich k nejváženějším mužům obce. Kerkyra tudíž nabyla takto vrchu nad Korinťany, a lodi athenské vrátily se odtud; to pak bylo Korinťanům první příčinou války proti Atheňanům, že bojovali proti nim po boku Kerkyřanů v době příměří v bitvě lodní.

56. Hned však potom se událo, že také tyto příběhy staly se příčinou sporů mezi Atheňany a Peloponnesany, čímž došlo k válce. Neboť když Korinťané o to pracovali, jak by se na nich pomstili, Atheňané domyslivše se jejich nepřátelského smýšlení, kázali Poteidajským, kteří obývají na převlase pallené, ¹²⁵⁾ osadníkům korinthským, svým však spojencům, poplatníkům berně, aby zeď svou směrem k Palleně obrácenou strhli a rukojmí dali, vrchní ¹²⁶⁾ pak dozorce, které jim Korinťané každoročně posílali, aby vyhnali a příště jich nepřijímali, uleknuvše se, aby neodpadli, dadouce se přemluvití Perdikkou a Korinťany, a ostatních spojenců v Thracku ¹²⁷⁾ aby spolu nepřiměli k odtržení se.

57. Taková tedy opatření konali Atheňané předem proti Poteidajským hned po bitvě námořní u Kerkyry; Korinťané totiž byli již zjevnými odpůrci jejich, Perdikkas ¹²⁸⁾ pak, syn

¹²⁵⁾ Dle hl. 62, 1 a 64, 1 ležela Poteidaje j. od isthm. Doba založení Poteidaje není přesně známa, připadá však založení to asi ještě v dobu před perskými válkami. Jsouc jedinou osadou Korinťanů u moře aigajského, měla Poteidaje pro ně veliký význam. Atheňané kázali strhnouti zeď směrem k Palleně, aby mohli na město tím snáze se strany mořské útočiti, kdyby od nich odpadlo.

¹²⁶⁾ V orig. *ἐπιδημιουργούς*: bezpochyby dozorčí úřad (srv. III 93, 3), který poslán každoročně do osady. Poněvadž „*δημιουργοί*“ bylo nezřídka pojmenování městských úřadů v dorských státech, zdá se, že znamená „*ἐπιδημιουργός*“ vrchního demiurga.

¹²⁷⁾ Obyčejné označení části pobřeží thrackého, pokud bylo obsazeno hellenskými osadami, od ústí Hebra na v. až k thermské zátocce na z.; zvláště užívá se toho názvu o Chalkidice na v. až k Amfipoli.

¹²⁸⁾ Za zakladatele říše makedonské pokládá se Perdikkas I. Po něm následovali: Argaios, Filipp I., Aeropaos, Alketas, Amyntas I., Alexander I. Syn tohoto, Perdikkas II., nejznamenitější z dřívějších králů makedonských, měl dva bratry, Filippa a Alketu. Alketas ani

Alexandrův, král makedonský, zneprátelil se s nimi, ač byl dříve jejich spojencem a přítelem. Zneprátelil pak se s nimi, poněvadž Atheňané učinili válečný spolek s Filippem, bratrem jeho, a s Derdou,¹²⁹⁾ jižto společně na odpor se mu stavěli. Ze strachu před nimi poslal posly do Lakedaimonu a usiloval o to, aby se strhla válka mezi nimi a Peloponnesany, a Korinfany hleděl si získati pro odpadnutí Poteidaje. Domlouval i Chalkidčanům a Bottiajským¹³⁰⁾ na pobřeží thrackém, aby spolu s nim odpadli, domnívaje se, že, bude-li mítí tyto hraniční kraje za spojence, ve spolku s nimi snáze povede válku. Atheňané byvše o tom zpraveni a chtějíce předejiti odpadnutí těchto obcí (zrovna totiž se chystali odeslati třicet lodí s 1000 těžkooděnců proti zemi jeho za vedení Arcestrata, syna Lykomedova, s jinými desíti vojevůdci), nařídí velitelům lodí, aby vzali rukojmí od Poteidajských a hradbu jejich strhli, jakož i na sousední obce bedlivý pozor měli, aby neodpadly.

58. Poteidajští pak vypravili i k Atheňanům posly, zdali by je mohli nějak přemluvití, aby proti nim neobmyšleli žádných násilnických opatření, přišli též do Lakedaimonu spolu s Korinfany, aby si tam pojistili pomoc, bude-li třeba, a když u Atheňanů, ač dlouho s nimi vyjednávali, nic vhodného nevymohli, nýbrž lodí proti Makedonsku plujících též proti nim pluly, a když vrchní úřadové Lakedaimonských jim slibili, že, potáhnou-li Atheňané na Poteidaji, oni vtrhnou do Attiky, tehdy již za této vhodné příležitosti odpadnou, zavazavše se spolu s Chalkidskými a Bottiajskými společnou pří-

nestál o trůn, ale Filipp spolčil se s Atheňany a utekl se později k Sitalkovi, králi thrackému. Ten učinil proň jediné to, že po jeho smrti (r. 424 př. Kr.) uvedl Amyntu II., syna jeho, zpět do Makedonska. Alexander tuto jmenovaný vyznamenal se v perských válkách a nazván pro svou náklonnost k Hellenům *φιλέλλην*. Srv. Herod. VIII 136.

¹²⁹⁾ I bratři tohoto Derdy jsou jmenováni (hl. 59) mezi odpůrci Perdikkovými a jeden z nich jest asi Pausanias, připomenutý v hl. 61, 4.

¹³⁰⁾ Byly osady Chalkidčanův eubojských, jsouce od nich založeny. Bottiajští, původně osedlí v části Makedonska ležící sev. od Pierska, která i později ještě slula *Βοττία* nebo *Βοττιαία* nebo *Βοττιαίς*. Byvše od Makedonů zatlačeni, přestěhovali se do západní části poloostrova Chalkidiky. Jejich kraj slove *Βοττική*.

sahou. Těž Perdikkas přemluví Chalkidské, aby svá města pomorská opustice a zbořice, usadili se dále ve vnitrozemí v Olynthu a toto město jediné opevnili. A těmto vystěhovalcům dal užívati kusu země své mygdonské¹³¹⁾ u jezera Bolby, pokud by trvala válka s Atheňany. I usazovali se tito dále ve vnitrozemí, bořice města svá, a chystali se k válce.

59. Těch pak třicet lodí athenských připluje do končin thrackých a shledají, že Poteidaje i všecka ostatní místa již odpadla. Tu uznavše vojevůdcové, že nemožno jest proti Perdikkovi a proti krajům spolu odpadlým válčiti mocí válečnou, kterou měli, obrátí se proti Makedonsku, kam právě také původně byli vypraveni, a tu pevnou nohou stanuvše, válčili ve spolku s Filippem a s bratřími Derdovými, kteří ze středozezemí učinili s vojskem vpád (do území Perdikkova).

60. A tu Korinfané, zatím co Poteidaje odpadla a lodí attické u Makedonska stály, jsouce ve strachu o místo to a pokládajíce nebezpečenství jeho se týkající za své vlastní, vyšlou tam svých dobrovolníků a z ostatních Peloponnesanů, za mzdu je najavše, celkem 1600 těžkooděnců a 400 lehké pěchoty. Vůdcem jejich byl Aristeus,¹³²⁾ syn Adeimantův, a z přátelství hlavně k němu vydal se spolu s ním na výpravu největší díl vojnů dobrovolníků z Korinthu; bylť Poteidajským od jakživa přátelsky nakloněn. I přibudou k pobřeží thrackému čtyřicátého dne potom, co odpadla Poteidaje.

61. Došla pak i Athenských ihned zpráva o obcích těch, že odpadly, a když zvěděli, že též Aristeus se svým vojskem přichází na pomoc, pošlou 2000 svých těžkooděnců a 40 lodí proti odpadlým krajům a Kalliu, syna Kalliadova, sama pátého jakožto velitele. Tito přijdou do Makedonska a shledají nejprve, ano tisíc mužů, kteří dříve odešli, má právě v moci Thermu¹³³⁾

¹³¹⁾ Mygdonie, v. část Makedonska, ležící na druhém břehu Axia; srv. II 99, 5. Jezero Bolbe, nyní Beschik-Göl. Srv. IV 103, 1. Obyvatelé pobřežních měst obdrželi krajinu na blízku jezera Bolby, aby ji vzdělávali místo své vlastní, kterou opustili; jejich vlastní bydliště byl však Olynth.

¹³²⁾ O něm srvn. II 67, 4; Herod. VII 137.

¹³³⁾ Znameníté město až podnes; později slulo Thessalonika (Solun).

a obléhá Pydnu. Tam rozložili se též sami a jali se Pydnu obléhati, i učinivše potom smír a spolek válečný z donuceů s Perdikkou, poněvadž je k tomu poháněla Poteidaje a Aristeus, který sem zatím dorazil, odejdou z Makedonska, a přišedše do Beroje a odtud ku Strepse¹⁸⁴⁾ i pokusivše se z počátku o místo to a nedobývše ho, táhli po zemi k Poteidaji s 3000 těžkooděnců z lidu svého, mimo to s množstvím spojenců a se 600 jezdcí makedonskými, pod vůdcovstvím Filippovým¹⁸⁵⁾ a Pausaniovým. Zároveň pak plulo sedmdesát lodí podél břehu. Pomalu postupující ku předu, přibyli třetího dne do Gigonu¹⁸⁶⁾ a položili se tu táborem.

62. Poteidajští a Peloponnesané s vůdcem Aristeem, očekávající Atheňanův, leželi táborem na straně k Olynthu na převlance a měli tržiště¹⁸⁷⁾ zařízeno za městem. Velitelem veškeré pěchoty zvolili si spojenci Aristeia, jízdy Perdikku (odpadl totiž zrovna zase od Atheňanů a pomáhal v boji Poteidajským, ustanoviv doma za sebe vládařem¹⁸⁸⁾ Iolaa). Měl pak Aristeus v úmyslu, s vojskem, které s sebou měl, na převlance vyčkávati Atheňanů, poženou-li útokem, Chalkidští však měli se spojenci za převlakou¹⁸⁹⁾ meškajícemi a s 200 jezdcí Perdikkovými v Olynthu zůstávati, a jakmile by Atheňané proti nim postoupili, v zad jim vpadnouti a nepřátele dostati do prostřed mezi sebe. Kallias naproti tomu, vojevůdce athenský, a spoluvůdcové jeho odešlou makedonské jezdce a něco málo spojenců k Olynthu, aby zdržovali tamní nepřátele, by svým nemohli

¹⁸⁴⁾ Město přímořní dosti blízko u Poteidaje. Beroje: tím nelze rozuměti známé město toho jména ve vnitřním Makedonsku. Bezpochyby nutno je položití ještě něco severněji než Strepsu, a snad bylo jako Gigonos na straně Atheňanů.

¹⁸⁵⁾ Filipp, bratr Perdikkův, Pausanias jeden z bratří Derdových; srv. hl. 59.

¹⁸⁶⁾ Město přímořní i kraj na východním pobřeží chobotu thermského naproti Pydně.

¹⁸⁷⁾ Srv. též VII 39, 2. 40, 1. Zařizování trhu dalo se z příčin kázeňských, aby se vojíní při nákupu po městě neroztrousili a aby v pravý okamžik byli po ruce.

¹⁸⁸⁾ Zástupcem ve správě obecné v Makedonsku.

¹⁸⁹⁾ Se vztahem k isthmu korinthskému, jako V 75, 2.

přispěti, oni sami však hnuvše se tábořem, postupovali proti Poteidaji. A když se dostali k okřídli a spatřili, kterak nepřátelé se chystají k bitvě, stavěli se též sami v šik proti nim a brzy potom utkávali se bojem. Tu křídlo Aristeovo samo a vybrané mužstvo z Korinťanů i všech ostatních, kteří u něho stáli, obrátili na útěk oddíl nepřátelský proti nim stojící a vyrazili na ně, pronásledující je na hodný kus cesty; ostatní však vojsko Poteidajských a Peloponnesanů podleho Atheňanům a uteklo se za hradbu městskou.

63. Když Aristeus, vraceje se z pronásledování, vidí, kterak ostatní vojsko jest přemoženo, ocitnul se v nesnázích, na kterou z obou stran by se měl obrátiti a probíti, zda směrem k Olynthu či do Poteidaje. Ustanovil tedy svěsti lid svůj na prostor, pokud možná, nejmenší a letmo protlouci se do Poteidaje. A dostal se tam také vskutku podél hráze¹⁴⁰⁾ přístavní mořem v dešti střel a s velkou obtíží, pozbyv sice něco málo lidu svého, většinu však zachrániv. Ti však, kdo z Olynthu šli Poteidajským na pomoc (vzdálenost činila asi 60 honů a jest to prostora, kterou lze přehlédnouti), když boj zuřil a znamení¹⁴¹⁾ byla vztýčena, postoupili malý kus cesty, aby přispěli ku pomoci, a makedonská jízda postavila se proti nim, aby jim v tom zabránila. Když však v brzku bylo vítězství na straně Athenských a znamení byla stažena, vraceli se zase zpět do hradeb městských a Makedonové k Atheňanům; jízda však ani na jedné ani na druhé straně nezasáhla v bitvu. Po bitvě vztýčili¹⁴²⁾ Atheňané znamení vítězné a vydali Potei-

¹⁴⁰⁾ Tím rozuměti jest výstupek do moře zabíhající, sev. od městské zdi. Aristeus bral se cestou podél tohoto výběžku, poněvadž, kdyby byla brána otevřena bývala, nepřátelé by byli spolu vnikli do města.

¹⁴¹⁾ Ne k bitvě, nýbrž aby vzdálenější tlupy vytrhly.

¹⁴²⁾ Na bojišti postavil vítěz sloup vítězný (*τροπαιιον*) a zasvětil jej bohům. Byl to sloup dřevěný nebo též kmen stromu, ověšený ukořistěnou zbraní a opatřený nápisem posvěcujícím. Byloť všeobecným zvykem neužívat ani kamenných ani kovových sloupů, poněvadž neměly sloužiti za pomník nepřátelství dlouho trvajících. Nepřítel, chtěl-li přiznati porážku svou, šetřil sloupu toho, jakožto bohům posvěceného. V jiných případech postavil sám takový sloup (I 54. 105; IV 134) nebo zabránil odpůrci, aby pomníku nepostavil, nebo později jej dokonce strhl. Srv. VIII 24.

dajským mrtvoly s příměřím; padlo pak z Poteidajských a jich spojenců něco méně než tři sta, Atheňanů¹⁴³⁾ samých sto-padesát s vojevůdcem Kalliou.

64. Atheňané tedy oddělivše¹⁴⁴⁾ ihned město zdi se strany převlaky, měli je obsazeno posádkou; strana však k Palleně obrácená zůstala neobezděna. Neboť soudili, že nejsou dosti silni, aby i na převlase měli stráž i přepravice se na Pallenu, zeď tam stavěli, chovajíce obavu, aby na ně neudeřili Poteidajští se spojenci, když by síly své rozdělili na dvě. Tu když zvěsti docházely Atheňanů v městě, že Pallene není zdi obkličena, pošlou tam v době pozdější 1600 těžkooděnců svých pod vedením Formiona,¹⁴⁵⁾ syna Asopiova. Tento přibyv na Pallenu a čině Afytu¹⁴⁶⁾ východiskem svých pohybů vojenských, přivedl vojsko své k Poteidaji, pomalu ku předu postupuje a zároveň zemi pustoše; když pak nikdo proti němu do bitvy nepostupoval, vystavěl zeď za ohradu směrem od Palleny. A tak byla již Poteidaje ztuha s obou stran a se strany mořské zároveň lodmi zakotvenými obléhána.

Ano stávalo se, že i protivníka vyzval, aby znova v boj se pustil o sloup vítězný, tímto postavený. Strana, která žádala o příměří k pochování svých padlých, přiznala tím svou porážku. Byl vítěz pánem bojiště, na kterém leželi padlí. Vítěz nepotřeboval ovšem příměří, aby mohl své pobřítí. Známo, jaká váha kladena na pohřbení padlých.

¹⁴³⁾ Pomník, vystavěný padlým Atheňanům v Kerameiku, jest s největší částí nápisu zachován a nyní v britském museu. Jest to náhrobní kámen se šesti distichy. Tedy toliko počet padlých občanů athenských, ne spojenců, byl znám dějepisci. V bitvě u Poteidaje zachránil Sokrates mladému Alkibiadovi život. Srvn. Plat. Sympos. p. 220 d. e.

¹⁴⁴⁾ Uzavření Poteidaje zdi obléhacími provedeno tak, že byla nejdříve severní a později i jižní zeď městská sevřena zdi závěrnou; na z. a v., kde město sahalo až k moři, bylo uzavření možno loďstvem. Leželof město Poteidaje na nejužší šíji okřídli pallenského, dosahující k moři na obou stranách (k záp. i k vých.). Atheňané se položili na straně severní, vojsko pak, které přitáhlo později, obkličilo je na straně jižní.

¹⁴⁵⁾ Objevuje se častěji jako strateg (h¹. 117, 2; II 29, 6. 68, 7. 6 9, 1. 80. 83. 102 a j.).

¹⁴⁶⁾ Afytis na vnitřním pobřeží Palleny u zátoky toronské.

65. Aristeus, když byla Poteidaje zdi uzavřena a neměl ani nejmenší naděje v záchranu, leč že by nějaká pomoc přišla z Peloponnesu nebo odjinud mimo nadání, radil k tomu, aby až na 500 mužů všichni ostatní, vyčkajíce větru, odpluli, aby potrava déle stačila, a sám prohlásil, že jest ochoten býti mezi těmi, kteří by zůstali; když však nemohl jich k tomu přemluvíti, vypluje nepozorován stráží athenskou, chtěje míti péči o to, co za těch okolností bylo nutno, a aby to, co by bylo třeba ještě z venku opatřiti, s nejlepším zdarem se potkalo. Zůstáváje mezi Chalkidány, pomáhal jim ve válčení a mimo jiné i mnoho Sermyliů¹⁴⁷⁾ povraždil, počítav na ně v záloze blízko města jejich, jakož i s Peloponnesem vyjednával, kterak by se mu odtud dostalo nějaké pomoci. Jakmile byla Poteidaje zdi sevřena, plenil Formion se svými 1600 muži Chalkidsko a Bottiajsko¹⁴⁸⁾ i zmocnil se též některých městeček.

66. To tedy byly příčiny ku vzájemným stížnostem, kterých přibýlo mezi Atheňany a Peloponnesany, se strany Korinťanů, že obléhali Poteidaji, jež byla jejich osadou, a mužstvo Korinťanů i Peloponnesanů, které tam bylo, se strany pak Atheňanů byly stížnosti proti Peloponnesanům, že tito přiměli k odpadnutí město s nimi spřátelené, jim poplatné, a přišedše zcela zjevně s nimi bojovali ve spolku s Poteidajskými. Avšak válka tím ještě nevzplanula, nýbrž posud bylo ještě přiměřiti; neboť Korinťané provedlí tyto věci o své ujmě.

67. Když byla Poteidaje obléhána, nedopřávali si Korinťané pokoje, poněvadž tam jednak měli mužstvo své, jednak spolu obávali se o místo to. Vyzývali tedy ihned spojence své do Lakedaimonu, a přišedše tam žalovali na Atheňany, že prý i smlouvy zrušili i na Peloponnesu křivd se dopouštějí. Nad

¹⁴⁷⁾ Sermylie či Sermyle na poloostrově Sithonii, dle Herod. VII 122, mezi Galepsem a Mekybernou.

¹⁴⁸⁾ Zatím co Formion hleděl se svým sborem podrobiti si odpadlá města, pokračoval hlavní voj 3000 mužů, jenž nyní po dokončení práce na zdi mohl se rozdělití, v oblehání Poteidaje. Jednáno dále o tom II 58 a v II 70 vypsán konečný výsledek v zimě r. 430/429.

to Aiginští¹⁴⁹⁾ nevysílali posílů svých ze strachu před Atheňany, tajně však horlivě ponoukali k válce spolu s nimi, říkajíce, že nejsou, jak měli by býti dle smluv, svézákonní. Lakedaimonané pak k tomu ještě přivolali ze spojenců i ty, kdo mysli, že jim i jinak bylo Athenskými ublíženo, a svolavše obvyklé své¹⁵⁰⁾ shromáždění lidu, kázali, aby spojenci mluvili. Mimo jiné, kteří tu na řečníště vystupovali a stížnosti každý po řadě si vedli, vystoupili i Megarští,¹⁵¹⁾ ukazujíce vedle jiných věcí, nenepatrných stížností, zvláště k tomu, že jsou vylučováni proti

¹⁴⁹⁾ Aigina, malý ostrov, s neúrodnou půdou. Obyvatelé, Dorové, oddali se námořnímu loupežnictví a později obchodu, který velmi čile provozovali; též osady jimi zakládány, jako Kydone na Kretě, Aiginetis v Paflagonsku, jiná osada v Umbrii. Ostrov čítal asi 5000 občanů, mnoho cizinců a skoro $\frac{1}{2}$ milionu otroků. Před válkami perskými vynikalo loďstvo jejich nad athenské a ještě u Salaminy se vyznamenalo. Později však Atheny, když se staly výhradně mocí válečnou, nestrpěly ze žárlivosti svobody ostrova toho, a r. 457 př. Kr. podrobily si jej. Ústava byla před tím aristokratická.

¹⁵⁰⁾ Obě shromáždění — toto a ono, jež později bylo povoláno do Sparty — dala se asi bezprostředně za sebou hned po bitvě u Potaidaje (431 př. Kr.), počátkem listopadu. Shromáždění spojenců peloponneských dala se buď na popud Sparty nebo, jako zde, k návrhu spojenců, a to zpravidla ve Spartě, výjimečně též jinde (na př. v Olympii: srv. III 8). Každá obec poslala své poselstvo. Právo hlasovací měli všichni stejné (I 125. 141). Na čem se usnesla většina, tím byli vázáni ostatní vyjma ovšem Spartu. Ale Sparta mohla obci, která nebyla na př. pro válku všeobecně ustanovenou, uložit pokutu peněžitou. Teprve se souhlasem Sparty stalo se usnesení obecným. Na takových to sjezdech rokovalo se o válce, míru a smlouvách. Též ustanovováno tu, kolik mužstva má která obec dle úmluvy do pole postavit, jakož i jakou částkou peněžitou přispěti.

¹⁵¹⁾ Megara patřila za nejstarších dob k Attice. Avšak pro svou polohu byla kamenem úrazu mezi Peloponnesem a Attikou. Po vpádu Dorů připadla Peloponnesu a to Korintu, který s ní nakládal jako s osadou. Později se vyvázala ze svazku toho a vystupovala jako samostatná obec v řadě obcí dorských. Sama také zakládala osady, jako na východě Astakos v Bithynii, Chalkedon na Bosporu, Mesembrii, Selymbrii a zvláště Byzantion, na Sikelií Trogilos, Thapsos a Hyblu či Megaru. Za hegemonie spartské připojila se ku svazu peloponneskému, ale obchodně zůstala závislou na Athenách. Měla dva přístavy, Nisaji u moře aigaiského, Pegy u moře korinthského.

smlouvám od přístavů pod vládou Atheňanů jsoucích i od attického tržiště.¹⁵²⁾ Na konec pak vystoupili Korinfané, ponechavše prve ostatním, aby podnítli Lakedaimoňany, a doložili k tomu ještě tuto řeč:

68. „Poctivost vaše, Lakedaimoňané, kterou zachováváte ve správě své veřejné i v soukromém obcování, činí vás nedůvěřivějšími k nám ostatním, jestliže něco proneseme, a tím se děje, že sice rozvážně si vedete, avšak za to tím právě dáváte na jevo větší nezkušenost ve věcech zahraničných. Neboť ačkoli jsme často předpovídali, jaké škody by nám mohly od Atheňanů vzejíti, nedávali jste se nikdy poučiti o tom, o čem jsme vám zprávu podávali, nýbrž spíše proti mluvícím jste chovali své podezření, jakoby mluvili ve svém vlastním zájmu. A proto pozvali jste sem přítomné tuto spojence ne dříve, než zlým jsme zakoušeli, nýbrž když již vezíme v utrpení; mezi nimi pak především nám sluší slovo pronésti, poněvadž také máme největší stížnosti, ježto jak od Atheňanů snášíme potupy, tak vámi jsme zanedbáváni. A kdyby někde v tajnosti na Hellensku křivdy páchali, bylo by vám, jakožto nevědoucím o tom, potřebí dalšího poučení; takto však k čemu třeba šířiti slov, když vidíte, ani jedni z nich jsou v porobě,¹⁵³⁾ druhým pak úklady strojí, a to v první řadě vašim spojencům, a že ode dávna již napřed jsou připraveni, budou-li kdy válkou napadeni? Sice by nedrželi Kerkyry v rukou svých proti vůli naší, zabravše ji nenadále mocí, a neobléhali by Poteidaje. Z těchto obou míst toto jest nejpříhodnější k tomu, aby odtud pro kraje na thrackém pobřeží bralo užitek, ono však by bylo poskytlo největšího loďstva Peloponnesanům.

69. A toho vy jste příčinou, tím že jste jim nejprve dovolili, aby po válkách perských město své opevnili a později aby si ty své dlouhé zdi postavili, až podnes olupujíce o svobodu vždy

¹⁵²⁾ Známé usnesení megarské pocítili trpce Megarští, kteří žili po většině z dodávky potravin na trhu attickém. Pocítili to později i Atheňané. Proto kvetlo tehdy podloudnictví a sykofanti měli dobré časy, jak se zmiňuje Aristofanes v Acharn. v. 157 a násl.

¹⁵³⁾ Tím míněni Aigiňané.

netoliko ty, kdo od oněch byli porobeni, ale dokonce již i své vlastní spojence. Neboť to způsobí ne ten, kdo uvede v porobu, nýbrž větším právem ten, kdo může tomu zabrániti, ale nestará se o to, byť i došel uznání velkodušnosti jako osvoboditel ¹⁵⁴⁾ Hellenska. I nyní jsme se věru stěžii sešli, ale ani nyní za jasných poměrů. Neb netřeba přihlížeti k tomu, zda-li ještě křivdu trpíme, nýbrž pokud bychom se jí mohli ubrániti; neboť oni jednajíce, ¹⁵⁵⁾ postupují s pevným již rozhodnutím proti takovým, kdo ještě k ničemu se neodhodlali, a bez váhání. Vždyť víme, jakou cestou postupují Atheňané proti svým sousedům, a že tak činí krok za krokem. A pokud se domnívají, že nejsou pozorováni při netečnosti vaší, nejsou tak smělí; poznají-li však, že vy nic nedbáte, ač o tom víte, oboří se na vás s celou silou. Neboť vy jediní z Hellenů, Lakedaimoňané, trváte v nečinnosti, ne vynaložením sil bránice se proti nepříteli, nýbrž stálým jen chtěním, a vy jediní nepotlačujete vzrůstání nepřátel svých v zárodku, nýbrž když se již zdvojnásobilo. Ovšem říkalo se o vás, že stojíte pevně, vskutku však, jak se ukázalo, byla pověst vaše lepší skutečnosti. Neboť o Peršanů víme sami, že přišel z nejzazších končin země až na hranice Peloponnesu, dříve než byly přípravy obranné se strany vaší náležitě pořízeny, a nyní nic nedbáte Atheňanů, ač jsou ne daleko, jako právě onen, nýbrž blízko, a místo abyste sami na ně udeřili, volíte spíše brániti se útoku jejich a vydati se nahodilému štěstí, pouštějce se v zápas s nepřítelem mnohem mocnějším, ačkoli přece víte, že, jako onen barbar svými vlastními chybami po většině vzal zkázu, tak my sami častokrát již vrchu jsme nabyli proti Atheňanům samým spíše jejich chybami, nežli pomocí se strany vaší. Neboť naděje ve vás uvrhla dokonce v záhubu asi již mnohé, poněvadž nebyli připraveni pro přílišnou důvěru k vám. A nikoho z vás ať nenapadne, že toto pravíme spíše, abychom dali na jevo nepřátelské smýšlení, než abychom

¹⁵⁴⁾ Lakedaimoňané i sami se tak rádi zvali i od jiných se dávali tak nazývatí.

¹⁵⁵⁾ Tím míní Atheňany, jakož níže slovem „váhavci“ naráží na Lakedaimoňany.

přednesli oprávněnou stížnost; neboť stížnost místo má u přátel chybných, obviňování však u nepřátel, jižto křivdu spáchali.

70. A zároveň myslíme, že my, jestliže vůbec kdo jiný, jsme oprávněni sousedy své pokárati, zvláště když běží o věci důležitosti veliké. O nich, jak nám aspoň se zdá, vy ani nemáte potuchy, ani jste nikdy neuvážili, jací jsou Atheňané, proti nimž vám nastane zápas, oč a jak nadobro nad vás vynikají. Oni zajisté jsou strůjci novot, bystří ve výmyslu, jakož i v provedení toho, co si umíní; vy však dovedete jen to, co máte, zachovávatí a nic nového neumíte vymysletí, ani věci nutné skutečně provéstí. Oni dále jsou i nad svou moc podnikaví i nad svůj původní úmysl odvážliví a za strastných poměrů chovají blahou nadějí; avšak vaším zvykem jest vykonati méně, než silám možno, a nedati též víry věcem sebe spolehlivějším, které rozvážlivost doporučí, a mysliti, že nikdy ze svízelných trampot nevyváznete. A věru jsou oni odhodláni k činu proti vám, váhavcům, a milovníci cestování po cizině proti vám, přílišným peciválkům. Oni totiž se domnívají, že vzdálením se z domova nabudou prospěchu nějakého, vy však myslíte, že, podniknete-li co, majetek svůj snad poškodíte.¹⁵⁶⁾ Nabudou-li oni vrchu nad nepřáteli, ženou se za prospěchem co největším, a podlehnou-li, dají se co nejméně zatlačití. Nad to pak těla svá obětují v zájmu obce, jakoby byla zcela cizí, ducha však, jakožto majetek úplně svůj, věnují k tomu, aby vykonali něco v její prospěch. A neprovedou-li, co si usmyslili, domnívají se, že vlastního jmění pozbyli; čeho však nabudou podnikem, domýšlejí se, že pro tentokráte jen málo dosáhli u srovnání s tím, co ještě zbývá vykonati, a jestliže se potkají ovšem v něčem i při pokuse s nezdarem, složíce za to nadějí ve věci jiné, nahradí nedostatek ten. Neboť oni jsou jediná,

¹⁵⁶⁾ Ve Spartě, jak známo, byl nepoměr pravých Spartanů k přesile lakedaimonských rolníků a heilotů. Poněvadž válkami zahraničnými se ztenčoval počet Spartanů a v tomto století mnoho takových výprav nastalo, byli heiloté a perioikové opatřeni zbraní a vypraveno do pole více heilotů než Spartanů. Tak na př. u Plataj bylo sedm heilotů na jednoho Sparťana. Brasidas táhl do Thracka pouze s heiloty. Čím více těchto padlo, tím lépe bylo pro Sparťany.

u nichž skutečný majetek a naděje toho, co si usmyslí, na jedno vyjde, protože se do toho bez otálení pouštějí, na čem se ustanoví. A tomu všemu hmoždění s namáháním a s nesnázemi po celý věk se podrobují a nejméně užívají majetku svého, protože si stále hromadí jmění a za svátek nic jiného nepokládají, než vykonati své povinnosti,¹⁵⁷⁾ a za nesnáz o nic menší nečinný klid než lopotné zaměstnání. Proto kdyby o nich někdo shrnul zkrátka úsudek svůj a řekl, že to jest v povaze jejich, aby ani sami pokoje neměli ani ostatním lidem ho nedopřávali, řekl by svatou pravdu.

71. Ač tedy tato taková obec proti vám nepřátelsky stojí, Lakedaimoňané, otálíte ustavičně a myslíte, že pokoj nepotrvá příliš dlouho u těch lidí, kteří sice ve svém vlastním zbrojení spravedlivosti šetří, avšak také rozhodnou vůli dávají na jevo, že, stane-li se jim křivda, nestrpí ji, nýbrž hledíte si spravedlnosti na základě tom, že nechcete ani jiným příkoří činiti, ani bránice se sami přijíti ku škodě. Ale toho stěží byste dosáhli, sousedice s obcí vám podobnou; nyní však, nač také právě před chvílí jsme ukázali, jsou zásady vaše vzhledem k zásadám jejich starosvětské. Nutno pak, právě jako při řemeslné zručnosti, aby pokaždé nabývaly vrchu věci nové; rovněž sice obci, která trvá v klidu, nejlépe svědčí zvyklosti ustálené, těm však, kdo jsou nuceni do mnohých podniků se pouštět, jest též třeba mnohé důmyslné opravy. Proto i ústava athenská jest za příčinou hojné zkušenosti větší měrou přístupna novotám než vaše. Až potud tedy budiž omezena vaše loudavost! Nyní již přispějte ku pomoci dle slibu svého, jak ostatním, tak také Poteidajským, vpadnouce na kvap do Attiky, abyste přátel i rodáků nevydali na pospas nejkrutějším nepřátelům a nás ostatních nedohnali k tomu, abychom se z nevole obrátili k nějakému jinému spolku válečnému! Tím bychom se ničím neproviňovali ani v očích bohů, strážců přísah, ani v očích lidí zdravého úsudku; neboť ruší smlouvu ne ti, kdo jsouce osaměli, k jiným se přidávají, nýbrž kdo nepomáhají těm, s nimiž se spřisáhli. Chcete-li tedy ochotně k nám státi, zůstaneme při vás; vždyť bychom ani zbožně nejednali, měníce smýšlení své

¹⁵⁷⁾ Sparťané v den slavnostní nebojovali.

ani bychom nenalezli jiných, chováním vhodnějších. Proto dobře se radte a vynasnažujte se, aby Peloponnes pod vašim vůdcovstvím nebyl co do objemu menší, než otcové vaši vám ho odevzdali!“

72. Tak promluvili Korintané. Poselstvo Atheňanů bylo ovšem právě již dříve přítomno v Lakedaimonu za jinými věcmi, a když zaslechli o řečech těch, myslili, že jim třeba předstoupiti před Lakedaimonské, ne aby se proti obviňování, která na ně vznášely obce, hájili, nýbrž aby vzhledem k věci v celku ukázali, že se nemají ukvapiti ve svém rozhodnutí, nýbrž zraleji o ní uvážiti. A spolu chtěli ukázati na městě svém, jak veliké moci se těší, a jednak starším připomenouti věci, které již znali, jednak mladším vyložití to, čeho byli ještě nezkušeni, soudíce, že snad, bude-li jim to dáno na uváženou, přikloní se spíše k míru než k válčení. Předstoupivše tedy před Lakedaimoňany, pravili, že by i oni rádi promluvili k lidu jejich, nevadí-li jim v tom nic. Oni pak vyzvali je, aby vystoupili, a Atheňané vystoupivše na řečníště, pravili toto:

73. „Poselstvo naše vypraveno bylo ne proto, abychom se spojenci vašimi se přeli, nýbrž za účelem, za jakým nás obec naše poslala. Avšak zpozorovavše, jak nárek nemalý na nás jest vznesen, vystoupili jsme sem, ne abychom pronášeli námitky proti obviňování obcí (neboť ani my ani tito nemluvili by před vámi jakožto před soudci), ale abyste se nerozhodli k něčemu špatnému ve věcech důležitých, poslouchajíce spojenců s myslí lehkou, a zároveň rádi bychom v příčině celého toho povídání, které o nás koluje, dokázali, že držíme zcela po právu majetek svůj a že obec naše jest úcty hodna. A nač třeba připomínati události pradávné,¹⁵⁸⁾ jichž svědky jsou spíše slyšené pověsti než živý názor těch, kteří je mají slyšeti? Perských však válek a toho, o čem vy sami též z vlastní zkušenosti víte, třebaš vám to bylo více proti myslí než příjemno, když to opět a opět jest uváděno,¹⁵⁹⁾ nutno řeči

¹⁵⁸⁾ V podobných tématech libovali si staří i noví panegyrikové.

¹⁵⁹⁾ Sám scholiasta podotýká k tomu, že se Atheňané příliš chlubilí svou udatností ve válkách perských.

se dotknouti. Vždyť když jsme byli v práci válečné, dál se podnik ten ku prospěchu všeobecnému, z něhož se vám vskutku dostalo podílu, chvalně však zmíniti se o tom nebudiž nám naprosto bráněno, jestliže to jen poněkud prospěje. Promluvíme pak o tom ne tak na omluvu, jako spíše na dosvědčenou a vysvětlenou, s jakou obcí vám nastane zápas, jestliže dobře se nerozhodnete. Trvámeť na tom, že u Marathonu my jediní¹⁶⁰⁾ barbarovi jsme se postavili jakožto předbojci, a když přišel podruhé, nejsouce s to, abychom mu čelili na pevnině, vstoupili jsme na lodi s veškerým lidem a u Salaminy jsme svedli námořní bitvu společně s ostatními Helleny, což právě ho zdrželo od města k městu plouti a Peloponnes pleniti, kdyby obyvatelé nebyli bývali s to, aby proti přemoci loďstva sobě ve-spolek pomáhali. Nejpádnejší však důkaz podal on sám; neboť přemožen byv v bitvě námořní, dal se v domněni, že již nemá stejně silné moci válečné, na kvap s větší částí vojska svého na ústup.

74. Zatím tedy, co bitva tato měla takovýto průběh a zřejmě vyšlo na jevo, že spása Hellenů zakládala se na lodích, poskytlí jsme k tomu tři věci nejprospěšnějších: počet lodí největší, za vojevůdce muže nejdůmyslnějšího a nejčilejší horlivost; ku 400¹⁶¹⁾ pak lodí dodali jsme o něco málo méně než dvě třetiny a za velitele Themistoklea, jenž byl hlavním původcem toho, že v úžině¹⁶²⁾ mořské byla svedena bitva námořní (což právě zcela jistě zachránilo obec), a sami proto zajisté vzdali jste největší čest muži tomu, ač cizinci, z těch, co jich k vám kdy¹⁶³⁾ přišlo. Horlivost pak a to daleko neodvážlivější jsme osvědčili; neboť, když nám nikdo na zemi nespěl ku pomoci a všichni ostatní až po naše hranice již

¹⁶⁰⁾ Platajané dostavili se později a v počtu skrovném v poměru k Atheňanům r. 490 př. Kr.

¹⁶¹⁾ Okrouhlým číslem místo 378 Herodotových (VIII 48), z nichž attických 200 (Herod. VIII 61), tedy skoro dvě třetiny.

¹⁶²⁾ Mezi ostrovem Salaminou a Attikou.

¹⁶³⁾ Obdarovali ho, když přišel do Sparty, povozem a ratolestí olivovou a provodili ho zpět až k pomezí sborem mladíků nejurozenějších (Plut. Them. 17; Herod. VIII 123—125).

úpěli v porobě,¹⁶⁴) odhodlali jsme se opustiti město, majetek svůj obětovati záhube a ani takto neostaviti na holičkách společné věci zbylých spojenců, ani rozptýliti se a státi se jim neužitečnými, nýbrž vstoupiti na lodi, v boj se pustiti a ani dost málo se nerozhněvati, že jste nám v čas nepřispěli ku pomoci. Tvrdíme tudíž, že my se své strany jsme vám daleko více prospěli, než se nám prospěchu toho dostalo. Neboť vy jste nám přispěli ku pomoci z měst, kde tato nerušeně posud trvala, a za tím účelem, abyste v nich i příště mohli obývati, trnouce strachy z největší části o sebe a ne o nás (pokud aspoň jsme byli ještě bez pohromy, ani jste se neukázali); my však hrnouce se z města, kterého již více nebylo, a vydávajice se v boj za město to, v jehož další trvání bylo pramálo naděje, zachránili jsme spolu i vás, pokud bylo v moci naší, i sebe samy. Kdybychom se však byli dříve poddali Peršanům z obavy o zemi svou, jakož právě i jiní učinili, nebo kdybychom se nebyli odvážili později vstoupiti na lodi, v tom domnění, že jest po nás veta, nebylo by vám již nikterak třeba bývalo bojovati na lodích, ježto jste ani s dostatek lodí neměli, nýbrž byl by se jim podnik hezky zticha zdařil, jak si přáli.

75. Zdali nezasluhujeme, Lakedaimonští, i pro horlivost tehdejší i pro moudré rozhodnutí, abychom nezakoušeli aspoň tak přílišné závisti od Hellenů pro panství, které máme v rukou? Vždyť jsme právě tohoto panství nestrhli na sebe násilně, ale že vy jste odepřeli věrně vytrvati proti zbytkům moci barbarské a že k nám přišli spojenci a sami jali se prositi, abychom se postavili v čelo jejich jako vůdcové. Stavem věci samým byli jsme donuceni nadvládu tuto hned od začátku přivésti na stupeň nynější, a to především ze strachu, pak také, že čest, později i prospěch náš toho vyžadoval, a tu se nám nezdálo ještě bezpečno, abychom ji uvolnili a vydávali se v nebezpečenství, když jsme na sebe uvalili nenávisť většiny lidí, a někteří dokonce odpadnuvše, již opět byli podrobeni, vy pak nám již nebyli jste přátelstvím stejně nakloněni, nýbrž pode-

¹⁶⁴) Makedonové, Thessalové, Lokrové, Boiotové, Fokové.

zřivaví a různice jste vyhledávali (vždyť by i pozdější odpadnutí k vám se byla děla); nikomu pak nesmíme za zlé míti, že kde běží o největší nebezpečství, prospěchy své řádně opatřují.

76. Vy, Lakedaimoňané, na příklad, vévodíte obcím na Peloponnesu, davše jim zřízení, jak toho vyžaduje prospěch¹⁶⁵⁾ váš. A kdybyste tehdy byli vytrvali až do konce při nejvyšším vedení a nenávisť na sebe uvalili, právě jako my, dobře víme, že byste se spojencům svým zrovna tak stali odporní a byli byste donuceni buď silnou rukou vládnouti nebo sami se vydávati v nebezpečství války. Tak tedy ani my nevykonali jsme nic zvláštního, ani co by se nesrovnávalo s přirozeností lidskou, jestliže jsme nabízenou vládu přijali a jí se nespustili, podlehnuvše veledůležitým činitelům, cti své, bázní a prospěchu, ani pak nejsme první, již v tom učinili počátek, ale ježto vždy platna jest zásada, aby slabší byl od mocnějšího v mezích držán, domnívali jsme se býti spolu toho hodnými a posud od vás za takové jsme byli pokládáni: tu však najednou, kdy hledíte ku prospěchu svému, dovoláváte se právního důvodu! Tomu nikdo posud, nahodí-li se příležitost, násilím něčeho se domoci, nedal přednosti a nedal se odvrátiti od toho, aby jmění své rozmnožil, chvály pak hodni jsou, kdo řídíce se lidskou přirozeností vládnouti jiným, vedou si spravedlivěji, než by měli dle moci, které požívají. Jiní¹⁶⁶⁾ aspoň, tušíme, kdyby byli na našem místě, nejlépe by mohli ukázati, pokud si umírněně vedeme, nám však i z této naší umírněnosti neprávem dostalo se více zlé pověsti než chvály.

77. Neboť ačkoli v rozepřích vzešlých ze smluv¹⁶⁷⁾ obchodních se spojenci ze svého práva si zadáváme a u sebe samých jsme zavedli řízení soudní dle stejných zákonů, soudí

¹⁶⁵⁾ Lakedaimoňané nutili obce s nimi spolčené, aby svou obecnou správu zřídily oligarchicky, ba posílali tam za tím účelem i své zřízence.

¹⁶⁶⁾ Tím naráží trpce na Lakedaimoňany a Korintany.

¹⁶⁷⁾ Pře pochodící ze smluv obchodních. Atheňané hledali asi sotva v jiných rozepřích než v soukromoprávných právo u soudů spojenců svých.

se o nás, že jsme svárliví.¹⁶⁸) A nikdo z nich neohlíží se na to, proč výtky této se nedostává těm, kdo také všelikde jinde mají panství a vedou si k poddaným svým ne tak mírně jako my. Neboť komu volno násilně si počínati, těm není k tomu potřebí žádných soudů. Ti pak navyklí jsouce obcovati s námi na základě rovného práva, jestliže v něčem byli zkráceni jakýmkoli způsobem proti přesvědčení svému, že se tak státi nesmí, buď právním rozhodnutím nebo mocí, která plyne z panství našeho, nejsou nám vděčni za to, že o více nepřicházejí, nýbrž více jsou nevrli, protože jsou za námi, buď si to sebe méně, nežli kdybychom hned z počátku stranou odložice zákonný pořádek, zjevně si byli hleděli prospěchářství; potom však by ani sami nepopírali, že třeba, aby slabší ustupoval mocnému. Lidé totiž, když křivda se jim děje, spíše, jak se podobá, bývají k hněvu popuzováni než násilím utlačováni; neboť na ono pohlíží se jako na šidbu z místa, které našemu jest rovné, na toto jako na nutnost nezbytnou z místa mocnějšího. Od Peršanů arci, ač úpěli pod vládou hroznější, než jest tato, snášeli to, naše panství však zdá se jim býti obtížným, jak to zcela přirozeno; neboť přítomný stav bývá vždy poddaným na obtíž. Vy aspoň jistě, kdybyste se, svrhnuce nás se sedla, sami panství domohli, brzo byste asi při převratu pozbyli přízně, které jste nabyli za strachu před námi, ač-li i nyní se budete držeti stejných zásad, s jakými jste se poněnáhu vytasili již tehdy, kdy jste se jen na krátko ujali vůdcovství proti Peršanům. Máte totiž u sebe samých obyčeje nehodící se k obcování s ostatními lidmi, a nad to ještě jeden každý z vás odcházejí za hranice, ani těchto se nedrží ani oněch, které vše ostatní Hellenstvo řádně zachovává.

78. Radťe se tedy s dobrou rozvahou ne jako o věcech nezávažných a nevalte na sebe svizelů samovolně zaviněných, dadouce se přemluvití náhledy a nařknutími cizími. Uvažte pak napřed, jak bývá průběh války výpočtem nevystihlý, dříve než se v ní ocitnete; neboť prodlužujíc se, bývá válka

¹⁶⁸) Atheňané byli pověstni zvláště tím, že přinutili sp. jence, aby si v nejdůležitějších věcech dali v Athenách právo přiřknouti.

z pravidla provázena střídavým štěstím, od kterého stejně my i vy jsme vzdáleni, a závisí to na neznámých okolnostech, jak dopadne, šťastně-li či nešťastně. A lidé, pouštějíce se do válek, chápají se dříve činů, k nimž by teprve později měli přikročiti, a teprve když se jim zle daří, utíkají se k rozvažování. My však, kteří žádného takového poklesku nemáme posud ani sami na svědomí, ani nevidíme, že vy byste měli, vybízíme vás, abyste, pokud ještě dobré rozhodnutí záleží na svobodné volbě obou stran, ani smluv nerušili, ani proti přísahám se neprohřešovali, nýbrž abyste si sporné věci vyrovnávali cestou práva dle úmluvy; sic dovolávající se bohů, ochránců přísah, jakožto svědků, pokusíme se brániti se proti vám, původcům války, tak, jak vy nás příkladem budete předcházeti.“

79. Takto pověděli Atheňané. Lakedaimonští pak, když i od spojenců uslyšeli nářky na Atheňany i od Atheňanů, co k tomu odpověděli, kázali všem se vzdáliti a radili se sami mezi sebou o přítomných věcech. I shodovala se mínění největší části jich v tom, že Atheňané již vinni jsou a že dlužno válčiti tak rychle, jak jen možno; ale král jejich Archidamos,¹⁶⁹⁾ jenž měl pověst muže rozumného a vážného, vystoupil na řečníště a promluvil takto:

80. „Jednak sám zkušen jsem již mnoha válek, Lakedaimončané, jednak vidím z vás mnohé, kdo jste se mnou v témž věku, tak že ani z nezkušenosti nikdo po válce nezatouží, jakož právě by jí snad většina zakusila, ani jí neuzná za cosi dobrého a bezpečného. Shledali byste pak, že ta válka, o které se nyní radíte, nebyla by jen tak malé váhy, kdyby kdo střizlivě o ní uvažoval. Neboť Peloponneským a sousedům svým silou se skoro vyrovnáme a můžeme rychle na každé místo zvlášť doraziti; ale proti mužům, kteří mají zemi daleko od nás a k tomu ještě v námořnictví jsou velezkušení i ostatním všim co nejlépe opatření, bohatstvím totiž i soukromým i obec-

¹⁶⁹⁾ Archidamos, syn Zeuxidamův, panoval, jak se obyčejně soudí, jakožto nástupce děda svého Leotychida od r. 469, jak Busolt míní v Griech. Gesch. 2, 353 a násl., od r. 476. Zemřel r. 427.

ným, loďstvem i koňstvem, zbrání i lidstvem, kolik ho vůbec není ani v jednom kraji hellenském, ještě pak mají i mnoho spojenců poplatníků daně, jak bychom měli proti takovýmto mužům bez náležité rozvahy válku zdvihnouti, nač bychom měli spolehnouti, abychom se na ně obořili, jsoouce nepřipraveni? Zda na loďstvo? Než v tom jsme slabší. Budeme-li je však hleděti obstarati a proti nim se ozbrojiti, uběhne zatím čas. Či na peníze? Však ještě mnohem více se nám nedostává prostředku toho a ani v obecné pokladně nemáme nic, ani nepřispíváme s lebkostí z vlastního měšce.

81. Snad by se mohl někdo bezpečiti na to, že vynikáme nad ně dobře ozbrojenou mocí válečnou, tak že opětovanými vpády v jich území můžeme toto pleniti. Oni však mají mnohou jinou zemi, jejíž pány jsou, a od moře si dovezou, čeho potřebují. Pakli se pokusíme dále spojence jejich odvracet, bude třeba i těmto loďstvem přispívati, ježto jsou z největší části ostrovany. Jaká bude tudíž tato naše válka? Jestliže totiž buď loďstvem vrchu nenabudeme nebo důchodů jim neodejmeme, z nichž loďstvo vydržují, utrpíme sami škodu největší. A dospěje-li věc teprve tak daleko, nebylo by pro nás již ani čestné smír činiti, zvláště půjde-li o nás hlas, že my jsme spíše začali nepřátelství. Neboť nedejme se věru unéstí tou nadějí, že bude brzy válka ukončena, jestliže zemi jejich zpustošíme, ale bojím se spíše, že ještě dětem zůstavíme válku dědictvím. Tak jest pravdě podobno, že Atheňané ve své hrdošti nebudou ani lpěti na té hroudě země, ani jako nezkušení nedají se zastrašiti válkou.

82. Tím však nežádám na vás, abyste netečně dopouštěli ubližovati našim spojencům a neodhalovali úkladníkův, ale radím k tomu, abychom ku zbrání ještě nesahali, posly však vypravovali a výčitky jim činili, ani válkou příliš nehrozíce, ani že nedáme si vše libiti, a zatím abychom i svou vlastní moc si opatrovali, shánějice spojence hellenské i barbarské, zdali bychom nemohli odněkud si získati nějakou moc námořní nebo pomoc peněžitou (a nesmí se míti za zlé, když někdo, právě jakož i my jsme ohrožováni od Atheňanů úklady, ku pomoci přiběře netoliko Helleny, ale i barbary, aby se zachránil), a

zřizujeme si k užitku svému spolu své domácí zdroje pomocné. A vyslechnou-li stížnosti našeho poselstva, jest to nejlepší; pakli ne, až uplynou dvě neb tři léta, již lépe, uznáme-li za hodno, obrnění jsouce potáhneme na ně. A snad vidouce již naše zbrojení a chování s tímto v souhlasu jsoucí, spíše asi povolí, pokud ještě území své mají nepopleněno a raditi se mohou o statcích, jež mají v rukou a jež posud nepřišly na zmar. Neboť ať vám nenapadne, že máte území jejich něčím jiným než zástavou, a to tím více, oč lépe jest vzděláno než jiné krajiny. Toho dlužno vám šetřiti, pokud možná, nejdéle, a ne abyste je uvedli v zoufalství a tím si stížili přemožení jejich. Neboť jestliže, ani připraveni nejsouce, stížnostmi spojenců dáme se k tomu dohnati a zpustíme zemi attackou, hleďte, abychom tím nevykonali pro Peloponnes něco příliš potupného a s nesnázemi spojeného. Stížnosti totiž i obci i jednotlivců dají se ukliditi, válku však, když ji všichni zdvihnou ve prospěch svých zvláštních zájmů, o které nelze ani věděti, jak dopadne, nebude snadno slušným způsobem odkliditi.

83. A nikdo nepokládej za zbabělost, že my, ač nás jest mnoho, ihned na jednu obec neudeříme. Neboť i onino mají ne menší počet spojenců penězi přispívajících, a zdar války ne tak ve zbrani se zakládá, jako v peněžitých prostředcích, a jen těmito zbraň účinkuje s prospěchem, zvláště u moci pozemní proti moci námořní. Opatřme si tedy především tyto a ne dejme se před časem řečmi spojenců strhnouti, a poněvadž pak nám bude z největší části se zodpovídati, ať již to dopadne tak či onak, tož také vezměme to s klidnou myslí napřed v úvahu!

84. A za tu zdlouhavost a váhavost, kterou u nás nejvíce vytýkají, nestyďte se! Neboť ukvapujete se, tím později asi byste dospěli konce, protože jste se bez přípravy pouštěli do díla, a spolu obýváme v městě svobodném a veskrze vele-slavném. A výtka ta může v podstatě znamenati sebevědomou rozvážlivost; neboť z důvodu toho jsme my jediní, kteří v šťastných poměrech se nevypínáme a nehodám ze všech ostatních nejméně se poddáváme; když pak lidé nás ponou-

kaji chválou k podnikům krkolomným proti našemu vlastnímu úsudku, nedáme se uchvátiti lákavým lahoděním, a jestliže by někdo nás hleděl výtkou podnititi, dáme se zrovna tak málo rozhořčením pro výtku tu z klidu vyrušiti. I bojovnými i opatrnými stáváme se řádnou kázní, bojovnými, protože cit pro čest vyplývá po většině z náklonnosti k pořádku, na počestnosti pak zakládá se mysl chrabrá, kdežto rozvážnými se stáváme, poněvadž býváme příliš prostě vychováváni, abychom se pokládali za chytřejší zákonů, a zase v přísné kázní ne tak zpupně, abychom jim odepřeli své poslušnosti. A nejsouce příliš zběhlí ve věcech k životu nepotřebných, nedovedeme válečné přípravy svých nepřátel krásnými slovy tupiti, a když dojde k boji, jednati nepřiměřeně k slovům svým, ale jsme toho mínění, že zámysly sousedů jsou podobny našim a že možné případy osudu nelze ani slovy vyložití a určití. Vždy pak činem chystejme se na nepřátele jako na lidi, již dobře se radí, a nesmíme naděje své zakládati na tom, v čem oni pochybí, nýbrž na bezpečném rozmyslu vlastním, i netřeba se domýšleti, že člověk od člověka příliš se liší, ale že ten jest nejzdatnější, kdo jest vychováván ve věcech nejnutnějších.

85. Těchto tedy zásad, které nám otcové zůstavili a jež i sami vždy na prospěch svůj zachováváme, nevzdejme se, ani pak nerozhodněme s ukvapeností v krátké době jednoho dne o mnohých životech lidských i statech, městech i slávě své, nýbrž uvažujme v klidu! Jest nám to možno při síle naší spíše než jiným. I vypravte poselství k Atheňanům stran Poteidaje, pošlete pak v příčině toho, v čem prý spojencům se děla křivda, zvláště když jsou ochotni podrobiti se rozhodnutí soudnímu; ale proti tomu, kdo chce nastoupiti cestu právní, není zákonem dovoleno zakročiti brannou rukou dříve jako proti škůdci. Chystejte se však zároveň k válce! Neboť tak se poradíte nejlépe a způsobem, jímž nepřátelům budete největším postrachem.“

Archidamos promluvil takto; vystoupiv pak na konec Stheneladas,¹⁷⁰⁾ kterýž byl tehdy jedním z eforů, přednesl ve shromáždění Lakedaimoňanů řeč takovouto:

¹⁷⁰⁾ Efor Stheneladas vyskytuje se jen tuto.

86. „Té záplavě řečí Atheňanů nerozumím; vychválivše totiž mnohými slovy sebe samy, nikde na obhájenou neuvedli, že nečiní bezprávi našim spojencům a Peloponnesu. A přece, jestliže tehdy prokázali se statečnými proti Peršanům, proti nám však nyní špatnými se ukazují, hodni jsou trestu dvojnásobného, že totiž se stali z mužů počestných špatnými. My však i tehdy jsme byli stejni i nyní jsme, a jsme-li rozumni, nedopustíme, aby spojenci naši snášeli křivdu, ani nebudeme se rozmýšleti jich mstít (kdežto tito již nezamýšlejí déle přikori zakoušeti). Jiní zajisté mají mnoho peněz i lodí i koní, ale my máme znamenité spojence, kterých nesmíme vydati Atheňanům, ani nesmíme spor jejich vyřizovati cestou právní a řečmi, kdyžť i oněm se ubližuje ne slovem, nýbrž musíme je pomstít rychle a se vším důrazem. Také nikdo nepoučuj nás o tom, že nám sluší rozvažovati, když se nám děje křivda, nýbrž spíše sluší se, aby dlouho radili se ti, kdo zamýšlejí křivdu páchat. Hlasujte tedy, Lakedaimoňané, pro válku, jak důstojno Sparty, a nedopouštějte, ani aby Atheňané se vzdávali, ani neopouštějme zrádně spojenců svých, nýbrž vytrhněme s pomocí boží proti svým utiskovatelům!“

87. Tolik pověděv, dával hlasovati o návrhu sám jakožto efor ve shromáždění Lakedaimoňanů. Potom pak (voláním totiž rozhodují a ne kaménky hlasovacími) pravil, že nerozeznává, které volání z obou by bylo blásitější, ale chtěje je pro válku více rozohniti tím, že by dali zjevně na jevo mínění své, pravil: „Kdo z vás, Lakedaimoňané, myslí, že zrušeno jest příměří a že Atheňané jsou vinni, povstaň a jdi na ono místo,“ a při tom jim ukázal na místo jakési, „kdo však nesoudí tak, na druhou stranu se postav!“ Povstavše rozestoupili se, a mnohem více bylo těch, kteří soudili, že příměří jest zrušeno. I přivolavše spojence své, prohlásili, že jsou toho mínění, že Atheňané jsou vinni, že chtějí však též všecky spojence vybidnouti a dáti jim hlasovati, aby po společné úradě válku vedli, uznají-li tak za dobré. I vrátili se tito domů vyřidivše to, a později též poslové Atheňanů, projednavše věci, za kterými přišli. Tento nález sněmovní, že příměří jest zrušeno, stal se, když příměří třicetileté, které bylo učiněno po válce eubojské, dospělo čtrnáctého roku.

88. Učinili pak Lakedaimoňané rozhodnutí, že příměří jest zrušeno a že válku dlužno podniknouti, nepovolivše tak nátlaku důvodů spojenců svých, jako spíše bojíce se, aby Atheňané se nevzmohli ještě více, vidouce, kterak jim již většina Hellenska jest podrobena.

89. Atheňané totiž takovýmto způsobem dospěli k poměrům, za nichž se povznesli k veliké moci. Když Peršané se odklidili z Evropy, přemoženi byvše na moři i na zemi od Hellenů, a ti z nich, kdo na loďstvu se utekli k Mykale, zahynuli, Leotychides, král lakedaimonský, který velel Hellenům u Mykaly, navrátil se domů se svými spojenci z Peloponnesu. Atheňané však a spojenci z Ionska a Hellespontu, kteří byli již odpadli od krále perského, vyčkavše obléhali Sestos, majetek perský, a přezimovavše tam, dobyli ho, když jej barbari byli opustili, a potom odpluli z Hellespontu, každý o sobě do svého něsta. Obecní úřadové athenští, když se jim barbari ze země vyklidili, jali se ihned odtud, kam potají si byli dopravili v bezpečí děti, ženy i veškeren zbylý domácí statek, domů dovážeti a chystali se i město znova budovati i hradby; neboť ze zdi ohradní stály jenom skrovné kousky, a většina domů se sesula, málo pak jen jich zbývalo, ty totiž, v nichž se ubytovali perští velmožové.

90. Lakedaimoňané doslechnuvše o úmyslu tom, přišli s poselstvím, poněvadž jednak by i sami raději byli viděli, aby ani onino ani nikdo jiný neměl hradeb, jednak že po většině spojenci je k tomu vybízeli, bojíce se i množství loďstva jejich, kterého dříve neměli, i smělé odvahy, kterou dali na jevo ve válce perské. I žádali, aby netoliko hradeb nestavěli, nýbrž raději ve spojení s nimi pomohli strhnouti i zdi ohradní, které stály kolem měst mimo Peloponnes, zatajujíce Atheňanům svůj záměr a podezřavé smýšlení své, za to však předstírali, že by barbar, kdyby opět učinil vpád, nemohl takto míti oporu v pevném místě nějakém, právě jako nyní v Thebách, Peloponnes pak, pravili, že jim všem jest dosti bezpečným útlukem i východiskem k výpadům. Atheňané na radu Themistokleovu ihned se zhostili Lakedaimoňanův, již byli toto vyfídili, odpovéděvše jim, že k nim vypraví posly stran

toho, co navrhují; Themistokles pak kázal, aby odeslali jej samotného co nejdříve do Lakedaimonu, ale jiných posílů, které si mimo něj zvolí, aby neposílali hned, nýbrž aby vyčkali až do té doby, kdy by zeď vystavěli do výše dostatečné, aby mohli s výše, jaké nejnnutněji jest třeba, nepřátele bojem odrážeti. Stavby zdi se měli účastniti všichni všudy obyvatelé města, i muži¹⁷¹⁾ i ženy i děti, nešetřice ani soukromé, ani veřejné budovy, z jejíhož staviva by bylo lze dílu nějak posloužiti, nýbrž bořice vše. Tu zasvětiv je do toho a podotknuv, že vše ostatní, čeho tam bude třeba, sám vyřídí, odcestoval. A příbyv do Lakedaimonu, nešel k úřadům vládním, nýbrž otálel a hledal všeliké vytáčky, a kdykoliv se ho někdo z vyšších úředníků zeptal, proč že se nepřihlašuje u správy obecní, pravil, že čeká na své společníky poselství, ti pak že pro jakousi překážku zůstali v zadu, ale že doufá, že tu brzy budou, a divno prý mu, že tu posud nejsou.

91. A oni, když to slyšeli, věřili Themistokleovi, z přátelství k němu; když však ostatní, kdo vůbec z Athen přicházeli, zcela určitě vypovídali, že hradby se stavějí a také již hodné výše dosahují, nenahlíželi, jak by tomu neměli uvěřiti. Dověděv pak se onen o tom, žádá jich, aby nedali více na řeči, nýbrž aby tam poslali ze středu svého muže poctivé, a ti nechť věc ohledají a věrnou zprávu jim o ní podají. Vypraví tedy muže, a o jich příchodu podá Themistokles potají Atheňanům zprávu, vzkazuje jim, aby je, pokud možná, nenápadně zadrželi a dříve jich nepropustili, dokud by oni sami zpět domů se nevrátili (příbyli totiž také k němu již společníci poselství, Habronichos, syn Lysikleův, a Aristeides, syn Lysimachův, zvěstující, že mají zeď dostatečně vysokou); měl obavu, že Lakedaimoňané jich nepropustí, až zvědí pravdu

¹⁷¹⁾ Na podobném místě V 82, 6 připomíná se též spolupůsobení otroků, a stavby zdi athenské účastnili se bezpochyby též otroci. Že by Thukydidés byl zůstavil čtenáři na vůli, aby si přimyslel zde otroky, nezdá se pravděpodobným. Aspoň zprávy u Nepota Them. 6 a u Diodora 11, 40 opírající se přímo neb nepřímě o Thukydidu zmiňují se o spolupůsobení otroků při práci té. Snad výraz příslušný zde v podání omylem vypuštěn.

Atheňané tudíž zdržovali posly, jak měli uloženo, a Themistokles předstoupiv před shromáždění Lakedaimoňanů, prohlásil jim již beze všeho obalu, že město Atheňanů jest již opevněno, tak že jest s to, aby chránilo obyvatel svých; chtějí-li snad Lakedaimoňané nebo spojenci jejich v nějaké záležitosti k nim posly vypravovati, aby příště k nim přišli jako k mužům, kteří dovedou dokonale rozeznati, co jest na prospěch jim samým zvláště a veškerým Hellenům. Neboť když se rozhodli, že lepší jest opustiti město a na lodi vstoupiti, bez nich prý se odvážili rozhodného kroku toho, a o čemkoli naproti tomu se radili ve spolku s nimi, v tom že se neukázali rozvahou nikoho horšími. Jsou prý tedy i nyní toho mínění, že lépe jest, aby město jejich mělo hradby, a to že bude k většímu užitku jak občanům jejich zvláště, tak veškerým spojencům; vždyť prý není možná, aby lidé konali souhlasné a stejně závažné usnesení o obecné dobro, leč při stejnoměrném zbrojení. Buď tedy všichni prý musejí ve spolku býti a míti města neopevněna, nebo i toto, co se stalo, správným uznati.

92. Lakedaimoňané uslyševše to, nedávali zřejmě na jevo nevole proti Atheňanům (neboť nevypravili také prý poselstva, aby jim v díle bránili, nýbrž aby prý doporučilo úvaze obce mínění jejich; spolu též zrovna tehdy byli jim v nejvyšší míře nakloněni pro horlivost jejich proti Peršanům osvědčenou), ale přece potají se mrzeli, míjejíce se s tím, čeho si přáli. Poslové pak jedné i druhé strany odebrali se domů beze všech výčitek.

93. Způsobem tímto dokonali Atheňané opevnění města svého v nedlouhé době. Také na stavbě ještě i nyní patrně jest, že byla provedena ve spěchu. Neboť do základů¹⁷²⁾ položeny jsou kameny všeliké a místy vhod neotesané, ale jak je kdo kdy přinášel, mnoho také sloupů z pomníků a kamenův uměle dlátem upravených bylo tam vpraveno. Objem totiž zdi městských byl (proti dřívějším) na všechny strany rozšířen, a proto také sháněli vše bez rozdílu ve spěchu. Přiměl pak je

¹⁷²⁾ Rozuměti jest ne vlastní základy, nýbrž dolní vrstvy zdi, pokud byly viditelné. Ty zbudovány rovněž z pevného staviva.

Themistokles k tomu, aby i Peiraieus dostavěli (ale začátek s tím učiněn již dříve za jeho archontatu, který zastával nad Atheňany po celý rok), jsa toho mínění, že jednak místo to výtečně se hodí, majíc tři¹⁷³⁾ přirozené přístavy, jednak že, stanou-li se Atheňané moci námořní, budou mít veliký prospěch k dobytí moci (neboť on zajisté byl prvý, který odvážil se výroku, že jest jim chopiti se námořnictví), a tím pomáhal jim ihned připravovati vrchní nadvládu. I vystavěli k radě jeho¹⁷⁴⁾ kolem Peiraiea zeď v té tloušťce, kterou ještě nyní jest viděti; dva totiž vozy proti sobě jedoucí přivázely tu kameny (vnitřku však ani vápno ani malta nevyplňovala, ale kameny ve stavbě zrovna na sebe položeny veliké a do úhlu přitesané, spojené jeden s druhým na zevnější straně železnými¹⁷⁵⁾ skobami a zalitým olovem); výška však dospěla jen asi do poloviny toho, co zamýšlel. Chtěl totiž i výškou i tloušťkou zdí útoky nepřátel odrážeti a soudil, že postačí posádka skrovného počtu lidí i nejméně schopných, všichni pak ostatní že mohou vstoupiti na lodi. K loďstvu totiž měl zření nejbedlivější, shledav, jak se mi zdá, že útok vojska králova dá se po moři snáze dokázati než po souši; a proto pokládal Peiraieus za prospěšnější než město¹⁷⁶⁾ hořejší, a častokráte přimlouval Atheňanům, aby, přijdou-li jednou na pevnině do tísně, sestoupili jen do Peiraiea a na loďstvu svém čelili kde komu. Atheňané byli tudíž takto hradbami opatřeni a ve všem ostatním počali se hned po odtažení Peršanů zařizovati.

94. Pausanias,¹⁷⁷⁾ syn Kleombrotův, byl jakožto vojevůdce hellenský vyslán z Lakedaimonu s dvaceti loďmi z Pelo-

¹⁷³⁾ Peiraieus, zde dle Curtia Griech. Gesch. 2°, 17 a 811 v širším smyslu, poloostrov, jehožto jádro tvoří Munichie, výšina se všech stran příkrá, od které do moře se táhne skalnatá země v podobě vroubkovaného listu, a tvoří tři přirozené zátoky s úzkými vstupy. V užším smyslu zove se největší z těchto přístavů Peiraieus, obě dvě druhé zátoky Zea a Munichia.

¹⁷⁴⁾ Stavba zdi Peiraiea trvala jistě více let.

¹⁷⁵⁾ Srv. Herod. I 186. Železné svory byly zality v otvorech kamenů rozpuštěným olovem.

¹⁷⁶⁾ t. j. Atheny oproti přístavu (II 48, 2).

¹⁷⁷⁾ Pausanias, syn Kleombrotův, který jakožto poručník svého bratrance, nezletilého Pleistarcha, syna Leonidova, vládl vedle Leotychida

ponnesu; spolu pak s těmito pluli i Atheňané s třiceti loďmi a množství ostatních spojenců. I vytáhli proti¹⁷⁸⁾ Kypru a většinu ostrova toho si podrobili, později pak obrátili se k Byzantiu, jehožto pány byli Peršané, a obléhající dobyli ho za vrchního¹⁷⁹⁾ velení muže tohoto.

95. Když již tu násilně si vedl muž tento, mrzeli se proto i všichni ostatní Hellenové, zvláště Ionové a ti, kdo před nedávnem se vybavili z poddanství králova; i docházejíce k Atheňanům, žádali jich, aby se ujali vůdcovství nad nimi pro kmenové své příbuzenství, a bude-li si snad Pausanias vésti násilně, aby toho nedopouštěli. Atheňané dopřáli slechu návrhům těm a dávali v příčině té velikou horlivost na jevo, jsouce pevně odhodláni, že se jich ujmou a vše ostatní zařídí dle nejlepšího svého vědomí a svědomí. Zatím však volali Lakedaimoňané Pausaniu k sobě, aby vyšetřili, o čem se dovídali. Byloť žalováno od Hellenů, kteří sem přicházeli z ciziny, na mnohou jeho nespravedlnost, a jeho počínání jevilo se spíše napodobením samovlády než vojevůdcovstvím. A tak ho stihlo to, že byl volán k zodpovídání, i zároveň se událo, že ze záští k němu spojenci přestoupili na stranu Atheňanů vyjma vojsko z Peloponnesu. Přišed do Lakedaimonu, byl odsouzen k náhradě za křivdy na jednotlivcích spáchané, avšak ve věcech nejzávažnějších uznáno, že nepáchal zlého. Zvláště pak žalováno naň, že jeví náklonnost k Peršanům, a to zdálo se býti nad slunce jasným. I nevyšlou ho již jakožto velitele, nýbrž Dorkia¹⁸⁰⁾ a některé jiné s ním s vojskem nevalným; avšak spojenci nechtěli již těmto velitelství svěřovati. Oni zpozorovavše to, odešli a jiných později Lakedaimonští již nevyslali, ježto se obávali, aby se jim ti, kdo vyjdou ze země, nezkazili, jakož to shledali také ve skutečnosti na

¹⁷⁸⁾ Kypros byl cílem řeckých podniků, poněvadž byl z hlavních sídel perské moci námořní.

¹⁷⁹⁾ t. j. v době, kdy měl Pausanias ještě vrchní velení. Také dobytí Byzantia hl. 128, 5 přičítá se Pausanioví hned po kyperské výpravě válečné.

¹⁸⁰⁾ Než byl odvolán Pausanias a vyslán Dorkis, uplynula asi zima r. 478/7. Dorkis jinde se již nejmeneje.

Pausaniovi, a chtěli jednak sami se zbaviti války perské, jednak soudili, že Atheňané dovedou vůdčí úřad zastávati a že jim tehdy pro ten čas jsou přátelsky nakloněni.

96. Dostavše se takto Atheňané k vrchnímu vůdcovství svobodnou volbou spojenců z nenávisti k Pausaniovi, ustanovili výši dávek jak těch měst, která měla penězi přispívati, tak i těch, která lodi proti barbarům měla poskytovat (zámkou totiž jim bylo pomstiti se za to, co vytrpěli, pleněním země královy), a tehdy byl poprvé Atheňany zaveden úřad hellenotamiů¹⁸¹⁾ (správců hellenské pokladnice), kteří vybírali berni (foros¹⁸²⁾, tak totiž jmenován poplatek peněžní). Čítal pak první uložený poplatek 460 talentů, pokladnicí byl jim Delos¹⁸³⁾ a shromáždění konala se v tamější svatyni.

97. Majíce tedy Atheňané vrchní správu vojenskou nad spojenci nejprve samosprávnými a při společných schůzích se radícími, pustili se do těch četných podniků jak ve válce, tak v řízení obecných věcí v době mezi válkou touto a perskou, které jimi provedeny jak proti barbarovi, tak proti vlastním jich spojencům, od nich odpadávajícím, a proti těm z Peloponnesanů, již se jim při každém kroku pokaždé namanuli v cestě. Vypsal jsem události ty a odbočil ve svém vypravování proto, že všemi mými předchůdci¹⁸⁴⁾ v dějepisu opomenuta byla stať ta, a buď vyličovali hellenské dějiny před perskými válkami nebo samy války perské. A z těchto Hellenikos, který právě ve svých attických¹⁸⁵⁾ dějinách doby

¹⁸¹⁾ O úřadě, který zastávali jen Atheňané, srv. Böckh, Staats-haushaltung der Athener 1^a, 241. Od Ol. 76, 2 ustanovování pokladnicí, kteří určovali a spravovali válečné příspěvky proti Peršanům, jež obce athenské měly odváděti do spolkové pokladny na Delu, později do Athen.

¹⁸²⁾ Jména φόρος, které znamenalo vlastně poplatek národů zahraničných, užito pro tuto společnou berni. Pro násilnictví, kterým berně tato byla vymáhána, upadl název ten v nenávist a ustoupil po peloponneské válce jménu συντάξεις (Böckh u. m. 1^a, 550).

¹⁸³⁾ Delos zvolen za příčinou staré delské amfiktyonie. Odtud byl poklad přenesen r. 454 př. Kr. na athenský vyšehrad.

¹⁸⁴⁾ Týče se spisovatelské činnosti: „všichni moji předchůdcové v oboru dějepisném“.

¹⁸⁵⁾ U grammatiků slovou Ἀτθίς a Ἀτθίδες. Obsahovaly kromě doby mytické přehled pozdějších dějin až ku konci války peloponneské.

té aspoň se dotknul, zmínil se o ní jen stručně a vzhledem k letopočtům nepřesně. Zároveň pak zahrnuje vypravování to v sobě též doklad toho, jakým způsobem došlo k nadvládě Atheňanů.

98. Nejprve tedy dobyli Eionu,¹⁸⁶⁾ ležícího u Strymonu, který Peršané měli v držení, oblehnuvše jej a obyvatelstvo uvedli v porobu za vůdcovství Kimona, syna Miltiadova. Potom podrobili si Skyros,¹⁸⁷⁾ ostrov v moři Aigajském, na kterém obývali Dolopové, a osadili jej sami. Pak nastala jim samotným bez pomoci ostatních Eubojanů válka s Karystskými, a po nějakém čase shodli se s nimi na základě smlouvy. Po té jali se válčiti s Naxany, odpadlými od nich, a oblehnuvše je, podrobili si je. To bylo první město spolkové, jež proti obvyklému řádu bylo v porobu uvedeno, později stalo se tak i každému z ostatních, jak které osud stihl.

99. Mimo jiné příčiny tohoto odpadání byly nejzávažnější nedoplatky berní a nedodávání lodí, jakož i odepření služby vojenské, jestliže u koho se vyskytlo; neboť Atheňané sháněli poplatky přísně a užívající při tom násilných prostředků, byli nenáviděni u lidí, kteří nebyli zvyklí snášeti nátisky ani nejevili k tomu vůle. Nevládli pak ani v jiné všeliké příčině Atheňané již tak (jako z počátku) ku spokojenosti spojenců, ani netáhli se spojenci do pole v rovném poměru a snadno jim bylo odpadlíky si podrobiti. To však zavinili spojenci sami; neboť pro tuto jejich nechť k službě vojenské vešla největší část jich, aby nemusili domova býti vzdáleni, v závazek, odváděti místo lodí v penězích náklad na ně připadající, a tím se arci Atheňanům vzmáhala moc námořní z toho

Hellankos z Mytileny, jak staří tvrdili, starší Herodota, dle Wilamowitze (Hermes 11, 292) mladší.

¹⁸⁶⁾ Eion u ústí řeky Strymonu. Jiný Eion míněn hl. 4, 7. Dobyti strymonského Eionu spadá, jak souvislost místa nasvědčuje, jen do prvních let námořní hegemonie athenské, dle schol. k Aisch. 2, 31 ne později než do archontatu Faidonova r. 476/5.

¹⁸⁷⁾ Dobyti Skyru spadá asi též do archontatu Faidonova (r. 476/5). Skyros stál jako Karystos (na j. pobřeží Euboje) na straně perské a až posud nepřidal se ku spolku delskému. Karystos skýtal znamenitý mramor a byl osadou Dryopův.

nákladu, kterým onino (každoročně) přispívali, oni však sami, kdykoliv odpadli, ani nebyli připraveni k válce, ani neměli v ní zkušenosti.

100. Svedena pak byla po té bitva i pozemní i námořní u řeky Eurymedontu¹⁸⁸⁾ v Pamfylii mezi Atheňany a spojenci jejich s jedné a Peršany s druhé strany, a zůstali v ní jednoho a téhož dne vítězi na obou bojištích Atheňané za vůdcovství Kimona, syna Miltiadova, a zajali i zničili celkem dvě stě trojřadovek foinických. Za nějakou dobu po té přihodilo se, že Thasští¹⁸⁹⁾ od nich odpadli, nepohodnuvše se s nimi o místa obchodní na protějším pobřeží thrackém a o doly, z nichž brali užitek. A připluvše Atheňané s loďstvem k Thasu, zvítězili v bitvě námořní a vystoupili na zemi; k Strymonu¹⁹⁰⁾ pak vyslavše v týchž dobách 10.000 osadníků ze středu svého a ze spojenců, aby osadili místo tehdy nazývané Devíticestí, nyní Amfipolí, zmocnili se sice Devíticestí, které měli v rukou Edonové, ale postoupivše dále do vnitrozemí thrackého, byli

¹⁸⁸⁾ O tomto slavném vítězství Kimonově, jehož rok není jistý (snad 469), srv. Diod. 11, 60; Plut. Kim. 12. Pamfylie, přímořská krajina na j. pobřeží Malé Asie; Eurymedon, řeka v téže krajině.

¹⁸⁹⁾ Thasos, ostrov v sev. části moře Aigajského, hornatý, lesnatý, naproti ústí Nestu, jen půl dne cesty od Amfipole vzdálen, úzkým průlivem od Thrakie oddělený. Byly tam zlaté doly, znamenitý mramor a dařilo se tam víno. Nejdříve osadili jej Foinikové. Asi r. 700 př. Kr. obdržel ostrov ten osada Parských. Od té doby zakládali Thasští mnoho osad na protějším pobřeží thrackém, též na zlato bohatém. Mezi jinými to byla Skapte Hyle, majetek našeho dějepisce Thukydidy. Za dobrých let vynášely doly ty až 300 talentů; doly na pevnině samé nesly Thaským 80 talentů (Herod. VI 46). Peršanům neodvážili se Thasští odporovati, nýbrž na rozkaz Mardoniovů strhli své zdi a vydali své loďstvo. Také Xerxovi ještě přispěli částkou 400 talentů na vydržování vojska. Po vypuzení Peršanů přistoupili k attickému spolku a odváděli daně šest talentů ročně. Odpadnutí Thaských stalo se asi r. 465 př. Kr., jen krátce před tím, než vytáhlo, jak na svém místě dále pověděno, 10.000 osadníků k Strymonu. To se zběhlo dle IV 102, 3 v 29. roce před tím, než podařilo se Atheňanům osaditi Amfipoli, což se událo, jak se zdá, za archonta Euthymena r. 437/6, tedy r. 465/4; jejich porážka spadá do r. 464.

¹⁹⁰⁾ Město na Strymonu v krajině Edonův. O té bitvě se zmiňuje též Herod. IX 75.

úplně potření u edonského Drabesku ode všech těch Thraků, již založením místa (Devíticestí) viděli se býti ohroženi.

101. Thasští přemoženi byvše v bitvách a obléhání jsouce, vzývali Lakedaimonské o pomoc a vybízeli je, aby vtrhli do Attiky a jim takto přispěli k ochraně. Ti přislíbili to bez vědomí Atheňanů a hodlali tak učiniti, ale bylo jim v tom zabráněno nastalým zemětřesením, kdy jim též heiloté a z perioiků Thurijsští i Aithajští odpadli a do Ithomy¹⁹¹⁾ se utekli. Největší část heilotů byli potomky dávných Messeňanů, již tenkráté byli zotročeni; proto také byli nazváni vesměs Messeňany. Lakedaimoňanům tedy nastala a trvala válka proti Ithomským; Thasští pak tři léta obléhání jsouce, vzdali se Atheňanům s výhradou, tím že hradby strhli a lodi vydali; dále se zavázali, že uloženou částku peněz splatí ihned a budou příště daň odváděti, jakož se i zřekli území na pevnině a dolů.

102. Lakedaimoňané však, poněvadž se jim protahovala válka proti Ithomským, povolali si ku pomoci mezi jinými spojenci také Atheňany. A ti dostavili se pod vůdcovstvím Kimonovým s počtem vojska nemalým. Zavolali si je na pomoc hlavně proto, že byli pokládáni za dovedné v boji hradebním; avšak když obléhání velmi se protáhlo, ukázalo se u nich, že jim na umění tom schází; sic by byli zajisté místo to vzali útokem. I došlo od této výpravy poprvé zjevně k roztržce mezi Lakedaimoňany a Atheňany. Neboť Lakedaimoňanům, když nebylo lze místo to opanovati, nahnala strachu odvážlivost Atheňanů a touha jejich po převratu státním, zvláště když vzali spolu v úvahu různokmennost jejich, aby, zůstanou-li tu déle, nedali si namluviti těmi, kdo v Ithomě byli obléhání, a nepustili se s nimi v nějaké pletichy, i propustili je jedině ze spojenců, nedávajíce na jevo podezření svého, nýbrž ohlásivše jim toliko,

¹⁹¹⁾ Ithome v Messensku, horská pevnost, kterou Curtius, Peloponnes 2, 137 jmenuje „přirozeným hradem celého Messenska“. To stalo se r. 465 př. Kr. Thuria a Aithaia byla dle Stefana Byz. z t. zv. lakonských měst stových. Perioikové, polosvobodní lakedaimoňští rolníci, kteří z části také obchodu a průmyslu si hleděli. Počet jejich vesnic páčil se na sto.

že jich již nikterak nepotřebují. Ale Atheňané poznali, že nejsou propouštěni z nějakého důvodu příliš pěkného, nýbrž z nějakého podezření, které proti nim vzniklo, a poněvadž byli tím rozhořčeni a pokládali za nedůstojno sebe, strpěti to od Lakedaimoňanů, zrušili, jakmile se vrátili domů, ihned spolek válečný proti Peršanům učiněný a vstoupili proti nim ve spolek s Argejskými, jich nepřáteli, a pak spolu obě obce se sjednotily s Thessaly¹⁹²⁾ ve spolek stvrzený týmiž závazky.

103. Ithomští desátého roku, když již nemohli odolati, vyrovnali se s Lakedaimoňany na základě tom, že se vystěhují z Peloponnesu po učiněné smlouvě a nikdy více tam nevkočí; bude-li však někdo tam postižen, že se stane rohem toho, kdo ho postihne. Měli pak i věštebný výrok pythický Lakedaimoňaně již ode dávna, aby propustili prosebníka Dia Ithomského. Vystěhovali se tedy s dětmi a ženami, a přijavše je Atheňané pro nepřátelský poměr, který zavládl mezi nimi a Lakedaimoňany, usadili je v Naupaktu, který nedávno vzali Lokrům Ozolským, původním držitelům. Přidružili pak se k Atheňanům též Megařané¹⁹³⁾ jako spojenci, odpadnuvše od Lakedaimoňanů, poněvadž je Atheňané svírali válkou za příčinou sporu o hranice zemské; i přišli Atheňané v držení Megar a Peg,¹⁹⁴⁾ zbudovali Megařanům dlouhé hrady, sahající od města jejich až k Nisaji, a osadili je posádkou sami. U Korinťanů zrovna od okamžiku toho vzala prvopočátek svůj prudká nenávist k Atheňanům.

104. Inaros¹⁹⁵⁾ pak, syn Psammitichův, Libyj, král Libyův obývajících na pomoci Aigyptu, maje oporu v Mareji,¹⁹⁶⁾ městě

¹⁹²⁾ Jiný následek nevole Atheňanův bylo vyhnání Kimona z obce (Plut. Kim. 17).

¹⁹³⁾ Kromě Argejských, Thessalů a Messenských.

¹⁹⁴⁾ Pegy, město přístavní na moři Alkyonském, tvořícím nejvnitřnější chobot zálivu Korinthského (vzdálenější přístaviště pro Megaru). Nisaia, bližší přístaviště megarské na chobotu Saronském (od Megary 18 honů). Byla ještě za Strabona dlouhými zdmi spojena s Megarou. Tyto zdi měly zabezpečiti spojení s Athenami a tak město samo učiniti pro Peloponnesany nedobytným.

¹⁹⁵⁾ Srv. Herod. III 12, 15, 7, 7. Otec Psammitich jest asi onen král Libye, jenž připomenut od schol. k Aristofanovým Vosám 718

ležícím nad Farem, přiměl největší část Aigyptu k odpadnutí od krále Artaxerxa ¹⁹⁷⁾ a stav se sám vládcem, přivolal si Atheňany ku pomoci. Tito dostavili se (neboť náhodou konali výpravu proti Kypru se dvěma sty loďmi svými i spojenců svých) zanechavše Kypros i pustivše se proti proudu od moře do Nilu a majíce v moci své řeku tu i dvě třetiny Memfidy, ¹⁹⁸⁾ dotírali bojem i na třetí třetinu, zvanou „Bílá hradba“; byli pak tu ti, kdo se sem utekli z Peršanů a Medů, a z Aigyptanů ti, kteří spolu neodpadli.

105. Atheňanům, když vystoupili s loďmi na břeh v území Haliů, ¹⁹⁹⁾ nastala bitva s Korinťany a Epidaurskými, i opánovali pole Korinťané. Později svedli Atheňané námořní bitvu u Kekryfaleje ²⁰⁰⁾ s loďstvem Peloponnesanů, ²⁰¹⁾ a tehdyž byli Atheňané vítězi. Když vzplanula válka mezi Atheňany a Aiginskými, svedena po té krvavá bitva námořní mezi Atheňany a Aiginskými (účastnili se jí spojenci s obou stran) i byli vítězi Atheňané a vzavše nepřátelům sedmdesát

jakožto přítel Atheňanů. Libyové jsou kmeny dále na západ bydlicí, kterých Inaros neovládl.

¹⁹⁶⁾ Faros, ostrůvek před nyn. městem Alexandrií, s majákem, od něhož se pak u starých nazýval každý maják „faros“. Západně od kanobského ústí Nilu. Mareia na j. břehu mareotského jezera v kraji Mareotis řečeném. Za doby rozvodnění Nilu byl kraj ten velmi bařinatý a tudíž i nezdravý.

¹⁹⁷⁾ Artaxerxes, nástupce Xerxův r. 465, jak se obecně soudí.

¹⁹⁸⁾ Memfis, hlavní město nejsevernějšího ze sedmi krajů aigyptských, ležícího mezi jezery Moeris a Mareotis; sídelní město královské místo dřívějších Theb, na levém břehu Nilu s nejznamenitějšími stavbami. Mělo tři hradeb. Dvě byly z pálených cihel, třetí z bílého mramoru, odkudž i jméno její. Mělo v objemu přes čtyři míle zeměpisné; nyní jest na jeho místě ves Memf, asi 2 hodiny cesty j. od Kaira.

¹⁹⁹⁾ Halii slulo jak místo, položené na j. v. pobřeží argolské Akty (Her. VII 137; Xen. Hell. VI 2, 3), tak národ, obývající tuto i v okolí (Xen. Hell. IV 2, 16; VII 2, 2). Kraj Haliů jmenuje Thukydidés II 56, 5 a IV 45, 2 ἡ Ἰλιός.

²⁰⁰⁾ Kekryfaleia, ostrov v Saronské zátocce mezi Aiginou a Epidaurem.

²⁰¹⁾ Totiž Korinťanů a Epidauranů, k nimž se přidali asi Haliové a jiní obyvatelé Akty. Lakedaimoné zůstali zatím nestrannými pozorovateli.

lodi, vystoupili na zemi a jali se obléhati město za vůdcovství Leokrata,²⁰²⁾ syna Stroibova. Potom Peloponnesští, chtějíce Aiginským pomáhati, přepravili na Aiginu tři sta těžkooděnců, dřívější pomocný sbor Korinťanů a Epidaurských, výšiny Geraneje²⁰³⁾ obsadili a do Megarska sestoupili Korinťané se spojenci svými, domýšlejíce se, že Atheňané nebudou s to, aby Megarčanům spěli ku pomoci, poněvadž velká část vojska jejich dlela v dáli v Aigině a v Agyptě; a kdyby i ku pomoci chtěli spěti, že musejí odtáhnouti od Aiginy. Avšak Atheňané vojskem svým před Aiginou stojícím ani nehnuli, nýbrž nejstarší a nejmladší²⁰⁴⁾ z těch, kteří zbyli v městě, dorazí do Megar pod vedením Myronidovým.²⁰⁵⁾ Když svedena byla s Korinťany bitva nerozhodná, rozešli se od sebe a domnívali se jedni i druhí sami, že v boji nepodlehli. Atheňané postavili (neboť dobyli vskutku více výhod) po odchodu Korinťanů vítězný pomník; ale Korinťané, jsouce káráni od starších v městě zůstalých ze zbabělosti, vypravili se a přišedše asi dvanácte dní později, stavěli také pomník vítězný naproti onomu, jakoby byli zvítězili, a Atheňané vytrhnouce na pomoc z Megar, pobíjí ty, kdo stavěli vítězný pomník ten, a utkavše se s ostatními, opanovali pole.

106. Přemožení zvolna ustupovali, a nemalý kterýsi oddíl jejich vehnán byv do těsna a zbloudiv zcela po cestě, ocitl se na pozemku kolkolem obehnaném hlubokým příkopem, i nebylo odtud východu. Atheňané zpozorovavše to, obstoupili je z předu svými těžkooděnci a rozestavivše kolem v okruhu lehkooděnce, ukamenovali všechny, již se tam byli uchýlili,

²⁰²⁾ Leokrates, který dle Plutarcha Arist. 20 byl též u Plataj strategem.

²⁰³⁾ Pohoří, dělicí kraj megarský a korinthský. Tím opanovali průsmyky isthmické a kraj megarský.

²⁰⁴⁾ Těch užito jen v případech mimořádných k službě vojenské mimo vlast: byli to mladíci, mající méně než dvacet let věku, a muži z posledních ročníků až do šedesáti let. Srv. II 13, 6.

²⁰⁵⁾ Myronides, vynikající vojevůdce a státník; srvn. hl. 108, 2; IV 95, 3; Aristofanes Eccl. v. 302; Plutarch Arist. 20 a Perikl. 16.

a pobroma tato byla pro Korintfany velmi citelná. Hlavní jádro ²⁰⁶⁾ vojska vrátilo se jim domů.

107. V dobách těchto počali Atheňané též stavěti dlouhé své hradby směrem k moři, a to jednu k Faleru, druhou k Peiraieu. Když pak Fokové podnikli výpravu do Dorska, ²⁰⁷⁾ mateřské země Lakedaimoňanů, a to do území Boja, Kytinia a Erinea, i zmocnili se jednoho z těch městeček. přispěli Lakedaimoňané ku pomoci Dorům za vůdcovství Nikomeda, syna Kleombrotova, na místě mladého ještě krále Pleist-anakta, syna Pausaniova, s 1500 svých těžkooděnců a s 10.000 spojenců, a přinutivše Foky smlouvou vydati město, nastoupili zpáteční pochod. Tu Atheňané, obepluvše loďstvem, ²⁰⁸⁾ byli na tom, aby jim zabránili v cestě po moři, chtěli-li by se přeplaviti chobotem Kriským; ²⁰⁹⁾ Geranejí táhnouti nezdálo se jim bezpečno, ježto Atheňané byli pány Megar a Peg; neboť Geraneje byla těžko schůdná a střežena stále Atheňany, a tehdy dovidali se, že Atheňané mají v úmyslu i tudy jim v přechodu brániti. Usmyslili si tedy vyčkati v Boiotii a vyzkoumati, jakým způsobem by nejjistěji prošli. S druhé strany je však také poněkud někteří z Atheňanů ²¹⁰⁾ hleděli tajně získati, nadávše se, že jim pomohou lidovládce ²¹¹⁾

²⁰⁶⁾ Všechny v posledních třech hlavách vypravované válečné činy Atheňanů zvěčněny jsou nápisem C. I. A. 1, 433, který po slovech: *Ἐρεχθίδος οἴδε ἐν τῷ πολέμῳ ἀπέθανον ἐν Κύπρῳ, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Φοινίκῃ, ἐν Ἀλιεῦσιν, ἐν Αἰγίνῃ, Μεγαροὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ* vypočítává všechny občany fyly erechthejské, kteří padli v těchto polních taženích.

²⁰⁷⁾ Sousedé Foků Dorové i v III 92, 3 označeni blíže za původce Lakedaimoňanů. Ke třem tuto a jinde častěji jmenovaným městům připojují někteří spisovatelé ještě za čtvrté Pindos nebo Akyfas. Kytinion připomíná Thukydidés ještě III 95, 1. 102, 1. Plinius N. H. 4, 13 mluví o pěti, scholiasté k Pindar. Pyth. I 121 a k Aristof. Plutu v. 385 o šesti městech. Kraj ten byl hornatý a chudý i ležel mezi Oitou a Parassem. Tu bylo vrchoviště řeky Kefissu.

²⁰⁸⁾ Loďstvo přibýlo pozdě a nemohlo zabrániti přeplavbě Peloponesanů do středního Řecka.

²⁰⁹⁾ Pojmenování pro celý Korinthský záliv mořský.

²¹⁰⁾ Se strany aristokratické.

²¹¹⁾ Stavba dlouhé zdi nebyla straně aristokratické po chuti, poněvadž tím přeloženo těžiště obce athenské na moře.

odstraniti a překaziti stavbě dlouhých hradeb. I vytrhli proti nim Atheňané s veškerou mocí, s nimi 1000 Argejských a ostatních spojenců jejich, jak šli za sebou; všech pak napočteno dohromady 14.000. Vytáhli proti nim v tom domnění, že si nevědí rady, kudy by měli projíti, a do jisté míry majíce je v podezření, že chtějí zrušiti jejich lidovládu. Přirazili pak i thessalští jezdcové k Atheňanům dle stanov spolkových, ale přešli průběhem boje k Lakedaimoňanům.

108. Když byla svedena bitva u Tanagry ²¹²⁾ v Boiotii, zvítězili Lakedaimoňané se spojenci svými a nastalo veliké krveprolití s obou stran. Lakedaimoňané přitáhnouše do Megarska a zporázevše tam stromoví, odtáhli zase zpět domů přes Geraneji a Isthmos; Atheňané pak šedesátého druhého dne po té bitvě vytáhli do boje proti Boiotům za vůdcovství Myronidova a zvítězivše nad Boioty u Oinofyt, ²¹³⁾ opanovali zemi boiotskou a focou, strhli hradbu Tanagranů, sto nejbohatších mužů z Lokrů Opuntských vzali do zástavy a dostavěli své dlouhé hradby. Podrobili se po té i Aiginští Atheňanům s výhradou, strhnuvše hradby, lodí odevzdavše a zavázavše se, že budou na příště berni platiti. Též Peloponnes obepluli Atheňané pod vůdcovstvím Tolmida, syna Tolmaiova, zapálili loděnici Lakedaimoňanů, zmocnili se Chalkidy, ²¹⁴⁾ města korinthského, a Sikyonské přemohli v bitvě, přistávše k jejich zemi.

109. Atheňané v Agyptě meškající zůstávali tam na dále se spojenci svými a zakusili valných změn ve způsobu vedení

²¹²⁾ Tanagra, znamenité město v Boiotii u řeky Asopu, na chlumu ležící. Okolní krajina jest velmi úrodná na víno a olivy. Rodiště básničky Korinny, jež tam byla též pohřbena. Bitva tu svedena r. 457 př. Kr. Dle hl. 107, 2 přivedl Nikomedes 10.000 hoplitů spojeneckých do středního Řecka, a dle údaje pozdějších spisovatelů bylo vojsko jeho sesíleno ještě boiotskou pomocí.

²¹³⁾ Krajina v Boiotii, bezpochyby v území tanagerském. Srv. Bursian, Geogr. v. Griech. 1, 223.

²¹⁴⁾ Města toho jména byla v Thrakii, na Euboji, na Sikelii, v Aitolii. Tuto míněno pomořské město aitolské u zálivu Korinthského a na úpatí hory téhož jména, nedaleko ústi Euenu. Osada korinthská. Srv. II 83, 3 Gytheion (Diod. 11, 84; Paus. 1, 27, 5) v záp. koutě Lakonského zálivu, nyní Marathonisi.

válek. Neboť nejprve byli Atheňané pány Aigyptu, načež král perský pošle do Lakedaimonu Peršaua Megabaza s penězi, aby přiměl Peloponnesany, by vtrhli do Attiky, a tak přinutil Atheňany k odchodu z Aigyptu. Když však se mu to nedařilo a peníze nadarmo se vynakládaly, odtáhl Megabazos se zbytkem peněz zpět do Asie, Peršana Megabyza²¹⁵⁾ pak, syna Zopyrova, vyšle s velikým vojskem do Aigyptu. Ten přibyv tam po souši, přemohl v bitvě Aigyptany a jich spojence, Helleny z Memfidy vyhnal a sevřel je konečně na ostrově Prosopitidě.²¹⁶⁾ I obléhal je tu rok a šest měsíců, až vysušiv průplav a vodu odved jinam, způsobil, že loďstvo jejich uvázlo na suchu, většinu ostrova učinil pevninou a tak přešel, zmocnil se ostrova toho po suchu.

110. Tak tedy tento podnik Hellenů přišel na zmar, když byli šest let válčili. A jen malá hrstka z velkého počtu šťastně vyvázla, táhnouc Libyí do Kyreny, kdežto největší část jich vzala za své. Aigypt pak dostal se opět v moc královu až na Amyrtaia,²¹⁷⁾ krále v bažinatých nížinách (nilských). Toho totiž nemohli zmoci jak pro rozsáhlost bažin, tak zároveň proto, že tamější obyvatelé jsou z Aigyptanů nejbojovnější. Avšak Inaros, král Libyů, strůjce toho všeho, co v Agyptě se dalo, byv zradou chycen, přibit byl na kříž. Z Athen pak a z ostatního území spolkového přistálo padesát trojřadovek, plujících do Aigyptu na vystřídanou, u mendského²¹⁸⁾ ramene Nilu a nevěděli ničeho o tom, co se zběhlo. Tu se strany pozemní udeřily na ně voje pozemní a se strany mořské loďstvo foinické i zničily většinu lodí, kdežto menší část jich unikla a dala se na cestu zpáteční. Tak to tedy na konec dopadlo

²¹⁵⁾ Megabyzos, syn Zopyrův. Srv. Her. III 160; VII 82, 121. Dle Diodora 11, 75 a 77 obdržel on a Artabazos více než 300.000 mužů a k tomu 300 lodí.

²¹⁶⁾ Prosopitis (Her. II 41), kraj a město v deltě nilské na ostrově tvořeném nilským ramenem kanobským a sebennytským a průplavem faraonským, spojujícím ramena tato.

²¹⁷⁾ Srvn. hl. 112, 3; Herod. II 140; III 15. — O nížinách delty nilské srv. Her. II 92. 137. 151.

²¹⁸⁾ Dle města Mendy slulo jedno z východních ústí nilských mezi ústím pathmitským a tanitským. Srov. Her. II 17; Strabo 17 p. 801 C.

s velikou válečnou výpravou Atheňanů a spojenců jejich do Aigyptu.

111. Orestes pak, syn Echekratida, knížete²¹⁹⁾ thessalského, jsa ve vyhnanství, přemluvil Atheňany k tomu, aby ho přivedli zpět do vlasti. I přibravše Atheňané ku pomoci Boioty a Foky, spojence²²⁰⁾ své, podnikli válečné tažení proti Farsalu v Thessalii. Tu zmocnili se části území, pokud to bylo lze, aby se nemusili pustiti daleko od svého tábora (neboť jízda thessalská jim v tom bránila), avšak města nedobyli a ani v ničem jiném neměli zdaru, proč byli výpravu válečnou podnikli, nýbrž odtáhli s Orestem zpět s nepořízenou. Nedlouho pak potom vstoupilo tisíc Atheňanů na lodi v Pegách (byli totiž držitelé Peg) a vypluli k Sikyonu pod vůdcovstvím Periklea,²²¹⁾ syna Xanthippova, i vystoupivše na břeh, přemohli ze Sikyonských ty, kteří se s nimi utkali v bitvě. Přibravše ihned ku pomoci Achajské a přeplavivše se na protější břeh, vytrhli do pole proti Oiniadům²²²⁾ v Akarnanii a obléhali je, ale nedobyli jich, nýbrž navrátili se domů.

112. Potom po uplynutí tří let učinili Peloponnesané a Atheňané příměří pětileté. I nepodnikli Atheňané války s Helleny, nýbrž táhli do pole proti Kypru se dvěma sty loďmi svými a spojencům jejich náležejícími pod vůdcovstvím Kimonovým. Tu vyplulo z počtu toho šedesát lodí do Aigyptu k vyzvání Amyrtaia, krále v bažinatých nížinách (nilských), kdežto ostatní obléhaly Kition.²²³⁾ Když pak Kimon umřel a nastal hlad, odpluli od Kitia. A pustivše se na moře nahoru

²¹⁹⁾ Také Herodot V 63 připomíná krále Thessalů a praví VII 6, že Aleuovci byli králi v Thessalii.

²²⁰⁾ V nápise C. I. A. 4, 22^b vzpomenuť smlouva spolková athensko-focká z archontatu Aristonova r. 454/3 byla asi učiněna teprve k podnětu této thessalské výpravy.

²²¹⁾ Perikles zde uveden s jménem otcovým, což jest zvláštním vyznamenáním. To se opakuje všude tam, kde uveden jest ve vynikajícím postavení.

²²²⁾ Město u výtoku Achelou (n. Aspropotamo) v Aitolii. Jméno města a národa bydlícího v městě a okolí.

²²³⁾ Kition, pomořské město na jižním pobřeží kyperském, rodiště stoika Zenona.

nad Salaminou²²⁴⁾ kyperskou, svedli bitvu námořní a pozemní s Foiniky a Kiliky zároveň a zvítězivše tu i tam, vrátili se domů a s nimi lodí, jež navrátily se z Aigyptu. Lakedaimoňané podnikli potom tak zvanou svatou²²⁵⁾ válku a zmocnivše se svatyně v Delfech, odevzdali ji Delfským. A sotva že po té odtáhli, vytrhli Atheňané opět do pole a zmocnivše se jí, odevzdali ji Fokům.

113. Když uplynul nějaký čas potom a vyhnanci boiotští měli obsazeny Orchomenos, Chaironeji a některá jiná místa v Boiotii, vytrhli Atheňané do pole s tisícem svých těžkooděnců a s počtem spojenců takovým, jaký na jednotlivé připadal, proti místům těm jakožto nepřátelským pod vůdcovstvím Tolmida, syna Tolmaiova. I dobyvše Chaironeje a uvrhnuvše obyvatele v porobu, nastoupili pochod zpáteční, ustanovivše tam posádku. Avšak když byli na pochodu, udeří na ně u Koroneje²²⁶⁾ uprechlici boiotští z Orchomenu a s nimi Lokrové, vyhnanci eubojské a kdo z nich byli téhož smýšlení politického. A zvítězivše v bitvě, jedny z Atheňanů pobili, jiné pak za živa jali. I opustili Atheňané Boiotsko zcela, učinivše smlouvu s tou podmínkou, že dostanou lidi své zpět. Tak navrátili se vyhnanci boiotští domů a všichni ostatní nabyli opět samostatnosti.

114. Nedlouho potom odpadla Euboje od Atheňanů. A když se tam Perikles již přeplavil s vojskem athenským, došla ho zpráva, že Megara odpadla a Peloponnesští zamýšlejí učiniti vpád do Attiky, jakož i že posádka athenská pobita jest

²²⁴⁾ Salamis, město přímořské na v. pobřeží Kypru (n. Famagusta).

²²⁵⁾ Tak slove každá válka, ve které běželo o delfskou věštírnu a její chrámové statky. Pod ochranou Athen (hl. 108, 3) zmocnili se Fokové, kteří žili s Delfy vždy v nepřátelství, chrámu a věštírny. Tehdy jim odňali Lakedaimoňané svatyni ve prospěch Delfů; ale brzy potom vrátili Atheňané chrám Fokům, dle Plutarcha Perikl. hl. 21 pod vedením Perikleovým. Po bitvě u Koroneje (hl. 113, 2) zdá se, že opět nastala změna ve prospěch Delfů.

²²⁶⁾ Na silnici z Chaironeje do Theb. Chaironeia v Boiotii záp. od Orchomenu při ústí řeky Kefisu do Kopaiského jezera. Koroneia na úpatí hory Libetrie.

od Megarů až na ty, kdo uprchli do Nisaje (odpadli pak Megarští, získavše ku své straně Korinťany,²²⁷⁾ Sikyonské a Epidaurské); tu hleděl Perikles rychle odvésti vojsko své z Euboje. Po té pak Peloponnesští²²⁸⁾ učinivše vpád do Eleusiny a roviny Thriaské²²⁹⁾ v Attice, zpustošili kraje ty pod vedením Pleistoanakta,²³⁰⁾ syna Pausaniova, krále lakedaimonského, a dále již se nepustivše, vrátili se zpět domů. A Atheňané přepravivše se podruhé do Euboje pod vůdcovstvím Perikleovým, podmanili si ji celou a smlouvou formální spořádali zřízení ostatních krajů v zájmu jejich, kdežto Hestiajské²³¹⁾ ze sídel jejich vypudili a sami se uvázali v držení země té.

115. Navrátivše se Atheňané z Euboje, učinili nedlouho potom s Lakedaimoňany a spojenci jejich třicetileté příměří vydavše jim Nisaji, Pegy, Troizenu a Achaji;²³²⁾ tyto kraje, peloponneské měli totiž Atheňané v držení svém. Šest let potom vzplanula válka mezi Samskými a Miletskými o Prienu.²³³⁾ A poněvadž Miletské ve válce se zlou se potázali, přišli k Atheňanům a žalovali zle na Samské; na straně pak Miletských byli i ze Samu samého někteří soukromníci, přejíce si státního převratu. Připluvše tedy Atheňané se čtyřiceti loďmi na Samos,

²²⁷⁾ Všichni ti kmenové byli převahou Atheňanů na Isthmu nejvíce ohroženi a i jinak od nich poškozeni.

²²⁸⁾ Srv. II 21, 1. Jak se zdá, vypršelo zatím pětileté příměří s Athenami (hl. 112, 1); porušení míru by zde Thukydidés sotva byl zamlčel.

²²⁹⁾ Nejúrodnější krajina Attiky. Města tam byla Eleusis a Thria; ono bylo pobřežní, sev. od ostrova Salaminu. Thria s.-v. od Eleusiny, kudy vedla t. zv. svatá cesta z Athen do Eleusiny.

²³⁰⁾ Poněvadž návrat Pleistoanaktův přičítán uplacení Atheňany, byl vypověděn a vrátil se teprve po osmnácti letech do Sparty. (Srv. II 21, 1; V 16, 3; Plut. Per. 22).

²³¹⁾ Hestiaje, kraj nejsevernější ostrova Euboje a město téhož jména. Později nazývána Oreos. Dle Theopompa (Strabo 10, p. 445 C) dostalo se Hestiajským přijetí v Makedonii.

²³²⁾ Achaje, sev. kraj Peloponnesu na pomoří zálivu Korinthského. Z počátku klonila se k Atheňanům, později přestoupila k Lakedaimoňanům. R. 445 př. Kr. smlouven smír ten na třicet let.

²³³⁾ Priene, přímořské město v Ionii maloasijské proti ostrovu Samu, rodiště Biantovo.

ustanovili zde lidovládu a vzali v zástavu ze Samských padesát chlapců a tolikéž mužů, uložili je na Lemnu²³⁴⁾ a zůstavivše posádku na Samu, vrátili se domů. Ze Samských však někteří — neboť nemohli to snést, ale utekli se na pevninu — smluvivše se k odboji s nejmocnějšími muži v městě a s Pissuthnem, synem Hystaspa, který byl tehdejší správcem Sard, ve spolek válečný a sebravše asi sedm set mužů námezdného vojska, přepravili se za nastalé noci na Samos. Tu udeřili nejprve útokem na členy lidovlády a dostali největší část její ve svou moc, po té odvedše potají rukojmě své z Lemnu, přiměli stranu svou k odpadnutí, načež vydali posádku Atheňanů i úředníky, kteří byli u nich ustanoveni, Pissuthnovi a hned chystali se k válečnému tažení na Milet. S nimi zároveň odpadli též Byzantijští.

116. Jakmile o tom zvěděli Atheňané, vypluvše se šedesáti loďmi proti Samu, nepoužili šestnácti z těchto lodí (neboť některé z nich odpluly právě do Karie²³⁵⁾ na výzvědy po lodích foinických, jiné na Chios²³⁶⁾ a Lesbos, rozhlašujícíe po okolí, aby se jim spělo ku pomoci), se čtyřiceti čtyřmi loďmi pak svedli námořní bitvu u ostrova Tragie²³⁷⁾ se sedmdesáti loďmi samskými, z nichž bylo dvacet převozných²³⁸⁾ pro pěší vojsko za vůdcovství Periklea, který byl sám desátý (všecky pluly právě od Miletu), a Atheňané byli vítězi. Později přispělo jim ku pomoci z Athen čtyřicet lodí a dvacet pět chijských a lesbických, načež vystoupivše na zemi a jsouce s vojskem pozemním v přesile, obléhali město trojí zdí a zároveň též se strany mořské. Avšak Perikles vzav šedesát lodí z těch, které tam stály na kotvách, odplul rychle ke Kaunu a Karii, poněvadž ho došly zprávy, že foinické lodi plují proti Atheňanům;

²³⁴⁾ Lemnos byla attická kleruchie.

²³⁵⁾ Karie, krajina v Malé Asii, j. od Ionie, od Efesu až po ostrov Rhodos. Karové byli bojovní a také odvážliví námořní lupiči.

²³⁶⁾ U tohoto loďstva, zdá se, byl básník Sofokles strategem (srvn. Iona Chijského zlomek 1 (Athen. 13 p. 603).

²³⁷⁾ Ostrůvek nedaleko Samu, na cestě mezi Miletem a Samem.

²³⁸⁾ V orig. *στρατιώτιδες* oproti *ταχῆται νῆες*, ne vlastní válečné, nýbrž přepravné lodi, které slovou *ὀπλιταγωγοί* (VI 25, 2. 31, 3; VIII 25, 1. 30, 2).

neboť i ze Samu odplul s pěti loďmi Stesagoras²³⁹⁾ s jinými za loďmi foinickými.

117. Zatím vyrazili mimo nadání Samští s loďstvem svým, a napadnuvše neohrazený tábor lodní, zničili lodi na přední stráži stojící a svádějice lodní boj, dobyli vítězství nad těmi, které proti nim pluly, stali se pány moře v oné oblasti na čtrnáct dní a přivázeli i odváželi, co jim bylo libo. Když se vrátil Perikles, sevřel je opět loďstvem. A z Athen přitřhlo ku pomoci ještě čtyřicet lodí s Thukydidem,²⁴⁰⁾ Hagnonem a Formionem, dvacet s Tlepolemem a Antikleem, z Chiu a Lesbu třicet. I svedli sice Samští nepatrný jakýsi lodní boj, avšak nemohouce odolati, byli přemoženi obležením devítiměsíčním²⁴¹⁾ a podrobili se na základě smlouvy, že strhnou své hradby, dají rukojmí, vydají své loďstvo a zaplatí válečné útraty²⁴²⁾ v ustanovených lhůtách. Také Byzantijští učinili smlouvu, že budou poddáni Atheňanům, právě jako již dříve.

118. Málo let potom udály se hned příběhy svrchu vyložené, boje totiž proti Kerkyře a Poteidaji a co vše vůbec bylo popudem k této válce (peloponneské). Tyto pak všechny činy dohromady, co jich vykonali Hellenové proti sobě vespolek a proti barbarovi, zběhly se v letech asi padesáti, v době mezi zpátečním pochodem Xerxovým a počátkem této války. V letech těch Atheňané ustavili si vládu svou na venek neomezeněji a moc svou doma velice povznegli; Lakedaimoňané však, ač to postřehli, nestavěli se jim ani v cestu, leč jen

²³⁹⁾ Stesagoras, jinde nejmenovaný vůdce Samských. Kaunos, město přímořské v Karii, osada původně kretská, později rhodská, s.-v. od Rhodu.

²⁴⁰⁾ Nevíme, zda Thukydidés tuto jmenovaný byl syn Melesiův a sok Perikleův čili náš dějepisec, nebo dokonce básník z demu Acherdus. Tlepolemos jindy nepřipomenut.

²⁴¹⁾ t. j. od počátku obléhání (hl. 116, 2). Poněvadž mezi vznikem samsko-miletské války a počátkem obležení uplynula asi drábná doba, padl Samos bezpochyby teprve r. 439.

²⁴²⁾ Útraty válečné čítaly dle C. I. A. 1, 177 více než 1276 talentů (Busolt, Griech. Gesch. 2, 600). Isocr. 15, 111 udává jen 1000, Nepos Timoth. 1 však 1200, Diod. 12, 28 dokonce jen 200 talentů, ač nevy-
padlo-li tu *χιλίων*.

ve skrovné míře, a chovali se po větší část doby tiše, jednak nehrnouce se již před tím vůbec kvapně do válek, leč byli-li k tomu nuceni, jednak také, že byli zdržováni domácími válkami, až když na konec počala se moc Atheňanů patrně zvedati a již i po spojenstvu jejich ruku vztahovati. Tehdy ovšem myslili, že toho již nelze déle snést, i soudili, že jest jim s všelikým úsilím ruku k dílu přiložiti a moc jejich potlačiti, budou-li moci, tím že válku tuto zdvihnou. Rozhodli tedy Lakedaimoňané sami, že příměří jest zrušeno a že Atheňané jsou v bezpráví, ale poslali přece do Delf a dotazovali se boha, zda bude pro ně prospěšnější, když válku povedou. Tento jim odpověděl, jak se vypráví, že, budou-li se vším úsilím válčiti, vítězství jich nemine, a sám prohlásil, že jim přispěje, jsa vzýván i bez vzývání.

119. Svolavše dále spojence své, přáli si dáti jim odhlasovati, má-li se válčiti. A když se dostavili poslové od spojenectva a shromáždění se sešlo, přednesli ostatní, co měli na srdci, žalující z větší části na Atheňany a žádající, aby se přikročilo k válce, a Korinťané, kteří již před tím prosili jednotlivých obcí, každé zvlášť, aby odhlasovaly válku, bojíce se o Poteidaji, aby již před tím nepřišla na zmar, dostavili se i tehdy, a předstoupivše na konec, mluvili takto:

120. „Neměli bychom, muži spojenci, Lakedaimoňany více stihnouti žalobou, jakoby nebyli též sami pro válku se rozhodli, ježto nás nyní k tomu cíli svolali; neboť třeba, aby ti, kdo mají vrchní vedení, své vlastní věci rovnou měrou spravovali, jak i věci společné bedlivě opatřovali, poněvadž též i za jiných okolností těší se přede všemi obzvláštní úctě. Z nás, kdokoli s Atheňany vešli již ve styk, nepotřebují nikterak poučení, aby se měli před nimi na pozoru; ti však, kdo jsou usazeni více ve vnitrozemí a ne u přístavu, měli by věděti, že, nepřispějí-li ku pomoci pomořanům, bude jim obtížnější vývoz plodin zemských, jakož i naopak dovoz toho zboží, kterého moře skýtá pevnině, dále pak nemají spolu býti zlomyslnými posuzovateli návrhů, které se nyní přednášejí, v tom domnění, že se jich to netýče, ale uvědomiti si, že jednou, vydají-li osudu krajiny přímořní, trhne i na ně

samy nebezpečností, a že se nyní zrovna tak o jejich zájmech rozhoduje. Právě proto mají bez ostychu voliti válku místo míru. Neboť na mužích rozvážných jest, aby pokojně se chovali, dokud nezakusí nějakého bezpráví, kdežto na mužích odhodlaných, aby, jestliže se jim děje křivda, míru se zřekli a válku vedli, když pak se naskytne vhodná příležitost, aby opět z války k míru přikročili a ani štěstím válečným aby nezhrdli, ani aby z pohodlí v míru si libovali a křivdu snášeli. Neboť kdo proto, že mu to lahodí, otálí, ten by asi co nejdříve byl připraven o rozkoš života svého ničím nerušeného, pro kterou právě otálí (kdyby v klidu žil); kdo však pro štěstí své ve válce příliš se vypíná, ten neuvážil, že se pyšní nespolehlivým sebevědomím. Neboť mnohé podniky, třebaš byly špatně rozváženy, neminou se se zdarem, když se ukáže, že protivníci ještě hůře se poradili, a ještě v častějších případech záměry, které zdánlivě dobře byly promyšleny, hanebně v opak se zvrty. Nikdo totiž nepouští se do díla se stejnou důvěrou, jak si je v hlavě usmyslí, ale tvoříme si s bezpečností klamně představy, kdežto vskutku bázlivě chabneme.

121. My však nyní počínáme válku, i že bezpráví se na nás páše i že máme závažné stížnosti proti Atheňanům, a až jim splatíme pomstou, ukončíme ji v pravou chvíli. Z mnohých pak důvodů pravdě jest podobno, že zvítězíme: nejprve, že vynikáme nad ně množstvím a zkušeností válečnou, potom že všichni stejně jdeme, kam nám povinnost káže, loďstvo pak, ve kterém síla jejich se zakládá, opatříme si dílem z prostředků, kterými každý z nás vládne, dílem z peněz uložených v Delfech a Olympii; neboť až si zjednáme výpůjčku²⁴³⁾ tu, budeme moci jim přelouditi za vyšší mzdu najaté jejich mužstvo námořní. Vždyť moc Atheňanů záleží více z mužstva koupeného než domácího; naší moci by se to tak snadno nemohlo přihoditi, poněvadž síla její obsažena více v životech mužstva našeho než v penězích. Jediným vítězstvím v bitvě námořní budou dle pravděpodobnosti přemoženi. A dejme tomu, že by se

²⁴³⁾ Užití pokladů chrámových k veřejným účelům ve formě výpůjčky bylo přípustno.

udrželi se zdarem, budeme se i my po delší dobu námořnictvím obírat, a až nabudeme v oboru tom stejné dovednosti jako oni, dojistá je udatností překonáme. Neboť přednost, kterou my máme vrozenou, té by oni ani naučením nikdy nenabyli; ale co obratnosti oni mají před námi, toho jest nám dobytí si cvičením. Penize potřebné k účelu tomu, ty seženeme; leč bylo by to něco zvláštního, že by spojenci jejich se nezpěchovali přispívati penězi svými k svému vlastnímu porobení, my pak abychom nechtěli náklad vésti na to, abychom se pomstili jednak na protivnicích svých, jednak také zároveň sami abychom na záchranu svou pomýšleli, jakož i na to, aby oni nás o ně neoloupili a právě pomocí těchto abychom od nich zla nezakoušeli.

122. Máme pak po ruce i jiné prostředky k vedení války; jako odpadnutí spojenců, což znamená přede vším ujmu v důchodech jejich, v nichž hlavní síla jejich jest, dále zakládání pevností proti zemi jejich a mnoho jiného, nač by člověk nyní ani nepřišel. Neboť válka nepostupuje nikterak dle určitých zákonů, nýbrž vymýšlí většinou sama sebou prostředky a cesty dle okolností pokaždé se vyskytujících. Tu tedy ten, kdo s rozvahou se do ní pouští, jde s větší jistotou; kdo však vzhledem k ní dá se vášnivě strhnouti, přijde k nemalé škodě. Uvažujeme však i o tom: kdyby ten či onen z nás měl spory se soupeři stejně mocnými o zemské hranice, to by ještě ušlo. Nyní však jsou Atheňané na nás všechny dosti silni, a pokud jednotlivých obcí se týče, ještě mocnější. Proto nebudeme-li se proti nim brániti společně, po jednotlivých kmenech a každé město jednomyslně, ale budeme-li rozštěpeni, věru podmaní si nás beze vší obtíže. A porážka tato, to věziž, byť to i hrozno bylo člověku jen poslechnouti, nic jiného nepřináší než úplnou porobu. To však, a pak že tolik obcí od jedné zakouší zlého, jen slovem za možné označiti, jest hanbou pro Peloponnes. V případě tom by bylo lze o nás říci, že buď po právu se nám děje, nebo že to trpíme ze zbabělosti a že horšími se jevíme otců svých, kteří Hellensko osvobodili, kdežto my ani samým sobě neumíme zabezpečiti stav tento, ale dopouštíme, aby jedno město nám trvalo jakožto vládnoucí, ačkoliv to

pokládáme za svůj úkol, samovládce v městě jednotlivém svrhovati. A nevíme, kterak takovéto jednání může býti prosto tří chyb nejosudnějších, pošetilosti nebo zmalátnělosti nebo lehkovážnosti. Vždyť zajisté, když jste se těchto chyb neuvarovali, upadli jste v pohrdavou vysokomyslnost, která již přemnohým uškodila a která odtud, že mnohé přivedla ku zkáze, obdržela přejmenováním opačné jméno „nerozmyslnost“.

123. Však proč bychom měli vytýkati obšírněji věci minulé, než pokud to jest přítomnosti na prospěch? Vzhledem k příští budoucnosti musíte přítomného stavu věcí se ujímati a ani dalších svizelů se nelekat (neboť máte od otcův odkazem domáhati se namáháním ctností) a nesmíte měniti mrav svůj, třebaš jste je snad nyní bohatstvím a mocí něco málo převyšovali (neboť není správně, aby to, co v nuzném stavu bylo nastrádáno, v nadbytku bylo rozplýtváno), nýbrž musíte jíti do války s odvážnou myslí z mnohých důvodů, ježto bůh prohlásil věštbou a sám slíbil, že pomůže, a ostatní Hellensko veškero bude s námi bojovati, dílem ze strachu, dílem na svůj prospěch. A příměří, které bůh aspoň, poroučeje vám válčiti, pokládá za zrušené, nezrušíte vy dříve, nýbrž spíše přispějete zneuctěnému ku pomoci; neboť neruší příměří ti, kdo se brání, nýbrž ti, kdo dříve útočí.

124. Poněvadž se vám tedy odevšad naskytuje příležitost vésti válku za příznivých okolností a my k tomu v zájmu všech radíme, ano jinak jest nejbezpečnější zárukou to, že toto rozhodnutí k válce jest na prospěch jak obcím, tak jednotlivcům, nerozmyšlejte se i Poteidajským na ochranu spěti, kteří jsou Dorové a od Ionův obléháni, což bývalo dříve naopak, i domoci se svobody ostatních, ježto již dále nám nelze, abychom vyčkávali, zatím co jedněm již se ubližuje, až brzo potom totéž druhé potká, vejde-li o nás ve známost, že jsme se tu sice sešli, ale brániti se že se neodvažujeme. Nuže uznejte, muži spojenci, že nadešla doba největší tísně a spolu tyto naše návrhy jsou nejprospěšnější, i rozhodněte se pro válku, nezaleknouce se nic nebezpečností nejbližšího okamžiku, nýbrž zatoužíce po míru, kterého jest z války se nadíti a který potrvá déle. Vždyť válkou mír více se utvrzuje,

z lásky však k miru nechtíti se do války pustiti, není jen tak bez nebezpečnosti. I dozejme, že obec, která se v Helleňsku utvořila jakožto samovládná, proti všechněm stejně hroživě se utvořila způsobem takovým, že jedněm již vládne, jiným pak týž osud zamýšlí připraviti, a udolejme ji, vrhnouce se na ni, i tak sami příště bezpečně v sídlech svých žijme a pomozme oněm Hellenům, kteří jsou nyní v porobě!“

125. Tak promluvili Korinťané; Lakedaimoňané, když vyslechli mínění všech, dali hlasovati spojencům všem, co jich bylo přítomno, po řadě, jak větším, tak menším obcím. A většina rozhodla se pro válku. Usnesení však nebylo lze hned uváděti ve skutek, poněvadž nebyli připraveni, ale usnesli se na tom, aby od každé obce byly opatřovány potřeby válečné, a otáletí že se nemá. Přece však za potřebných příprav celý rok sice neuběhl, ale jen málo do něho scházelo, dříve než učinili vpád do Attiky a válku zjevně zdvihli.

126. Zatím vysílali poselstva k Atheňanům, výčitky jim činíce, aby, nedopřejí-li jim slechu, měli co nejpádnější důvod k válce. I vypravili nejprve Lakedaimoňané poselstvo a žádali Atheňanů, aby vyhostili rouhače proti bohyni Atheně. Rouhání to zběhlo se takto. Za dávných časů žil Atheňan Kylon,²⁴⁴) vítěz olympijský, muž urozený a mocný. Ten pojal za manželku dceru Megařana Theagena, který v onu dobu vládl jako samovládce v Megarách. Když dotazoval se Kylon věštby v Delfech, dal mu bůh v odpověď, aby za největší slavnosti Diovy zmocnil se vyšehradu athenského. I vzav válečnou moc od Theagena a přemluviv přátele své k podniknutí tomu, zmocnil se vyšehradu, když nadešly hry olympijské, slavené na Peloponnesu, aby na sebe strhl samovládu; neboť se domníval, že to jest největší slavnost Diova a k němu jakožto k vítězi ve hrách olympijských má zvláštní vztah. Zda

²⁴⁴) Tato epizoda o Kylonovi líbila se starým rhetorům pro svou jasnost a půvab řeči tak, že říkali, přihlížejíce k Thukydidovu obvyklému způsobu mluvy jinde, že tu le v s e u s m á l (*ὅτι ὁ λέων ἐγέλασεν*). Srv. Her. V 71; Plut. Sol. 12. V Olympii zvítězil asi v Ol. 35 či r. 640 př. Kr. Kolik olympiád uplynulo mezi vítězstvím Kylonovým při hrách olympijských a mezi jeho velezrádným podnikem, jest nejisto.

však největší slavnost tato míněna byla v Attice čili někde jinde, o tom ani on dále neuvažoval a také ani věštba toho nedávala na jevo (slaví totiž i Atheňané Diasie, ²⁴⁵) které slovou největším svátkem Dia Meilichia ²⁴⁶) [Milostivého], za hradbami městskými, při nichž veškeren lid přináší oběť — mnozí ne zvířata obětní, nýbrž jen domácí pečivo obětní —, on pak domnívaje se, že jeho výklad věštby jest správný, odhodlal se čin provésti. Atheňané však doslechnuvše o tom, pospíšili kde kdo byl z venkova na družinu Kylonovu, a rozloživše se u hradu, obléhali je. Ale když zatím uplynul delší čas, Atheňané jsouce rozmrzeli obléháním, z větší části odtáhli, uloživše devíti archontům, ²⁴⁷) aby rozestavili stráž a vše ostatní zařídili, jsouce opatření plnou mocí, jak to právě za nejlepší uznají (tehdaž totiž těchto devět archontů mělo většinu správy obecné v rukou). Obléhanému však Kylonovi a družině jeho vedlo se zle, poněvadž strádali nedostatkem potravy a vody. Kylon tedy a bratr jeho utekou; ostatní, poněvadž byli u veliké tisni a někteří dokonce umřeli hladu, usednou k oltáři ²⁴⁸) na vyšehradě jakožto prosebníci. Ti pak z Atheňanů, kteří měli svěřenu stráž, rozkázali jim, aby vstali i odešli, a když viděli, ani jsou blízcí smrti, vyvedli je se slibem, že jim nic zlého neučiní, a pobili je. Sprovodili pak se světa i některé, kdo se usadili na cestě k popravě ve svatyni velebných ²⁴⁹) bohyně (Eumenid). A proto byli nazýváni proklatci a propadlými vinou bohyní i s potomstvem svým. Vyobcovali tedy i Atheňané tyto pro-

²⁴⁵) Slaveny 23. dne měsíce anthesterionu na počest Dia Meilichia (Milostivého). Veškeren lid přinášel oběť nekrvavou (koláče), zápalnou a úlitbu.

²⁴⁶) O uctění Dia Meilichia v. Preller-Robert, gr. Myth. 1⁴, 130 a násl. Dle Pausania 1, 37, 4 ležel starý oltář Dia Meilichia u Keřisu v demu Lakiadách a dle C. I. A. 4, 528¹ nalézal se chrám Dia M., Gaje a Atheny na s.-v. od Athen v demu Alopeke. Kde však Diasie byly slaveny, nevíme.

²⁴⁷) V čele jejich stál dle Plutarcha Sol. 12 Megakles.

²⁴⁸) Oltář Atheny Poliady.

²⁴⁹) Ve svatyni Eumenid, která stála u Areopagu na přič proti vchodu do hradu.

klatce, vyobcoval je později i Lakedaimoňan Kleomenes²⁵⁰⁾ spolu s povstalými Atheňany, a vyhošťující živé, vykopali i kosti mrtvých a vyhodili je za hranice; ale později onino vrátili se opět a jich rod jest až posud v městě.

127. Tyto tedy proklatce kázali Lakedaimoňané vyháněti, jakoby jim především běželo o dostiučinění bohům, vskutku však činili tak, poněvadž věděli, že Perikles, syn Xanthippův, jest spřízněn s proklatci po matce, a soudili, že, bude-li on ze země vyhoštěn, snáze se jim podaří, čeho na Atheňanech žádali. Nedoufali však, že by ho právě toto stihlo, jako spíše, že mu to způsobí v očích spoluobčanů zlou pověst, poněvadž pro tuto neblahou příhodu ponese on část viny na této válce. Neboť ježto byl nejmočnější z vrstevníků svých a řídil celou správu obecnou, jednal ve všem na úkor Lakedaimoňanů a varoval Atheňany, aby nepovolovali, nýbrž poháněl je k válce.

128. Těž Atheňané se své strany vyzývali Lakedaimoňany, aby vyhostili rouhače při události zběhlé u Tainaru. Lakedaimoňané totiž vylákali kdysi se zaručením prosebníky heilotské z chrámu Poseidonova na Tainaru, vyvedli je odtud na popravu a usmrtili; proto ovšem věří i sami, že je stihlo ono veliké zemětřesení ve Spartě. Vyzývali je též, aby vyhostili rouhače, kteří se prohřešili proti chrámu bohyně Kovobytné²⁵¹⁾ (Chalkioikos). Zběhla pak se událost takto. Když byl Lakedaimoňan Pausanias poprvé odvolán od Sparťanů z hodnosti vrchního velitele na Hellespontě a na základě soudního řízení od nich bylo uznáno, že nepáchal zlého, nebyl již vyslán od obce do pole, nýbrž vezme sám na svůj náklad trojřadovku hermionskou,²⁵²⁾ a přibude bez rozkazu Lakedaimonských na Hellespont, aby se, jak sám předstíral, účastnil války hellenské,

²⁵⁰⁾ Poněvadž po svržení Peisistratovců r. 508 podporoval Isagoru proti Kleisthenovi a tohoto, hlavu Alkmeonovců, přinutil na krátkou dobu ustoupiti. Srvn. Her. V 70. 72.

²⁵¹⁾ Míni se kovová svatyně, zasvěcená Atheně na bradním chlumu spartském. Srvn. Paus. 3, 17, 2. Mladíci vzdávali bohyni oběti své v úplné zbroji.

²⁵²⁾ Hermione město argejské, proti ostrovu Hydrei s přístavem, nyn. Hydra nebo Hydria.

v pravdě však, aby zapřádal tajné vyjednávání s králem perským, jakož právě již před tím do jednání toho se pustil, dychtě po panství nad celým Hellenskem. Za tím účelem tedy nejprve si zavázal krále dobrodiním a učinil v celém tom jednání počátek. Když byl totiž za svého dřívějšího pobytu po svém ústupu z Kypru dobyl Byzantia (měliť Peršané v držení město to a mezi nimi někteří královi přátelé a pokrevní příbuzní, kteří tam tehdy byli, zajati), ty, které dostal v moc svou, odešle tajně ku králi, aby ostatní, totiž spojenci, o tom nevěděli, předstíraje, že mu utekli. To provedl pomocí Eretrijana Gongyla, toho právě, kterému svěřil Byzantion i zajatce. Poslal pak Gongyla tohoto ku králi s listem; napsáno bylo v listě jeho, jak později shledáno, toto: „Pausanias, vojevůdce spartský, chtěje se ti zavděčiti, odesílá ti tyto muže, v boji je zajav, a dávám ti na uváženou návrh svůj, je-li i tobě po chuti, že dceru tvou pojmu za manželku a Spartu i ostatní Hellensko uvedu v poddanství tvé. Myslím pak, že jsem dosti mocen, abych to vykonal, srozuměje se s tebou. Líbí-li se ti tedy co z toho návrhu, pošli k moři²⁵³⁾ muže spolehlivého, jehož prostřednictvím bychom příště mohli ve svém vyjednávání pokračovati.“

129. Tolik obsahoval list ten. Xerxes zaradoval se z něho a pošle Artabaza,²⁵⁴⁾ syna Farnakova, k moři a káže mu, aby převzal daskylijské území satrapou spravované, vystřídaje se s Megabatem, dřívějším vladařem, a odevzdal mu za odpověď list k Pausaniovì do Byzantia, aby mu jej co nejrychleji poslal a jemu pečeť ukázal, a vzkáže-li mu Pausanias, co by se týkalo záležitostí jeho (králových), to aby vyřídil s veškerou pečlivostí a věrností. Tento přišed, učinil vše, jak měl uloženo, a poslal Pausaniovì psaní, ve kterém bylo jakožto odpověď napsáno toto: Takto²⁵⁵⁾ praví král Xerxes

²⁵³⁾ Orientalské označení pomoří maloasijského, Řeky obývaného.

²⁵⁴⁾ Známý vojevůdce vojsk Xerxových, srvn. Her. VII 66; VIII 126. Daskylijská satrapie, dle sídla Daskylia v Bithynii (Xen. Hell. 4, 1, 5) pojmenovaná, zahrnovala severní část Malé Asie.

²⁵⁵⁾ Týž úvod bez *χαλκων* (kterého králové neužívali v psaních osobám níže postaveným) v dopise krále Amasia Polykratovi u Her. III 40.

Pausanioví: „I služba prokázaná vzhledem k těm mužům, které jsi mi přes moře z Byzantia bez úhony poslal, jest tobě v domě našem na věčné časy uschována a zapsána, i spokojen jsem s návrhy od tebe podanými. A nezadržíš tě ani noc ani den tak, abys ustal pracovati o něčem z toho, co slibuješ, a nedej si překaziti (v tom, co zamýšlíš) ani nákladem zlata a stříbra, ani množstvím vojska, mělo-li by kam za tebou býti posláno, ale s Artabazem, mužem hodným, kterého jsem ti poslal, jednej s důvěrou i v mých i svých věcech způsobem, který bude pro nás oba nejvhodnější a nejpřiměřenější.“

130. Obržev Pausanias dopis ten, ačkoliv požíval již dříve veliké vážnosti u Hellenů pro vojevůdcovství své u Plataj, zpyšněl tehdy mnohem více a již nebyl s to, aby žil v mezích obvyklého (u Řeků) způsobu, nýbrž odívaje se šatem perským, odtáhl z Byzantia a na cestě Thrakii provázeli ho jakožto osobní stráž Peršané a Aigyptané, rovněž i perská jídla dával si předkládati a nemohl pravý úmysl svůj zatajovati, ale malichernostmi dával napřed na jevo, co dalekosáhlejšího pro budoucnost měl v nitru svém za lubem. A tak se osvědčoval nepřístupným a vystupoval proti všem bez rozdílu způsobem tak pánovitým, že nikdo nemohl se k němu přiblížiti; to právě bylo příčinou zrovna nejzávažnější, že spojenectvo přešlo k Atheňanům.

131. Lakedaimoňané zvěděli o tom a nejprve ho právě proto povolali zpět; a když odplul podruhé na lodi hermionské, ačkoliv mu to nerozkázali, i bylo na jevě, že opět tak si vede, a když z Byzantia násilím od Atheňanů zatlačen byv, do Sparty se nevracel, nýbrž v Kolonách²⁵⁶⁾ troadských se usadil a donášela se jim zpráva o něm, že vyjednává s barbary i na nic dobrého nezůstává na místě, tu eforové již déle neotáleli, nýbrž vyslavše hlasatele se skytalou,²⁵⁷⁾ vzkázali

²⁵⁶⁾ V orig. *Κολωνάς* s adjektivným určením *τὰς Τρωάδας* na rozdíl od jiných míst téhož jména (v území Lampsaku, v Thessalii a j.).

²⁵⁷⁾ Dle scholiasty *ξύλον στρογγύλον ἐξεσμένον ἐπίμηκες*. Řemen okolo ovinutý a popsáný sloužil ve Spartě za tajné písmo. Srv. Plut. Lys. 19; Nep. Paus. 3, 4. Pausanias měl bezpochyby jakožto poručník mladého krále Pleistarcha ještě hůl stejné tloušťky, které bylo potřebí ku čtení poselství. Jen on mohl čísti, co bylo na řemeni napsáno.

aby nezůstával za hlasatelem, sic že mu vypovídají Sparfané veřejně válku. On pak nechtěje ani stín podezření na sebe uvrhnouti a důvěřuje, že vyrovná nařknutí penězi, vracel se podruhé do Sparty. I uvržen jest nejprve od eforů do vězení (neboť eforové smějí to králi učiniti), potom pak vymoh si, že byl propuštěn, po nějakém čase odtud vyšel a dostaví se sám k soudu proti každému, kdo by chtěl proti němu konati vyšetřování.

132. I neměli Sparfané ani protivníci jeho, ani celá obec žádného zřejmého důkazu, o který by se mohli bezpečně opřítí a trestem stíhati muže pocházejícího z rodu královského a zastávajícího v přítomné době hodnost (královskou) (neboť byl jakožto bratranec poručíkem Pleistarcha, syna Leonidova, který byl králem, ale ještě nezletilým), bylo pak proti němu mnoho důvodů k podezření pro jeho nezákonné jednání a pitvoření po barbařích, že nechce se držeti v mezích platných řádů. Tož pátrali zevrubně jak vůbec po jeho chování, zda v čem kde se uchýlil od obvyklých ustanovení zákonných, tak zvláště i po tom, že se opovážil kdysi na třinožku²⁵⁸) v Delfech, kterou Hellenové tam věnovali jakožto prvotiny z perské kořisti, dáti napsati sám o své ujmě toto dvojverší:

„Přední vůdce Hellenů, vojsko když zahubil medské,
Pomník Pausanias Foibovi věnoval ten.“

To dvojverší však dali Lakedaimoňané hned tehdy s třínožky oné vydlabati a kázali jménem napsati jednotlivé obce,

²⁵⁸) Srv. Her. IX 81. Fokové uloupili zlaté části obětního daru toho ve svaté válce. Podstavec kovový se závitěm tří hadů ve středu jeho dopraven od císaře Konstantina do Býzantia a postaven na hippodrom, nyn. Atmeidan. R. 1855—1856 vykopán tento závit hadů, pokud zachován na Atmeidanu (tři hlavy jsou uraženy). Na něm objevena též jména 31 řeckých obcí. Připomenuté od Thukydidy elegeion (distichon, které dle Pausania 2, 8, 2 pochází od Simonida Kejského; srv. v Bergkových Poëtae lyrici Graeci, Simon. zl. 138) umístěno asi na podstavci celého pomníku. Dle mínění Fabriciova odstranili Lakedaimoňané netoliko nápis Pausaniův, nýbrž připojili též seznam jmen na závitě hadů a dali vepsati na podstavec epigram nový, jak dotvrzuje i Diodor 11, 13.

kteřé pomohše spolu barbara zdolati, postavily pomník ten. Avšak také tehdy zdálo se býti zločinně jednáno od Pausania, a poněvadž to tak s ním dopadlo, bylo viděti, že jeho někdejší podniknutí ještě daleko více se shoduje s jeho nynějšími zámysly. Proslýchalo pak se, že i s heiloty má tajné jednání, i bylo tomu také tak; sliboval jim osvobození a právo občanské, jestliže se spolu s ním účastní vzpoury a jemu budou nápomocni k provedení jeho celého záměru. Avšak ani takto netroufali si uvěřiti některým udavačům z heilotů a užiti nějakého násilnictví proti němu, počínajíce si způsobem, který byl u nich obvyklý, aby se totiž neukvapili a neusoudili bez nepopíratelných důvodů proti občanu spartskému trestu nenapravitelného, až se jim konečně, jak se vypráví, propůjčí za udavače jakýsi muž argilský,²⁵⁹⁾ jenž býval kdysi miláčkem jeho a jemu nejvěrněji byl oddán, který měl donésti Artabazovi poslední list, králi svědčící. Ten, poněvadž po zralé úvaze pojat byl strachem, že ještě nikdo z posílů před ním tam vyslaných se nevrátil, a padělal pečeť, aby toho Pausanias nepoznal, kdyby se ve svém očekávání zmýlil nebo ještě něco si žádal v listě změnití, otevře list ten a v něm, jakož tušil, že mimo jiné jest obsažen nějaký podobný rozkaz, také vskutku našel napsáno, aby byl zabit.

133. Tehdy ovšem eforové, když jim ukázal dopis ten, již více víry tomu sice propůjčili, avšak poněvadž chtěli ještě na vlastní uši uslyšeti něco z úst samého Pausania, utekl se člověk onen, jak se s nimi umluvil, jako prosebník na Tainaros, zbudovav si tam kolibu, přepaženou příčnou zdí na dvě části, kdež uvnitř ukryl některé z eforů, a když pak tam Pausanias k němu přišel a tázal se ho, proč se sem utekl jako prosebník, vyslechli vše jasně, poněvadž člověk onen mu vyčítal, co tam bylo o něm napsáno, a vše ostatní dopodrobna na paměť uváděl, jak prý ho nikdy ani dost málo nevydal v nebezpečenství ve svých vyjednáváním, jež mu byl ku králi svěřil, a že přece k tomu byl vyhlédnut, aby, jako tak mnozí ze sluhů jeho, byl

²⁵⁹⁾ t. j. z Argilia, města thrackého, na blízku Amfipole. Byloť obyčejem u Řeků i Římanů nazývati otroky své po vlastech jejich.

usmrcen, a když onen právě k tomu se přiznával a ho prosil, aby se naň pro to nehněval, co se posud stalo, tož mu zaručoval úplnou bezpečnost, odejde-li ze svatyně, a prosil, aby co nejrychleji odcestoval a nepřekážel ve vyjednávání.

134. Vyslechnuvše to tehdy eforové zevrubně, odešli, a jsouce o věci již na jisto přesvědčeni, konali opatření, aby ho dali v městě zatknouti. Když pak prý měl býti již na cestě zatčen a popatřil na tvář jednoho z eforů blízcího se, poznal, za jakým účelem přichází, a když mu druhý pokynem nenápadným dal z přátelství na srozuměnou, co se chystá, ubíhal kvapem k chrámu bohyně „Chalkioikos“ (Kovobytné) a ještě v čas tam uniknul; bylť na blízku posvátný jeho okršlek. A vešed tam v nevelké stavení,²⁶⁰⁾ které patřilo k posvátnému okršku, aby jsa pod širým nebem nebyl vydán na pospas svízelným nepočasi, pokojně tam trval. Eforové tedy opozdili se na chvíli ve stihání, po té odstranili však se stavení toho střechu i dvéře, počíhali si naň, až byl uvnitř, a zavřevše ho tam, zazdili jej a usadivše se tam obléhali ho, až jej umořili hladem.²⁶¹⁾ A když zpozorovali, že jest již na tom, aby vypustil ducha, vyvedou jej, jak byl ve stavení, z posvátného toho okršku ven ještě živého, a jakmile byl odtud vyveden, ihned skonal. I byli odhodláni uvrhnouti ho do Propasti²⁶²⁾ (Kajady), kam házivali zločince; potom však rozmyslili se pochovati ho někde na blízku. Později přikázal bůh v Delfech věštbou Lakedaimoňanům, aby přenesli hrob jeho tam, kde právě skonal (a tak leží ještě podnes na prostoře²⁶³⁾ před

²⁶⁰⁾ Tím jest rozuměti vedlejší stavení chrámové, jak dokazují pozdější zbořenina, ne část chrámu samého.

²⁶¹⁾ Vypravuje se, že k tomu ponukla sama matka Pausaniova Alkitha, přinesši kámen a položivši ho na práh přístavku, kde byl Pausanias.

²⁶²⁾ Kaiadas, srázná a hluboká propast, způsobená dle pověsti zemětřesením, nedaleko města, asi na blízku dnešní Mistry, kam byli dříve vrháni zajatci, později mrtvoly zločinců. Srv. Strab. VIII p. 367 C; Paus. 4, 18, 4; Curtius, Pelop. 2, 252.

²⁶³⁾ Rozuměj o prostoře, ležící zrovna před svatým okrškem. Výklad scholiastův *ἐν τῷ πρὸ τοῦ ἱεροῦ προοστέριον* jest sotva správný, ježto chrám ležel uprostřed města. Pausanias (13, 14, 1) viděl náhrobek proti divadlu.

posvátným okrškem, jak hlásá nápis na sloupech), a poněvadž skutkem tím uvalili na sebe kletbu, měli dvě těla místo jednoho vzdáti darem bohyni Chalkioikos. I dali zhotoviti dvě kovové sochy a obětovali je v náhradu za Pausaniu.

135. Atheňané tedy vyzvali na vzájem Lakedaimoňany, aby hleděli proklatce vyhnati, poněvadž i bůh to uznal za zneuctění. Tu Lakedaimoňané vypravivše poselstvo k Atheňanům, obviňovali též Themistoklea²⁶⁴) spolu z přichylnosti k Peršanům jako Pausaniu, jakž shledávali z vyšetřování proti Pausaniovì, žádajíce, aby byl týmž způsobem trestán. Tito uvěři tomu (bylť Themistokles právě vyobcován hlasy střepinovými a žil v Argu, ale cestoval volně i po ostatních krajích peloponneských) a pošlou některé lidi spolu s Lakedaimoňany, kteří byli ochotni stihání se účastniti, s rozkazem, aby ho jali a přivedli, kdekoliv by ho přistihli.

136. Themistokles však, napřed o tom zvěděv, uprchne z Peloponnesu na Kerkyru, ježto byl dobrodincem²⁶⁵) tamějších obyvatel. Poněvadž pak Kerkyřané se omlouvali, že se bojí ho podržeti u sebe, aby tím neuvalili na sebe nenávisť Lakedaimoňanů a též Atheňanů, dopraví ho na pevninu zrovna naproti ležící. Tu stihán jsa od těch, kteří měli uloženo pátrati po cestě, kteroukoli by se dal, jest přinucen kteronsi nesnázi ubytovati se jako host u Admeta,²⁶⁶) krále Molossů, ačkoliv mu tento nebyl přítelem. I nebyl tehdy právě doma; tu když předstoupil jako prosebník před choť jeho, navede ho tato, aby vezma synáčka jejich, usedl s ním u domácího krbu. Když brzo potom přišel Admetos, poví o sobě, kdo jest, a žádá, aby, ač vystoupil proti žádosti jeho k Atheňanům, se

²⁶⁴) Obšírné vypravování o Pausaniovì a vložení epizody o Themistokleovi nasvědčuje tomu, že Thukydidés zamýšlel čeliti klamným domněnkám, které byly o posledních osudech obou mužů těch rozšířeny.

²⁶⁵) Tento čestný titul mu dán od Kerkyřských, protože se jich ujal v rozepři s Korinthem (Plut. Them. 24) nebo proti obžalobě, že prý se nesúčastnil perských válek. Themistokles spoléhal při tom asi na právo záštity, které mu bylo bezpochyby zajištěno uznáním euergesie.

²⁶⁶) Admetos, král Molossů v Epeiru, poslal kdysi žádat do Athen pomoci válečné, ale Themistokles s toho srážel své spoluobčany a ti odepřeli pomoc.

mu nemstil jakožto vyhnanci; vždyť prý by mu mohl i mnohem slabší než on jest (protivník) v nynějším postavení jeho ublížití, šlechetno však prý jest mstiti se na stejně mocných, jsi-li v stejném postavení. A spolu prý se mu opřel v příčině jakési žádosti a nikoliv, když by bylo běželo o záchranu života, on však, kdyby byl od něho vydán (řekl pak, od koho a proč jest stíhán), že by mu odňal naději v záchranu života.

137. Onen tedy uslyšev to, káže mu povstati i se synáčkem svým (jakž právě také si s ním usedl u krbu a byl to nejjistější způsob dovolati se ochrany), a když nedlouho potom přišli Lakedaimoňané i Atheňané a mnoho se nadomlouvali, nevydá ho, nýbrž dopraví jej ku přání jeho, aby se mohl odebrati ku králi (perskému), po suchu k druhému moři do Pydny, města Alexandrova.²⁶⁷⁾ Tam stihnuv loď nákladní, odjíždějící k Ionii, a vstoupiv na ni, zanesen jest bouří k loďstvu athenskému, které obléhalo Naxos. Tam vyjeví (neboť nebyl znám mužstvu na lodi) ze strachu správci lodi, kdo jest a proč jest na útěku, doloživ, že, nezachrán-li ho, naň udá, že jej převáží, dav se penězi podplatiti. Bezpečnost pak prý záleží v tom, aby nikdo nevystoupil z lodi, dokud nenastane příznivá plavba; bude-li mu po vůli, že mu toho bude vzpomínati zaslouženým díkem. Správce lodi tak učiní, postojí s lodí v jisté vzdálenosti od břehu den a noc na moři nad loďstvem a dostane se později k Efesu. I odsloužil se mu Themistokles darem peněžitým (došly ho totiž peníze později z Athen od přátel a z Arga, které byly v bezpečí uloženy), a vydav se na cestu ve společnosti jakéhosi Peršana přímořského do vnitrozemí, pošle list ke dvoru krále Artaxerxa, syna Xerxova, který kraloval teprve od nedávna. Zněl pak list ten takto: „Já Themistokles přišel jsem k tobě, který jsem z Hellenů způsobil nejvíce zla vašemu domu po celou dobu, co jsem byl nucen brániti se proti útokům otce tvého na mne namířeným, ale ještě mnohem více dobrého, když zpáteční výprava dála se za poměrů pro mne bezpečných, pro onoho však spojených s nebezpečenstvím. I má mi býti

²⁶⁷⁾ Alexandra, tehdejšího krále makedonského, Filhellena, syna Amynty, otce Perdikkova.

dobrodiní spláceno (tu zmínil se v listě, jak mu poradil ještě v čas ze Salamin²⁶⁸) ku zpátečnému pochodu a jak překazil tehdy stržení mostu, které si připočetl lživě za svou zásluhu), a nyní jsem tu, moha ti mnoho dobrého prokázati, jsa stíhán od Hellenů pro přátelství k tobě. Po uplynutí jednoho roku chci ti sám zjeviti, proč jsem přišel.“

138. Král, jak se vypravuje, podivil se předsevzetí jeho a kázal mu tak činiti. On pak mezi tou dobou seznámil se, pokud mohl, s perským jazykem, jakož i s obyčejí země té. I přijde po smluvené lhůtě roční ku králi a nabude u něho mocného vlivu a to tak, jako posud nikdo z Hellenů, nejen pro svou posavadní slávu, nýbrž i pro naději, kterouž jej podněcoval, že mu podmaní Hellensko, zvláště pak, že prokazoval se býti mužem důmyslným, opět a opět podáváje důkazy toho. Neboť vskutku byl Themistokles, dav na jevo nejpádnější důkazy své vrozené mohutnosti duševní, také nad obyčej více, než kdokoliv jiný, proto hoden obdivu. Důvtipem totiž vrozeným, k němuž ničeho nepřičinil ani dřívějším ani pozdějším učením, dovedl po úvaze sebe kratší případy nenadálé nejlépe posouditi a to, co se mělo státi, velmi daleko do budoucna s úplnou jistotou uhodnouti. A čehokoliv se uchopil, uměl totéž jasně vyložiti, a o věcech, jimiž se zrovna nezanášel, dovedl si přece učiniti náležitý úsudek, a ve věcech zakrytých ještě rouškou budoucnosti předvídal z pravidla, co by bylo lepší a co horší. Zkrátka řečeno, byl to zajisté muž, jenž přirozenou mohutností duševní po krátké přípravě uměl velmi případně v okamžiku uhoditi slovem i skutkem na to, co bylo pravé. Zemřel po nemoci; vypravují však také někteří, že se úmyslně otrávil, poněvadž pokládal za nemožno splniti to, co králi slíbil. Pomník

²⁶⁸) Dle Her. VIII 108 učinil Themistokles druhé posláni Xerxovi z Andru. Než to popřeno a vyvráceno od Dunckera Gesch. d. Altert. 7⁵, 298 důvody závažnými. Her. VIII 109 připojuje ještě k tomu, že potom Themistokles zdržel Atheňany, když chtěli sami k Hellespontu se plaviti. Thukydides se o tom nezmiňuje a má i tu pravdu. My musíme na tuto část zprávy Herodotovy hleděti jako na smyšlenku nepřátel Themistokleových.

pak jeho stojí na náměstí v Magnesii²⁶⁹⁾ asijské; neboť byl vladařem tohoto území, ježto mu král dal na chléb Magnesii, která vynášela padesát talentů ročně, Lampsakos²⁷⁰⁾ na víno (pokládána byla totiž krajina ta z krajů tehdejších za nejúrodnější na víno), a Myus na příkrm. Příbuzní jeho pak vypravují,²⁷¹⁾ že kosti jeho byly k rozkazu jeho odvezeny do vlasti a pochovány bez vědomí Atheňanů; neboť nesměl tam býti pohřben, ježto byl vyobcován pro zradu. K takovému konci dospěly věci s Pausaniou lakedaimonským a Themistokleem athenským, kteří svého času zaskvěli se mezi Helleny v největší slávě.

139. Lakedaimoňané tedy učinili při prvním poselství takovéto požadavky a takovými jim bylo navzájem učiněno vybidnutí stran vyhoštění proklateců; později docházejíce (několikrát) k Atheňanům, žádali na nich, aby upustili od obléhání Poteidaje a ponechali Aigině samosprávu, především však zcela bez obalu prohlašovali s důrazem, že by nemusilo dojíti k válce, zruší-li nález o Megařanech, v němž bylo řečeno, že nesmějí užívatí přístavů jsoucích pod vládou Atheňanů, ani připuštění býti k tržišti attickému. Ale Atheňané ani v ostatním jim nepovolovali, ani nerušili onoho nálezu, vytýkajíce Megařanům, že rozšířili vzdělání²⁷²⁾ půdy posvátné a ještě nepřesně ohrani-

²⁶⁹⁾ Dle Diodora 11, 57 u Maiandru, nikoliv u Sipyly. Thukydides napsal toto místo, neznaje, že přeloženo bylo (srv. Diod. 14, 36) město za Ol. 95, 1 (r. 400/399 př. Kr.) k blízké hoře zvané Thorax. Z města, o němž Thukydides zde mluví, není nám známa přesně ani poloha, kdežto z nového města byly v době nejnovější značné zbytky vykopány.

²⁷⁰⁾ Lampsakos, ionská osada v Mysii na Hellespontě, rodiště Anaximenovo.

²⁷¹⁾ Corn. Nepos napsav v Them. 10 'ossa eius clam in Attica ab amicis sepulta', zdá se, že neporozuměl místu našemu. Ostatně srv. Diod. Perieg. u Plut. Them. 32 a Paus. 1, 1, 2, kde se mluví o hrobě Themistokleově nalézajícím se v Peiraieiu.

²⁷²⁾ Zdělání půdy dílem zasvěcené eleusinským bohyním, dílem sporné ještě mezi Athenami a Megarou. Srv. Bursian, Geogr. v. Gr. 1, 252.

čené přes určité meze a že přijímali ubíhající jejich otroky.²⁷³⁾ Když pak na konec přišli poslední poslové z Lakedaimonu, Rhamfias,²⁷⁴⁾ Melesippos a Agesandros, i nezmiňovali se o ničem jiném z toho, co dříve říkali, nýbrž jen toto připomenuli: „Lakedaimoňané přejí si míru, ten pak může být jen tehdy, jestliže vy vrátíte Hellenům²⁷⁵⁾ samosprávu,“ Atheňané svolavše sněm, sami mezi sebou zahájili rokování o tom a usnesli se na tom, aby jednou pro vždy o všem učinili rozhodnutí a odpověděli. I vystupovalo mnoho jiných na řečniště, míněním svým k té či oné straně se přidávajíce, i že třeba válčiti i že ono usnesení nemá být na závadu míru, nýbrž že sluší je zrušiti, a také Perikles, syn Xanthippův, muž za oněch dob mezi Atheňany první, nejmohutnější v řeči a nejráznější v činu, vystoupiv na řečniště, mluvil na povzbuzenou slova takováto:

140. „Držím se vždy, Atheňané, téhož vlastního přesvědčení, že nesmíme povolit Peloponneským, ačkoliv vím, že lidé neosvědčují téže horlivosti u vedení války, s kterou se k ní rozhodli, nýbrž že dle příhod také se mění ve svých míněních. Vidím však, že i nyní jest mi raditi vám zcela podobně, a od těch z vás, kteří mi přisvědčují, právem žádám, aby jednak společné toto rozhodnutí naše pomoci svou podporovali, bychom i s neúspěchem nějakým snad se potkávali, a naopak, aby také, když se nám dobře daří, si toho nepřipisovali na vrub správného jednání svého. Neboť může se přihoditi, že výsledky podniků dopadnou právě tak mimo výpočet, jako také záměry lidské. Proto právě obyčejně dáváme vinu štěstí ve všem, co se udá mimo nadání. Že pak Lakedaimoňané již dříve o nás ukládali, to bylo zjevno a nyní zvláště jest patrné. Neboť ačkoli bylo ujednáno, aby v rozepřích smířci soudy si vespolek povolovali i přijímali a abychom jedna i druhá strana zůstávali v držení toho, co máme, ani nikdy

²⁷³⁾ Počinání toto stalo se Atheňanům ve válce dekelejské se strany Peloponnesanů osudným (VII 27, 5).

²⁷⁴⁾ Rhamfias, otec Klearchův, připomíná se u Thukydidy též V 12, 1 a častěji, Melesippos ještě II 12, 1; Agesandros jest asi VIII 91, 2 připomenutý otec Agesandridův.

²⁷⁵⁾ Obce náležející k attické symmachii.

posud ani za soudy smírcí nepožádali, ani když jim je nabí-
zíme, jich nepřijímají, ale chtějí raději vyrovnávati obviňování
válkou než důvody, a již tu jsou jako poroučejtelé a nikoliv
jako si stěžující. Prikazují totiž, abychom upustili od obléhání
Poteidaje, Aigině povolili samosprávu a nález svůj o Mega-
řanech zrušili. A ti, kteří přišli naposledy, prohlašují dokonce
veřejně, abychom Hellenům povolili samosprávu. Z vás pak
nikomu ať nenapadne, že budeme válčiti o maličkost, nezru-
šíme-li totiž nálezu o Megařanech, což právě oni nejvíce před-
stírají, řkouce, že, bude-li zrušen, nedojde k válce, a v nitru
svědomí svého neponechejte výčitky, jakobyste byli válku za-
čali pro cosi nepatrného. Tato maličkost jakási totiž podává
důkaz, že vaše rozhodnutí v celém rozsahu jest nezvratné
a ob stojí ve zkoušce; neboť povolíte-li jim, bude vám ihned
uložena jiná věc nějaká větší, jakobyste i v maličkosti té se
jim byli z bázně podvolili; pakli to rozhodně odmítnete, dáte
jim jasně na srozuměnou, aby zacházeli s vámi lépe, jako rovní
s rovnými.

141. Od té chvíle se tedy rozhodněte, zda se máte pod-
voliti Sparťanům, dříve než vezmete válkou škodu, čili, pustíme-li
se do války, jak já aspoň za lepší uznávám, neustoupiti zrovna
tak z důvodu malého jako závažného a bez obavy majetek
svůj držeti. Stejnou totiž váhu poroby má i největší i nej-
menší požadavek jako právem ukládaný jiným od druhů sobě
rovných, dříve než rozhodne soud. Pokud pak se týče války
a prostředků pomocných, které obě strany mají, poznejte
a slyšte dopodrobna, že my nebudeme slabší. Peloponnesští
totíž vzdělávají pole svá vlastníma rukama a nemají peněz
ani jednotlivci ani obce, potom jsou nezkušení válek dlouho
trvajících a zámořských, poněvadž je vedou sami vespolek pro
svou chudobu jen na krátkou dobu. Takovito lidé nemohou
ani loďstvo mužstvem opatřovati ani pozemní výpravy válečné
často vysílati, poněvadž musí zároveň živností svých vzdáliti
býti a ze svého náklad vésti, jsouce nad to ještě vyloučení
od moře. Avšak války vydrží spíše nahromaděné poklady
válečné než násilně vymáhané daně; ti pak z lidí, kteří pole
svá vlastníma rukama vzdělávají, jeví větší ochotu obětovati

k vedení války těla a životy své než jmění; neboť chovají pevné přesvědčení, že pomocí oněch snad vyvážnou z nebezpečnosti válečných, ale v příčině tohoto necítí se býti jistými, že ho napřed nespotřebují, zvláště když by se jim, jak již tak bývá, válka proti nadání prodloužila. V jedné jediné bitvě zajisté jsou Peloponnesští i se spojenci svými s to, aby všem Hellenům odolali, ale aby válčili déle proti nerovné ozbrojené moci nepřátelské, to nedovedou, pokud nemají ani jednotného sboru poradního a na ráz něco hbitě nevykonávají, a poněvadž mají vespolek rovné právo hlasovací a nejsou stejného kmene,²⁷⁶⁾ směřuje každý k svému vlastnímu prospěchu. Proto nepochází z toho obyčejně nic dokonalého. Vždyť zatím, co jedni chtějí protivníka co nejcitlivěji ztrestati, hledí druzí, aby majetek svůj domácí co nejméně vydali v záhubu. A zřídka se scházejíce, uvažují za krátkého trvání schůze o obecném dobru, ale po delší dobu obírají se svými vlastními záležitostmi. Také nenapadne nikomu, že liknavostí svoji způsobí škodu, nýbrž každý míní, že asi někomu jinému již o to běží, aby zaň starost nějakou převzal, a protože všichni, každý pro sebe, téže domněnce se oddávají, hyne obecné blaho se všech stran a oni toho ani netuší.

142. Nejzávažnější překážkou jim bude nedostatek peněz, poněvadž si je opatřují zdoluhavě a váhavě; avšak příhodné doby k válce nečekají. A nesmíme zajisté se zaleknouti ani zakládání pevností proti nám, ani jejich moci námořní. Neboť pokud prvního se týče, jest již za doby míru obtížno založiti město stejně mocné s naším, natož pak v zemi nepřátelské, kde my zrovna tak navzájem proti nim pevnosti si zřídíme. Postaví-li pak si nějakou pevnost, mohou některému kraji území našeho škoditi, nájezdy činíce a zběhům hovíce, avšak nepostačí to, aby pevnosti proti nám stavěli a nám zabraňovali, abychom nepluli do jejich země a nespláceli jim v odvetu loďstvem svým, kde právě naše síla spočívá. Neboť máme z námořnictví více zkušenosti pro válku pozemní, než onino z války na souši pro námořnictví. Toho pak, aby si osvojili

²⁷⁶⁾ Nedorové byli na př. Boiotové a Arkadové.

zběhlost v námořnictví válečném, nedostane se jim tak snadno. Vždyť ani vy, ač jste se jim zabývali hned od válek perských, nejste posud u cíle; jak pak by tedy mohli dokázati něco slušného pouzí rolníci a ne námořníci, když jim nad to ani pokoje nedopřejeme, aby se v tom vycvičili, poněvadž budou námi pořád obkličováni četným loďstvem? Proti obklíčení lodí nemnobých ovšem by se i boje třeba odvážili, vyplňujce množstvím svým neznalost svou zpupnou odvahou, ale budou-li množstvím jich sevřeni, ustanou a při nedostatku cviku budou tím neobratnější a právě proto ostýchavější. Námořnictví však, jako vůbec každé jiné (umění), jest závislé na obratnosti a nelze je provozovati nahodile, jako věc vedlejší, nýbrž spíše nesmí se při něm něco jiného provozovati jako věc vedlejší.

143. A kdyby i na poklady v Olympii nebo v Delfech sáhli a pokoušeli se za větší mzdu odloučiti nám naše najaté lodníky, bylo by to ovšem bolestné, kdybychom jim nemohli čeliti v tom případě, že bychom my sami a s metoiky svými tvořili lodní posádku; na štěstí však jest u nás tomu tak a co zrovna při tom jest nejlepší, my máme za kormidelníky občany a ostatní lodní mužstvo četnější i lepší než celé ostatní Hellensko. A dojde-li k boji, nikdo z najatých lodníků by se neodhodlal opustiti vlast svou a oněm v boji pomáhati za skrovnější naděje dosti veliké mzdy po několik málo dní. Takový tedy a podobný jest po mém rozumu stav Peloponneských, my však těch chyb, které právě u oněch jsem vytknul, jsme prosti, ba máme jiné přednosti moci, daleko nad ně vynikající. Vtrhnou-li totiž do země naši po souši, napadneme loďstvem území jejich, a tu pak nebude již jednostejné, když bude popleněna část Peloponnesu a celá Attika; neboť oni nebudou míti jiné země, již by bez boje zabrali v náhradu, kdežto my máme mnoho země, dílem na ostrovech, dílem na mnohých pobřežích pevniny. Velikého zajisté významu jest panství na moři; považte pak: kdybychom byli ostrovany, kdož by byli nedostupnější? Také třeba nyní, abychom se co nejvíce vmyslili v tento stav a s územím svým i s usedlostmi na něm stojícími se rozžehnali, hlavně pak abychom byli na stráž na moři i v městě, a nesmíme

s Peloponneskými, nás daleko četnějšími, dáti se strhnouti k zaslepené vášnivosti o majetek tento a v rozhodný boj se s nimi pouštěti (neboť zvítězíme-li, bude nám hned zase bojovati s počtem o nic menším, a utrpíme-li porážku, pozbudeme nad to i spojenců svých, v nichž záleží síla naše; neboť nezůstanou tito klidni, nebudeme-li s to, abychom proti nim do pole táhli) i hořekovati pro usedlosti a zemi, nýbrž pro životy své; neboť nejsou věci tyto pány mužů, nýbrž mužové pány jejich. A kdybych se mohl domnívati, že vás přemluví, žádal bych vás, abyste vytáhli a sami věci ty poplenili a ukázali Peloponneským, že vy pro tyto věci se jim nepodvolíte.

144. Mám pak i mnohé²⁷⁷⁾ jiné důvody, které mne naplňují naději, že zvítězíme, nedáte-li se unéstí žádostí zároveň válkou rozmnožovati panství své a uvalovati na sebe vlastní vinou svou nové zápletky. Chovám totiž obavu spíše před vlastními chybami našimi než před promyšlenými záměry našich odpůrců. Avšak to bude objasněno v jiné řeči pozdější, až budeme v proudu války samé; nyní odbuďme posly tyto takovouto odpovědí: „že dovolíme Megařanům přístup na tržiště do přístavů svých, jestliže i Lakedaimoňané nenařídí zákonem vypovídání²⁷⁸⁾ cizinců, nás i spojenců našich (neboť ani onomu není bráněno ve smlouvách našich, ani tomuto), dále že obcím ponecháme samosprávu, jestliže jsme s nimi učinili příměří již jako se samosprávnými, a dovolí-li též oni (Lakedaimoňané) obcím svým, aby se řídily ve své samosprávě ne prospěchem jejich, totiž Lakedaimoňanů, nýbrž každá prospěchem svým dle své libosti; ve svých rozepřích pak že chceme podrobiti se dle učiněných smluv svých vespolečnému soudu, války pak že nezačneme, ale kdo ji zdvihnou, proti těm se budeme brániti.“ Takovéto odpovědi vymáhá zajisté spravedlivost i čest města tohoto. Třeba věděti, že válka jest nutna, a čím ochotněji ji podnikneme, tím shledáme méně srdnatými odpůrce své při jejich útoku, jakož i že z největších

²⁷⁷⁾ Snad myslil, na spolky s Kerkyrou a Akarnany a na poměr Athen k Dolní Itálii, Sikélii a Peršanům.

²⁷⁸⁾ Vypuzení cizinců z Lakonska dalo se, jakmile uznali to eforové záhodným.

nesnázi jak obci, tak jednotlivci na konec největší cti se dostane. Vždyť přece otcové naši postavivše se na odpor Peršanům, ačkoliv se o takovou moc neopírali, nýbrž dokonce i majetek svůj opustili, odrazili i barbara s větší rozvahou než štěstím a s větší odvahou než mocí, i obec naši pozvedli k této výši. Nesmíme tedy za nimi pokulhávati, nýbrž proti nepřátelům všemožně se brániti a hleděti, abychom potomstvu svému tuto obec odevzdali neztenčenu.“

145. Perikles promluvil takto; Atheňané pak sbledavše, že jim nejlépe radí, učinili usnesení takové, jak na nich žádal, a odpověděli Lakedaimoňanům dle jeho rady, jak ji přednesl, jak v každé věci zvláště, tak vůbec: že ničeho neučiní, co se jim přikazuje, avšak že ochotni jsou učiniti vyrovnání o stížnostech proti nim vedených dle smluv soudem smířčím na základě rovného a stejného práva. I odebrali se tedy tito domů a Lakedaimoňané potom ani již nevypravovali poselstev.

146. To byly vespolečné stížnosti a rozepře obou stran před válkou, počavše hned událostmi v Epidamnu a na Kerkyře. Mezitím však přece obcovali na vzájem a docházeli druh k druhu, ne sice v průvodu²⁷⁹⁾ hlasatelově, bez podezření však nikoliv; neboť události ty byly porušením smluv a zámkou k válce.

²⁷⁹⁾ Bez formalit, které jsou žádoucí při vypovězení války. Ve válce byl vůbec styk v soukromých věcech možný jen v míře nepatrné.

Kniha druhá.

Obsah.

Vypsány tu události tří prvních let války r. 431—429 př. Kr. Hl. 1. Vyprávěno o válce samotné. První rok války, hl. 2—47, 1. 2. Tři sta Thebanů přepadne Plataje, spojence Atheňanů. 3. Platajané postaví se na odpor. 4. Thebané pobiti neb zajati. 5. I sto osmdesát zajatých Thebanů pobito, přes to že hlavní voj Thebanů přitřhl k městu. 6. Atheňané chystají se chrániti Plataj. 7. Zbrojí se Atheňané i Lakedaimoňané. 8. Smýšlení většiny Hellenů příznivo Lakedaimoňanům. 9. Vypočtení spojenci na obou stranách. 10. Vojska peloponneská shromáždí se na Isthmu. 11. Archidamova řeč k vůdcům shromážděné moci válečné. 12. Poslední jednání s Atheňany. Spojená vojska vytrhnou proti Attice. 13. Perikles ohrazuje se proti podezření a dodává Atheňanům mysl, vypočítává je jejich prostředky válečné. 14 a 15. Atheňané z venkova stěhují se do města neradi. O synoikismu Theseově a nejstarších částech Athen. 16. I později, po synoikismu Theseově, žila většina Atheňanů na venkově a teprve nedávno, po vpádu Peršanů, opravila si svá sídla. 17. Stěhováním nastaly mnohé svízele. 18. Peloponnesané před Oinoou na pomezí atticko-bojotském. 19. Odtud vtrhnou do roviny thriaské a do demu acharnského. 20. Archidamovy záměry při delším meškání v kraji acharnském. 21 a 22. V Athenách veliké rozdělení a rozhořčení proti Perikleovi, který nedá se ničím zviklati. Nepatrná potyčka jízdecká. 23. Peloponnesané odtáhnou a Atheňané pošlou sto trier na pobřeží Peloponnesu. 24. Atheňané konají přípravy k opatrnému a důraznému vedení války. 25 a 26. Podniky

Atheňanů na břehu peloponneském, jakož i na břehu východního Lokerska. 27. Aiginské vypudí Atheňané z ostrova a Lakedaimoňané usadí část jich v Thyrei. 28. Zatmění slunce. 29. Atheňané se spolčí se Sitalkem odryským a smíří se s Perdikkou makedonským. 30. Další podniky jednoho sta attických lodí. 31. Vpád Atheňanů v Megarsko. 32. Opevnění ostrova Atalanty. 33. V zimě r. 431/30 pokoušejí se Korinťané nabýti opět vrchu v Akarnanii a Kefallenii. 34. Vylíčena pohřební slavnost v Athenách. 35—46. Pohřební řeč Perikleova. 47. Konec zimy a prvního roku války. Lakedaimoňané vpadnou podruhé do Attiky. Počátky moru v Athenách. — Druhý rok války, hl. 47, 2—70. 48. Vznik moru a rozšíření jeho po Attice. 49. Podrobné vypsání zhoubné té nemoci. 50. I zvířata hynula morem. 51. Nákaza nemoci té a hrozné stopy, které po sobě zůstavovala. 52. Město přeplněno lidem, a tím se zmohla nákaza. Nebylo lze šetřiti ani obvyklých obřadů při pohřbívání. 53. Nezachováváno ani řádů mravních ani náboženských. 54. Mnohé staré věštby došly tu svého splnění. 55. Peloponnesané plní Attiku. 56. Attické a spojenecké triery vytrhnou zase na Peloponnes. 57. Peloponnesané odtahnou, bojíce se bezpochyby moru. 58. Výprava Hagnonova a Kleompova na pobřeží thracké potká se s úplným nezdarem. 59. Atheňané jsou rozezleni na Periklea. 60—64. Poslední řeč Perikleova. 65. Vypsání poslední činnosti Perikleovy a charakteristika i zásluhy jeho o obec. Nástupci jeho nemohli se mu ani zdaleka rovnati. 66. Peloponnesané útočí na ostrov Zakynthos. 67. Poslové peloponnesští do Persie se ubírající zatčeni v Thrakii návodem Atheňanů a v Athenách popraveni. 68. Amprakijští pokoušejí se marně o Argos amfilošské. 69. V zimě r. 430/29 jest Formion na stráži u zálivu Korinthského s dvaceti loďmi. Melesandrova smrt v Lykii. 70. Poteidajští vzdají se Atheňanům a tito obsadí město kle-ruchy. — Třetí rok války, hl. 71—103. 71. Výprava Peloponnesanů na Plataje. Řeč poslů platajských. 72. Odpověď krále Archidama. Další jednání. 73. Atheňané vysloví se proti návrhům Archidamovým, Platajským činěným, a slibují brzkou pomoc. 74. Vyjeduávání přerušeno. Archidamos dovolává se

pomsty bohů domácích, svaluje všechnu vinu na Platajské. 75—78. Peloponnesané pokoušejí se marně zmocniti se města obležením. Ani zapáliti město nepodaří se jim. Město obklíčeno kolkolem zdí. 79. Výprava Atheňanů na Chalkidiku má výsledek nešťastný. 80. Knemos pokusí se v čele Lakedaimoňanů podmaniti Akarnany, spojence Atheňanů, a hlavní město jejich Stratos zabratí. 81. Epeirští, spolčenci Lakedaimoňanů, poraženi od Stratských. 82. Knemos ustoupí od Oiniad a propustí vojsko. 83 a 84. Loďstvo peloponneské čtyřiceti sedmi lodí utká se na své cestě do Akarnanie s dvaceti attickými loďmi Formionovými u Korinthského zálivu. Atheňané zvítězí zajavše dvanáct lodí a vrátí se do Naupaktu, Peloponnesané do Kylleny, kde k nim přirazí lodí z Leukady, Anaktoria a Amprakie. 85. Přípravy k novému boji s obou stran. 86. Sedmdesát sedm lodí peloponneských stane naproti dvaceti loďm Formionovým u vjezdu do zálivu Korinthského. 87. Řeč velitelů peloponneského loďstva. 88 a 89. Povzbuzující řeč Formionova. 90. Peloponneské loďstvo zvítězí nad částí lodí attických. 91. Jedenáct attických lodí unikne stíhajícím dvaceti loďm peloponneským a uvede je ve zmatek. 92. Atheňané opět zvítězí, ale obě strany přičítají si vítězství. 93. Počátkem zimy r. 429/28 Peloponnesané pod vedením Knemovým a Brasidovým udeří loďstvem svým na Salaminu. 94. Atheňané rychle vzchopí se k obraně a Peloponnesané ustoupí. 95. Výprava Sitalkova proti Perdikkovi makedonskému a Chalkidským, odpadlým od Athen. 96. Národové, kteří táhli se Sitalkem. Vytčeny severozápadní hranice říše odryské. 97. Další popis této říše. 98. Vojsko Sitalkovo rozmnoží na pochodu proti Makedonii kmenové thračtí, tak že dostoupí počtu 150.000 mužů. 99. Rozsáhlost a přehled říše makedonské za Perdikkovy. 100. Voje Sitalkovy vtrhnou do říše Perdikkovy; nerozhodné potyčky s jízdou makedonskou. 101. Sitalkes pošle díl vojska svého na Chalkidiku a vrátí se po třicetidenním pobytu v Makedonii domů na radu synovce svého Seutha. 102. Zimní výprava Formionova do Akarnanie. Vypsány obšírněji ostrovy Echinadské. 103. Formion vrátí se se svým loďstvem do Naupaktu a Athen. Zajatci vyměnění.

1. Odtud počíná již mezi Atheňany a Peloponnesany, jakož i spojenci s obou stran válka, v níž ani již nedocházeli k sobě vespolek bez hlasatele, a zaujávše rozhodné stanovisko, válčili nepřetržitě; i vypsáno jest po řadě, jak vše se dalo, dle doby letní a zimní.¹⁾

2. Čtrnácte let totiž potrvál mír třicetiletý, učiněný po dobytí Euboje; v roce však patnáctém — bylo tomu čtyřicet osm let, co Chrysis v Argu byla posvěcena²⁾ na kněžku, za té doby, kdy byl Ainesias eforem ve Spartě a Pythodoros ještě dva měsíce³⁾ archontem u Atheňanův — šestého měsíce po bitvě u Poteidaje vniklo spolu počátkem jara něco přes tři sta⁴⁾ mužů thebských (pod velením boiotarchů⁵⁾ syna Fyleidova Pythangela a syna Onetoridova Diempora) za prvního spaní ve zbroji do boiotských Plataj, jež byly ve spolku s Atheňany. Přivolali pak si je a brány jim otevřeli Platajané, Naukleides totiž se svými stoupenci, zamýšlejíce mezi spoluobčany svými zahubiti muže, již byli jejich protivníky, a město Thebanům získati, aby sami dosáhli moci. I vykonali to prostřednictvím Eurymacha, syna Leontiadova, muže těšícího se z Thebanů největšímu vlivu. Předvídalif Thebané, že dojde k válce, a chtěli napřed obsaditi Plataje, jež s nimi žily odjakživa v neshodě, ještě v čas míru a pokud by válka zřejmě nevznikla. Proto také snáze se dostali nepozorovaně do města, že stráž nestála před branou. Zastavivše se pak na náměstí, nečinili po vůli těch, kdo si je přivolávali, aby

¹⁾ Létem míněna též doba jarní a počátek podzimku. U Thukydidy jsou léto i zima stejně dlouhé, poloviny roku, čemuž svědčí V 20, 3.

²⁾ Jako ve Spartě počítána léta dle prvního z eforů, v Athenách dle prvního z devíti archontů, tak označována v Argu léta jménem kněžky Heřiny.

³⁾ Dle jiných čtyři měsíce.

⁴⁾ Herodot VII 233 mluví o čtyřech stech.

⁵⁾ V Boiotii byl spolek hlavně válečný, k němuž náležela mimo Theby města samostatná, jichž počet kolísal mezi 11 a 7. Hlavou byly Theby a boiotarchové byli výkoným úřadem spolku toho, členy vládního výboru spojených měst boiotských a měli ve válce vrchní velení, každý nad mužstvem svého státu, jemuž byli zodpovědni. Byli voleni na rok, ale po uplynutí roku mohli býti opět zvoleni.

totiž ihned dila se chápali a obydlí protivníků vybjjeli, nýbrž měli v úmyslu dáti učiniti smírné prohlášení a město spíše k přátelské smlouvě přiměti. A vskutku hlasatel učinil veřejné vyzvání, přeje-li si kdo dle pradávnych zvyků veškerych Boiotů spolku válečného se účastniti, nechť k nim se dává se zbrání v ruce; soudiliť, že takovým způsobem město snadno s nimi půjde.

3. Když však Platajští se dověděli, že v městě jsou Thebané a mimo vše nadání mají je obsazeno, zděsivše se a domněnce se oddavše, že se vedral do města počet nepřátel mnohem větší (neviděliť za noci), uvolili se k smlouvání a přijavše podmínky, vedli si pokojně, zvláště pak také, ježto Thebané nepodnikali proti nikomu ničeho nepřátelského. Avšak když jaks taks vyjednávali, shledali, že Thebanů jest jen málo, a nadáli se, že je snadno zmohou, udeří-li na ně; neboť většina Platajských nesnášela se s tím, aby zříkali se Atheňanů. Rozhodli se tudíž učiniti pokus a scházeli se vespolek, prokopávajíce společné zdi, aby jich nebylo viděti, kdyby šli po ulicích, vozy pak bez soumarů rozestavovali do ulic, aby sloužily za hradbu, a činili vůbec opatření, jak se zdálo, že bude co pro dobu přítomnou výhodno. A když byli pokud možná s přípravami hotovi, vyčkavše dobu, když ještě byla noc, a to právě dobu jitřní, táhli ze svých příbytků na nepřátele, aby nehnali na ně útokem, až by za denního světla nabyli větší odvahy, a aby nebyli s nimi ve stejné výhodě, nýbrž měli v noci větší⁶⁾ strach a jim podlehli, nejsouce po městě známi. A ihned je napadali a pouštěli se s nimi bez meškání v pútku.

4. Oni když poznali, že jsou oklamáni, shlukovali se vespolek a kdekoli Platajané na ně dotírali, odráželi od sebe jejich útoky. I odrazili je od sebe dvakráte nebo třikráte, po té, ježto občané na ně s náramným hlukem doráželi a ženy i čeleď povykujíce spolu a řev činice házely po nich s budov kamením i cihlami, a zároveň spustil se proudem déšť, po celou noc trvající, ulekli se a obrátivše se na útěk, jali se

⁶⁾ V orig. φοβερώτεροι = timidioreš, bojáčnější; srvn. Sof. Ant. 153.

prchati městem, neznali jsouce z největší části ve tmě a blátě průchodů, kudy by se byli měli zachrániti (vždyť se toto dalo na sklonku měsíce),⁷⁾ stihatele však za sebou majíce, již dobře věděli, kterak to nastražiti, by jim nemohli⁸⁾ uniknouti. Nadto kdosi z Platajanů bránu, kudy se vedrali do města, a která právě jediná byla otevřena, zavřel dolním koncem oštěpu, za sochor ho uživ místo závory, tak že již ani tudy nebylo východu. Co takto byli stíháni celým městem, někteří z nich vystoupili na zeď a vrhli se přes ni ven a většina z nich vzala za své, druzí však, když jim žena dala sekyru,⁹⁾ rozsekavše závoru, vyvázli branou neobsazenou ve skrovném počtu (neboť záhy bylo to zpozorováno), kdežto jiní v jiné končině města po různu hynuli. Než největší a co nejtěsněji shluklý dav vnikne do budovy rozsáhlé, stojící blízko zdi městské, jejíž dvéře náhodou byly otevřeny, jsa toho domnění, že dvéře domu jsou branou a přímo tudy že lze projíti ven za bránu. Když však Platajští viděli, kterak jsou chyceni v pasti, radili se vespolek, měli-li by zapáliti stavení a je upáliti, jak jsou, či mají-li s nimi nějak jinak naložiti. Na konec však tito i jiní z Thebanů, co jich zůstalo na živě, bloudíce po městě, shodli se, Platajanům se vzdáti i se zbraní na milost a nemilost. Tito tedy v Plataji takto pochodili.

5. Ostatní Thebané, kteří měli ještě za této noci s veškerou mocí válečnou přitrhnutí, kdyby snad právě nedařilo se těm, již se vloudili do města, spěchali ku pomoci, když jich nad to na pochodu došla zvěst o tom, co se zběhlo. Vzdálena pak je Plataje od Theb sedmdesát honů, a déšť, který za noci se spustil, způsobil, že se opozdili; rozvodnilaf se řeka Asopos a nebylo snadno jí přejíti. Táhnouce za lijáku a stěží přes řeku se přebrodivše, dorazili na místo příliš

⁷⁾ Měsíc nesvítil. Řecké měsíce byly lunni.

⁸⁾ Vynechávám s Classenem slova orig. ὥστε διεφθειροντο οἱ πολλοί, která se zdají býti poznámkou vysvětlující slova předchozí.

⁹⁾ Poppo vynechává slova orig. λαθόντες καί, což i já jsem učinil, ježto nedoděláme se pořádného smyslu, ani když vynecháme s van Herwerdenem καί a čteme: λαθόντες διακόψαντες, ani když se přikloníme k Steupovu λαθόντες καταδιακόψαντες.

pozdě, když již z mužstva jejich jedni byli utraceni, druzí pak v zajetí chováni. Když Thebané zvěděli o tom, co se zběhlo, strojili nástrahy těm z Platajských, již mimo město meškali (byliť ještě lidé i s náradím hospodářským na venkově, ana pohroma přikvapila znénadání v době míru); přálif si zajisté, kdyby koho polapili, ten aby jim byl rukojmím za ty, kdo uvnitř jsou v městě, jestliže snad náhodou někteří zůstali v zajetí na živě. A tito se zanašeli takovými zámysly; zatím však, co se ještě o tom radili, domyslivše se Platajští, že takového cosi se stane, uleknuvše se o venkovany, vyslali k Thebanům hlasatele se vzkazem, že prý ani neučinili po právu, co provedli, pokusivše se zmocniti se v době míru města jejich, venkovu pak ať prý neubližují; jestliže tak neučiní, oni prý též mužstvo jejich, které chovají v zajetí, pobijí, kdežto, odtáhnou-li z území jejich zpět, vydají jim muže ty. Tak vypravují Thebané o věci té a dokládají, že to stvrдили přísahou; než Platajští přiznávají, že neslibili ihned muže vydati, nýbrž mohli-li by se teprve po úmluvách o něčem dohodnouti, a ujišťují, že se nezavázali přísahou. Thebané vskutku vyklidili se z území jejich, žádných škod nenadělavše; Platajští pak, když vše z venkova v rychlosti si uklidili, usmrtili zajatce na místě. A bylo těch, kdo upadli v zajetí, sto osmdesát a jedním z nich byl Eurymachos, s kterým zrádci vešli ve vyjednávání.

6. To učinivše, vypravili do Athen posla a vydali mrtvoly Thebanům za doby příměří, věci pak obecní opatrovali, jak se jim vidělo vzhledem k době přítomné. Atheňanům dostalo se ihned zvěsti¹⁰⁾ o tom, co se v Platajích zběhlo, i dali bez okolků zjímati z Boiotů, co jich bylo v Attice, a do Plataje vypravili hlasatele nakazující, by vyřídil, ať nepodnikají nic neobyčejného proti Thebanům, které chovají v zajetí, dokud by oni sami se neustanovili na něčem o nich; nebyloť jim oznámeno, že jsou mrtvi. Prvý posel totiž odtud odcházel, zároveň když Thebané do města vstupovali, druhý pak, právě když utrpěli porážku a v zajetí upadli, a z toho,

¹⁰⁾ Platajští vypravili před tím dvě poselstva, jak čteme dále v § 3.

co se přihodilo později, nevěděli nic. Tak tedy vysílali Atheňané poselstvo, nemajíce o tom potuchy, a hlasatel přišed, shledal, že muži jsou utraceni. A Atheňané po té, podniknuvše výpravu do Plataje, dali tam potravu dopravití a zůstavili tu posádku, z obyvatelstva pak naprosto neschopné dali vyvésti se ženami a dětmi.

7. Když po této události v Platajích¹¹⁾ mír patrně byl porušen, chystali se k válce Atheňané, chystali pak se k ní i Lakedaimoňané se spojenci svými, zamýšlejíce vypravovati poselstva ku králi perskému a jinam k barbarům,¹²⁾ odkud obě strany nadějí se těšily, že se jim dostane pomoci, ve spolek svůj přijímajíce obce, jež nepodléhaly jejich moci. A od Lakedaimoňanů vyšel rozkaz,¹³⁾ aby Italští a Sikelští, kteří s nimi šli, opatřovali k těm lodím, jež tu stály pohotově, lodi dle toho, jak byly obce veliké, tak aby celkem sehnalo se pět set korábů, dále aby umluvenou částku peněz měli připravenou, ostatně v pokoji žili a Atheňany přijímali, připluji-li jen s jednou lodí, dokud nebudou ukončeny přípravy, jak nařizeno. Atheňané zatím jednak přebliželi spojenectvo, které měli, jednak posílali zejména do krajin kolem Peloponnesu ležících, totiž na Kerkyru, Kefallenii, do Akarnanie a na Zakynthos,¹⁴⁾ ježto viděli, že, kdyby jim tyto kraje trvale byly nakloněny, Peloponnes kolkolem válkou udolají.

Nic malého neměli obojí na mysli, nýbrž byli odhodláni k válce, jak snadno lze pochopiti; z počátku zajisté všichni

¹¹⁾ Až do tohoto přepadnutí Plataj neporušen nikdy mír třicetiletý tak povážlivě.

¹²⁾ Míněno tím spolčení Atheňanů s královským domem Odrysů thrackých (hl. 29 a 67).

¹³⁾ Čtu s Classenem: *τοῖς Λακεδαιμονίοις* (= *ὅπὸ τῶν Λακεδαιμονίων*) *νῆες ποιῆσθαι τοῖς τὰ κείνων ἐλομένοις ἐπετάχθησαν*, kde jest základem vazba: *ἐπιτάσσεται μοι τι ὅπο τινος* (τινί); srvn. Her. VI 95 *ὁ ναυτικός πᾶς στρατός ὁ ἐπιταχθεὶς ἑκάστοισιν*. Teprve r. 412 (Thuk. VIII 26, 1) dostavila se odtud pomoc a proto se naděje tuto chované neuskutečnily.

¹⁴⁾ Ostrovy Kefallenia a Zakynthos měly svou vlastní samosprávu a neúčastnily se světové politiky, ale byly nuceny připojiti se k Athenám pro vynikající postavení své v řadě obcí námořských. Polobarbarští Akarnanové přiklonili se k Atheňanům spíše ze záští ke Korinťanům a jich osadám.

se zápalem příliš velikým pouštějí se do podniků, tehdy pak nadto mladý lid, kterého bylo mnoho¹⁵⁾ v Peloponnesu, hojně v Athenách, velice rád chápal se války z nezkušenosti. Ostatní Hellensko bylo vše v horečném napětí, když přední obce se utkávaly. Též mnoho výroků věšebných kolovalo a vykladači¹⁶⁾ pronášeli mnohá proroctví, právě tak mezi těmi, kdo se měli k válce, jako v ostatních obcích. Mimo to Delos, který dříve, pokud paměť Hellenů sahá, zemětřesením se nepohnul,¹⁷⁾ nedávno před tím se zachvěl. Říkali, že to jest předzvěstí těch věcí, které mají v budoucnu nastati, a věřili tomu; a zběhlo-li se co jiného podobného, pátralo se po všem. Avšak příznivé smýšlení lidu klonilo se daleko více k Lakedaimonům, obzvláště když tito veřejně prohlásili, že jsou osvoboditeli Hellenska. Přičiňoval pak se každý, i soukromník i obec, zda by jim mohl v čem býti nápomocen, buďsi radou či skutkem, a každý se domýšlel, že věc narazí na překážku tam, při čem sám nebude. Tak velikou nenávist chovala většina lidí k Atheňanům, a to jedni, že si přáli nadvládu jejich se sebe setrásti, jiní ze strachu, aby se nedostali pod jejich panství.

9. Za takovýchto tedy příprav a za takového smýšlení obojí byli v proudu a do pole se stavěli ve spolku s těmito obcemi. Spojenci Lakedaimonských byli tito: Peloponnesané všichni mimo Argejské¹⁸⁾ a Achajské (ti žili v přátelství s oběma stranama; Pellenští pak z Achajských z počátku jediní války

¹⁵⁾ Mír trval již čtrnácte let a proto bylo hojně mladého mužstva.

¹⁶⁾ Ti sbírali a vykládali věštby, jež kolovaly podáním v ústech lidu, a přiodívali je metrickou formou.

¹⁷⁾ Zpráva ta jest v patrném odporu s Herod. VI 98, 1, který vypravuje, že před bitvou u Marathonu bylo na Delu zemětřesení, a o jiném pozdějším neví. Thukydidés měl asi málo důvěry k vypravování Delských. Herodot, jak myslí Poppo, napsal místo svrchu dotčené před zemětřesením, o němž se Thukydidés tuto zmiňuje.

¹⁸⁾ Argejští, jakožto potomci nejstarších Herakleovců, domnívali se, že jim náleží hegemonie na Peloponnesu a ne Spartě. Odtud pochodil ten věčný hněv jejich k Sparťanům, který je ve válkách perských tak zaslepil, že stáli k Peršanům. Jsouce pak smýšlení více demokratického, přiklonili se ve válce peloponneské k Atheňanům.

se účastnili, později pak i všichni ostatní), mimo Peloponnes Megařané, Fokové, Lokrové, Boiotové, Amprakijští, Leukadští, Anaktorijští. Z těchto dodávali loďstvo Korinťané, Megařané, Sikyonští, Pellenští, Eliďané, Amprakijští, Leukadští, kdežto jízdu Boiotové, Fokové, Lokrové, všechny pak ostatní obce opatřovaly péchotu. To bylo spojenectvo Lakedaimoňanů; na straně Atheňanů pak byli Chijští, Lesbané, Platajští, Messeňané v Naupaktu, většina Akarnanů, Kerkyřané, Zakynthští, a jakožto další obce, jež mezi těmito národy byly poplatny, Karie přímořská, Dorové, sousedé Karských, Ionie, Hellespont, krajiny s Thrakií hraničící, ostrovy, jež leží k východu před Peloponnesem a Kretou, ostatní všechny mimo Melos a Theru. Z těchto dodávali loďstvo Chijští, Lesbičtí a Kerkyřané, kdežto ostatní opatřovali vojsko pozemní a peníze. To bylo spojenectvo obou stran a takto hotovili se k válce.

10. Po tom, co se v Platajích událo, dávali ihned Lakedaimoňtí rozlašovati v obcích po Peloponnesu a po zahraničních spojencích, aby vojsko chystali i potřebné věci pohotově měli, jaké slušno mítí¹⁹⁾ k tažení do ciziny, zamýšlejíce vtrhnouti do Attiky. Když pak každý to měl přichystáno, sešly se dvě třetiny hotovosti z každé obce v dobu umluvenou na Isthmu. A když tu veškero vojsko stálo pohromadě, král lakedaimonský Archidamos, který právě velel výpravě této, svolav vůdce všech obcí i nejvyšší hodnostáře a muže nejznamenitější, dodával jim myslí takovými slovy:

11. „Muži Peloponnesští a spojenci! Též otcové naši podnikli mnoho výprav jednak v Peloponnesu samém, jednak za hranicemi země této, a z nás právě starší nikterak nejsou neznali válečnictví; a přece jsme nevytáhli postd do pole s větší mocí válečnou,²⁰⁾ než tato jest, ale táhneme také nyní na velemocnou obec a sami výpravy se účastníme v největším počtu a nejlepším výběru. Spravedlivě tudíž, abychom se neosvěáčovali ani horšími otců svých, ani abychom nezůstávali za vlastní slávou svou. Vždyť celé Hellensko podnikem tímto

¹⁹⁾ Nejvýše na čtyřicet dní, jak svědčí místo II 57, 2.

²⁰⁾ Peloponneská moc válečná čítala dle jedněch 60.000, dle jiných 100.000 mužů; srvn. Plut. Perikl. 33, Arist. 2.

jest vzrušeno a k němu hledí s upíatou pozorností, z nenávisťi k Atheňanům z té duše nám přeje, abychom provedli to, co zamýšlíme. Nesmíme tedy proto snad nebdaleji se vyzbrojiti a do pole táhnouti, třebaž se komu zdálo, že podnikáme útok s přesilou, a můžeme se skoro najisto bezpečiti, že se s námi nepřátelé v boj nepustí, nýbrž i velitel každé obce i vojín, pokud na něm jest, vždy se musí obávati, že se ocitne v povážlivém nebezpečnosti. Nejisty jsou zajisté běhy válečné a obyčejně dějí se podniky náhle a z duševního popudu, a častokráte strana slabší počtem, jestliže si opatrně vedla, s větším úspěchem se ubránila četnějším nepřátelům, protože tito jí pohrdali a postižení byli nepřipraveni.

V zemi nepřátelské dlužno zajisté vždy s myslí odvážnou do pole táhnouti, v jednání však s úzkostlivou obezřelostí míti vše přichystáno. Neboť takovým způsobem asi budeme při útoku na nepřátele srdnatější, a až nepřátelé se na nás obrátí, zcela bezpečni. My pak netáhneme nikterak na město k odporu tak neschopné, nýbrž na takové, které vším všudy nejdůkladněji jest opatřeno, takže také zcela jistě nám jest očekávati, že se s námi pustí v boj, byť i nyní, kdy posud jim nejsme na blízku, nevytrhli do pole, ale učiní tak, až budou viděti, kterak v zemi jejich plníme a majetek jim ničíme. Pojímáť všecky zlost, když na to patří vlastníma očima a v tu chvíli, kterak se jim děje něco nezvyklého, a ti, kdo mají nejméně rozvahy, odhodlávají se nejčastěji k činu ve svém rozezlení. Atheňané pak, jak lze očekávati, ještě u větší míře než ostatní tak učiní, osobujíce si vládu nad ostatními i dovolujíce si napadati zemi sousedův a ji raději pustošiti, než aby zemi svou viděli pustošenu. Ježto tudíž na obec tak mocnou táhneme a na tom jsme, abychom předkům svým i sobě samým zjednali největší slávu²¹⁾ nebo hanbu, v obou případech dle toho, jak vše dopadne, kamkoli vás kdo povede, jděte za ním, pořádek a ostražitost nade vše ceníce, jakož i dané rozkazy ochotně přijímajíce. Vždyť to

²¹⁾ V orig. *δόξαν*, což jest slovo obojetné, vocabulum medium.

jest nejkrásnější věcí a zárukou největší bezpečnosti, když valný počet lidí zjevně se podvoluje jedné vůli pořádající.“

12. Po těchto slovech Archidamos rozpustí shromáždění a odešle nejprve do Athen Sparfana Melesippa, syna Diakritova, zdali by snad Atheňané v něčem spíše nepovolili vidouce, že nepřátelé jsou již na pochodu. Tito však nevpustili ho ani do města ani mu nedali vstoupiti do obecní bromady; nabyť před tím vrchu návrh Perikleův, nepřijímati ani hlasatele ani poselstva, když by Lakedaimoňané již byli na pochodu. Odešlou ho tedy s nepořízenou, ještě než ho vyslechli, a kázali mu, aby ještě téhož dne země jejich prázden byl, příště pak, budou-li si Lakedaimoňané čeho přáti, aby ustoupili na území své a poselstvem vyjednávali. Spolu vyšlou s Melesippem průvodčí, aby s nikým nepřišel ve styk. Jakmile pak na hranice se dostal a k rozchodu se měl, odcházel s těmito slovy: „Den tento bude Hellenům počátkem velikých pohrom.“ Když přišel do ležení a Archidamos seznal, že Atheňané posud v ničem neustoupí, tož již se hnuv, dával se na pochod s vojskem do jejich země. Boiotové pak poskytovali ku společné výpravě s Peloponnesany podíl svůj (pěchoty) a jezdeckto,²²⁾ se zbývajícími vytáhli k Plataji a pustošili krajinu.

13. Zatím ještě, co Peloponnesané²³⁾ se scházeli na Isthmu a byli na pochodu, než vtrhli do Attiky, Perikles, syn Xanthippův, vojevůdce²⁴⁾ Atheňanův sám desátý, jakmile zvěděl, že nastane vpád, domysliv se, že Archidamos, ježto náhodou byl jeho hostinným přítelem, asi buď sám z osobní přízně chtěje se zavděčovati, pozemkův jeho ušetří a nedá jich zpuštěniti nebo i na výslovný rozkaz Lakedaimoňanů tak se stane, aby ho jen zostudili, právě jako též pro jeho osobu nakázali proklatce vyháněti, prohlašoval veřejně před Atheňany, v shromáždění lidu, že Archidamos prý sice s ním jest spřátelen

²²⁾ Totiž dvě třetiny. Schol. τὸ δῖμοιρον.

²³⁾ Peloponnesané jsou tuto veškerí členové symmachie vůbec.

²⁴⁾ V čele vojenské moci athenské stálo deset strategů, kteří každoročně byli voleni od lidu dle fyl a 1. hekatombaionu nastupovali svůj úřad. V dobách povážlivých býval jediný strateg postaven v čelo celého sboru velitelů a jemu svěřeno celé vrchní vedení války.

ale to prý se nestalo zajisté na úkor obce, a jestliže tudíž polností jeho a budov nepřátelé nepolení zrovna tak, jako majetek ostatních, postupuje prý jich ve vlastnictví obecní, a nechať proto žádné podezření naň nepadá. Avšak jak přítomné okolnosti toho vyžadovaly, radil též k tomu, k čemu již dříve, aby totiž se strojili k válce a uklízeli si vše z venkova do města, do bitvy se nepouštěli, nýbrž do města se uchýlili a jeho střežli, dále loďstvem, v němž právě síla jejich záleží, aby se opatřovali a spojence pevnou rukou v poslušensství udržovali, dokládaje, že od těchto jim plyne hlavní zdroj důchodů peněžitých, a většiny úspěchů válečných domáháno se prý rozvahou a nadbytkem peněz. I vybízel je, aby byli dobré mysli, ježto prý obec na berních od spojenců má průměrně ročního důchodu šest set talentů,²⁵⁾ nepočítajíc v to ostatního příjmu,²⁶⁾ na vyšehradě pak ještě tentokráte prý uloženo ražného stříbra 6000 talentů (největší totiž částka tu dostoupila výše 9700 talentů, z nichž uhrazen náklad na stavbu propylaj²⁷⁾ na vyšehradě a na ostatní budovy i na výpravu

²⁵⁾ Talent čítal 60 min nebo 6000 drachem, t. j. dle měny Solonem zavedené asi 4600 K.

²⁶⁾ Důchod ten záležel ve výnosu bání, rozličných cel, osobní daně, kterou bylo odváděti zejména cizincům, a v rozličných pokutách peněžitých.

²⁷⁾ Propylaje byly nádherná průchodní síň, kterou se vcházelo od západu k posvátným prostorám akropolským. Provedeny byly zcela z pentelského mramoru za správy Perikleovy stavitelem Mnesikleem (r. 436 až 431). Střední část velkolepé budovy této tvořil objemný čtverhran z pravé i levé strany, k severu i jihu zdmi ohrazený, z předu pak i ze zadu (na západ a východ) dorským sloupením (šesti sloupy) opatřený. Uvnitř byl čtverhran tento přepažen od severu k jihu příčnou zdí, ve kteréž uprostřed se nalézala větší brána, po její pak každé straně bylo po dvou průchodech stále menších. Způsobem tímto celý prostředek dělil se ve dvě prostranné síně, ve větší přední na západě a v menší zadní na východě. Přední síň byla rozdělena šesti ionskými sloupy v dvou řadách stojícími ve tři lodi i stála o několik stupňů níže než zadní síň. K hlavní této části střední přiléhala po obou stranách z předu na západ dvě nižší křídla, z nichž větší křídlo levé (k severu), t. zv. pinakotheka, v níž ukládány obrazy darem věnované, dosud poměrně dosti dobře jest zachováno. Pravé křídlo k jihu bylo mnohem skrovnější, spočívajíc

proti Poteidaji, ²⁸⁾ mimo to však co jest zlata neraženého a stříbra na obětních darech, soukromníky i obci věnovaných, potom co posvátného náčiní, jehož se užívalo při průvodech a závodech, dále kořist perská a věci tomu podobné, nemění cenu že mají než pěti set talentů. K tomu také ještě z ostatních svatyně počítal pokladů ne poskrovnu. Těchto prý použijí, a kdyby byly naprosto všeho zbaveni, užijí i zlatých ozdob, jež obloženy jsou kolem sochy bohyně samé; ²⁹⁾ dokazoval, že ryzí zlato sochy váží čtyřicet talentů a vše zlato kolkolem že lze s ní sejmouti. Když toho použijí k zachránění obce, dlužno, vece, aby právě tolik náhradou pak dali zpět. Co tedy peněžité stránky se týče, takto jim myslí dodával; těžkooděnců pak prý jest 13.000, nepočítajíc v to mužstva v pevnostech ³⁰⁾ a 6000 těch, již jsou rozestaveni podél cimbuří hradebních. Tolik totiž jich bylo z počátku posádkou, když nepřátelé učinili vpád, z třídy nejstarších, nejmladších a z metoiků ³¹⁾ tolik, kolik bylo těžkooděnců. Neboť ode zdi falerské bylo k ohradní zdi města třicet pět honů a část ohradní zdi okružní samé, kde stály hlídky, měřila čtyřicet tři hony; část zdi, která se prostírala uprostřed mezi zdí dlouhou a falerskou, byla bez stráže dlouhé hradby táhly se až k Peiraieu v délce čtyřiceti honů,

na třech dorských sloupech, a bylo na západ směrem k chrámu Niky otevřeno. Mezi obě křídla tato vbíhaly mohutné mramorové, až od paty vrchu vedoucí schody, jež byly uprostřed protrženy cestou dosti širokou, upravenou ve skále příčně rýhované; pro příkrost její však sluší se domnívati, že jezdcové a vozy slavnostních průvodů nedostali se na hrad, nýbrž zastavili na jeho úpatí. Náklad na propylaje páčil se na 2012 talentů.

²⁸⁾ Až do doby, kdy dobyto Poteidaje (Ol. 70, 2), vzrostly útraty na 2000 talentů.

²⁹⁾ T. j. zlato, jehož užito na soše bohyně Atheny.

³⁰⁾ K posádkám takovým brání zvláště lidé mladí (*περίπολοι*). V Athenách a Peiraieu stáli na stráži staří vojíní.

³¹⁾ Metoikové byli osobně sice svobodní, ale bez práv občanských, majíce některého občana za svého ochránce (*προστάτης*), který se jich zastal ve všech záležitostech veřejných i soukromých. Živili se obzvláště řemeslem a obchodem, ale statků nemovitých nesměli nabývat. Za ochranu, již se jim dostávalo od státu, platili dvanáct drachem, vdovy s nedospělými syny jen šest drachem.

z nichž strana ven obrácená měla hřídku, dále veškeren obvod Peiraieu s Munichí⁵²⁾ čítal šedesát honů, kdežto stráží obsazena polovička toho. Jezdce páčil na 1200 s jízdými lučištníky, lučištníky na 1600⁵³⁾ a trojřadovek ku plavbě způsobilých počítal na tři sta. To zajisté měli Atheňané pohotové a to všeho toho v počtu ne skrovnějším, když měl vpád Peloponnesanů poprvé nastati a oni se stavěli do pole. Uváděl pak Perikles i jiné věci, jak to již měl ve zvyku, aby jim dokázal, že podrží vrch ve válce.

14. Atheňané vyslechnuvše tuto řeč, byli povolní a stěhovali si z venkova děti i ženy, mimo to i nářadí, kterého v domácnosti užívali, ba i trámovi budov strhující; brav pak a soumary svoje přepravili na Euboji a ostrovy na blízku ležící. Stěhovali se však s těžkým srdcem, ježto většina z nich od jakživa byla uvyklá bydletí na venkově.

15. To dalo se od dob pradávných u Atheňanů větší měrou než jinde. Za Kekropa totiž a prvních⁵⁴⁾ králů až po dobu Theseovu bydleli v Attice stále po jednotlivých obcích,⁵⁵⁾ jež měly domy obecní a vrchnosti, a jen když měli čeho zvláštního se obávati, scházeli se na poradu ku králi, kdežto každá obec sama hleděla si obecní správy a radila se o ni; a někteří z nich časem i do válčení se pustili, jako Eleusinští s Eumolpem proti Erechtheovi.⁵⁶⁾ Jakmile však nastoupil na trůn královský Theseus, jenž byl právě tak důmyslný jako mocný, opatřil zemi řádně vším ostatním, a zrušiv sbory radní i představenstva ostatních obcí, sjednotil v nynějším městě

⁵²⁾ Munichia, s. v. od Peiraieu, pahrbek u Athen, na němž byla tvrz, spolu též malý přístav. Odtud byl volný rozhled na východ na přístav falerský, k západu na Peiraieus. Nyní sluje pahorek ten Castella a přístav Fanari. Chrám Artemidin tuto stojící byl útočištěm státních zločinců. Též divadlo tu bylo, sloužící ke shromážděním lidu.

⁵³⁾ Mezi lučištníky byli vřaděni chudší občané a najatí cizinci; tuto pak zdá se, že byla přibrána i policejní stráž, státní otroci původu skythského.

⁵⁴⁾ Byli to asi Erechtheus, Pandion a Aigeus.

⁵⁵⁾ Obyvatelé staré Attiky byli rozděleni v několik obcí, ve dvanáct dle starého podání u Strabona IX p. 397 C.

⁵⁶⁾ Válka tato slove eleusinskou; srv. Plat. Menex. p. 239 B.

všechny občanstvím, vykázav jednu radnici a jeden obecní dům,³⁷⁾ a ač každá obec spravovala jmění své právě jako před tím, přiměl je k tomu, aby pohlíželi na město toto jako na jediné a je, když již všichni k němu příslušeli a k veliké moci se povzneslo, odevzdal Theseus svým potomkům. A Atheňané slaví z doby oné ještě až podnes na počest bohyně Atheny svátek synoikie³⁸⁾ (spojení obcí) na obecní útraty. Před dobou tou byl vyšehrad, jak jest nyní, městem i s částí pod ním, jež zejména k jihu jest obrácena. Na důkaz toho jest toto. Chrámy totiž i jiným bohům zasvěcené stojí na samém vyšehradě a ty,³⁹⁾ jež se nalézají mimo obvod, postaveny jsou více směrem k této části města, a to chrám Dia Olympského, svatyně Pythická,⁴⁰⁾ chrám Gajin a Dionysův v Limnách, k jehož počtě slaveny jsou v měsíci anthesterionu starší Dionysie,⁴¹⁾ jak to ještě po dnešní dobu zachovávají Ionové od Atheňanů pocházející. Stojí pak tam odedávna ještě jiné svatyně. A studánky, která nyní slove Devitistudní, ježto ji takto upravili tyrannové, za starodávna pak, pokud byla zřídla viditelná, jméno měla Kallirrhoe (Krásnotok), staří, ježto byla na blízku, užívali při nejdůležitějších událostech, a posud ještě obyčejem jest od starodávna, užívatí vody odtud před svatbou a k jiným z posvátných úkonů. Protože tu ode

³⁷⁾ Prytaneion byla veřejná, posvátná budova v Athenách, posvěcená bohyni Hestii, již ku počtě zde hořel věčný oheň. Ve velké síni, ozdobené sochami bohů, slavných bobatýřů a státníků, trval po celý den výbor rady (*πρυτάνεις*). Rada (*βουλή*) zasedala ve zvláštní radnici (*βουλευτήριον*) na agoře vedle prytaneia. Podobné budovy měla i jiná města řecká.

³⁸⁾ Svátek synoikií připadal na 12. den hekatombaionu. Měsíc ten zahrnoval v sobě druhou polovinu července a prvou srpna.

³⁹⁾ Před slovy *καὶ ἄλλων θεῶν* vynechána v orig. dle domněnky Poppovy slova: *τὰ ἀρχαῖα τῆς τε Πολιάδος* neb něco podobného.

⁴⁰⁾ Chrám Apollona pythického.

⁴¹⁾ Také zvané anthesterie (odkudž měsíc anthesterion, druhá polovina února a prvá března, jméno má) ustoupily v pozdějších dobách v pozadí proti velkým Dionysíím v elafebolionu (druhá polovina března a prvá dubna).

dávna bydleli lidé,⁴²⁾ i vyšebrad ještě až podnes nazývají Atheňané městem.

16. Ježto tedy Atheňané bydleli po drahý čas po celé zemi jakožto samosprávni, i když se usadili pohromadě, přece většina obyvatelů dávných i pozdějších, zrodivše se na venkově a zařidivše se tam až po tuto válku s veškerou domácností, stěhovali se ne se srdcem lehkým, zejména také proto, že právě nedávno opět uvedli v pořádek hospodářství svá po válkách perských. Mrzeli se také a těžce nesli, že obydlí opouštěli a svatyně, na které pohlíželi povždy z dob prastaré ústavy jako na zděděné po otcích, a že měli zaměňovati způsob života, a to nic jináče, než jakoby opouštěl každý otcovské své město.

17. Když přibyli do města, byla obydlí jen pro několik málo lidí a útulek u některých z přátel nebo příbuzných, většina však zaujala nezastavená místa v městě a svatyně i všechny kapličky mimo vyšehrad a svatyni Eleusinskou,⁴³⁾ a bylo-li co jiného, co bylo lze pevně uzavřítí; i tak nazvané Pelargikon⁴⁴⁾ na úpatí vyšehradu, kde bylo kletbou zapověděno obývati, a čemu též pythická věštba jakási zcela ku konci verše zabraňovala, řkouc: „Pelargikon jako úlehle lepší,⁴⁵⁾ přece úplně osadili, poněvadž k tomu nutkala okamžitá nouze. A já myslím, že věštba se vyplnila opačně, než očekávali; neboť, jak se zdá, nepřikvapila pohroma na město proto, že tam lidé proti právu obývali, nýbrž že válkou nastala potřeba tam se usaditi, a třeba věštba této nejmenovala, věděla napřed, že bude místo to kdysi obydleno ne ku zdaru. Mnozí zařídili se po domácku ve věžích hradebních, a jak kde kdo mohl; nepojaloť jich město, když se jich nahrnulo, nýbrž později již i dlouhé zdi si vyhlídli za obydlí, podělivše se o ně i o větší část Peiraieu. Zároveň se měli též k válce,

⁴²⁾ Po vypuzení tyrannů byl hrad pouze sídlem bohů.

⁴³⁾ Eleusinion, svatyně Demetřina a Kořina, na v. svahu akropole.

⁴⁴⁾ Pelargikon byl pozemek na úpatí akropole.

⁴⁵⁾ V orig. *Πελαργικὸν ἄργον* jest úmyslná paronomasie (adnominatio).

shánějíce spojence a chystajíce výpravu námořní o stu lodích na Peloponnes. A ti konali takovéto přípravy.

18. Vojsko Peloponnesanů postupujíc ku předu, dorazilo nejprve do Oinoe⁴⁶⁾ v Attice, kde právě zamýšleli učiniti vpád. A zatím co tu polem leželi, chystali se k útoku na hradby pomocí strojův obléhacích i způsobem jiným. Oinoe totiž, ležíc na pomezí Attiky a Boiotie, byla opevněna a užívali jí Atheňané jakožto opevněného místa, kdykoli vznikla válka. K útočení tedy se připravovali a též jinak drahný čas kolem města toho prodleli. Archidamos uvalil na sebe největší vinu tím, že se zdál již při podnětu k válce býti liknavým a přátelsky Atheňanům oddán, neradě k válce s velkou ochotou; a již tehdy, když vojsko se scházelo, zjednálo mu nenávist prodlení, jež nastalo na Isthmu, i zdlouhavost na dalším pochodě, zvláště však, že se pozdržel v Oinoi. Atheňané totiž zatím vše si uklízeli a Peloponnesští domýšleli se, že, kdyby byli rychle do země vrazili, ještě by byli vše venku zastihli, nebyti onoho otálení. Tak hrozně bylo vojsko rozezleno na Archidama za té doby, co leželo před městem. Tento však zdržoval se čekaje prý, že Atheňané snad povolí, pokud země jejich jest ještě nepopleněna, a že si rozmyslí vydati ji v plen.

19. Když však učinili útok na Oinou a kde jakým způsobem o ni se pokusivše, nemohli jí dobyti, Atheňané pak do žádného vyjednávání se nepouštěli, tož tedy vytrhše odtud, asi osmdesátého dne po tom, co se zběhlo v Plataji po nájezdu Thebanů, za doby přibývajícího léta a když obilí dozrávalo,⁴⁷⁾ napadli Attiku. Vůdcem jejich byl král lakedaimonský Archidamos, syn Zeuxidamův. A položivše se tu táborem, pustošili nejprve Eleusinu a rovinu thrijskou a zahnali část jezdců athenských na útěk na blízku tak zvaných Rheitů.⁴⁸⁾ Po té

⁴⁶⁾ Oinoe, i město i okres. Tato attická pomezí tvrz ležela na úpatí kithaironském na cestě do Theb, nynější Myo-Kastron.

⁴⁷⁾ Asi 27. května.

⁴⁸⁾ Rheitoi byla dvě jezírka, slanou vodou naplněná, a ležela u svaté silnice, vedoucí z Athen do Eleusiny. To, které leželo u Eleusiny, bylo zasvěceno Demetře, druhé u Athen Persefoně.

postupovali dále Kropii,⁴⁹⁾ po pravé ruce majíce horu Aigaleos, až dorazili do Acharn, největší osady v Attice z tak zvaných „dědin“.⁵⁰⁾ I položili se polem, tábor tu rozbili a krajinu plenili, drahně času tu pobyvše.

20. Archidamos prý vyčkal⁵¹⁾ u Acharn a nesestoupil při onom vpádu na rovinu, taktó uvažuje. Nadálf se, že Atheňané, oplývající hojným počtem mladého mužstva a jsouce vypraveni do války, jako posud nikdy před tím, snad vytrhnou do pole a nedopustí ani, aby země jejich byla zpustošena. Když mu tedy nevyšli vstříc ani do Eleusiny, ani na rovinu thrijskou, zkoušel, leže u Acharn, zda proti němu vytáhnou. Jednak totiž místo se mu zdálo příhodným, aby se tam táborem položil, jednak též soudil, že Acharnští, závažná část občanstva (3000⁵²⁾ těžkooděnců se tam totiž napočtlo) nedopustí, aby majetek jejich byl zničen, nýbrž že i veškeré Atheňany doženou k bitvě. Kdyby však ani při tomto nájezdu Atheňané nevytrhli do pole, myslil, že pro příště již s bezpečností tím větší bude rovinu pleniti a že postoupí k městu samému. Neboť když Acharnští přijdou o svůj majetek, nebudou, tak soudil, se stejnou ochotou za zemi ostatních v nebezpečenství se vydávati, a nastane rozbroj v jejich smýšlení. S takovým úmyslem dlel Archidamos u Acharn.

21. Pokud stálo vojsko v okolí Eleusiny a roviny thrijské, měli Atheňané ještě jakous takous naději, že nepostoupí,

⁴⁹⁾ Kropia, demos v údolí mezi Aigaleem a Parnethem, náležející k fyle Leontis.

⁵⁰⁾ Za Kleisthena byla celá Attika mimo Eleuthery a Oropos, Boiotům odňatá, rozdělena ve 100 demů (dědin). Dělením, odlučováním a propůjčováním práva demotického vzrostl počet jejich později na 174—190. Měly svoji správu, obecní pozemky, své vlastní příjmy a vydání, o kterých samostatně rozhodovaly. Po demech odváděni také hoplité a loďstvo. Kleisthenes spojil po desíti demech v jednu fylu (zemský okres, kraj) a to sousedící demy zařadil v různé fyly, tak že tyto netvořily souvislých okršků. Do r. 306 př. Kr. bylo deset fyl, nazývaných po domácích heroích: Erechtheis, Aigeis, Pandionis, Leontis, Akamantis, Oineis, Kekropis, Hippothontis, Aiantis, Antiochis.

⁵¹⁾ Slova podání *ὡς ἐς μάχην ταξάμενον* vynechávám s Poppem jakožto zbytečná.

⁵²⁾ Napočteno příliš mnoho na jediný demos, třebaš byl z největších.

blíže vzpomínajíc si, že i král lakedaimonský Pleistoanax, syn Pausaniův, když čtrnáct roků před touto válkou vtrhl do Eleusiny attické a do Thrie s vojskem Peloponnesanů, zase zpět ustoupil, dále již nepokročiv (právě proto také odešel ze Sparty do vyhnanství, poněvadž upadl v podezření, že penězi se dal přiměti k ústupu); když však spatřili Atheňané již na blízku Acharn vojsko ve vzdálenosti jen šedesáti honů od města svého, nepokládali to již za snesitelné, nýbrž, jak bylo lze očekávati, zdálo se jim to býti hrozným, ana země před očima jejich byla pustošena, čehož posud mladší zajisté nebyli viděli ani starší, vyjma za času válek perských, a ustanovili se všichni vůbec a zvláště mladý lid branný vyraziti na nepřítel a ne- nechávati toho nepovšimnutým. Shlukujíc se pak po odbojných bromadách, valně se rozcházel v mínění, ježto jedni vyzývali k výpadu, někteří jini zase tomu bránili. Vykladači věštev pronášeli rozmanité věštby, jež každý byl žádostiv⁵³⁾ slyšeti. Acharnští pak domnívajíc se sami u sebe, že jsou nejplatnější částí Atheňanův, ježto země jejich byla pleněna, naléhali nejvíce na to, aby se stal výpad. Občanstvo bylo všelikým způsobem pobouřeno a horšilo se na Periklea, nikterak nejsouc pamětlivo toho, k čemu dříve jal se vybízeti, nýbrž láli mu, že prý jich nevyvádí proti nepřátelům, ač jest vojevůdcem, a soudili, že u nich zavinil vše, čeho zakoušeli.

22. Perikles vida, ani reptají proti nynějšímu stavu věci a ne právě nejpříznivějšího jsou smýšlení, spoléhal na to, že v příčině té správným jest mínění jeho, aby nevytrhli do pole, a ani sněmu neustanovoval ani schůzky žádné, aby se nedopustili přehmatu, kdyby se sešli, tím, že by se dali unésti spíše vášni než rozmyslem, město pak dal ostříhati, a pokud možná udržoval je v nerušeném klidu. Avšak jízdu vysílal přes tu chvíli, aby předvoj nepřátelského vojska, čině výpady na pozemky ležící blízko města, nepustošil jich. A při tom

⁵³⁾ Čtu s Poppem *ὡν ἀκροῶσθαι ἕκαστος ὄρητο*. Podobně spojeno plpf. slovesa toho s inf. 53, 2; III 92, 4; IV 29, 2; V 29, 4; VI 6, 1. 19, 1; VIII 73, 3, kdežto pro tvar *ὄρητο* na označenou vášnivého žádání není jinde dokladu.

strhla se u Frygií⁵⁴⁾ mezi jednou četou⁵⁵⁾ jezdcův athen-
ských, po jichž boku byli Thessalové, a boiotskými jezdci
jakási krátká potyčka, ve které Athenští s Thessalskými nepod-
lehli, ale teprve, když přispěli Boiotům ku pomoci těžkooděnci,
dali se na útěk. A padlo Thessalských a Athenských ne
mnoho, pohřbili je však ještě téhož dne bez přiměří. I po-
stavili Peloponnesané druhého dne vítězné znamení. Toto při-
spění Thessalů událo se, jak stanovila dávná smlouva spoje-
necká s Atheňany, a přibyli k nim Larisští, Farsalští, Parasští,
Kranonští, Pyrasští, Gyrtonští a Ferští. Veleli jim z Larissy
Polymedes a Aristonus, každý z nich od své strany poslaný,
z Farsalu Menon;⁵⁶⁾ měli pak i ostatní své velitele, jak šly
obce za sebou.

23. Peloponnesští, když Atheňané netáhli proti nim do
boje, hnuvše se z Acharn, pustošili některé jiné z dědin
uprostřed mezi pohořím Parnethem⁵⁷⁾ a Brillessem. Avšak
když tito meškali v zemi, vypravili Atheňané sto lodí, s jichž
výzbrojí déle se zabývali, a na nich 1000 těžkooděnců a 400
lučištníků do okolí Peloponnesu; veliteli na výpravě té byli
Karkinos, syn Xenotimův, Proteas, syn Epikleův, a Sokrates,
syn Antigenův. Tož tito odrazivše, dávali se s loďstvem tímto
na plavbu kolem Peloponnesu, kdežto Peloponnesané, zdrževše
se v Attice potud, pokud se jim dostávalo potravin, ustoupili
zpět Boiotskem, ne právě tudy, kudy sem vtrhli; táhnouce pak
podél Oropu, poplenili krajinu zvanou Grajsko, kde obývají
Oropští,⁵⁸⁾ poddaní Athenských. Zavítavše však na Peloponnes,
rozešli se každý do své obce.

24. Když odtáhli, rozestavili Atheňané hlídky své na
zemi i na moři, jakož již po čas celé války zamýšleli býti

⁵⁴⁾ Frygia byla malá osada na s. v. úpatí Aigaleu.

⁵⁵⁾ *Τέλος* v orig., jest to oddělení jezdců neurčitého množství.

⁵⁶⁾ Lišitijest tohoto Menona od Menona larisského u Xen. Anab. I 2, 6
a Plat. Menon. p. 70 c.

⁵⁷⁾ Parnes a Brilessos byly od sebe odděleny údolím kefiským a prů-
smykem dekelejským; tudy obrátili se Peloponnesané na sever k Oropu.

⁵⁸⁾ Oropos, podrobený Athenám již od konce 6. stol., byl koncem
zimy 412/11 zradou Boioty ztečen (VIII 60, 1).

na stráži. Také ustanovili z peněz na vyšehradě ⁵⁹⁾ 1000 talentů dáti stranou, zvlášť je uložiti a neutráceti jich, nýbrž z ostatního válečné výlohy hraditi; pak-li by kdo návrh učinil nebo k hlasování předložil, vynakládati peníze ty na něco jiného, uložili za pokutu smrt, leda že by nepřátelé loďstvem válečným činili útok lodní na město a bylo třeba na odpor se postaviti. Zároveň kázali vybírat každoročně sto nejlepších trojřadovek s jejich veliteli ⁶⁰⁾ a ustanovili neužívatí žádné z nich, jako oněch peněz, k něčemu jinému, než v téže nebezpečné době, bylo-li by třeba.

25. Atheňané v okolí Peloponnesu na sto lodích a po boku jejich Kerkyřané, jižto na paděsáti ku pomoci jim přispěli, s některými jinými z tamních spojenců, kromě toho, že i jiné škody činili, sem tam projíždějíce, též u Methony v Lakonice vystoupili na břeh a útokem se rozehnali na opevnění, jež bylo chatrné a jehož hájila ⁶¹⁾ jen skrovná posádka. V místech těchto však byl posádkou právě Sparfan Brasidas, ⁶²⁾ syn Tellův, a když se o tom dověděl, šel na pomoc obyvatelům tvrze se stem těžkooděnců. Prorazí pak vojskem Atheňanů, které bylo rozptýleno po celé krajině a pozornost svou mělo upiátu na opevnění, vnikne do Methony a něco málo z mužstva svého při útoku pozbyv, město zachránil a za tento odvážný skutek byl první z těch, jimž v Spartě dostalo se v této válce pochvaly. Atheňané pak zdvihnuvše se, pluli podél břehu a přistavše u Feje v Elidě, pustošili kraj ten po dva dni a přemohli v bitvě tři sta vybraných mužů, kteří z obyvatelstva roklinaté Elidy a z tamního okolí pospíšili ku pomoci. Když však se strhl prudký víchř a zmitání byli bouří

⁵⁹⁾ Bylo tam 6000 talentů.

⁶⁰⁾ Od těchto velitelů jest lišiti trierarchy, jichž povinností bylo loď na dobro vypraviti, ji udržovati po čas celé trierarchie a po uplynutí doby té vrátiti ve stavu bezúhonném obci, když byla poškozena nepřítelem nebo bouří. Obec dávala pouze dřík (trup) lodní, později i plachtoví a některé lodní náčini.

⁶¹⁾ Po *οὐκ* doplňuji v orig. *πολλῶν* (*οὐ πολλῶν ἐπόντων*) s v. Herwerdenem.

⁶²⁾ O Brasidovi, nejschopnějším vojevůdci spartském, zmiňuje se Thukydides často a se zálibou.

v kraji bez přístavu, většina jich vstoupila na lodi a plavili se kolem předhoří zvaného Ichthys do přístavu fejského, zatím co Messeňané a něco jiných, nemohouce se dostat na lodi, po pevnině na pechod se dají a Feji ztekou. A později lodi, které tu kroužily, přijmou je, opustí Feji, vydají se na moře, a též valná část vojska Elidských dostavila se již na pomoc. Atheňané však připluli do jiných končin a plnili je.

26. Právě tou dobou vyslali Atheňané třicet lodí do okolí Lokridy, které měly býti též spolu Euboji záštitou; v čele jejich byl Kieopompos, syn Kleiniův. Ten přístav u břehu, zpustošil místy přímoří a dobyl Thronia, též rukojmí vzal od obyvatelů a přemohl v bitvě u Alogy ty z Lokrů, již přišli na pomoc.

27. Zrovna téhož léta vypudili Atheňané také Aiginské z Aiginy,⁶³⁾ a to muže, děti i ženy, vyčetše jim, že oni jsou jim hlavně původci této války; také zdálo se jim bezpečnějším, vypravití na Aiginu, blízko Peloponnesu ležící, své osadníky a ji míti v držení. I vyslali tam nedlouho potom osadníky. Než Lakedaimoňané vykázali vypuzeným Aigiňanům za obydlí Thyreu a její krajinu k užívání, jednak proto, že žili v nevůli s Atheňany, jednak že byli jejich dobrodinci za zemětřesení a vzpoury heilotův.⁶⁴⁾ Thyrejsko totiž jest země pomezí k Argejsku a Lakonsku a sahá až k moři. I usadili se jedni z nich tam, jiní pak rozptýlili se po celém ostatním Hellensku.

28. Téhož léta zatmělo se slunce po poledni za skutečného novoluní,⁶⁵⁾ právě jak také se zdá býti jedině možným, a opět nabylo své plnosti, kdyžtě dříve vzalo na se podobu srpovitou a některé hvězdy se objevily.

⁶³⁾ Atheňané učinili tak hlavně, že byla pro ně Aigina důležitým bodem strategickým.

⁶⁴⁾ Heiloté byli obecními otroky a nesměli bez dovolení obce býti ani za hranice prodáni ani od pánů na svobodu propuštěni. Jméno to odvozují jedni od města Helos v Lakonsku, druzí od km. *él* (zajatec), jiní konečně od toho, že obývali v úrodné nížině (*éλος*) eurotské.

⁶⁵⁾ *Νουμηνία* (novoluní) slul také 1. den občanského měsíce. Zde jest 3. srpna r. 431 př. Kr.

29. Téhož léta ustanovili také Atheňané zástupcem obce ⁶⁶⁾ Abdeřana ⁶⁷⁾ Nymfodora, syna Pythova, jehož sestru měl za manželku Sitalkes, těšícího se u tohoto velikému vlivu, ačkoliv ho dříve pokládali za nepřitele, a do Athen si ho pozvali, chovajíce u sebe přání, aby Sitalkes, syn Terův, kráí thracký, stal se jejich spojencem. Teres tento, otec Sitalkův, zjednal první Odrysům mocnou vládu královskou nad větší částí ostatní Thrakie; valná část Thrakův totiž vůbec má svou samosprávu. S Tereem však, který měl za manželku Proknu, dceru Pandionovu z Athen, není ve svazku příbuzenském Teres tento nikterak, také ani nebyli z téže Thrakie, nýbrž tento, Tereus, měl obydlí své v Daulii, krajině, která nyní slove Fokidou, tenkrát pak Thrakové tu obývali, a čin na Ityovi spáchaly ženy ⁶⁸⁾ v zemi této (i mnozí z básníků, kdykoliv činí zmínku o slavíkovi, nazývají ptáka toho daulijským; ⁶⁹⁾ pravdě podobno pak také, že Pandion na obapolný prospěch příbuzenství to si sjednal, provdáv dceru spíše v tak malé vzdálenosti než do dálky, čítající mnoho dní cesty), kdežto Teres, jenž neměl ani téhož jména, stal se prvním mocným králem Odrysův. O spojenectví se Sitalkem, synem tohoto muže, ucházeli se tudíž Atheňané, přejíce si, aby ve spolku s nimi dobyl končin přiléhajících k Thrakii a Perdikku porazil. Zavítav Nymfodoros skutečně do Athen, zjednal spojenectví se Sitalkem a vymohl, že syn jeho Sadokos zařaden byl mezi občany athenské, dále zavazoval se slibem, že ukončí válku v končinách thrackých. Neboť přiměje prý Sitalka k tomu, aby poslal Atheňanům ku pomoci vojsko thracké, záležející z jízdy a paveznictva. Smířil též Perdikku s Atheňany i pohnul je k tomu, že mu vydali Thermu. A Perdikkas nemeškaje, vytáhl ve spolku

⁶⁶⁾ *Πρόξενος* v orig.: ten zastupoval zájmy athenské u Sitalka. Úřad ten více čestný lze srovnati s úřadem nynějších konsulů a residentů, i byli proxenové z pravidla příslušníky obce, ve které úřad ten zastávali.

⁶⁷⁾ Abdera náležela k říši Odrysů (hl. 97, 1).

⁶⁸⁾ T. j. Prokne a Filomela; známá báje, kterou vypravuje obšírně Ovidius *Met.* VI 412—674. Itys totiž usmrčen matkou svou Proknou.

⁶⁹⁾ Pokud známo, nazván pták ten daulijským pouze u Catulla 65, 14 a u Ovidia *Her.* 15, 154.

s Atheňany a Formionem proti Chalkiďanům. Takovým způsobem stal se král thracký Sitalkes, syn Terův, spojencem Atheňanův, jakož i král makedonský Perdikkas, syn Alexandrův.

30. Atheňané však, kteří ještě na sto lodích v okolí Peloponnesu meškali, dobudou Sollia, města korinthského, a vykáží krajinu i město k obývání Palairským, jediným z Akarnanů; též zabravše násilím Astakos, kde byl samovládce Euarchos, a vypudivše ho, získali si město to za spojence. Potom vypluli proti ostrovu Kefallenii a podrobili si jej bez boje. Leží pak Kefallenie naproti Akarnanii a Leukadě, záležejíc ze čtyř měst, totiž města Palských, Kraniů, Samajů a Pronnajů. Nedlouho potom vrátilo se loďstvo do Athen.

31. K podzimu léta tohoto učinili Atheňané s veškerým mužstvem, občané i metoikové, nájezd do Megarska, vůdcem majíce Periklea, syna Xanthippova. Též Atheňané, již v okolí Peloponnesu na stu lodí kroužili (byliť právě na Aigině ubírajíce se domů), když zvěděli, že spoluobčané jejich s veškerou brannou mocí meškají v území megarském, zaměřili k nim a spojili se s nimi. A to bylo zajisté pohromadě největší vojsko athenské, pokud ještě město bylo v plném rozkvětu a nestrádalo ještě nemocí; vždyť Atheňanů samých bylo neméně než 10.000 těžkooděnců (mimo to měli v Poteidaji ještě 3000 mužů), metoiků pak s nimi učinilo vpád neméně než 3000 těžkooděncův, a kromě těchto ostatní zástup lehkobrojných vojáků, ne skrovný počtem. Poplenili pak větší kus země a ustoupili zpět. Učinili však Atheňané ve válce této za doby pozdější každoročně i jiné nájezdy, a to jednak s jízdou, jednak s veškerou brannou mocí, až padla Nisaje ⁷⁰⁾ do rukou Atheňanů.

32. Na sklonku tohoto léta opevnili Atheňané jakožto tvrz i Atalantu, ostrov ležící blízko Lokrů Opuntských, před tím neobydlený, aby mořští loupežníci nevyjížděli z Opuntu a ostatní Lokridy i neplenili Euboje. To se zběhlo za tohoto léta po té, když Peloponnesští se dali na ústup z Attiky.

⁷⁰⁾ Nisaje dobyto r. 424 př. Kr. v osmém roce války.

33. V zimě potom následující Akarnan Euarchos, chtěje se opět dostat do Astaku, přiměje Korinfany k tomu, aby na čtyřiceti lodích s 1500 těžkooděnců připruli a jej do obce zpět vedli, také sám nad to najal něco pomocného vojska do svých služeb; veleli pak vojsku tomu Eufamidas, syn Aristonymův, Timoxenos, syn Timokratův, a Eumachos, syn Chrysidův. A skutečně dovezli ho na lodích domů. I z ostatního Akarnanska přímořského chtěli si některé kraje podrobiti a přičinili se o to; ale když toho nemohli dokázati, pluli zpět do své domoviny. Když však plavíce se po moři přistáli u Kefallenie a vystoupili na území Kraniův, dali se těmito oklamati jakousi záminkou, že se s nimi bude vyjednávat, a něco mužstva svého pozбудou při neočekávaném útoku Kraniů i odrazivše úprkem od břehu, navrátili se do svého domova.

34. Téže zimy vystrojili Atheňané dle zvyku po praoteích zděděného nákladem obecním slavnostní pohřeb těm, kdo ve válce této nejprve padli, způsobem tímto. Kostí zesnulých vystaví na odív po tři dni před pohřbem na zbudovaném lešení a přináší každý svému mrtvému jakýkoliv milodar. Když průvod pohřební se hne, vezou cypřišové rakve na vozech, pro každý kraj jednu; do jakého pak kdo kraje patřil, jsou kosti jeho uloženy v příslušné rakvi. Jedny máry však nesou prázdné, prostřené, určené pro zmizelé, již nebyli nalezeni, aby byli pochováni. V průvodu tomto jde kdokoli z měšťanův i cizinců a též ženy příbuzné se účastní pohřbu toho, naříkajíce. Tu uloží rakve ty do obecné hrobky, která jest na nejkrásnějším předměstí městském, a po každé tu pochovávají padlé ve válkách, vyjma arci zahynulé u Marathonu. Poněvadž uznali, že chrabrost těchto vynikla, vykopali jim též hrob na bojišti samém. Když pak země na ně naházeli, tu muž obcí k tomu zvolený, jenž důmyslem svým jest pokládán za největšího a vážností svou stojí v popředí, mluví nad nimi příslušnou chvalořeč, načež odcházejí. Takto tedy pohřbívají. Též po celou tuto válku, kdykoli se jim naskytla příležitost, dbali tohoto mravu. Perikles tedy, syn Xanthippův, byl zvolen, aby v prvé řadě nad těmito řečnil. A když nadcházela pravá

chvilu, pokročil od hrobky na vysoké řečniště, jež bylo postaveno, aby ho bylo slyšeti v lidu shromážděném, pokud možná, nejdále, a řečnil způsobem takovýmto:

35. „Většina těch, kdo tuto již řečnili, vzdávají chválu tomu, kdo připojil řeč tuto ke zvyku u nás zdomácnělému, jak krásné prý jest, aby tato byla pronášena na oslavu těch, kdo ve válkách padli a bývají pohřbíváni. Já ovšem bych myslil, že postačí, aby mužům, když se osvědčili skutkem chrabrymi, též námi byly skutkem vzdávány pocty ty, jakéž i nyní zříte připraveny při této pohřební slavnosti, vystrojené na obecní útraty, a že jest nepřístužno, aby víra v zásluhy mnohých závisela na tom, zda jeden muž o nich promluvil dobře či méně dobře. Neboť nesnadno jest věru přiměřeně promluvit tu, kde stěží již i třebas domnění pravdy lze přivést k platnosti. Vždyť posluchač, který zná věc ze zkušenosti a pro ni jest zaujat, snadno by mohl doznati, že se jeví něco příliš neúplno proti tomu, co on chce a zná, ten pak, jenž toho jest neznalý, zase že všelicos dokonce se i zveličuje, počifuje v sobě záští, kdykoli slyší co nad své přirozené síly. Až potud totiž jsou snesitelný chvalořeči o jiných hlásané, pokud též každý sám asi se domýšlí, že jest s to, aby vykonal něco z toho, o čem uslyšel; k tomu však, co z věcí těch nad to jest, ze záští již ani důvěry nemají. Poněvadž pak staří uznali, že toto jest věcí krásně zařízenou, dlužno, abych i já, přidržuje se obvyklého tohoto řádu, snažil se přání i očekávání každého z vás vyhověti, pokud možná, nejvíce.

36. Počnu pak nejdříve od předků; jestiž spravedливо, ale též spolu slušno, aby se jim za příležitosti, jaká tuto se naskytá, věnovala tato čestná vzpomínka. Vždyť nám odevzdali zemi tuto jakožto obyvatelé její stále titíž v nepřetržitém pořadí potomků svých chrabrostí svou až po dnešní dobu svobodnu. A jestliže oni zasluhují proto chvály, tož ještě ve větší míře otcové naši; neboť domohše se k panství zděděnému říše v rozsahu takovém, jak ji nyní máme, nám nynějším ne bez námahy ji k tomu ještě zůstavili. Dalšíbo však vzrůstu mimo panství to zjednali jsme jí právě my tuhle, jižto nyní ještě asi jsme v dospělém věku mužném, a obec svou jsme všim

všudy opatřili, aby si sama sobě úplně dostačila i k válce i k míru. Avšak o válečných činech těchto, kterými všeho toho jest dobyto, ať již snad my sami nebo otcové naši útokům buď barbarů či Hellenů jsme s odvahou odolali, nehodlám šířiti slov před vámi, kteří to znáte, a proto od toho upustím. Z jakého však horlivého úsilí jsme dospěli k tomuto mocnému postavení, s jakým státnickým uměním a jakými vlastnostmi osobními toho dosaženo, to objasním a přikročím nejprve ještě ku chvále těchto zde, soudě, že za nynějších poměrů by bylo zcela na místě o tom promluvit, a že nebude na škodu, když celé shromáždění jak občanů, tak cizinců to vyslechne.

37. Máme zajisté ústavu, jež není napodobením zákonů obcí sousedních, naopak spíše sami jsme vzorem leckomu, než abychom si jiné brali za příklad. A jménem sice slove lidovládou, ježto spočívá ne v moci menšiny, nýbrž většiny, vskutku však dostává se všem dle zákonů v osobních jejich zájmech stejného práva. Co však se týče úsudku veřejného mínění, dochází každý počty před jinými, jak v čem vyniká, ve veřejném životě hlavně ne tak podporován jsa určitou stranou, jako spíše pro svou zásluhu, a také zas ani, je-li chud, není mu v tom bráněno nízkostí stavu, jen může-li učiniti obci co dobrého. Jako pak svobodně se pohybujeme ve veřejném životě občanském, taktéž si vedeme, pokud se týče vespolného podezírání každodenního zaměstnání, a nehoršíme se na souseda, koná-li co po své chuti, a také nedáváme na sobě znáti mrzutost, která sice jest neškodna, ale bolná jest na ni podivaná. Zatím však, co v soukromí obcujeme, nejsouce sobě na vzájem obtíží, nepřestupujeme ve veřejnosti zákonů hlavně z mravního ostychu, poslušni jsouce vrchnosti, jež pokaždé jsou ustanovovány, a zákonů, mezi těmi pak zvláště těch, jež jsou ustanoveny na prospěch utiskovaných, a které, ač nejsou napsány, dle všeobecného soudu zjednávají hanbu (nejsou-li zachovávány).

38. A věru poskytli jsme duchu svému i přehojně druhů zotavení od námah, majíce zajisté po zvyku svém závodní hry i každoroční slavnostní oběti, jakož i slušně zařízené domácnosti, a potěšení z toho denně vzházející zaplašuje nám

pak užíváme spíše jakožto příležitosti k činu, než jakožto předmětu chlubitosti, a k chudobě se znáti není člověku hanbou, ale potupnější jest, nehleděti se z ní vymaniti pracovitostí. My soustředíme v týchž osobách péči zároveň o domácí záležitosti, jako o veřejné zájmy, a i když jsme se vrhli na jiné pole činnosti, vyznáme se dostatečně v umění státním. Vždyť my jediní toho, kdo na ničem z tohoto nebéře podílu, pokládáme ne za politicky nečinného, nýbrž za ničemného, a my sami věru buď věci přivádíme k rozhodnutí, nebo hledíme o nich dospěti k správnému úsudku, nepokládajíce uvažování za škodlivé činům, nýbrž spíše majíce za škodu, nepoučiti se dříve rozumným uvažováním, než skutkem přistoupiti k tomu, čeho třeba. Zejména totiž máme před nimi již i tu výhodu, že zároveň s největší odvahou si vedeme i velmi opatrně uvažujeme o tom, co hodláme podniknouti; naproti tomu má u jiných neznalost v zápětí odvahu, rozvaha pak váhavost. Nejstátnějšími však měli by asi ti býti po právu uznáni, kdo i strasti i slasti velmi bystře poznávají, a proto přece nedávají se odvrátiti od nebezpečství. Též pokud šlechtné mysli se týče, jsme opačného smýšlení k většině lidí; zjednávámeť si přátele své nikoli tím, že dobrého od nich zakoušíme, nýbrž tím, že jim dobré prokazujeme. Tu, v přátelství, jest věru stálejší ten, kdo prokázal vděk způsobem takovým, že jej udržuje v přízni jakožto dlužný závazek tomu, koho obdaroval. Ten však, kdo zaň jest zavázán, nebývá tak horlivý, ježto ví, že šlechtnost splatí ne jakožto službu z lásky, nýbrž aby zapravil dluh. A tu jedině my prokazujeme druhému službu beze strachu, nepřihlízejíce tak k prospěchu svému, jako spíše k důvěře v muže svobodomyšlné.

41. Zkrátka a dobře, trvám na tom, že veškera obec naše jest vychovávacím ústavem Hellenska, a že se mi zdá, jakoby každý jednotlivec hleděl od nás osobnost svoji vzdělávati v téže osobě k samostatné zdatnosti v nejrozmanitějších stránkách života a působení, a s největší obratností, spojenou s půvabností. A že toto nejsou tak chlubná slova jen pro tento okamžik, jako spíše skutečná pravda, to dokazuje sama moc obce naší, ku které jsme takovými vlastnostmi dospěli. Jediná

zajisté z obcí nynějších, mocnější jsou, než pověst jí líčí, ob stojí ve zkoušce, a ona samojediná ani nepříteli útokem na ni ženoucímu nezavdává příčiny k rozhořčení, že od takovýchto (nehodných) lidí zlého zakouší, ani poddaný jí nemusí potupnou výtku činiti, že jest pod vládou nehodných. Vedle pádných pak dokladů také dojísta před četnými svědky prokázali jsme moc svou, a proto dojdeme obdivu u lidstva nynějšího i u potomstva, a to nepotřebujíc k tomu nikterak ani chvalořečníka Homera ani toho, kdokoli verši jen pro okamžik pobaví, zatím co skutečnost bude na ujmu libovolnému nazírání (básníkovu) na události, nýbrž tím, že jsme donutili násilím veškero moře i zemi, aby se staly přístupnými odvaze naší, a že jsme všude zároveň založili pomníky činův i zlých i dobrých nepomíjející. Za takovouto tudíž obec tito hrdinsky bojujíc padli, pokládajíc za svou povinnost, nedati si ji urvati, a jest slušno, aby jedenkaždý i z nás zůstalých byl hotov, v zájmu jejím se namáhati.

42. Proto tudíž také obšírně jsem se rozmluvil o obci, abych vás poučil, že my nezápasíme o stejnou věc jako tito, kteří nemají ani z daleka nic tomu podobného, a abych objasnil zároveň na těchto dokladech své blahořečení těm, k jichž počtu {nyní mluvím. A vskutku již pověděno mnou z něho nejdůležitější; neboť slávě, kterou jsem ve své řeči přiřknul obci naší, té dodaly lesku zásluby těchto a takovýchto mužů, a ne u mnohých z Hellenů by slovo to objevilo se přiměřným ke skutkům, jako právě u těchto. Zdá pak se mi, že nynější skon, jakého se těmto dostalo, svědčí o mužné chrabrosti, tím že ji jednak poprvé na světlo vynáší, jednak že ji na konec zpečetuje. Vždyť i u těch, kdož jsou v ostatním ohledu horší, spravedlivo jest mužnou statečností ve válkách za vlast osvědčenou v popředí stavěti. Neboť tím, že dobrem smazali zlo, prospěli veřejně více, než svým chováním v soukromí škod způsobili. Z těchto pak nikdo nezchoulostivěl ani tím, že větší cenu přikládal ještě požitku bohatství, ani nezadržel nebezpečnosti nadějí, kterou se kojil vzhledem k chudobě, že by dokonce ještě mohl zbohatnouti, kdyby jí uniknul. Než poněvadž pomstu nad nepřáteli uznali za vítanější těchto věcí a zároveň

toto z nebezpečnosti za nejkrásnější usoudili, odhodlali se je podstoupiti a na nepřátelích se mstít, za oněmi pak zájmy se hnáti a nejistotu zdaru svěřili naději, v boji však o to, co před očima jejich již leželo, nerozmysleli se sami na sebe spoléhati. A že v případě tom za lepší pokládali, brániti se a něčeho zakusiti než ustoupiti a při životě se zachovávat, unikli hanlivým řečem, boje však tělem i duší se odvážili, a v kratičké chvíli se životem se rozžehnali, spíše v nejvyšším stupni očekávání než obavy před rozhodujícím zásahnutím osudu.

43. Tak se prokázali mužové ti takovými k obci, jak se sluší a patří; zůstalým však třeba přát si, aby tato byla méně ohrožena nebezpečnostmi, nijak pak si nezádati, aby měli mysl k nepřátelům méně odvážnou, přihlížejíce netoliko řečnickými výrazy k jejímu prospěchu, o němž by mohl mnohý před vámi samými slovy se šířiti, ač vy jistě lépe to znáte, vykládaje vám, kolik výhod má do sebe obrana proti nepřátelům, nýbrž spíše pozorujíce moc obce denně ve skutečných jejich účincích a jí s láskou se oddávajíce, a kdykoli vám připadne na mysl, že jest mohutna, přemítejte u sebe, že mocného postavení toho dobyli muži odvahy plní, kteří i, čeho bylo třeba, znali, i v bojích ctizádostí byli nadšeni, a kdykoliv vskutku při podniku neštěstí je potkalo, proto přece i obci své nechtěli odpirati statečnosti své a jí přinášeli na oltář oběť nejkrásnější (vlastní život). Neboť v zájmu všech životy své nasazujíce, zjednávali sobě chválu nepomíjející a mohyly, jak jest, nad jiné vynikající, ne tak tu, v níž leží pochování, jako spíše takovou, kde sláva jejich při každé nahodilé příležitosti věčně památnou zůstává, ať se tak již děje slovem či skutkem. Vždyť celá země jest hrobkou mužů znamenitých, a netoliko nápis na sloupech v otčině chová památku jejich, nýbrž i v cizině žije trvale u každého památka nepsaná spíše na ducha jejich než na čin. A těchto nyní vy horlivě se přidržte a uznávajíce svobodu za pravé štěstí a srdnatost za pravou svobodu, neohlížejte se úzkostlivě po nebezpečnostech války! Neboť ne ti, kteří žijí v bídě a již nemají naděje ve zdar, mohli by větším právem život svůj nasazovati, nýbrž ti,

jimž v dalším životě jest se obávati převratu ze štěstí v neštěstí a při nichž za nastalého úrazu rozdily u srovnání se stavem předešlým nesmírně jsou veliké. Vždyť trapnější jest muži, jenž (jen poněkud) sebevědomým jest, ponížení, které si utržil proto, že zbabělým se stal, než smrt nebolestná, dostavující se spolu s odhodlaností a nadějí ve zdar obce pospolité.

44. Právě proto nelituji nyní ani rodičů těchto zde padlých, kteří tu jste přítomni, jako spíše hodlám vás slovy svými upokojiti. Vědí zajisté rodiče ti, kterak vyrostli v rozmanitých protivenstvích; štěstí pak zakusili jen ti, jimž se dostalo losem, právě tak jako těmto nyní, konce nejčestnějšího, zatím co vám zármutku, a málokterým byl život tak stejnoměrně vymeřen, aby zároveň došli blaženosti a při tom skonali. Vím tudíž, že vám jest obtížno bolesti své nad nimi ulevovati, poněvadž jednak budete mít často upomínky na ně při štěstí jiných, z něhož kdysi též sami jste se těšivali, jednak zármutek nastává ne proto, když člověk pozbuďe dobra, ani ho nezakusiv, nýbrž proto, když byl něčeho zbaven, navyknuv si tomu. Vytrvávati však musí též při naději na děti jiné ti, kdo jsou ještě ve věku ploditi děti; mnohým lidem totiž každému zvlášť dají děti nově přibývající zapomenouti na ty, kterých již není, a obci z toho vzejde prospěch ze dvou příčin, že totiž nebude vylidněna a že bude bezpečna. Není zajisté možno, aby se o čem radili nestranně nebo spravedlivě, kdo stejně jako jiní také života dětí nevydávají v sázku a neocífuji se v nebezpečenství. Kdo však naproti tomu jste ve věku pokročilém, za zisk pokládejte největší část života svého, kterou jste ve štěstí trávili, a uvažujte, že tento, ještě vám zbývající, bude krátký, a povznásejte se v srdci svém slávou těchto svých synů! Vznešená sláva zajisté jediná nestárne, a ve vetchém stáří netěší tak zisku si hleděti, což právě někteří tvrdí, jako spíše těšiti se vážnosti.

45. Vám však zase, kdo tuto jste přítomni jako synové nebo bratři těchto zde, vidím, že nastává úsilný zápas (neboť toho, kdo již není na živu, chválivá každý), a stěží budete uznáni při nejusilovnější chrabrosti své ne rovnými oněm, nýbrž o poznání slabšími. Neboť závist obrací se proti od-

půrcům, kteří s námi síly své měří; kdo však nám již nejsou v cestě, požívají úcty a přízně naší, nezkalené ani dechem žehravosti. Mám-li pak vzpomenouti též šlechtných žen, jež nyní budou žítí ve vdovství, vyznačím vše v kratičkém vybídnutí: abyste se totiž nestaly nevěrny přirozenému úkolu svému, v tom spočívej vaše veliká sláva, a aby o tom ve společnosti mužské bylo co nejméně hovořeno, pokud se týče ctnosti nebo úhony vaší.

46. Tímto jsem pověděl jednak v řeči dle zvyklosti pronesené vše, co jsem pokládal za příhodné, jednak skutečně těm, které tuto pohřbíváme, jako již poslední pocta prokázána, tak jejich děti od této chvíle až do jejich dospělého věku bude obec živiti na své útraty, kladouc na skráně těchto i jejich zůstalých čestný věnec za takovéto zápasy (pro vlast) na prospěch jejich; neboť kde jsou ustanoveny největší odměny za ctnost, tam i nejlepší mužové spravují obec. Nyní oplakejte každý své příbuzné a jděte domů!“

47. Takto se odbyla pohřební slavnost v zimě této. A když tato uběhla, byl první rok války této u konce. Hned na počátku léta učinili Peloponnesané a spojenci, a sice dvě třetiny válečné moci jejich, právě jako poprvé vpád do Attiky (velel pak jim král lakedaimonský Archidamos, syn Zeuxidamův), a ležice tu tábořem plenili zemi jejich. A když teprve několik dní meškali v Attice, vznikla nejprve u Atheňanů ona známá nemoc, neštěstí, o němž se říkalo, že již dříve na mnoho míst přikvapilo, i na Lemnos i jinam, avšak nebylo pamětníka, že by kde mor tak hrozný a ztráta životů lidských v takovém počtu byly nastaly. Vždyť ani lékaři nepomáhali, léčice nemoc tu z počátku a neznajíce její povahy, nýbrž sami nejčtetěji umírali, poněvadž také nejvíce přicházeli ve styk s nemocnými, a jiného umění lidského proti tomu nebylo pražádného. Cokoli na posvátných místech vyslali vroucných modliteb nebo věštev se poptali a podobných prostředkův užili, nic z toho nebylo co platno a na konec od toho upustili, podléhajíce zlu.

48. Počátek vzala, jak se vypravuje, morová rána ta v Aithiopii ⁷¹⁾ za Aigyptem ležící, později však i do Aigyptu

⁷¹⁾ Aithiopie zahrnovala celou vnitřní Afriku bez určitého omezení.

a Libye se rozšířila a do největší části říše krále perského. Do města athenského však přitrhla mimo nadání a zasáhla lidi nejprve v Peiraieu (tak že se i říkalo, že Peloponnesané naházeli jedu do nádržek vodních; ⁷²⁾ studnic totiž posud tu nebylo). Později však dostala se i do hořejšího města a byla již mnohem větší úmrtnost. Nechť mluví tudíž o nemoci té, jak každý uznává, lékař nelékař, z čeho dle vši pravděpodobnosti povstala, i o příčinách, které dle domněni jeho dovedly způsobiti takový převrat: já spíše vyložím, jakou nemoc ta v průběhu svém se jevila, a to tak objasním, aby, kdyby někdy ještě opět přitrhla, každý dle toho úvahy konaje, zcela bezpečně mohl o tom něco napřed věděti a dobře to znáti, ježto jednak sám nemocí tou jsem byl zachvácen, jednak na vlastní oči své jsem uviděl, kterak jiní trpěli.

49. Jak přiznávali jednohlasně všichni, byl zajisté zvláště onen rok zrovna prost všech ostatních nemocí; a strádal-li kdo i před tím nějakou nemocí, vše přešlo v nemoc tuto. Ostatní pak beze vši patrné příčiny, ba z nenadání, ač byli zdraví, nejprve dostávali prudkou horkost do hlavy a zarudlé i zapálené oči, a útroby, hrtan i ústa byly krví naběhlé a vydávaly dech nepravděelný i odporně zapáchající. Po té se k tomu přidružovala rýma a chrapot, a v době ne dlouhé usedalo stonání s prudkým kašlem na prsa; a jakmile se vrhlo na žaludek, převracelo jej i bylo při tom všeliké vyvrhování žluči, ⁷³⁾ jak mu lékaři jméno dávají, a to s velikým namáháním spojené. Většinu napadla jalová škytavka, působící prudkou křeč, jež u jedněch brzy potom ulevila, u druhých teprve mnohem později. Též tělo, dotýkal-li se ho kdo na povrchu, nebylo příliš horké ani bledé, nýbrž trochu zardělé, do temna modré, malými puchýři a vředy poseté; vnitřnosti pak pálily tak, že (nemocní) nemohli snést ani pokrývky zcela hebounkých šatů a plátna jemného, ani nic jiného, leč byli-li nazí, a nejraději byli by se vrhali do studené vody.

⁷²⁾ V orig. *φεράται*, byly to nádržky pro dešťovou vodu (cisterny); *καρήναι*, studnice, jako v hoření městě *Ἐρνεάκρονος*. Proto bylo asi lze vodu oněch spíše otrávit.

⁷³⁾ Tolik jako zvrácení, dávení.

A vskutku mnozí z lidí těch, kteří byli bez dozoru, tak učinili, skákajíce do studní, trýznění jsouce žízni nehasitelnou; a stejný účinek mělo, pil-li kdo více či méně. Též sužovalo je napořád, že nemohli si klidně odpočinouti a že trpěli bezsenností. A tělo samo, pokud právě nemoc byla v nejvyšším stupni, nechřadlo, nýbrž vzdorovalo nade vše očekávání trápení, tak že buď největší část devátého a sedmého dne zmírala vnitřní horkostí, ač měli ještě dosti sil, nebo jestliže unikli tu, vrhala se nemoc na břicho, vznikalo v něm silné hnisání, dostavoval se zároveň silný průjem a většina jich později průjmem tímto slábla a hynula. Zlo zajisté, které s hůry počalo a ve hlavě nejdříve usedlo, probíhalo celým tělem, a jestliže kdo z nejhoršího vyváznu, objevoval se u něho aspoň záchvat končetin. Vnikala totiž nemoc do stydkých údů i do konečků rukou a nohou, a mnozí vykřísávali se, přicházejíce o údy tyto, někteří dokonce i o oči. Na jiné, jakmile ozdravěli, připadala i zapomětlivost všeho najednou a nepoznali ani sebe samých, ani svých příbuzných.

50. Nemoc ta vyvinuvši se ve zvláštním způsobě svém zajisté hrozněji, než lze vypověděti, a ostatně s větším úsilím, než se snáší s lidskou povahou, napadala každého a v příčině té zvláště ukázala, že jest naprosto něco jiného, než jaká z obyčejných nemocí. Ptactvo totiž a čtvernožci, kteří lidi požírají, ač bylo těchto mnoho nepohřbených, buď se k nim ani nepřibližovali, neb okusivše jich, hynuli. Dokladem tobo jest toto. Takovito ptáci vůčihledě zmizeli a nebylo žádného viděti ani vůbec, ani na blízku takovéto mrtvolky; na psech však bylo znamenati více účinek ten (že hynuli), protože žijí ve společnosti lidí.

51. Tato nemoc tudíž, pomlčíme-li o mnohém jiném neobyčejném, jak komu se co přiházelo různým způsobem jednomu u srovnání s druhým, měla celkem takovouto zvláštnost. A vedle této neznepokojovala po celou onu dobu žádná jiná z obyčejných nemocí; kterákoli pak vznikla, v tuto přecházela. I zmírali jedni z nedostatku ošetřování, druzí však, kterým se dostávalo i pečlivého ošetřování. A ani jedinký takoruka lék se neobjevil, jehož užití by bylo na prospěch musilo býti

(neboť co někomu prospělo, to jinému škodilo), tělo pak samo sobě dostatečně prokázalo se ničím při nemoci té, ať silné bylo či slabé, nýbrž uchvacovala nemoc ta bez rozdílu všechna těla, i ta, jež všelikým způsobem byla ošetřována. Nejhorší však věci ze všeho při nemoci té byla malomyslnost, kdykoli kdo na sobě pocítil, že churaví (neboť ihned oddavše se v duchu svém beznadějnosti, mnohem více zoufali sami nad sebou a nic se nevzpírali), a druh ošetřuje druhu, bral nákazu a jako skot zmírali. A to bylo, co působilo největší zhoubu. Buď totiž, jestliže nechťeli druh k druhu ze strachu docházeti, hynuli v opuštěnosti své a vskutku mnoho domů vymřelo z nedostatku těch, kdo by ošetřovali, buď docházeli k nemocným a hynuli, a to zvláště ti, jižto se snažili nějak dosíci pověsti šlechtitných mužů. Vždyť ze studu nešetřili sebe, docházejíce k přátelům svým, ježto na konec i nejbližší příbuzní umdlávali, podléhajíce nezměrnému zlu, a přestávali kvílet nad těmi, jižto umírali. Avšak přece ti, kdo z nemoci vyvázli, cítili větší měrou útrpnost i s umírajícím i s tím, kdo se ještě trápil, protože znali nemoc z vlastní zkušenosti a sami již byli v bezpečnosti; neboť dvakráte téhož člověka nezachvacovala nemoc ta, aspoň tak, aby měla v zápětí smrt. A tak jednak byli pokládáni od ostatních za blažené, jednak měli sami z přílišné radosti přítomné i pro příští dobu kus liché naděje, že snad nezhytnou již nikdy jinou nemocí.

52. Dolehlo pak na ně vedle přítomné strasti více ještě bromadné stěhování lidí z venkova do města a větší měrou ještě na ty, kteří sem přišli. Neboť poněvadž neměli s dostatek obydlí, nýbrž trávili za počasí letního život v dusných boudách, padali napořád, ba dokonce umírajíce, jeden na druhém mrtví leželi a po ulicích se povalovali i kolem studánek, kde jaká byla, polomrtví prahnouce po vodě. I chrámy, v nichž stánky své rozbili, byly plny mrtvol, poněvadž tam lidé zmírali. Když totiž bida příliš se zmáhala, lidé nevědouce, co se s nimi stane, počali nedbatí právě tak věci božských jako lidských. V obyčejích pak všech, kterých dbali dříve při pohřbívání, nastal zmatek a pochovávali každý, jak mohl. Ba mnozí jali se pohřbívatí beze studu, z nedostatku toho, čeho

k tomu bylo potřebí, protože jim již před tím valný počet lidí odebral se na věčnost. Na cizí hranice totiž jedni vložili mrtvolu svou a zapalovali ji, dříve než přišli ti, kdo hranici nakupili, kdežto jiní, když již mrtvola jiná hořela, vhodili na ni s hůry mrtvolu, kterou nesli, a ubírali se pryč.

53. Nad to nemoc ta byla pro město počátkem nezákonnosti ve vyšší míře ještě i v jiné příčině. S větší smělostí zajisté troufal si mnohý páchat, co dříve jen potají dle chvilkového rozmaru konal, vida náhlý obrat osudu i u boháčů, kteří z nenadání umírali, i u těch, kdo dříve žádného majetku neměli a ihned ve jmění oněch se uvazovali. Proto hleděli rychlým a příjemným požitkům se oddávati, pokládajíce za pomíjející zrovna tak těla svá jako statky. A nikdo nejevil ochoty klopotiti se ještě déle tím, co se zdálo dobrým býti, poněvadž pokládal za nejisté, zda nezahyne dříve, než dojde cíle; cokoli však již bylo příjemno a k účelu tomu ve všelike příčině s prospěchem, to pokládáno také za krásné a užitečné. Bohabojnost však nebo zákon lidský žádný nedržel jich na uzdě, jednak že za stejné pokládali tyto v úctě míti jako jich nectíti, kdyžtž viděli, kterak všichni stejnou měrou hynou, jednak že nikdo neměl naděje, že, když dojde k zodpovídání, bude živ a dostane se mu odplatou trestu, nýbrž viděli, že mnohem větší trest, jim již usouzený, vznesl se nad jejich hlavy, a ten než dolehne, slušno prý, aby užili ještě trochu života.

54. Upadnuvše Atheňané v takovouto pohromu, byli sužováni, ježto jednak lidé v městě umírali, jednak krajina mimo město byla pustošena. A uprostřed tohoto zla, jak lze očekávati, rozpomenuli se též na tento verš, a starší lidé tvrdili, že se pronášela odedávna taková věštba: „Přijde dorská válka a mor zároveň s ní.“ Vznikl tudíž mezi lidmi spor o to, že ne o moru ve verši tom doslovně jest řeč u starých, nýbrž o hladu, vrchu však nabyla za tehdejších okolností, jak lze mysliti, domněnka, že bylo řečeno „mor“; lidé zajisté zmiňovali se o verši tom ve shodě s tím, čeho zakoušeli. Kdyby však, tuším aspoň, jednou se strhla jiná válka dorská, později než tato, a shodou okolností by se přihodilo, že by vznikl

hlad, takovýto výklad tomu dají, jak samo sebou se rozumí. Vzpomněli pak si také na věštbu Lakedaimoňanům danou ti, kdo ji znali, kdy jim dotazujícím se, nutno-li válčiti, bůh odpověděl, těch že vítězství nemine, kdo se vším úsilím válčí, a sám prý jim přispěje svou pomocí. Co tedy věštby se týče, domýšleli se, že události odpovídají věštbě. Když pak Peloponnesané vpadli do Attiky, počala ihned nemoc; a do Peloponnesu nevnikla ani, co by také za řeč stálo, a rozšířila se zhoubně nejvíce v Athenách, později pak též v těch z ostatních měst, kteráž byla nejlidnatější. To zběhlo se za času nemoci té.

55. Když Peloponnesští poplenili rovinu,⁷⁴⁾ přitáhli do krajiny zvané Paralos (Přímoří) až po Laureion, kde mají Atheňané své stříbrné doly. A nejprve poplenili krajinu tu směrem k Peloponnesu, po té pak tu, která obrácena jest k Euboji i Andru. Perikles však, jenž byl velitelem, i tenkrát stál na svém, aby Atheňané nečinili výpadu, právě tak jako již při vpádu dřívějším.

56. Avšak co tito ještě meškali na rovině, chystal se (Perikles), dříve než přitáhli do Přímoří, se stem lodí k nájezdu na Peloponnes, a jakmile byly přípravy u konce, pouštěl se na moře. Vezl pak na lodích 4000 athenských těžkooděnců a 300 jezdců na lodích koněvozných,⁷⁵⁾ jež tehdy poprvé byly zbudovány ze starých korábů; výpravy té se účastnili též Chiané a Lesbané s padesáti loďmi. A když tato výprava athenská se brala ku předu, zůstavila Peloponnesany v Přímoří attickém. Příbyvše do Epidauru na Peloponnesu, poplenili kraj ten daleko široko, a podniknuvše útok na město, nadáli se, že se ho zmocní, avšak arci se jim to nepoštětilo. Po té

⁷⁴⁾ Veliká rovina attická. Odtud táhli horním údolím kefiským podél Parnethu a Brilessu na j. v. pomoří (*Πάραλον* nebo *Παραλίαν* hl. 56, 1. 3), a sice na jeho nejzazší výběžek. *Πάραλος* = Pomoří, krajina j. v. Attiky, prostírající se jižně od pohoří brilesského kolem Sunia až k jižnímu pohoří hymettskému.

⁷⁵⁾ V orig. *πῆρες ἰππαγωγοί*, každá asi pro třicet koní. Triery, sloužící k přepravě, vezly zřídka více než po 30—40 mužích, kdežto vlastní loď přepravní mohla až 100—150 mužů pojmuti. (Thuk. VI 43, 2; Xen. Hell. V 4, 56.) Údaje ty jsou ovšem jen přibližné.

pustili se z Epidauru na moře a zpustošili Troizeňsko, Halijsko ⁷⁶⁾ a Hermionsko; vše to jsou kraje přímořské na Peloponnesu. Odtud se hnuli a ocitli v Prasiích, městečku přímořském v Lakonsku, krajinu poplenili a městečko samo ztekli i zbořili. Toto pak vykonavše, vrátili se domů. Než Peloponnesanů nezastali již v Attice, nýbrž shledali, že již odtáhli.

57. Pokud dleli Peloponnesané v zemi Atheňanů a zatím co Atheňané táhli na lodích do pole, hubil mor Atheňany i na loďstvu i v městě, tak že se dokonce říkalo, že Peloponnesané, uleknuvše se morové rány, když se dovídali od sběhů, že tato v městě řadí, a spolu pozorovali, kterak se pohřbívá, ⁷⁷⁾ vyklidili se rychleji ze země. Při vpádu tomto však zdrželi se v zemi nejdéle a celou ji poplenili; prodleliť v zemi attické tak asi čtyřicet dní.

58. Téhož léta vytáhli spoluvůdcové Perikleovi Hagnon, syn Nikiův, a Kleopompos, syn Kleiniův, s loďstvem, které právě měl Perikles, bez meškání na Chalkidany při hranicích Thrakie a na Poteidaji, která posud byla svírána obležením, a dorazivše tam, posouvali stroje válečné k Poteidaji a pokoušeli se dobýtí jí všelikým způsobem. Nedařilo se jim však ani dobytí města ani ostatní přípravy, jak by bylo hývalo lze očekávatí. Přikvapilať morová nákaza a tu teprve dolehla kruté na Atheňany, potrajíc vojsko jejich, tak že se roznemohli i ti vojínové athenští, kteří tu již byli dříve a před tím úplnému zdraví se těšili, nakazivše se od mužstva Hagnonova. Formion nebyl již s 1600 mužů v území Chalkidských. Hagnon tudíž vrátil se s loďmi svými do Athen, pozbyv z počtu 4000 těžko-oděnců morem 1050 mužů asi ve čtyřiceti dnech; vojní však, kteří tu dříve byli, zůstávali v zemi a obléhali Poteidaji.

⁷⁶⁾ Halijsko pomořská krajina ve vých. Peloponnesu, již. od Troizenska. Hermionsko s městem Hermionou na vých. pomoří argolském. Troizensko s městem Troizenou ve v. Argolsku s přístavem Pogonem nad zátokou saronskou. Epidaurus, ve středním Argolsku na pobřeží saronském. Prasia nejsevernější město Eleutherolakonů s přístavem na východním pobřeží Lakonska. Strabo je počítá k Argolsku, srvn. VIII, p. 368.

⁷⁷⁾ Znamenali to asi z kouře, valícího se z hořících hranic, kde byly mrtvoly páleny.

59. Avšak po druhém vpádu Peloponnesanů změnili se Atheňané ve svém smýšlení, ježto území jejich bylo podruhé zrušeno a nemoc zároveň i s válkou na ně doléhala, i obviňovali Perikleá, že prý jim namluvil, aby válku vedli, a jeho vinou že stížení jsou pohromami, mimo to pak byli by se rádi smlouvali s Lakedaimoňany. I poselstvo jakési k nim vypravili, ale ničeho nepořídili. Nevědouce si pak vůbec rady sami u sebe, dotírali na Perikleá. Tento vida, kterak reptají proti tehdejšímu stavu věci a ve všem právě tak si vedou, jak sám tušil, svolal hromadu (byl totiž ještě vojevůdcem) a zamýšlel ducha jim dodati, rozechvělou mysl jejich uchlácholiti a uvésti je v mírnější náladu, sobě více důvěřující. I vystoupiv, promluvil takto:

60. „Poněvadž výbuchy hněvu vašeho na mne se svezly, jakž také jsem očekával (neboť znamenám důvody toho), tož svolal jsem shromáždění lidu za příčinou toho, abych vám uvedl na paměť a vám výtku z toho učinil, jestliže v čem se buď neprávem na mne horšíte nebo pohromám se poddáváte. Jáť jsem toho mínění, že obec, vede-li se jí vůbec dobře, více jest na prospěch jednotlivcům, než když se jí šťastně daří, pokud se týče každého z občanů zvlášť, dohromady však škodu trpí. Muž zajisté, kterému samotnému dobře se vede, hyne právě tak spolu při záhubě vlasti; když však zle se mu vede, vyvázne ve šťastné obci mnohem spíše. Kdyžť tudíž obec jest s to, aby přecházala pohromy jednotlivců, každý však jednatel pro sebe neschopen, aby pohromy obce snášel, jak pak by jí neměli všichni pomáhati a nečiniti toho, co vy nyní (konáte)? Utrpením domácím pozbyvše hlavy, nedbáte obecného blaha a uvalujete vinu na mne, který jsem poradil k válce, i na sebe samy, jižto jste se spolu se mnou pro ni rozhodli. A hněváte se přece na mne, muže takového, který, tuším, každému se vyrovná v poznávání, čeho právě jest potřebí, a vysvětlení toho, muže, který jest vlastimil a nad úplatnost povznesen. Neboť kdo si učiní úsudek a nejasné věci vysvětlí, u toho jest to právě tak, jakoby nebyl pochopil; kdo však dovede obojí, ale o obci smýšlí nepřátelsky, ten by asi právě tak ku prospěchu obce se nepronášel; má-li pak kdo i tuto vlastnost (lásku

k vlasti), podléhá však vlivu peněz, prodával by za toto jediné všechno. Pročež jestliže jste se domnívali, že jen poněkud ve větší míře mám dobré vlastnosti ty než druzí, a dali jste se přemluvíti k válce, nyní nemělo by se mi po právu aspoň vyčítati, že jsem se provinil.

61. Neboť arci, mají-li ti, kterým se sice dobře vede, na vybranou, jest velikou jich pošetilostí, do války se pustiti; pakli by nezbytno bylo buď ustoupiti ihned sousedům a podrobiti se jim nebo v zápas se dáti a vítězství se domoci, hoden jest více hany ten, kdo vyhne se nebezpečenství, než ten, kdo se mu postaví. A já jsem tůž a neuchyluji se od zásad svých; vy však měníte smýšlení své, ježto právě jste se dali přemluvíti v době, kdy jste byli bez pohromy; když však vezmete škodu, napadá vás lítost a mé námitky se vám jeví při nedostatku duševní rozvahy nesprávnými, protože, co jest vám na úkor, to cítí hned každý, avšak aby budoucí užitek všem byl patrný, toho se vám posud nedostává, a nastane-li obrat vážný, a to náhle, jest mysl vaše příliš stísněna, abyste trvali na tom, co jste uznali za dobré. Pokořujef sebe-důvěru to, co přihází se z nenadání, netušeně a s obratem nejnáhlejším. A to se vám stalo mimo jiné zejména také po čas moru. A přece měli jste jakožto občané velikého města, jimž dostalo se vychování v zásadách jemu příslušných, i největším nehodám rádi čeliti a vážnosti své nezadávati (neboť lidé uznávají za spravedlivé právě tak kárati toho, kdokoli ze zbabělosti pokulhává za svou pověstí, které se mu dostalo, jako v nenávisti míti toho, kdo sahá směle po té slávě, která mu nepřísluší), nýbrž oželeti soukromých nehod svých a chápati se prostředků k záchraně obce.

62. Co pak se týče namáhání ve válce, že bude veliké a my přece že nenabudeme vrchu, dostačíž vám již ono (místo), kde jsem jindy aspoň často již prohlásil, kterak o něm koluje neoprávněná obava. Objasním pak vám i to, o čem tuším ani sami nikdy na myslí jste nepřemítali, jaké co do velikosti máte v rukou panství, a čeho ani já jsem nevzal v úvahu ve svých dřívějších řečech; ani nyní bych toho nepoužil, poněvadž to vypadá, jako bych se příliš chlubil, kdybych neviděl, kterak

jste nad míru sklíčení. Domníváte se zajisté, že vládnete toliko svým spojencům, já však prohlašuji, že nad jednou ze dvou věcí, jichž užitek jest patrný, zemi myslím a moře, nad jednou jste neomezenými pány, pokud nyní mořem vládnete, i kdyby se vám ho zachtělo ve větším rozsahu, a není nikoho, kdo by vám bránil v plavbě s nynější hotovostí námořní, a nevyjímám ani krále perského ani jiného národa samostatného žádného, jak nyní jsou. Moc tato nejeví se tudíž v žádném poměru k užtku plynoucimu z budov a půdy, jichž ztrátu vysoko ceníte. A nesmíme ztrátu tu nésti těžko, nýbrž spíše pomysli si ji vedle této jako zahrádku a nádheru, kterou nese s sebou bohatství, pohrdnutí jí a pomysli si, že svoboda snadno si toho opět dobude, jestliže ujímajíce se jí, zachráníme ji. Jiným-li však se podrobíme, i to, čeho dříve jsme dobyli, rádo pozbývá ceny, a nesmíme se objeviti v obojí příčině horšími otců svých, jižto s namáháním si dobyli mocného postavení a nezdědili ho od jiných, a nad to ještě zachránivše je, odevzdali nám je dědictvím (větší pak hanbou jest býti o ně připraveni, když je v rukou máme, než při dobývání ho s nezdarem se potkati), nýbrž musíme se utkati s nepřáteli netoliko myslí srdnatou, nýbrž i pohrdavou. Vždyť domyšlivým se stává i leckterý zbabělec, jenž má štěstí, třeba i nerozumný byl, pohrdavým však ten, kdo v myslí své přesvědčen jest, že vyniká nad protivníky: a to jest u nás. Též důmysl, na hrdém sebevědomí se zakládající, činí odvážlivost za stejných sic okolností sobě více důvěřující, na naději pak, jejíž síla se jeví v nesnázi, méně spoléhá, za to však (spoléhá) na poznání skutečných poměrů ten, jemuž dopřáno jest s větší jistotou nahlížeti do budoucna.

63. Sluší se, abyste pomáhali čestnému postavení obce pochodicímu z panství, jímž přede všemi se pyšníte, a neštítili se námah ani vážnosti své se nevzdávali. Ani nesmí vám napadnouti, že o jednu toliko věc zápas se vede, o porobu totiž na místě nezávislosti, nýbrž běží též o ztrátu panství a o nebezpečenství se strany těch, jichž nenávisť jste na sebe uvalili v době svého panství. Toho však vám již nelze ani se zříci, byť i kdo v době přítomné právě toho kroku se obávaje ve-

řejnosti si nevšímal a jako poctivec v klidu žil. Vždyť již máte vládu tuto jako samovládu, které zmocniti se bezprávím býti se zdá, zřící se jí však jest s nebezpečenstvím. Velmi brzo by takovito lidé uvrhli obec v zábubu, i kdyby jiné na svou stranu strhli, i kdyby někde sami pro sebe jakožto samosprávní se usadili. Nečinnost zajisté politická nemůže obstáti, leč jde-li ruku v ruce s činností, a není na prospěch v obci vládnoucí, nýbrž v obci poddané, býti nevolníkem v bezpečnosti.

64. Vy však nedávejte se ani od spoluobčanů takto smýšlejících zaváděti, ani se nehoršte na mne — se mnou též sami spolu jste se usnesli válčiti —, třebas i nepřátelé vpád učinili a vám provedli to, co právě bylo lze očekávati, ježto vy jste neměli chuti jim se podvolovati; přikvapila pak mimo naše nadání i tato nákaza morová, jediná věru věc, která dopadla hrozněji, než všichni jsme tušili. A ona jest, pokud vim, příčinou, že jsem ještě o hodnou trochu ve větší nenávisti, nikoli po právu, leč že byste to na můj vrub přičetli, kdybyste snad i mimo nadání dobře pořídili. To, co jest božstvem usouzeno, dlužno s oddaností snášeti, to však, co od nepřátel pochází, mužně; tak totiž bylo v obyčeji v obci této dříve, to pak nyní nechť se nepotká u vás s překážkou! Naopak buďte přesvědčeni, že obec se těší nejlichotivější pověsti po celém světě, protože neustupovala před nehodami, nýbrž přinesla v oběť nejvíce lidských životů a námah ve válce, a zajisté až do dneška má největší moc v rukou svých, po níž zůstane památka potomstvu na věčné časy, kdybychom i nyní snad trochu polevili (vše zajisté má od přírody tu vlastnost, že toho vůbec ubývá), že jsme aspoň jakožto Helleni největšímu počtu Hellenů vládli, v největších válkách jak všem, tak i jednotlivcům odolali a usadili se v městě jakož vším nejhojněji opatřeném, tak největším. A věru z toho by mohl učiniti výtku člověk politicky nečinný, ten však, kdo chce k něčemu se míti, půjde také sám horlivě v našich šlepějích, a jestliže toho někdo nedocílí, bude nám toho záviděti. Že však jsme v nenávisti a vzbuzujeme odpor za nynějších okolností, toho dostalo se až posud údělem všechněm, kdo zatoužili panovati

druh nad druhem; kdokoli však žena se za největšími statky, závist na sebe uvaluje, toho rozhodnutí jest správné. Nenávist totiž nemá dlouhého trvání, kdežto okamžitá nádhernost a sláva do budoucna zůstává na věčnou paměť. Vy tudíž rozvažte napřed o tom, co vám bude pro příště ku slávě a pro přítomný okamžik ne na potupu, a se vši horlivostí dobuďte si již obého, s Lakedaimoňany pak ani po poslech nevyjednávajte, ani zjevně nedávejte na sobě znáti, že se mrzíte pro přítomné svízele! Neboť kdo zhola nic v mysli se nekormoutí v nehodách, za to však skutkem nejrázněji se jim vzpírají, takovíto i mezi obcemi i mezi jednotlivci mají největší převahu.“

65. Touto řečí hleděl Perikles krotiti hněv Atheňanů proti sobě a odvracetí mysl jejich od přítomných strastí. Oni pak ve veřejných záležitostech sice řečmi těmito dávali se přemlouvatí a ani již neposílali k Lakedaimoňanům, majíce se čileji k válce, v soukromí však z toho, co je potkalo, se rmoutili, lid obecný, že, ač vládl jen skrovnými prostředky, i o to byl připraven, majetní pak, že pozbyli venkovských statků nádherných i se stavbami a skvostným nábytkem, a co nejvíce vážilo, že na místě míru měli válku. Proto nepřestali všichni vesměs naň hněv vylévati, dokud ho nepotrestali pokutou peněžitou.⁷⁸⁾ Než nedlouho potom zvolili si ho opět vojevůdcem, což lid ve zvyku má, a vzesli naň správu veškerých věcí obecných a každý v tom, proč ve vlastním zájmu se rmoutil, nebyl již tak citliv; čeho však ještě nad to veškera obec měla potřebí, tu minili, že on nejlépe jest na místě. Pokud zajisté v době míru stál obci v čele, řídil ji, jak se vždy slušelo a patřilo, vzav ji v ochranu rukou pevnou — a za něho také dospěla k největší moci —, když pak válka vzešla, i tu, jak se zdá, již dříve odhadnul dosah války té. Potom byl⁷⁹⁾ živ ještě dva roky a šest mě-

⁷⁸⁾ Osmdesáti talenty pokutován Perikles dle Diodora 12, 45; dle Plutarcha Per. 35 kolísá výše pokuty mezi 15—50 talenty. Jak Plato Gorg. p. 516 A tvrdí, obžalován byl ze zpronevěření peněz obecních (*κλοπήσ τ. j. τῶν δημοσίων*).

⁷⁹⁾ Thukydidovi nenaskytla se již příležitost mluvití o Perikleovi, a odtud jeho zmínka o smrti Perikleově předem (na podzim r. 429). Tu hájí jeho válečné politiky, a to dopodrobna, připojuje charakteristiku

siců. A když zemřel, seznáno ještě u větší míře, že dobře předvídal, pokud války se týče. Neboť tvrdil, že Atheňané nabudou vrchu, jestliže si budou pokojně vésti, budou-li si loďstva hleděti, nebudou-li šířiti panství svého za války a nebudou-li obce své vydávati v nebezpečení; oni však zrovna opak toho všeho vykonali a pustili se v jiné podniky, jež dle všeho nesouvisely s válkou ⁸⁰⁾ touto, z osobní ctižádosti a z vlastního prospěchářství, k neštěstí svému vlastnímu a na úkor spojenců, a pokud se dařilo těmto podnikům, dostávalo se tím spíše jednotlivým osobnostem cti a výhody; jakmile však podniky ty špatně dopadly, vzcházela obci válkou tou škoda. Příčinou pak toho bylo, že on (Perikles) mocného vlivu požívaje jednak vážností, jednak věhlasem svým a tím, že penězi nedal se uplatiti, jak bylo zcela patrné, lid ovládal, neohlížeje se na nikoho, a nedával se jim vésti, nýbrž spíše sám je vedl, protože nedomáhal se moci způsobem nedůstojným, tím že by byl k libosti něco mluvil, ale že mohl při vážnosti, jaké se těšil, namítnouti ledacos i v rozhořčenosti. Kdykoli tedy upozoroval, že si nevhod troufají svévolně mnoho, naháněl jim řečí svou strachu a naopak zase, když znamenal, že beze všeho důvodu bázní se chvějí, z té povzbuzoval je opět k zmužilosti. A tak byla sice dle jména lidovláda, vskutku však vládl čelný muž. Ježto pak ti, kteří později vládli, byli rovni spíše sami druh druhu a dychtili po tom, aby každý byl první, jali se dokonce i správu obecní odevzdávati lidu, aby se mu zalíbili. Proto spácháno mnoho jiných chyb, jakož přirozeno v obci mohutné a nadvládu mající, zejména pak výprava loďní na Sikélii podniknutá, kde nezáležela tak veliká chyba v mylném posouzení těch, proti nimž výpravu podnikali, jako spíše v tom, že ti, kdo vypravili loďstvo, neustanovovali ještě těm, kdo odpluli, čeho potřebovali, nýbrž v soukromí na vzájem se osočující, aby nad lidem vůdcovství si zjednali, opatrovali potřeby loďstva s horlivostí příliš malou, ve správě

veškeré působnosti tohoto slavného státníka a srovnáváje ji s charakteristikou jeho nástupců.

⁸⁰⁾ Míněna tu asi výprava na Sikélii, snad také útok na Melos tažení na Kretu (II 85, 5).

pak obecních věcí došlo mezi nimi poprvé k roztržce. Ačkoliv pak na Sikelií utrpěli škodu jak na jiné válečné výzbroji, tak na největší části loďstva a i v městě již žili v rozbroji, přece deset⁸¹⁾ let se drželi i proti dřívějším svým nepřátelům i proti těm obyvatelům Sikeliie, kteří byli s těmito za jedno, jakož nadto i proti většině odpadlých spojencův, a později proti Kyrovi, synu královu, který se k nim přidal, poskytuje Peloponnesanům peníze na loďstvo. A nepovolili dříve, dokud sami mezi sebou vnitřními rozbroji nepřátelsky se nenapadli a v neštěstí nepřišli. V tak hojně míře měl tehdy Perikles prostředky po ruce, jimiž by mohli Atheňané, jak napřed tušil, snadno nad Peloponnesany samými ve válce té vrchu nabýti.

66. Lakeidaimoňané vypluli se spojenci svými téhož léta se stem lodí na ostrov Zakynthos, který leží naproti Elidě; obyvatelé jeho jsou osadníky peloponneských Achajů a v boji stáli po boku Atheňanů. Přijíždělo pak na lodích 1000 těžkooděnců lakedaimonských s lodním⁸²⁾ velitelem Sparfanem Knemem. Vystoupivše na zemi, poplenili ji z větší části, a poněvadž ostrované jim nebyli po vůli, odpluli zpět domů.

67. Ještě na sklonku téhož léta Aristeus⁸³⁾ korinthský a Aneristos, Nikolaos, Stratodemos, Timagoras z Tegee a Pollis z Argu přijdou o své ujmě⁸⁴⁾ jakožto poslové Lakedaimonských na cestě své do Asie ku králi perskému, zda-li by ho nějakým způsobem mohli přiměti k tomu, aby jim jednak peněz poskytoval, jednak ve válce pomáhal, nejprve do Thrakie k Sitalkovi, synu Terovu, chtějíce i jej, pokud by to bylo lze, přemluvit, aby odstoupil od spolku s Atheňany a vytáhl do pole

⁸¹⁾ Překládáno dle Haackovy domněnky *δέκα μὲν ἔτη*, jakož již Xenofon Hell. II 4, 21, přihlížeje k rozhodnému boji Sparty s Athenami, mluví o desíti letech, a podobně dle Isokrata Panath. 57 čelily Atheny po deset let spojeným útokům všech Řeků a barbarů.

⁸²⁾ Nauarchos, bezpochyby na rok zvolený velitel lakedaimonské moci námořní s mocí neomezenou. Zástupcem jeho byl epistoleus, též epistoliaforos zvaný. Dle zákona nesměl týž muž dvakráte býti nauarchem (Xen. Hell. II 1, 7).

⁸³⁾ Aristeus (Herod. VII 137 Aristeas), syn Adeimantův, urputný nepřítel Atheňanův.

⁸⁴⁾ Stát Argos byl neutrální.

na Poteidaji, kde stálo vojsko athenské, město obléhající, a jak měli v úmyslu, hodlající jeho přispěním dáti se dopravití přes Hellespont k Farnakovi,⁸⁵⁾ synu Farnabazovu, který jim měl dáti průvod dále do vnitrozemí ku králi perskému. Avšak poslové Atheňanů, kteří meškali u Sitalka, Learchos, syn Kallimachův, a Ameiniades, syn Filemonův, domluví Sado-kovi, synu Sitalkovu, jenž se stal občanem athenským, aby jim vydal muže ty, by nemohli se dostatí ku králi perskému, a pokud na nich jest, aby nenadělali obci jeho škod. On jich uposlechl, a když se ubírali Thrakii k lodi, po které zamýšleli přes Hellespont se přeplaviti, káže je, dříve než mohli na loď vstoupiti, zatknouti, poslav spolu s Learchem a Ameiniadem ještě lidi, a poručil je oněm vydati. Oni sebravše je, dopravili je do Athen. Když pak tam přibyli, Atheňané uleknuvše se v příčině Aristeia, aby neuniknul a opět ještě více škod jim nezpůsobil, poněvadž již před tím, jak vyšlo na jevo, zosnoval pikle s Poteidaji a Thrakii,⁸⁶⁾ všechny bez soudního vyšetřování, ačkoli chtěli ledacos přednésti, ještě téhož dne dali odpravití a do skalních roklí vhoditi soudice, že týmž způsobem splácejí, jak Lakedaimonští začali, pobívše a do roklí naházevše kupce Atheňanův a spojenců, které jali, když pluli na kupeckých lodích kolem Peloponnesu. Vždyť věru Lakedaimonané v počátcích této války, kohokoli na moři stihli, ubíjeli jako nepřátele, a to i ty, jižto válčili po boku Atheňanů, i takové, jižto nešli ani s jedněmi, ani s druhými ve válce.

68. Právě v dobách těch, na sklonku léta, vytrhli Amprakijští jednak sami, jednak sebravše mnohé z barbarů, do pole proti Argu Amfilošskému a ostatní Amfilochii. Nevraživost pak jejich na Argejské vzešla nejprve odtud. Argos⁸⁷⁾ Amfilošské

⁸⁵⁾ Tehdejšímu správci daskylijské satrapie. Daskylon, město v Mysii, n. Eskibi.

⁸⁶⁾ Srv. Her. VII 137, který připomíná zabití obou spartských posílů Nikolaa a Anerista jakožto spravedlivou odplatu za násilnosti, spáchané kdysi na perských poslech ve Spartě. Atheňané uvrhli zajatce do propastí jako mrtvoly zločinců. Bylo to bezpochyby barathron, skalní propast za hradem athenským.

⁸⁷⁾ Argos amfilošské zrovna na sev. hranici Akarnanska, v nejzazším koutě chobotu Amprakijského, kde na sev. u řeky Aratthu neb

a ostatní Amfilochii založil po válce trojské Amfilochos, syn Amfiaraův, po svém návratu domů, ježto byl nespokojen se zřízením obecním v Argu v zálivu Amprakijském, a dal mu právě takové jméno Argos, jako měla vlast jeho. I bylo město to největší v Amfilochii a mělo velmi zámožné obyvatelstvo. Poněvadž však o mnoho věků později byli stíháni pohromami, přivolali si Amprakijské, pomezni sousedy Amfilošska, aby s nimi bydleli pohromadě, a byli tehdy teprve počtění na nynější jazyk od Amprakijských, kteří se s nimi v zemi usadili; ostatní Amfilochové jsou však barbary. Vypudí tudíž Amprakijské po čase Argejské a sami obsadí město. Amfilochové dají se po této události v ochranu Akarnanů a obě dvě strany přivolaly si také ještě na pomoc Atheňany, kteří jim poslali vojevůdce Formiona⁸⁸⁾ s třiceti loďmi; po příchodu Formionově dobyli Arga útokem a uvedli Amprakijské v porobu, společně pak osadili město Amfilochové s Akarnany. Potom uskutečnil se poprvé spolek válečný mezi Atheňany a Akarnany. Amprakijské pak počali nevrážiti na Argejské poprvé od doby té, co upadli v porobu, později však ve válce téhle výpravu tuto podniknou oni sami ve spojení s Chaony⁸⁹⁾ a některými jinými ze sousedních barbarů. I přitrhnuvše k Argu, opanovali krajinu, avšak poněvadž nemohli se města zmocniti, přes to, že na ně hnali útokem, odtáhli zpět do svých domovů a rozešli se každý kmen zvlášť. To zběhlo se za tohoto léta.

69. Za následující zimy vypravili Atheňané dvacet lodí do okolí Peloponnesu pod velitelstvím Formiona, jenž čině vyjížděky z Naupaktu,⁹⁰⁾ stál na stráž, aby nikdo nemohl

Arachthu ležela korinthska osada Amprakia. V Argu zabil Alkmaion, bratr Amfilochův, matku Erifylu (srv. hl. 102, 5). Založení Arga přičítá Strabo VII, p. 326 C právě tomuto Alkmaionovi nebo synu jeho Amfilochovi.

⁸⁸⁾ Týž Formion, který bojoval proti Samu, Poteidaji a Chalkidanům.

⁸⁹⁾ Chaonové, jeden z epeirských kmenů.

⁹⁰⁾ Naupaktos, město na sev. pomoří zálivu Korinthského, se znamenitým přístavem, nyní Lepanto (srv. I 103, 3).

plouti z Korintu a zátoky Krisské⁹¹⁾ ani tam, jiných pak šest na pobřeží Karie a Lykie s Melesandrem v čele, aby z krajů těch vybíraly poplatky a nedovolovaly pelopon neskému loupežnictvu mořskému od břehů těch výpady činiti a škoditi plavbě lodí kupeckých, plovoucích z Fasel-ska,⁹²⁾ Foinikie a tamější pevniny. Vystoupiv pak Melesandros s vojskem Atheňanů lodním i spojeneckým v Lykii na pevninu, padl a nějakou část vojska svého ztratil, podlehnuv v bitvě.

70. Těže zimy Poteidajští, když již nemohli obléhání vzdorovati — zatím vpády Peloponnesanů do Attiky nedoháněly o nic více Atheňanů k odchodu —, mimo to když jim potraviny došly a mnoho jiného nepříjemného je tam stihlo, takže někteří i druh druhu začali pojídati, byvše k tomu dohnání nouzí o jídlo, tehdy návrhy o dohodnutí nabídnou vojevůdcům athenským, kteří byli proti nim určeni, Xenofontovi, synu Euripidovu, Hestiodorovi, synu Aristokleidovu, a Fanomachovi, synu Kallimachovu. A tito rádi přijali nabídnutí, vidouce trampoty vojska v krajině drsné, jakož i že obec vydala na obléhání již 2000 talentů. Shodli se tedy tak, aby vyšli z města oni sami, děti, ženy, jakož i vojska pomocná v jednom šatě, jenom ženy s dvojitým šatem, majíce s sebou umluvenou jakousi částku peněz na cestu. I uchýlili se po učiněné smlouvě na Chalkidiku a kam kdo vůbec mohl; Atheňané však vznesli žalobu na vojevůdce, že bez nich se smluvili (domnívali se, že by se byli mohli zmocnití města, jak si přáli), a později poslavše osadníky své do Poteidaje, usadili je tu. To se událo za té zimy, a ve válce té, kterou Thukydidés vypsál, klonil se druhý rok ku konci.

71. Léta příštího neučinili Peloponnesané a spojenci jejich nájezdu do Attiky, nýbrž vytáhli do pole proti Pla-

⁹¹⁾ Krisský záliv, starší, toliko u Thukydidy se vyskytující pojmenování celého Korinthského zálivu (později tak slula jen část zálivu toho).

⁹²⁾ Tohoto důležitého obchodního místa na j. pobřeží maloasijském nepočítá asi Thukydidés již k Lykii.

taji.⁹³⁾ Velel pak jim král lakedaimonský Archidamos, syn Zeuxidamův, a usadiv vojsko v táboře, zamýšlel pleniti zemi. Avšak Platajané vypravili k němu ihned poselstvo a vzkázali toto:

„Archidame a Lakedaimonští, jednáte nespravedlivě a způsobem, který nesluší ani vám ani otcům, z nichž pocházíte, protože táhnete na zemi platajskou. Neboť když Lakedaimoňan Pausanias, syn Kleombrotův, osvobodil Hellensko od Peršanů ve spolku s Helleny, jižto se odhodlali spolu s ním podniknouti nebezpečnoství boje, který se u nás strhl, vzdav na náměstí platajském oběť Diovi, Ochránci svobody, a svolav všecky spojence v hromadu, odevzdával Platajským zemi a město, aby tu jakožto v majetku svém obývali, samosprávy požívajíce, a že nikdo nikdy nesmí proti nim bez práva do pole vytáhnouti, ani za tím účelem, aby je v porobu uvedl; pakli by se tak stalo, aby přítomní tuto spojenci bránili jich dle sil svých. Této výhody nám poskytli otcové vaši za chrabrost a horlivost, kterou jsme osvědčili v oněch nebezpečných dobách, vy však konáte opak toho. Ve spolku totiž s Thebany, našimi úhlavními nepřáteli, přicházíte, abyste nás ujařmili. Dovolávající se svědectví bohů, kteří se stali tehdy ochránci smluv, i vašich po otcích zděděných, i svých domácích, varujeme vás, abyste nepoškozovali území platajského a neprohřešovali se proti přísahám, nýbrž abyste nechávali nás tuto obývati jakožto samosprávné, jak Pausanias uznal za právo.“

72. Když toto Platajští přednesli, chopil se slova Archidamos a pravil: „Pravíte, co po právu jest, muži Platajští, ačli skutky odpovídají řečem vašim. Mějte si jen vlastní zřízení obecné sami, jak vám je Pausanias propůjčil, avšak pomáhejte všechny ostatní spolu osvobozovati, jižto účastnivše se tehdejších nebezpečností, spolu s vámi přísahou se zavá-

⁹³⁾ O osudech Plataj, a to od počátku obléhání (na jaře r. 429) až ku vzdání se města a popravě posledních obhájců v létě r. 427 vyprávěno v hlavních rysech hl. 71—78; III 20—24 a III 52—68. Práce obléhací a obhajovací vypsány tu zajímavě a katastrofa vyličeána způsobem velmi dojemným.

zali a jsou nyní v područí Atheňanů; zbrojení pak tak rozsáhlé a válka podniknuta v zájmu jejich a proto, aby byli osvobozeni ostatní. Tím, že i sami, pokud možná, tohoto podniku se účastníte, zůstaňte věrní přísahám! Jestliže tomu tak nechcete, aspoň tiše se chovejte, vládnouce tím, co vám náleží, jak také již dříve jsme vás vyzvali, a nestraňte jedněm ani druhým, nýbrž po přátelsku přijímejte obojí, k účelu válečnému však ani jedněch ani druhých! A to nám postačí.“ Tak promluvil Archidamos; poslové pak Platajských, vyslechnuvše to, vrátili se do města a oznámivše lidu to, co jim bylo povéděno, dali mu v odpověď, že nesmějí jednati o tom, k čemu je vyzývá, bez Atheňanů. Neboť děti a ženy jejich ze nalézají se u těchto; mají pak prý obavu též o celé město své, že Atheňané, až oni odtáhnou, přitrhnou a jim toho nedovolí, nebo že Thebané pod záminkou, že jsou zahrnuti ve smlouvě přísahou stvrzené, aby obě strany přátelsky přijímali, opět se pokusí města jejich se zmocňiti. On pak (Archidamos) dodává jim odvaby, pravil potom: „Vy jen vydejte město své a domy oám, Lakedaimoňanům, a vykažte meze území i stromy své, kolik jich jest, i cokoliv jiného lze spočísti; vy sami však se odkliďte, kam libo, pokud válka bude trvati! Avšak jakmile tato pomine, vrátíme vám, cokoli vašeho zabereme. Až do té doby podržíme zemi jako svěřenou zástavu, budeme ji vzdělávati a poplatek odváděti, který by vám asi dostačil.“

73. Ti vyslechnuvše to, vrátili se podruhé do města a poradivše se s občanstvem, prohlásili, že chtějí nejprve Atheňanům oznámiti to, k čemu je vybízi, a že tak učiní s jejich svolením; až do té doby žádali, aby s nimi učinil příměří a území jejich nepustošil. On učinil s nimi příměří na tolik dní, v kolika dnech bylo pravdě podobno, že se navrátí, a země jejich neplenil. Když však poslové platajští přibyli k Atheňanům a s nimi se poradili, vrátili se, vyřizující měšťanstvu toto: „Ani v době dřívější, muži Platajští, Atheňané od toho času, co jsme vešli s nimi ve spojenství, prý naprosto v ničem nedopustili, aby se vám děla křivda, ani nyní nedají vám ubližovati, ale přichvátají vám ku pomoci, jakmile budou moci. A proto vás vyzývají důtklivě skrze přísahy,

kterými otcové naši se zavázali, abyste nezaváděli ve spolenství žádné změny.“

74. Když poslové toto vyřídili, ustanovili se Platajané nepáchatí zrady na Atheňanech, nýbrž klidně patřiti na to, když potřeba káže, kterak země jejich jest vydána v plen, i jiných jakýchkoli svízelů zakouseti, a že nesmí již nikdo vyjíti z města, nýbrž se zdi hradební jim v odpověď dáti dlužno, že nelze jim činiti, k čemu je Lakedaimoňané vybízejí. Když dali tuto odpověď, tu již král Archidamos nejprve jal se dovolávati se bohů i heroů domácích těmito slovy: „Bohové, kteříž nad touto zemí platajskou máte ochrannou ruku svou, i vy, heroové, buďte svědky, že, kdežto tito dříve již porušili úmluvu přísahou společnou stvrzenou, my ani vůbec bez práva jsme nevytrhli proti zemi této, v níž otcové naši k vám se pomodlivše, nad Peršany zvítězili, jižto vy jste odevzdali Hellenům, aby se tu pustili v zápas zdárný, ani nyní nedopustíme se křivdy, povedeme-li si nepřátelsky; neboť ač jsme učinili vyzvání mnohá a slušná, nedocházíme cíle. Přivolte k tomu, aby ti, kteří dříve páchali bezprávi, za to pykali, zadostiučinění pak nechť se dostane těm, kdo po zákonu pokutu na ně uvalují!“

75. Takovými slovy dokončiv vroucné to vyzvání, kázal vojsku stavěti se k útoku válečnému. Tu dal nejprve město kolkolem obehnati ohradou z pokácených stromů, aby nikdo již nemohl z města ven se dostat, pak nasypávali násep naproti městu v té naději, že města co nejdříve bude dobyto, ježto tolik vojska bylo v práci. Pomocí stromů tedy, kácených na Kithaironu, zastavovali násep s obou stran, křížem proplétané je kladouce místo stěn, aby se násep příliš daleko nerozpádal. Vozili pak naň otepi, kamení a zemi a cokoli tam vůbec mělo býti naházeno a k výplni náspu sloužiti. Nasypávali pak sedmdesát dní a nocí nepřetržitě, majíce po chvilkách oddechu mezi sebe práci rozdělenou tak, že, zatím co jedni nosili, druzí spánku se oddávali a jídla požívali, z Lakedaimoňanů pak velitelé spojenců z každé obce, jižto zároveň měli dozor, poháněli ku práci. Když však Platajští viděli,

kterak násep roste do výše, sroubivše dřevěnou stavbu a postavivše ji na zeď svou naproti místu, kde se dělal násep, vzdívali ji cihlami z blízkých budov, které bourali. Spojidlem pak jim tu bylo trámovi, aby stavba do výše jsouc vyhnána, nebyla slabá, a na ochranu z předu měla surové a vydělané kůže, aby pracující mužstvo a břevnovi nebylo zasahováno zápalnými střelami a bylo v bezpečí. Zeď rostla do ohromné výše, a naproti ní vystupoval násep ne zdlouhavěji. I vymyslí si Platajští cosi takového. Učinivše díru do zdi tam, kde násep se k ní skláněl, donášeli tudy hlínu do města.

76. Peloponnesané však zpozorovavše to, pěchovali hlínu do košíků upletených z rákosí a házeli košíky ty do průlomu, aby hmota ta se nerozsyřovala a právě jako hlína nedala se odnášeti. Poněvadž pak těmto se strany té cesta byla zatarašovaná, ustali v práci té, za to však vykopavše podzemní průkop z města a jak si vypočetli, dostavše se pod násep, podbírali hlínu sypanou a odnášeli ji opět k sobě do města. I nepozorovali jich oblehatelé drahnou dobu, tak že při nahazování s menším zdarem se potkávali, ježto jim zdola násep tajně byl odstraňován a pořáde se ssedal na prostor vyprázdnovaný. Obávajíce se však, že ani takto nebude moci malý počet jich velkému počtu odolávati, vymyslili k tomu ještě toto. Na veliké stavbě proti náspu přestali pracovati a s obou konců jejich, začavše od nízké zdi, přistavovali směrem dovnitř města zeď v podobě půlměsíce, aby, kdyby velká zeď byla ztečena, tato vzdorovala a nepřátelé musili proti ní opět násep nahazovati, při dalším pak postupu dovnitř dvojnásob větší námahu míti, jsouce s obou stran ohrožováni. Spolu pak, když násep nasypávali a se stroji obléhacími Peloponnesané proti městu postupovali, jeden, který byl postaven proti veliké budově na náspu, mocně jí otrásl a Platajské poděsil; jiné pak jinam přistavovali ku zdi, které Platajští vzhůru vytahovali, házejíce kolem nich smyčky, a trámy mohutné, dlouhými železnými řetězy na obou koncích opatřené, na dva sochory zavěsivše, které byly skloněny přes zeď a přes ni přečnivaly, vytáhli tyto po každé, kdykoli měl někam beran dopadnouti, na přič do výše a spouštěli trám, tím že řetězy povolili a

v rukou jich pevně nedrželi, trám pak s prudkostí dopadaje, urážel přední část berana.

77. Po tom Peloponnesané, poněvadž stroje obléhací nic neprospívaly a proti náspu polookrouhlá hradba se zvedala, uznavše, že nesnadno jest posavadními násilnými prostředky města dobyti, chystali se zdi je obklíčiti. Dříve však rozhodli se zkusiti věc ohněm, zda-li by mohli za nastalého větru zapáliti město, které bylo veliké; všeliký totiž způsob již vymýšleli, zda-li by je mohli nějak dostatí ve svou moc bez nákladu a obléhání. Přinášejíce tudíž otepi roští, házeli je s náspu řadou do prostřed mezi zdi a protějším náspem, a když mezeza ta brzy se vyplnila, ježto zde mnoho rukou pracovalo, nabázeli ještě roští podél zdi a kam jen právě v ostatní části města mohli svrchu zasáhnouti nejdále. Potom naházevše obeň se sírou a smolou, zapálili roští. A povstal tam plamen mohutný, jakého nikdo posud nespatriil, pokud aspoň až po onu dobu byl rozdělán rukama lidskýma; neboť stromoví lesní již častěji na horách třelo se větry vespolek a samo od sebe vzplanulo takto zářivým plamenem. Obeň ten byl veliký a jen pramálo scházelo, i byl by Platajské, jižto unikli všech ostatních pohrom, zahubil. Neboť uvnitř v městě nebylo lze na hodný kus cesty k ohni se přiblížiti, a kdyby byl vítr k plameni se přidružil a jej k městu poháněl, což také nepřátelé očekávali, nebyli by vyvázli. Tu však prý i to se událo, že velký příval s hromobitím se přihnul, plamen uhasil, a tak nebezpečenství minulo.

78. Když se Peloponnesané i v tom minuli se zdarem, jen nějakou částku vojska tu zůstavivše, většinu propustili a kolkolem města zeď stavěli, rozdělivše prostor mezi sebe po jednotlivých obcích; uvnitř i venku za zdi byl příkop, odkudž nadělali cihel. A když celá stavba byla provedena za ranního východu Vozatajova⁹⁴) (Arkturova), zůstavivše tu strážné mužstvo nad polovinou zdi (druhou polovinu hlídali Boiotové), dali se s vojskem na zpáteční pochod a rozešli se

⁹⁴) V době, kdy časně z rána vychází Arkturus t. j. asi 18. září, několik dní před podzimní rovnodenností (*ἑῴα ἐπιτολή*), kdežto jarní rovnodennost (*ἑσπερία ἐπιτολή*) spadá do prostřed března.

po městech. Platajané již dříve odklidili si své děti, ženy, nejstarší lidi, jakož i lid k boji neschopný do Athen, těch pak, kdo zůstali v městě, snášelo obléhání čtyři sta, Atheňanů osmdesát, žen pak pokrmů stou deset. Tolik jich bylo všech dobromady, když obléhání jejich se počalo, a nebylo nikoho jiného uvnitř za bradbami, ani nevolníka ani svobodníka. Takovým způsobem opatřeno bylo obležení Platajských.

79. Téhož léta, a to zároveň s výpravou nepřátelskou proti Platajským vytrhli Atheňané s 2000 svých těžkooděnců a s 200 jezdců do pole proti Chalkidčanům na hranicích Thrakie a proti Bottiajským v dobu, kdy zrál⁹⁵⁾ obilí; vůdcem pak jejich byl Xenofon, syn Euripidův, vedle dvou jiných. Když přitáhli do území spartolského v Bottijsku, ničili obilí. Myslili, že město se jim též vzdá přičiněním některých občanů. Poněvadž však ti, kdo si toho nepřáli, do Olynthu vypravili poselstvo, přitáhli odtud těžkooděnci a vůbec hotovost válečná jakožto posádka. Když tito do pole vytrhli ze Spartolu, utkají se s nimi Atheňané v bitvě zrovna u města. Tu těžkooděnci chalkidští a některé pomocné sbory, jež stály po boku jejich, přemoženi jsou od Atheňanů a ustoupí do Spartolu, jezdci však chalkidští a lehkooděnci porazí jízdu a lehkooděnce athenské; měli pak něco málo lehkých pavězníků z kraje, zvaného krusijským.⁹⁶⁾ A právě když bylo po bitvě, přichvátají ku pomoci ještě jiní lehčí pavězníci z Olynthu, a jakmile je spatřila lehká pěchota ze Spartolu, jednak dodali si odvahy tonto posilou, jednak tím, že dříve bitvy neprohráli, a učiní útok znova ve spolku s chalkidskými jezdci a těmi, kdo přispěli ku pomoci, na Atheňany. I ustoupí tu (Atheňané) ku dvěma setninám, které zůstavili u zavazadel. A kdykoliv Atheňané na ně doráželi, ustupovali; když však se brali zpět, dotrali na ně a koptmi po nich házeli. Jezdci pak chalkidští, jedouce jim po boku, všude, kde se jim vidělo, na ně se vrhali a poděsivše velice Atheňany, obrátili je na útěk a jali se je stíhati v patách hodný kus cesty. I utekou se Atheňané

⁹⁵⁾ Výprava ta byla asi v květnu. Spartolos na Chalkidice, poněkud sev. od Olynthu.

⁹⁶⁾ Krajina v Makedonsku u zálivu Thermského.

do Poteidaje a později odvezše si mrtvoly pod záštitou příměří, odtáhnou se zbytkem vojska do Athen; padlo pak jich 430 a vojevůdcové všichni. Chalkidští a Bottiajští postavili pomník vítězný a pohřbivše mrtvoly svých, rozešli se po obcích.

80. Téhož léta, o něco později, než toto se zběhlo, příměří Amprakijští a Chaonové, chtěje veškeru⁹⁷⁾ Akarnanii si podrobiti a od Atheňanů odvrátiti, Lakedaimonské k tomu, aby ze spojenectva vypravili loďstvo a 1000 těžkooděnců poslali do Akarnanie, tvrdíce, že, přitrhnou-li zároveň s nimi s loďstvem a vojskem pozemním, kdyžtě nebudou moci Akarnané přimořští jíti jim spolu na pomoc, snadno zaberouce Akarnanii, i Zakynthos a Kefallenii opanují a plavba kolem Peloponnesu že se již Atheňanům tak nezdaří, jako posud; ano jest prý naděje, že i Naupaktu dobudou. Lakedaimonští davše se přemluviti, vypravili ihned Knema,⁹⁸⁾ jenž byl ještě správcem loďstva, s těžkooděnci na několika málo lodích a vydali na všechny strany loďstvu rozkaz, aby se přichystalo a co nejrychleji plulo na Leukadu. Byli to pak Korinthští, jižto zvláště horlivě podporovali Amprakijské, ježto byli jejich osadníky. I vyzbrojovalo se loďstvo z Korinthu, Sikyonu a vůbec z krajů tamějších, kdežto loďstvo z Leukady, Anaktoria a Amprakie, dorazivši již dříve na místo, čekalo v Leukadě. Jakmile Knemos s 1000 svých těžkooděnců se přeplavil, nebyvše zpozorování Formionem, velitelem dvaceti lodí attických, jež stály na stráži u Naupaktu, ihned chystali se táhnouti na pevninu. A měl ve vojsku svém z Hellenů Amprakijské, Leukadské, Anaktorijské a 1000 Peloponnesanů, s nimiž sám přitáhl, z barbarů pak 1000 Chaonů, nepoddaných králi, jimž veleli jakožto vůdcové, volení na jeden rok z ředu panovníckého, Fotyos a Nikanor. Účastnili pak se polního tažení

⁹⁷⁾ Veškera Akarnanie, netoliko Argos amfilošské. Při tom nebdali malého počtu Akarnanů, kteří se přidali k Peloponnesanům.

⁹⁸⁾ Poněvadž událost, vypravovaná v hl. 66, 2, spadala do pozdního léta r. 430, tato pak do prostřed léta r. 429, mysliti jest tu na pokračování jednorozší nauarchie. V orig. τῶν ναυτικῶν t. j. veškerým námořním státům, spadajícím v jejich symmachií.

s Chaony i Thesprotové,⁹⁹⁾ nepoddaní králi. Molossy a Atintany vedl Sabylinthos, poručík krále Tharypa, který byl posud děckem, a Paravajské král jejich Oroidos. Tisíc Orestův, jichž králem byl Antiochos, účastnilo se výpravy po boku Paravajských s Oroidem v čele, dostavše svolení k tomu od Antiocha; poslal pak i Perdikkas 1000 Makedonů bez vědomí Atheňanů, jižto příliš pozdě se dostavili. S tímto vojem táhl Knemos, nevyčkav ani loďstva od Korinthu se blížícího. A táhnouce Argejskem, poplenili veskrze Limnaji, dědinu neohrazenou. Dorazí dále ku Stratu,¹⁰⁰⁾ největšímu městu akarnanskému, jsouce toho domněni, že, dobudou-li místa tohoto v prvé řadě, vše ostatní se jim asi snadno poddá.

81. Akarnané dověděvše se, že valné vojsko vniklo do země po souši a z moře že spolu přibudou nepřátelé na loďstvu, ani nespěli ku pomoci, nýbrž střehl každý svého domova, k Formionovi pak vypravili poselstvo, žádající ho za ochranu. Tento však je ujišťoval, že mu nelze zůstaviti Nauptos neobsazeným, ježto loďstvo z Korinthu již již má vyplouti. Peloponnesané a spojenci jejich, učinivše ze svého mužstva tři sbory, postupovali proti městu Stratských, aby blízko táborem se položíce, do opravdy o hradby se pokoušeli, kdyby po dobrém jich k vzdání se nepřiměli. I táhli Chaonové s ostatními barbary střed zaujímající, po pravém pak boku jejich Leukadští, Anaktorijští a spolčenci jejich,¹⁰¹⁾ na levém křídle Knemos s Peloponnesany a Amprakijskými; vzdálení byli drahně od sebe a chvílemi ani se vespolek neviděli. Avšak Hellenové postupovali v řadách, opatrně si vedouce, až položili se táborem na místě příhodném; Chaonové však, ježto svým silám důvěřovali a od obyvatelů tamější pevniny byli pokládáni za nejbojovnější, ani nevyčkali, aby se po-

⁹⁹⁾ Thesprotové a následující národové náležejí ku kmeni epeirskému, Orestové k Makedonům. Srv. Niebuhr, *Alte Länder- u. Völkerkunde* str. 259.

¹⁰⁰⁾ Stratos, čelné město v Akarnanii, blízko pravého břehu Achelou na sev. konci Akarnanské roviny; srvn. hl. 102, 2; III 106, 1.

¹⁰¹⁾ Snad tu míněni Oiniadé a jiní Akarnané, peloponnesky smýšlející. Jakýsi druh perioiků, jižto u Thebanů sluli *σύμμοροι*; IV 93, 4.

ložili táborem, nýbrž vyrazivše v prudkém letu ve spolku s ostatními barbary, nadáli se, že rázem město ztekou a jen jim vzejde čest ze skutku toho. Zvědévše Stratští, že ještě dále jsou tito na pochodu, osadí napřed okolí města zálohami, poněvadž se domnívali, že, jestliže by nad nimi osamělými zvítězili, Hellenové tak troufale by na ně již neútočili, a když byli na blízku, vyrazí z města i ze záloh a v boji s nimi se utkají. A ježto hrůza pojala Chaony, zhynou mnozí z nich, a ostatní barbaři, jakmile je uzřeli na ústupu, nevyčkali již, nýbrž dali se na útěk. Z hellenských však vojsk ani jedno ani druhé nemělo potuchy o bitvě, poněvadž barbaři o hodný kus napřed postoupili a Hellenům napadlo, že spěchají, aby zaujali místo k táboru. Když však barbaři utíkali a k nim se uchýlovali, přijímali je ve svůj střed a spojivše vojska svá, ten den klidu se tu oddávali, ježto Stratští se s nimi v boj nepouštěli — nepřítáhlí jim posud ostatní Akarnané ku pomoci —, za to však z dále na ně z praku stříleli a v nesnáze je uváděli; neboť bez ochranné zbroje nebylo jim lze s místa se huouti. Akarnané pak, jak se soudí, střílejí výtečně z praku.

82. Když noc přikvapila, ustoupiv Knemos se svým vojskem spěšně k řece Anapu,¹⁰²⁾ jež vzdálena jest od Stratu osmdesát honů, odveze si druhého dne mrtvolu za příměří, a když Oiniadé z přátelství spolu se dostavili, uchýlí se k nim dříve, než přišla pomoc spojenců. A odtud odebrali se každý domů. Stratští však postavili vítězný pomník z bitvy proti barbarům.

83. Loďstvo korinthské a ostatních spojenců ze zátoky Krisské, které mělo přiraziti ku Knemovi, aby nemohli Akarnané přímořští přispěti ku pomoci do vnitrozemí, nedostavilo se, nýbrž bylo přinuceno právě v ty dni, kdy zuřila bitva u Stratu, svéstí námořní bitvu s Formionem a dvaceti loďmi athen-skými, jež stály u Naupaktu na stráži. Formion totiž číhal na ně za zátokou, když pluly podél břehu, maje v úmyslu na širém moři na ně udeřiti. Avšak Korinthští a spojenci jejich

¹⁰²⁾ Anapos, přítok řeky Achelou, stékající se západní vysočiny. Jest po větší část roku vyschlý.

pluli ne jako do námořní bitvy, nýbrž spíše připraveni jsouce k výpravě na Akarnansko po souši a jsouce toho domněni, že by se Atheňané s dvaceti svými loďmi neodvážili proti jejich čtyřiceti sedmi lodím bitvu námořní svést; když však je viděli, ani naproti nim plují, zatím co podél pevniny se brali a z Pater Achajských se přeplavovali k protější pevnině do Akarnanska, shlédli Atheňany, kterak od Chalkidiky a řeky Euenu naproti nim se blíží, a ačkoli v noci se dostali do přístavu, nezůstali od nich nepovšimnuti; takto tudíž jsou dohnáni k tomu, aby vedli námořní bitvu uprostřed místa,¹⁰³⁾ kde se převáželi. Velitele pak měla též každá z obcí, které přispívaly ke zbrojení, jak šly jedna za druhou, Korinťané však měli Machaona, Isokrata a Agatharchidu. Tu Peloponnesané postavili lodi své v kruh, pokud možná, nejobsáhlejší, nedopřávajíce příležitosti, aby lodi nepřátelské mezi nimi projely, přidami ven, kormami však dovnitř, loďky slabé, které s nimi pluly, postaví dovnitř kruhu a pět lodí nejlépe plouvoucích určeno k tomu, aby vypluly, jestliže by nepřátelé kam vpadli, jsouce na blízku k službám.

84. Atheňané majíce seřaděnu loď za lodí, objížděli nepřátele v kruhu a zatlačovali je v prostor čím dále tím těsnější, zrovna před očima jejich pořáde mimo plující a se tváříce, jakoby ihned chtěli hnáti útokem; byl však jim Formionem dán rozkaz, aby dříve útoku se neodvažovali, dokud by nedal sám znamení. Těšil se nadějí, že šik jejich nevytrvá, právě jako na pevnině vojsko pozemní, nýbrž že srazí se loď s lodí vespolek a čluny způsobí zmatek, a jestliže dokonce ze zátoky zaduje vítr, nač právě čekaje kolem plul — a ten vítr zdvíhal se obyčejně k ránu —, že ani chvílku si neodpočinou; též myslil, že útok má ve své moci, kdykoli by chtěl, ježto lodi jeho lépe pluly, a tehdy že nadejde doba nejvhodnější. Když pak vítr nastával a loďstvo již jen na malém prostranství jsouc, bylo uváděno ve zmatek s obou stran, od větru i lodí zároveň na ně dorážejících, tu vrážela loď na loď a odstrkovaly se bidly, a ježto lodníci na sebe

¹⁰³⁾ Jak scholiasta správně dí, znamená zde *πορθμός* = *ἀμφίγειος θαλάσσα*. Tedy uprostřed na moři mezi Patrami a ústím Euenu.

pokřikovali, měli se vzájemně na pozoru a druh druhu lál, nedoslýchali ničeho ani z rozkazů, ani neslyšeli vrchních veslařských, kdežto mužstvo, jež se neznalo v námořnictví, nemělo při vlnobití ani síly zdvihati vesla do výše a bylo příčinou, že lodi se nedaly kormidelníkům ovládati. Tehdy již dá Formion znamení za vhodného tohoto okamžiku, a Atheňané obořivše se na nepřátele, nejprve potopí jednu z lodí velitelských, po té pak, kam se přihnali, všechny potápěli a dovedli to, že nikdo z nich ve zmatku neměl se k odporu, nýbrž prchali do Pater a Dymy Achajské. Atheňané však pustivše se za nimi, zajali dvanáct lodí, mužstvo z nich z valné části přejali na své lodi a pluli do Molykreia, načež postavivše na Rhiu¹⁰⁴⁾ vítězné znamení a vydavše loď v oběť Poseidonovi, ustoupili do Naupaktu. Pustili se pak i Peloponnesané bez meškání podél pobřeží s těmi z lodí, které jim ještě zbyly, z Dymy a Pater do Kylleny, lodního stanoviště Elidských. Též z Leukady přibude Knemos s loďmi tamními, jež se měly s těmito spojit, po bitvě u Stratu do Kylleny.

85. Pošlou pak i Lakedaimonští Timokrata, Brasidu a Lykofrona za válečné rádce¹⁰⁵⁾ Knemovi na loďstvo, ukládajíce mu, aby konal přípravy k jiné bitvě lodní, tak aby lépe dopadla, a ne aby se dal skrovným počtem lodí z moře vytisknouti. Neboť zdálo se jim, že zvláště prvý pokus jejich v námořní bitvě potkal se s výsledkem daleko jiným, než se nadáli, a domnívali se, že ne proto zůstávají s loďstvem za jinými, nýbrž že jaksi nedostatek ráznosti v mužstvu jejich zavládl, nehledíce k dávnoleté zkušenosti Atheňanů a k svému vlastnímu výcviku od doby nedávné. Rozhorlení tudíž jsouce, odesílali muže ty. Ti přibyvše na místo, ve spolku s Knemem

¹⁰⁴⁾ Předhoří v Aitolii, na pobřeží lokerském, zvané *Ἀντίρριον* nebo *τὸ Μολύκρειον* (*Μολυκρικόν*), *τὸ Αἰτωλικόν* (Pol. 5, 94) s chrámem Poseidonovým, na rozdíl od *Ἰλίον τὸ Ἀχαϊκόν*, z'ovna na protějším břehu zálivu Korinthského.

¹⁰⁵⁾ Ti byli zhusta admirálům přidělováni s mimořádnou plnomocí, a to v počtu různém. (Srv. III 69, 1 a VIII 39, 2, kde přidělení nauarchovi, V 63, 4 — jen výjimečně — králi, dále v II 86, 6 vystupují jako *στρατηγοί* vedle Knema.)

ukládali sháněti lodi vůkol po obcích a ty, které již stály pohotově, zařizovali k námořní bitvě. Vypraví i Formion posly do Athen, aby jednak podali zprávu o zbrojení nepřátel, jednak učinili oznámení o námořní bitvě, kterou vyhráli, žádaje spolu, aby mu odeslali na kvap lodí co nejvíce, poněvadž prý po-
 řáde den co den lze očekávati, že svedou lodní bitvu. Ti odešlou mu dvacet lodí, tomu však, kdo dopravoval lodi, nařídili ještě mimo to, aby nejdříve si zajel na Kretu. Nikias totiž z Gortyny na Kretě, ochranný jejich přítel, přiměje je k tomu, aby se pustili na Kydonii, tvrdě, že jim nepřátelské město to získá; vskutku však vybízel je k tomu, zavděčuje se Polichnitům, pomezním sousedům Kydonských. I odebral se muž ten, sebrav loďstvo, na Kretu a ve spolku s Polichnity plnil zemi Kydonských, a poněvadž se dostavily větry a nastala nepohoda k plavbě, prodlel tam drahnou dobu.

86. Peloponnesané v Kylleně za té doby, kdy Atheňané byli zdržováni na Kretě, přichystáni jsouce k námořní bitvě, vypluli do Panormu¹⁰⁶⁾ Achajského, kam pozemní vojsko peloponneské přispělo ku pomoci. Připlul i Formion na Rhion Molykrejské a přistal před tímto s dvaceti loďmi, s kterými svedl již námořní bitvu. Bylo pak toto Rhion spřáteleno s Atheňany, jiné však Rhion jest na protějším břehu, na Peloponnesu; vzdálena jsou od sebe asi sedm honů¹⁰⁷⁾ přes moře a toto tvoří ústí zátoky Krisské. U tohoto tudíž Rhia Achajského, ležícího nedaleko Panormu, kde měli pozemní vojsko, přistali Peloponnesané též sami¹⁰⁸⁾ se sedmdesáti sedmi loďmi, spatřivše i Atheňany, kterak zakotvili. A po šest

¹⁰⁶⁾ Panormos, přístav u předhoří Rhia v Achaji, n. Tekléh (zrovna naproti Naupaktu).

¹⁰⁷⁾ Údaje jiných spisovatelů kolísají mezi pěti a desíti hony. Dle Plinia 4, 2, 6 činila šířka této úžiny mořské méně než tisíc kroků. Nyní má šířka 11—12 honů. Dle Curtia, Pelop. I 446 proto se mění šířka této zátoky, že z moře a sousedních bystřin usazuje se písek a kal a tím zátoka stává se užší, jindy opět nános ten bývá při zemětřesení mořem pohlcován a tím přibývá její šíře.

¹⁰⁸⁾ K třiceti pěti loďmi, které zbyly z první bitvy, přibýlo tudíž 42 nových dílem od Lenkady (srv. hl. 84, 5), dílem po vyzvání (srv. hl. 85, 3).

neb sedm dní stáli naproti sobě, cvičíce se a konajíce přípravy k bitvě námořní, a tu jedni přihlíželi k tomu, aby nemusili vyplouti přes Rhion na širé moře, ze strachu před dřívější pohromou, druzí však, aby nemusili vplouti do úžiny, myslíce, že bitva námořní na malém prostranství jest pro ony výhodna. Tu Knemos, Brasidas a ostatní vojevůdcové peloponnesští, zamýšlejíce pospíšiti si s bitvou námořní, než by přibyla nějaká posila od Atheňanů, dali nejdříve svolati vojiny a vidouce, že největší část jich pro předešlou porážku strachy se chvěje a pražádné ochoty nedává na jevo, domluvili jim a pravili toto:

87. „Bitva námořní, která byla svedena, muži Peloponnesští, jestliže kdo z vás má pro ni obavu před bitvou příští, neposkytuje nijak podstatné příčiny, aby vás polekala. Neboť přípravou svou nepostačila, jak právě víte, a my jsme pluli ne tak do bitvy námořní, jako spíše na výpravu pozemní; přihodilo pak se i to, že osud nám postavil v cestu nemalé překážky, a i nezkušenost asi byla příčinou pohromy, ježto jsme bojovali poprvé na moři. Pro to se nám dostalo porážky, ne pro naši zbabělost, a bylo by nespravedливо, aby odhodlaná mysl, která nikterak nepodlehla úsilí (nepřátel), nýbrž dosti důvodů k omluvě v sobě chová, pro porážku, kterou utrpěla, ochabovala; naopak dlužno souditi, že možno, aby lidé ranami osudu do neštěstí upadali; co však odhodlané myslí se týče, titíž za všelikých okolností vskutku a v pravdě mohou býti zmužili a nesmějí stavěti se nezběhlými, když chrabrost u nich má místo, a snad v něčem zbabělými se prokázali z podstatného důvodu. Avšak vaše nezběhlost ani tolik nezůstává za oněmi, o kolik odvahou nad ně předčíte; obratnost u těchto, které nejvíce se hrozíte, bude ve spojení se zmužilostí též pamětliva toho, aby v čas nebezpečení vykonala, čemu se naučila; bez srdnatosti však nezmůže žádné umění proti nebezpečnostvím ničeho. Vždyť strach zbavuje paměti, obratnost pak bez chrabrosti nic neprospívá. Postavte tedy proti větší zkušenosti jejich odvážnější mysl svou, proti bázni pak, že jste utrpěli porážku, pomyslete si, že jste tehdy zrovna byli nepřipraveni! Ve výhodě pak že jste proti nim počtem lodí a že na blízku

vlastní země těžkooděnce majíce, bitvu námořní svádíte. Obvyklejší zajisté bývá vítězství na straně většího počtu a těch, kdo jsou lépe vyzbrojeni. Proto ani v jediném případě neshledáváme, že by nás mělo potkati neštěstí, jak jest pochopitelno. A v čem jsme pochybili dříve, to právě nyní bude dobrou školou, že se stalo. Buďte tudíž dobré mysli, i kormidelníci i lodníci, a každý jděte za svou povinností, neopouštějice místa, na němž by kdo byl postaven! My pak vykonáme přípravy k útoku právě tak dobře, jako vojevůdci předešli, a nepodáme nikomu záminky k výmluvě, aby se stal sketou; pakli by komu snad i toho se zachtělo, dojde trestu, jak se sluší, kdežto chrabří budou poctěni náležitými odměnami za svou zmužilost.“

88. Takto jali se domlouvati velitelé Peloponnesanům. Formion pak máje jednak sám strach z toho, že vojini jeho byli zaraženi, jednak zpozorovav, že srocujice se mezi sebou, počtu lodí se lekali, byl odhodlán svolati je, mysli jim dodati a při té příležitosti jim domluviti. Před tím totiž pokaždé k nim mluvil, vzbuzuje u nich napřed domnění, jakoby pro ně nebylo nižádného množství lodí, připluje-li které, tak valného, aby se proti němu nemohli boje odvážiti, a vskutku vojínové byli odedávna v té míře o sobě domýšliví, neustupovati jakožto Atheňané před žádným množstvím lodí Peloponneských. Tenkráté však vida, že pozbývají mysli při tom, co se naskýtalo jejich zrakům, chtěl jim uvésti na mysl jejich sebedůvěru, a dav svolati Atheňany, promluvil takto:

89. „Vida vás, muži vojini, ani jste plni strachu před množstvím nepřátel, kázal jsem vás svolati, neschvaluje toho, abyste měli strach z toho, co není hrozno. Vždyť tito, poněvadž dříve utrpěli porážku a ani sami se nedomnívají, že nám jsou rovni, předně vyzbrojili velké množství lodí a to ne jako lidé stejnou moc s námi mající. Druhé, nač zejména spoléhají, když na nás táhnou, jest to, že se domýšlejí, jakoby chrabrost jim byla vlastní, a tu ze žádné jiné příčiny nemají té sebedůvěry, leč že pro svou zběhlost se potkávají obvyklejší se zdarem ve válce pozemní, soudíce, že tato zběhlost bude mítí

u nich v zápětí i v námořnictví týž účinek. Byť i vskutku tito v oné nad nás předčili, za to my, jak spravedlnost toho žádá, nyní v tomto spíše budeme míti převahu, poněvadž srdatostí zajisté nikterak nad nás nevynikají, kdežto tím, že jedni i druzí do jisté míry máme větší zběhlost, více si troufáme. Lakedaimoňané konečně majíce vrchní správu vojenskou nad spojenci svými, uvádějí většinu jich v nebezpečenství jen pro svou vlastní slávu, proti jejich vůli; sice by se nebyli pokusili nikdy opět na lodích bojovati, když utrpěli rozhodnou porážku. Nedejte se tudíž postrašiti odvážlivostí jejich! Mnohem více strachu naháníte věru vy oněm a to s větší oprávněností, jednak tím, že jste jim dříve způsobili porážku, jednak že u sebe chovají přesvědčení, že se asi nepostavíte na odpor, leč že byste chtěli dokázati něco, co by vzbudilo úžas. Vždyť většina, jako právě tito, vrhají se na odpůrce, vyrovnají-li se jim, spoléhajíce více v moc než v odvážného ducha svého. Kdo však tak činí s prostředky mnohem menšími, nejsouce k tomu spolu ani nuceni, ti v sobě chovají mysl u veliké míře pevnou a odvahou čelí odvaze. O tom tito uvažují a obávají se nás spíše proto, že se toho nenadáli, než kdyby výprava naše byla v poměru k výpravě jejich. Mnoho zajisté již vojsk podlešlo i skrovnějšímu počtu, že byla nezkušena, některá pak dokonce pro svou zbabělost. Z toho nás ani jedno ani druhé nyní se netýče. Boje pak nesvedou v zátoce, pokud na mně jest, ani nevplují do ní. Vidímť, že těsnina není na prospěch skrovnému počtu lodí vycvičených a lépe plujících proti velikému počtu lodí neobratných. Ani bys totiž nemohl učiniti pořádně útoku lodního lodním zobákem, kdybys neměl zdaleka rozhledu na nepřátele, ani bys v pravý okamžik nemohl se dáti na ústup, byl-li bys v tísní; prorážky pak lodní odpadají i zatačky, což právě jest úkolem lodí hbitěji plouvoucích, za to však nezbytno by asi bylo, aby námořní bitva stala se bitvou pozemní, za kterýchž okolností větší počet lodí nabývá vrchu. V té příčině tedy já učiním opatření, pokud mi bude možno; vy však v náležitém pořádku trvajíce u lodí, přijímejte dávané rozkazy ochotně, zvláště když máme prostor k útoku tak omezený, a v bitvě především si hleďte toho,

byste pořádek zachovávali a v mlčení trvali, což ve válečnictví jest ve většině případů na prospěch, a dokonce již v námořní bitvě, odrazte pak tyto od sebe způsobem, který by byl hoden dřívějších skutků vašich! Nastává vám rozhodný zápas: buď zmařiti naději Peloponnesanů, kterou chovají v námořní moc svou, nebo přisunouti blíže na oči Atheňanů strach o moře. Připomínám pak vám ještě jednou, že jste již většinu z nich přemohli; a mysl lidí, kteří podlehli, nezůstává z pravidla při týchž nebezpečnostech ve stejné míře.“

90. Takovými slovy i Formion povzbudil mysl. Peloponnesané pak, když Atheňané nepluli proti nim do zátoky a do těsniny, jak si přáli, chtěe proti vůli jejich je dostati dovnitř, pustili se na moře a pluli za svítání k svému pobřeží, seřadivše po čtyřech lodích za sebou, dovnitř zátoky, s pravým křídlem napřed, zrovna tak, jak stáli též na kotvách. Právě tu pak postavili dvacet lodí nejhbitěji plovoucích, kdyby snad Formionovi napadlo, že plují k Naupaktu, a ve směru tom podél nich také sám plul, spěje ku pomoci, aby neunikli Atheňané nájezdu loďstva jejich, až by se dalo na pochod, z obvodu jejich křídla, nýbrž aby je lodi tyto obklíčily. Formion vskutku, jak právě oni tušili, uleknuv se o město, které nemělo posádky, když je viděl, ani odrážejí od břehu, nerad a na kvap rozkázav lidem svým na lodi vstoupiti, plul podél přímoří. A pozemní vojsko messenské bylo spolu pohotově ku pomoci. Spatřivše pak Peloponnesané, ani přijíždějí v dlouhé řadě po jedné lodi a již jsou uvnitř zátoky i blízko pobřeží, čehož nejvíce si přáli, na dané jednotné znamení otočili z nenadání lodi vpřed přímou čarou naproti a hnali se proti Atheňanům každý co nejrychleji, doufajíce, že zaskočí veškero loďstvo. Z těchto však jedenácte lodí, které právě byly v popředí, uklouznou křídlu Peloponnesanů, když se toto zatočilo, na širé moře; ostatní však ještě dohonili, když se snažily uniknouti, k zemi vytiskli a potopili, mužstvo pak athenské, které z nich plováním se nezachránilo, pobili. Také z lodí některé si přivazující, vlekli za sebou prázdné (ba jedné již se zmocnili i s mužstvem), avšak Messenští přikvapili na pomoc, vrhali se v těžké zbroji své do moře a na

lodi vstoupivše, zahajovali boj s palub a vyrvali nepřátelům některé jiné lodi, které tito již odvlékali.

91. Na tom místě tedy Peloponnesané byli vítězi a zničili attické lodi. Zatím dvacet lodí jejich z pravého křídla stíhalo jedenáct korábů athenských, které unikly na širé moře při zatačce lodí nepřátelských. I předhonily tyto stíhatele a ještě v čas unikly do Naupaktu, vyjma jednu loď, přistávající u svatyně Apollonovy s přídami naproti nepřátelům obrácenými a chystaly se k obraně, pustí-li se tito za nimi ku břehu. Když onino později přibyli, pěli při plavbě válečnou¹⁰⁹⁾ píseň, jakoby byli vítězi, a za tou jednou opozdilou lodí athenskou hnala se daleko před ostatními jedna loď leukadská. Právě stála loď nákladní na širém moři na kotvách. Kolem té loď attická dříve obepluje, vrazí leukadské stíhající v bok a pohrouží ji. Na Peloponnesany připadne tudíž strach, ježto věc ta zběhla se neočekávaně a mimo nadání, a ježto zároveň jakožto vítězi při stíhání nedbali žádného pořádku, některé z lodí spustily vesla do vody a zastavily se v plavbě, vedouce si vzhledem k nepřátelskému výpadu z blízka nevhod,¹¹⁰⁾ a na většinu ostatních lodí chtěly počkat, kdežto jiné i na mělčiny narazily, protože byli lodníci neznali míst.

92. Atheňanům však pohled na to, co se dělo, dodal odvahy¹¹¹⁾ a na dané jednotné znamení vzkřiknuvše, vyřítili se na nepřátele. Tito pak, protože na ten čas dopustili se chyby a zavládl u nich nepořádek, odolali jen na krátkou dobu, po té pak uchýlili se na Panormos, odkud právě byli na moře se vydali, Atheňané zase za nimi v patách se ženouce, zajali šest lodí nejbližších a své lodi, kteréž onino hned z počátku u pobřeží učinili neplavnými a k svým si přivázali, jim odňali; z mužstva pak jedny pobili, některé též zajali. Na lodi leukadské, která se potopila u nákladního korábu, plul Lakédaimoňan Timokrates, a když loď tonula, probodl sám sebe a mrtvola jeho byla vyhozena do přístavu naupaktského.

¹⁰⁹⁾ Srv. I 50, 5.

¹¹⁰⁾ V orig. *ἀτάκτως*, t. j. již ne v šiku, cítíce se bezpečnými.

¹¹¹⁾ V orig. *θάρσος ἔλαβε*; po způsobě básníků (Homera a j.) řečeno. V próse podobný obrat zřídka.

Atheňané dali se na zpáteční pochod a postavili vítězné znamení tam, odkud¹¹²⁾ na moře se pustivše dobyli vítězství, a mrtvoly i trosky lodní, kolik jich bylo na jejich straně, odklidili, též i nepřátelům mrtvoly jejich za příměří vydali. Postavili pak i Peloponnesané jakožto vítězové znamení vítězné za to, že obrátili na útěk lodi, jež u pobřeží zle porouchali, a loď, kterou právě zajali, věnovali jakožto oběť na Rhion Achajské vedle vítězného znamení. Po té však z obavy před pomocným vojskem Atheňanů vpluli za noci do zátoky Krisské a do Korinthu všichni mimo Leukadské.¹¹³⁾ Ne o mnoho později, než lodi se daly na zpáteční pochod, přibudou do Naupaktu též Atheňané z Krety s dvaceti loďmi, s kterými měli před bitvou námořní k Formionovi se dostaviti, a léto chýlilo se ku konci.

93. Dříve však než rozpustili loďstvo, jež se uchýlilo do Korinthu a do zátoky Krisské, chtěli Knemos, Brasidas a ostatní velitelé peloponnesští pokusiti se počátkem zimy k podnětu Megarských o Peirajský přístav athenský. Tento byl nestřežen a nezavřen, poněvadž moc válečná Atheňanů zaujímala rozhodně přední místo. Ustanovili pak, aby každý z lodníků vzal veslo, veslařský¹¹⁴⁾ polštář a řemen vazák i šel po suchu z Korinthu k moři směrem k Athenám, a až přijdou pochodem co nejrychlejším do Megar, aby spustili na moře čtyřicet megarských lodí z loděnice nisajské, které tu zrovna stály, a pustili se přímo k Peiraieu; nebyloť tu ani loďstva strážného ni žádného, ani nikoho nenapadlo, že by kdy nepřátelé tak z nenadání podnikli lodní útok, poněvadž by se ani zjevného boje neodvážili, aby nezpůsobili vzrušení, ani, kdyby takového co měli v úmyslu, nebylo lze mysliti, že by

¹¹²⁾ T. j. ne na blízku Rhia molykrejského, nýbrž, jak Poppo a Krüger soudí, u Apollonia (hl. 91, 1).

¹¹³⁾ Leukadští vrátili se domů. Srv. hl. 84, 5.

¹¹⁴⁾ Tento polštář jakož i řemen (*τροπωτήρ*) náležel k vyzbrojení veslařovu. Bylo-li třeba jíti kus cesty po suchu, jako zde, aby mužstvo na jiné lodi přestoupilo, nesli veslaři každý svůj polštář, řemen veselní a veslo samo, které asi nebylo těžké. Řemeny byla vesla upevněna na kolicích lodního okraje.

toho Atheňané napřed nezpozorovali. A jak si usmyslili, také ihned na pochod se dávali a přibývše za noci na místo i spustivše lodi z Nisaje na moře, nepluli již na Peiraieus, jak měli v úmyslu, zhrozivše se nebezpečenství (též i vítr jakýsi prý jim v tom zabránil), nýbrž na okřídli salaminské, směrem k Megarům; tu byla tvrz¹¹⁵⁾ a hlídka, záležející ze tří lodí, aby do Megarska nemohlo nic vplouti ani odtud vyplouti. Na tvrz učinili útok a trojřadovky odvěkli¹¹⁶⁾ prázdné, ostatní pak Salaminu plenili, napadnuvše obyvatele ničeho netušící.

94. Tu dávána do Athen znamení ohněm¹¹⁷⁾ o příchodu nepřátel a zavládlo tu zděšení, jež si nic nezadalo s kterýmkoli poplachem v této válce. Obyvatelé totiž v městě se domnívali, že nepřátelé již vepluli do Peiraieu, Peirajští pak mínili, že dobytý Salaminu a že nepřátelé co neviděti vrhnou se na ně. A to právě snadno by byli tito provedli, kdyby se byli odhodlali k rozhodnému kroku; vítr by jim nebyl býval na závadu. Přiběhše pak Atheňané hned na úsvitě ku pomoci s veškerým mužstvem do Peiraieu, spouštěli lodi a vstoupivše na ně o překot a s náramným hřmotem, pluli s nimi na Salaminu, vojskem pak pozemním obsazovali hlídky v Peiraieu. Když Peloponnesané zpozorovali, že pomoc přichází, sběhali větší kus Salaminu plence a lidi i lup sebravše a ony tři lodi s tvrze Budoru, pluli k Nisaji co nejrychleji; neboť naháněly jim poněkud strachu i lodi, po dlouhé přestávce spuštěné a rozeschlé. Přibývše pak do Megar, odebrali se po suchu zpět do Korinthu. Poněvadž pak jich Atheňané již nezastihli u Salaminu, odpluli též sami a od té chvíle střežli zároveň Peiraieu pro příště svědomitěji, jednak přístavy uzavřevše,¹¹⁸⁾ jednak vše ostatní pečlivě opatřivše.

¹¹⁵⁾ Okřídli jakož i tvrz na něm ležící sluly Budoron.

¹¹⁶⁾ Zastali tu trojřadovky bez mužstva. Poněvadž nehrozilo žádné nebezpečenství, vytaženy tři strážné lodi na břeh.

¹¹⁷⁾ Znamení ohněm, a to, aby oznámila nebezpečenství od nepřátel hrozící, jak tomu jest i III 22, 7. Znamení dána byla ještě v noci, hned po útoku nepřátelském (hl. 93, 4).

¹¹⁸⁾ Široké vjezdy do přístavu sůženy dvěma náspy od hradební zdi vedenými. Obě věže, jež umístěny byly na konci náspů, bylo lze

95. Asi v týchž dobách, na počátku této zimy, podnikl král thracký Sitalkes, Odrys, syn Terův, výpravu proti králi makedonskému Perdikkovi, synu Alexandrovu, a proti Chalkiďanům na pomezí thrackém, chtěje vyhověti dvěma slibům: vymoci splnění jednoho, druhému pak sám dostáti. Perdikkas totiž jsa z počátku tísněn válkou, slíbil mu cosi, jestliže ho s Atheňany smíří a nedopomůže-li k trůnu královskému jeho bratrovi Filippovi, s kterým žil v nepřítelství; ale ač to přislíbil, neměl se pořád k tomu, aby slibu dostál, s Atheňany pak sám, když s nimi ujednával válečný spolek, shodnul se na tom, že válku chalkidskou skoncuje na hranicích Thrakie. Z obojí tudíž této příčiny dával se na výpravu, veda s sebou Filippova syna Amyntu,¹¹⁹⁾ aby ho dosadil na trůn makedonský, i athenské posly, kteří právě v té příčině tu meškali, i vojevůdce Hagnona; neboť také Atheňané měli s loďmi a s vojskem, pokud možná, největším přitrhnutí proti Chalkidským.

96. Povolá tedy na svém pochodu z Odryska¹²⁰⁾ do zbraně nejprve Thraky, obývající uprostřed mezi pohořím

spojiti řetězy, čímž přístav zavřen. U Peiraieu byly obě věže od sebe vzdáleny 50 *m*, u Zee 96 *m*, u Munychie 37 *m* (Curtius, Karten v. Attika; Bursian, G. v. Gr. 1, 266).

¹¹⁹⁾ Filippos kraloval v severním a středním Makedonsku i byl od Perdikky, bratra svého, vyhnán. Atheňané jej podporovali jakožto nápadníka trůnu. Zemřel asi již před výpravou Sitalkovou. Na jeho místě objevuje se syn jeho Amyntas, otec Filippa II., děd Alexandra Velikého. Hagnon, syn Nikiův, otec Theramenův, zakladatel Amfipole. Byl též roku minulého velitelem a zejména v těchto krajinách znám. Výraz ‚vojevůdce‘ nasvědčuje tomu, že i Sitalka měl radou svou podporovati, jako III 105, 2 Akarnané si vyžadují Demosthena za ‚vojevůdce‘.

¹²⁰⁾ Vlastní sídla Odrysů hledati jest mezi Haimem a Hebrem (n. Marica), v rovině adrianopolské, dle Herodota IV 92 v kraji protékaném Artiskem, přítokem Hebru. Kmenové tuto vyjmenování náležejí dílem k říši založené Terem (hl. 29, 3) a rozšířené Sitalkem, dílem Sitalkem jen pro tuto výpravu sebráni. Jsou to: 1. Kmeny thracké mezi Haimem a mořem a na záp. až k Rhodopskému pohoří, dnešnímu Despotodagu, pod panstvím odryským. 2. Kmeny getské mezi Haimem a Istrem. 3. Nezávislí thračtí kmenové v pohoří Rhodopském, zejména Diové. 4. Dále na sev. záp. paionské kmeny pod panstvím odryským (Agriané a Lajajšti).

Haimem a Rhodopou, jimž vládl až k moři, a to k moři Hostinnému a Helléspontu, potom Gety za Haimem sídla svá mající a jiné národy, kteří před řekou Istrem dále k moři obývali, moři Hostinnému; jsou pak Getové a tamní obyvatelé sousedy Skythů a též stejnou zbroj mají jako oni, jsouce vesměs jízdními lučištníky. Vyzýval dále k výpravě mnohé ze samostatných horalů thrackých a palašníků, kteří slovou Diové a z největší části obývají na Rhodopě; a jedny z nich najímal za mzdu, jiní však šli spolu za ním dobrovolně. Volal pak do zbraně i Agriany, Lajaje a jiné národy paionské,¹²¹⁾ jichž pánem byl. A bydleli tito v jeho říši nejzáze. Říše jeho totiž sahají až k Lajajům paionským a k řece Strymonu, která teče s pohoří Skomia zemi Agrianů a Lajajů, měla hranice s té strany s Paiony, odtud počínají již nezávislími. Na straně však k Triballům rovněž samostatným měli hranice Trerové a Tilatajové. Tito bydlí na sever od pohoří Skomia a táhnou se na západ až k řece Oskiu. Teče pak tato s pohoří¹²²⁾ právě odtud, odkud také Nestos a Hebros vyvěrá; pohoří to jest neobydleno a mohutné, souvisejí s Rhodopou.

97. Prostírala pak se říše Odrysů ve své obsáhlosti směrem k moři, sahají od města Abder k moři Hostinnému až k řece Istru; zemi tuto lze objeti nejkratší cestou, opírá-li se vítr stále o záď lodi, s nákladní lodí¹²³⁾ za čtyři dni

¹²¹⁾ Paionské kmeny sídlily v hornatých krajinách, na s. s Makedonskem mezujících, kterými protékají horní Strymon (Struma n. Kara-Su) a Axios (Vardar). Většina jich podmaněna později říši makedonské. Lajajové byli usazeni nejdále na sev., jižně od nich byli Agriané, jichž krajem protékal Strymon (Strabo VII, p. 331 C). Triballové (dle Strabona VII, p. 305 C) původu thrackého, v dnešním Srbsku a jižních Ubrách. V bitvě s nimi svedené padl král Sitalkes r. 424 (IV 101, 5). Trerové a Tilatajové, nejsevernější thracké kmeny, ještě k říši Odrysů náležející. Herodot IV 49 klade sem národ Krobyzů. Řeka Oskios u Herodota IV 49 Skios, u Strabona XIII, p. 590 C Skaios, u Plinia Nat. Hist. 3, 26, 14 Oescus zvaná, nyn. Isker = Ischar, přítok Istru.

¹²²⁾ Tomuto Thukydidem nejmenovanému pásmu hor, táhnoucímu se mezi pohořím Skomiem a Rhodopou, přikládá Meineke jméno Orbelos (u. Perin-Dagh) dle Her. V 16, 4. Nestos, n. Mesta.

¹²³⁾ V orig. *ναὸς στρογγύλη* n. *ὄγκος* (VI 1, 2): kupecká loď plachetní, i v noci plující. Her. IV 86 určuje průměrnou rychlost takovéto lodi

a rovněž tolik nocí; cestu pak po zemi v nejkratší vzdálenosti z Abder k Istru urazí dobrý chodec v jedenácti dnech. Tak daleko se strany mořské se prostírala, do vnitrozemí však od Byzantia k Lajajúm a k Strymonu (tu totiž bylo od moře do vnitrozemí nejdále) uraziti lze cestu dobrému chodci za třináct dní. Berně, již dodali z celé země barbarů a z obcí hellenských, čítala za Seutha,¹²⁴⁾ jenž se ujal vlády královské po Sitalkovi a na největší míru ji zvýšil, úhrnem asi 400 talentů stříbra, které se odváděly ve zlatě a stříbře; též dary,¹²⁵⁾ jež měly cenu nemenší než berně, odváděny ve zlatě a stříbře, nepočítajíc v to látek uměle protkávaných, hladkého plátna a všeho ostatního, co k domácnosti slušelo, a to netoliko králi, nýbrž i lenníkům¹²⁶⁾ jeho a šlechticům odryským. Zavedli si totiž zvyk zcela opačný tomu, jenž byl u královského dvora perského, ujal pak se i u ostatních Thraků, bráti raději nežli dávatí (také bylo větší potupou, když kdo byl zač požádán a nedal to, než když kdo zač požádal a nedostalo se mu toho), přece však řídili se jím dle toho, jak byli mocnější; nebyloť lze pořídití bez darů ničeho. Proto dospělo království to k velikému blahobytu; neboť z těch říší, kolik jich jest v Europě uprostřed mezi¹²⁷⁾ zálivem Ionským a mořem Hostinným, nejbohatším se stalo království toto důchody peněžitými a vůbec povzneslo se k největšímu blahobytu, kdežto mocí válečnou a množstvím vojska zůstávalo daleko za říší Skythů. Této nemohou se rovnati netoliko národové v Europě, ale ani v Asii není národa, proběreme-li

denně na 700 honů (16–17 mil) a za noci na 600 honů (14–15 mil), tedy asi 30 mil ve 24 hodinách. Za čtyři dni a noci bylo lze uraziti asi 125 mil, t. j. zde po moři podél pobřeží z Abder k ústí Istru. Vzdálenost mezi týmiž místy po suchu byla cestou nejkratší asi 60 mil, (denně asi pět mil dle Her. IV 101 = 200 honů), tudíž 11 denních pochodů.

¹²⁴⁾ Seuthes byl synovec a nástupce Sitalkův, kdežto Sadokos, syn jeho, čestný měšťan athenský, již asi zemřel (hl. 29, 5; 67, 2).

¹²⁵⁾ Dávky mimořádné, jichž vymáháno jako povinných.

¹²⁶⁾ Bezpochyby královští náměstkové v jednotlivých zemích.

¹²⁷⁾ Myslíti tu jest především na říši makedonskou a malá knížectví epeirská.

jeden po druhém, jenž by mohl všem Skythům, jestliže by byli svorní, na odpor se postavit. Ba také ani co se týče rozvážnosti vůbec a důmyslu opatřovati potřeby životní, nelze jich s jinými srovnati.

98. Sitalkes tedy chystal se do pole, kraluje nad zemí tak rozsáhlou. A když byly přípravy u konce, hnuv se, táhl proti Makedonii nejprve říší svou, potom přes neobydlené pohoří Kerkinu ¹²⁸⁾ na pomezí Sintů a Paionů. Táhl pak přes pohoří to po cestě, kterou dříve sám dal raziti, vymýtitv les, když podnikl výpravu proti Paionům. Přejíždějice přes pohoří to z Odryska, měli v pravo Paiony, s levé strany pak Sinty a Maidy. Překročivše pohoří, dorazili do Dobera paionského. Na pochodu pak nebylo mu vojska, kromě snad nemoci, nýbrž ještě mu ho přibývalo. Neboť valný počet samostatných Thraků táhl za ním bez vyzvání, aby loupili, tak že všeho všudy prý se napočítlo neméně než 150.000 mužů. A z toho byla největší část vojska pěšího a asi třetinu ¹²⁹⁾ tvořila jízda. Z jízdy dodávali největší část sami Odrysové a po nich Getové. Z pěchoty byli nejbojovnější palašníci, svobodní Thrakové, jižto s Rhodopy sestoupili, ostatní dav táhl pak za nimi jako nezřízená směsice, naháněje největší hrůzy svým množstvím.

99. Shromažďovali se tedy v Doberu a hotovili se vpadnouti po temeni pohoří v dolní Makedonii, již vládl Perdikkas. K Makedonům totiž se počítají Lynkestové, Elimioté a jiní národové uvnitř země, kteří sice s těmito jsou spolčeni a jim poddáni, ale každý pro sebe má královskou vládu. Nynější Makedonii poblíž moře opanovali z počátku Alexander, otec Perdikkův, a předkové jeho Temenovci, ¹³⁰⁾ původně z Arga pocházející, a v ní ujali se panství, vypudivše brannou rukou

¹²⁸⁾ Pásmo horské, táhnoucí se od Skardského pohoří na jih mezi horním Strymonem a Axiem, kde též dlužno hledati sídla Sintů a Maidů.

¹²⁹⁾ T. j. 50.000 jezdců, jak také Diodor 12, 50 se zmiňuje, který čítá pěších, na rozdíl od Thukydidy, více než 120.000.

¹³⁰⁾ Temenovci byli potomci Herakleovce Temena, kteří byvše z Arga vypuzeni, založili říši makedonskou a stali se takto praotci makedonských králů.

z Pierie¹³¹⁾ Piery, jižto se usadili v pozdějších dobách na úpatí Pangaja za Strymonem ve Fagru i jiných krajích (a ještě podnes slove krajina na úpatí Pangaja k moři se táhnoucí chobotem pierským), z tak zvaného Bottijska Bottiajské, kteří nyní obývají v sousedství Chalkidských; z Paionie pak podél řeky Axia zabrali úzký jakýsi pruh země, sahající nahoru až po Pellu a moře, a s oné strany Axia až k Strymonu mají osazeno tak zvané Mygdonsko, vypudivše odtud Edony. Vypudili pak též Eordy¹³²⁾ ze země, jež nyní slove Eordií, z nichž většina pohynula a jen nepatrná jakási část z nich jest usazena kolem Fysky, a z Almopie Almopy. Makedonové tito i nad ostatními kmeny stali se pány a podnes je mají v područí, jako Anthemus, Grestonsko, Bisaltsko a valnou část země Makedonů samých. Vše to dohromady slove Makedonskem a Perdikkas, syn Alexandrův, byl tu králem, když Sitalkes táhl proti zemi té.

100. I uchýlili se Makedonové tito, ano velké vojsko na ně táhlo a oni nebyli s to, aby se bránili, do pevných míst a za hradby, co jich měli v zemi; nebylo pak jich mnoho, nýbrž když v letech pozdějších králem se stal Archelaos,¹³³⁾ syn Perdikkův, dal vystavěti ty tvrze, které se tam nyní nalézají, cesty přímé kázal raziti i ve všem ostatním náležitý pořádek zavedl, a to ve vojenství při jízdě, těžkooděncích a vůbec výzbroji, která nabyla větších rozměrů, než za všech ostatních¹³⁴⁾ osmi králů, jižto před ním kralovali, dobromady.

¹³¹⁾ Pierie v starém ohraničení mezi Olympem a zálivem Thermským s hlavními městy Pydnou a Diem. Vypuzení Pierové usadili se potom za Strymonem v krajině do moře vybihající, zvané Pierským chobotem, kde jest pohoří Pangaion. — Mygdonie: Herodot VII 123 klade Axios jakožto hranici mezi Mygdonskem a krajinou bottiajskou.

¹³²⁾ Eordie s hlavním městem Fyskou, na západ od Pierie a Bottijska, severně od ní Almopie. Anthemus, Grestonie a Bisaltie mezi Axiem a Strymonem, sev. od Chalkidiky. Určitějšího o poloze míst těch nemáme ničeho.

¹³³⁾ Archelaos, král makedonský od r. 413—399, zrovna tak známý nádhery milovností a štěstím svým, jako zlopověstný zločiny, kterými zmocnil se vlády; srv. Plato, Gorgias p. 471 A—D, p. 525 D.

¹³⁴⁾ Jména osmi předchůdců Archelaových od Perdikký, zakladatele říše, začínajíc, vyjmenována u Her. VIII 139.

Vojsko thracké vtrhlo nejprve do říše, která bývala druhdy pod panstvím Filippovým, a dobylo Eidomeny útokem, Gortynii však, Atalantu i jiná některá místa, která se mu poddávala z přátelství k přítomnému Amyntovi, synu Filippovu, zabralo po vzájemném dohodnutí; Europos sice oblehli, dobýti ho však nemohli. Po té pak postupovali i do ostatního Makedonska, prostírajícího se po levé straně Pelly a Kyrra. Avšak hloub do krajin těchto, do Bottiaje a Pierie, se nedostali, nýbrž plenili Mygdonsko, Grestonsko a Anthemus. Makedonové na to ani nepomýšleli, aby pýchotou se jim na odpor stavěli, za to však povolavše si jízdu ještě od spojenců vnitrozemních, vrhali se na vojsko Thraků, kdekoli se jim vidělo, ač jich byla jen malá hrstka proti valnému počtu. A kamkoli vpadli, nemohl nikdo odolati jezdcům chrabrým a obrněným, kteří, ač přesilou byli obklíčováni, zástupem mnohokráte silnějším, v nebezpečenství se vrhali; proto na konec chovali se zdrženlivě v tom domnění, že nejsou s to, aby proti přesile v zápas se pouštěli.

101. Sitalkes měl s Perdikkou jednání o tom, proč výpravu podnikl, a poněvadž Atheňané nedostavili se s loďmi, nedůvěřujícce mu, že přijde (dary však i poselstvo k němu poslali), vypraví jistou část vojska svého na Chalkidské a Bottiajské, a za hradby je zatlačiv, zemi jejich pustošil. Zatím pak co meškal v končinách těchto, napadl strach Thessaly k jihu sídla svá mající, i Magnety i ostatní poddané Thessaly, jakož i Helleny až k Thermopylám, aby též proti nim vojsko se nedalo na pochod, a stáli pohotově. Ulekli se pak i Thrakové za Strymonem, kteří osedli roviny na sever,¹⁵⁵⁾ Panajové, Odomantové, Droové a Dersajští; politicky samostatní jsou všichni. Vzbudil však též vážnou obavu až u Hellenů, kteří s Atheňany žili v nepřátelství, že se dají Thrakové Atheňany ponuknouti a dle závazků spolkových i proti nim vytrhnou. Avšak Sitalkes měl obsazeno

¹⁵⁵⁾ Proti Thrakům horalům (hl. 96, 2) jsou zde Thrakové v rovině usedlí. Kmeny thracké tuto vyjmenované dlužno hledati v rovině mezi Strymonem a Nestem. Jejich soukmenovci v Rhodopsku přidali se k Sitalkovi a bylo jim tudíž tím více se báti hněvu králova.

Chalkidsko, Bottiku a Makedonsko zároveň a plenil je. A ježto nemohl nic z toho vyříditi, proč vpád učinil, a jeho vojsko jednak potravu nemělo, jednak zimou strádalo, dá se přemluvití Sparadokovcem Seuthem, jenž byl jeho synovcem a po něm největší moci se těšil, k rychlému odchodu. Avšak Seutha tajně si nakloní Perdikkas slibem, že mu dá sestru svou za manželku a peníze jakožto věno pro ni. I dal si tento říci a zdržev se tu všeho všudy třicet dní, z těch pak osm v Chalkidsku, nastoupil s vojskem rychle cestu zpáteční domů; Perdikkas pak dá později, jak slíbil, sestru svou Stratóniku Seuthovi. Takto dopadla výprava Sitalkova.

102. Atheňané v Naupaktu podnikli za velení Formionova výpravu za této zimy, když loďstvo Peloponnesanů bylo rozpuštěno, vypluvše na Astakos¹³⁶⁾ a vystoupivše na břeh, do vnitrozemí akarnanského se 400 těžkooděncův athenských z lodí a se 400 Messeňanů i vypudili ze Stratu, Koront a jiných míst muže, kteří se jim nezdáli spolehlivi. Kyneta pak, syna Theolytova, přivedli zpět do Koront a uchýlili se k lodím zpět. Neboť na Oiniady, které skoro vždycky nepřátelsky se k nim chovaly, jedině z Akarnanských, zdálo se čistou nemožností za nastalé zimy táhnouti. Řeka Acheloos totiž, tekouc s pohoří¹³⁷⁾ Pindu Dolopskem, Agrajskem, Amfiloškem a rovinou akarnanskou z vnitrozemí podél města Stratu, vlévající se u Oiniad do moře a město kolkolem zatopující, činí v zimě výpravu pro vodu nemožnou. Leží¹³⁸⁾ pak též z ostrovů Echinadských většina zrovna naproti Oiniadám v pranepatrné vzdálenosti od ústí Achelou, tak že řeka mohutně proudí, přes tu chvíli náplavy nanáší a některé z ostrovů staly se pevninou. I lze očekávat, že v době asi nedrahné dokonce všem

¹³⁶⁾ Město to, kam Korinfané v zimě 431/30 tyranna Euarcha (hl. 30, 1) zpět uvedli, přidalo se opět k Atheňanům; Koronta, neznámé město v Akarnanii.

¹³⁷⁾ V epeirské krajině Paroraii, načež protéká Athamanskem a Dolopskem. Agrajští byli sousedy Akarnanů.

¹³⁸⁾ Thukydides proto tak obšírně se rozepsal o Echinadských ostrovech, že chtěl ukázati, jak nesnadno bylo dostat se z moře k městu Oiniadám, nebo, což zdá se pravdě podobnějším, účastnil se sám výpravy Formionovy.

tak se stane; neboť proud jest mocný, vydatný i kalný, ostrovy pak těsně u sebe leží a stávají se vespolným pojídlem náplavu, tak že tento se nerozlévá, a ležíce na přič proti sobě a ne po řadě, nemají průtoků vodních, přímo do moře proudících. Jsou neobydleny a neveliké. I vypravuje se, že Apollon již Alkmaionovi, synu Amfiaraovu, když totiž bloudil po zavraždění matky své, věštbou poručil, aby v této zemi obýval, dav mu na srozuměnou, že nebude zbaven zjevů strašidelných, dokud nenajde krajiny, na kterou ještě slunce nesvítilo, když zavraždil matku svou, a neusadí se v ní, a která ještě ani zemí nebyla, poněvadž prý všechna ostatní země jím byla poskvrněna. On pak nevěda si prý rady, připadl konečně na tuto naplaveninu Acheloa a myslil, že dosti veliké bydliště proň naplaveno od té doby, co po zavraždění matky své drabný čas bloudil světem. Tu usadil se v končinách u Oiniad, panství se tu zmocnil a po synu svém Akarnanovi¹³⁹⁾ zůstavil krajině pojmenování. To jest, co nás došlo z ústního podání o Alkmaionovi.

103. Atheňané pak hnuvše se s Formionem z Akarnanie a přibyvše do Naupaktu hned začátkem jara přípluli do Athen, přivádějíce s sebou svobodníky, jež v námořních bitvách zajali, a vyměnili je muže za muže, a lodi, kterých dobyli. I chýlila se zima tato ku konci a byl na sklonku třetí rok války té, jejíž dějiny Thukydidés sepsal.

¹³⁹⁾ Akarnan, syn Alkmaionův a dcery Acheloovy Kallirrhoe. Obyvatelé Akarnanie sluli dříve Kurety (Paus. 8, 24, 8).

Bibliotéky klasiků řeckých a římských, vydávané III. třídou České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, vyšla dosud tato čísla :

1. **Q. Curtius Rufus O činech Alexandra Velikého, krále macedonského.** Přeložil Frant. Št. Kott. Cena 4 K 80 h.

2. **Aristotelova Ústava Athenská.** Přeložil Josef Pražák. Cena 2 K.

3. **Herondovy Mimiamby.** Přeložil Jan Lad. Čapek. Cena 1 K 20 h.

4. **P. Ovidia Nasona Fasti.** Přeložil Antonín Škoda. Cena 2 K 40 h.

5. **Homerova Odysseia.** Přeložil Ant. Škoda. Díl I. Cena 2 K.

6. **G. Suetonia Tranquilla Životopisy XII císařů římských.** Přeložil V. Kubelka. Cena 4 K.

7. **Gaja Velleja Paterkula Dějiny římské až ku konsulatu M. Vinicia.** Přeložil Frant. Št. Kott. Cena 2 K.

8. **T. Maccia Plauta Mostellaria.** Přeložil Jan Lad. Čapek. Cena 1 K 80 h.

9. **Homerova Ilias.** Přeložil Antonín Škoda. Díl I. Cena 1 K 80 h.

10. **Xenofontovy Drobné spisy.** Přeložil Dr. Karel Müller. Cena 3 K 40 h.

11. **M. Juniana Justina Výtah z dějin Filippských Pompeia Troga.** Přeložil Frant. Št. Kott. Cena 3 K 80 h.

12. **Homerova Ilias.** Přeložil Antonín Škoda. Díl II. Cena 2 K 50 h.

13. **Thukydidovy Dějiny války peloponneské.** Přeložil Jan Konápek. Díl I.

